

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola
Kultúratudományi Doktori Program

BATA TÍMEA

**A SZOT-üdülőtől az egzotikus szigetekig.
Nászút a későmodern turizmus hálójában**

Doktori disszertáció

Fejős Zoltán
témavezető

Pécs
2018

Tartalomjegyzék

I.

Miért a nászút? Témafelvetés	5
-------------------------------------	---

II.

A későmodern hálójában: a nászút társadalomtudományos keretei	12
A későmodern és az élménytársadalom	12
A nászút mint turizmus – szakirodalmi áttekintés	15
<i>Társadalomtudományi kutatások a nászútról</i>	16
<i>Az átmeneti rítus kérdése</i>	19
<i>Az esküvői és a turisztikai fogyasztás</i>	22

III.

Empirikus források: a nászút hazai vizsgálatának lehetőségei és kérdései	30
Levéltári és archívumi anyagok – a szocializmus korszaka	31
Kérdőívek, interjúk	32
<i>Előképek és nemzetközi példák</i>	32
<i>Saját adatfelvétel: 2006, 2015-2016</i>	34
Utazási irodai ajánlatok: nyomtatott és online prospektusok	39
Internetes források	40
A nászutas fénykép	42
A források sűrűsödési pontjai	46

IV.

Történeti előzmények	47
A nászutazás kezdetei	47
Nászút a második világháború előtti Magyarországon	50
<i>Velence és Olaszország</i>	61

V.

A nászút általánossá válásának társadalmi, gazdasági háttere

Magyarországon	66
A feltételek: a fogyasztás és utazás átalakulása	66
A családforma, a lakodalom és esküvő szokásrendjének és funkciójának változása	68
<i>A család átalakulása</i>	68
<i>Az esküvő és a nászajándék változása</i>	72

VI.

A SZOT-üdülő - állami keretek és egyéni formák: szociálturizmus és nászút

Az utazás és a nászút a Kádár-korszakban: középpontban a belföldi utazás	77
<i>Nászút a szakszervezeti és vállalati üdültetés keretében</i>	87
<i>Nászút és kereskedelmi üdültetés – utazási irodák és magánutak</i>	96
<i>Víkendházak, baráti nyaralók</i>	100
Külföld	103
Nászút és nászéjszaka	108

VII.

Az egzotikus sziget – nászút a rendszerváltás utáni turisztikai kínálatban

Az utazási irodák és ajánlataik	112
„Ha nászút, akkor Coral Tours!”	118
<i>Nászutas ajánlatok: változás és állandóság, az úticélok</i>	120
<i>Turista gettó és nászút: az utazási ajánlatok vizuális sémái</i>	134

VIII.

Az egzotikus sziget? – nászút a gyakorlatban

Döntések és az élmény megosztása: tervezés és közösségivé tétele a 21. század első évtizedében	140
<i>A nászút új mediális kidolgozása és fogyasztása: internetes fórumok, albumok és blogok</i>	140
<i>A weddings.hu és a menyegzo.hu</i>	143

<i>Önreprezentáció a saját, oldaltól független blogokon</i>	150
A megvalósult gyakorlat	157
Az egzotikus sziget és azon túl	174
IX.	
Egy életre szóló élmény? Összegzés	184
Köszönet	191
X.	
Hivatkozott irodalom és internetes források	193
Kézírtos források	209
XI.	
Mellékletek	213
Képmelléklet	213
Kérdőívek	228
<i>Nászutás kérdőív (2006-2008)</i>	228
<i>A 2015-ben a kerdoivem.hu által készített kérdőíves felmérés kérdései (2015-2016)</i>	229
Táblázatok jegyzéke	233

I.

Miért a nászút? Témafelvetés

Decemberben megkeresett bennünket egy doktoranduszhallgató és doktori dolgozatának elkészítésében kérte segítségünket. Meg is lepődtünk jócskán, hogy vajon miben tudunk mi az utazásunkkal segítségére lenni. Kiderült, hogy a magyar nászutak elmúlt 50 évről ír és arra kért bennünket, hogy írjuk meg neki, hogy miért volt ez a mi egy évünk nászút. Arra gondoltunk ezt megosztjuk veletek is. [...] Szóval a nászút elnevezése kicsit vicces, akik ismertek minket az utazás előtt és a szervezés során, tudják, hogy mi nem annak szántuk az első percben, vagy legalábbis nem úgy terveztük, hogy így nevezzük. Először az elnevezést szállásadóinktól kaptuk, akik mindig kérdezték történetünket, eddigi utunkat, hogy mikor házasodtunk össze. És amikor mondtuk, hogy mikor, akkor (mivel rövid ideje volt) mindig mondták, hogy Ó hát akkor ez az utazás a nászutatok! Mi meg mondtuk, hogy jah, Honeyyear!:) Szóval így ragadt a név. Aztán persze az újságok és egyéb médiumok is így kapták fel, mert ez olyan hangzatos, hogy egy év nászút! De azért elgondolkoztunk miért is ragadt ránk és utazásunkra akaratlanul ez a jelző. *Arra jutottunk, hogy teljességgel nem hibás mégsem ez az elnevezés, ha a nászutat egy olyan együtt töltött időként definiáljuk, mely a házasságok elején fontos jelentőségű állomás, mint egy tudatosan megépített emlék móló, amihez vissza lehet hajózni a jövő nehézségei során. Tehát a nászút lényege röviden: hogy a pár együtt legyen, egymásra figyelve, megismerve egymást, tényleg mindenben a másikkal törődve. Tán mondhatjuk, hogy a nászút egy olyan munka nélküli feladat, mesterségesen teremtett szituáció, ami arról szól, hogy elhalmozzuk társunkat figyelmünkkel, gyengédségünkkel, törődésünkkel, valamely kellemes, megérintő, emlékezetes körülmények közt. Egy fajta mélyebb megismerése ez a másiknak, amikor figyelmünket csak a törődésnek és a másik feltérképezésének szenteljük. [kiemelés tőlem]* Mi az az elem, ami miatt nászútnak nevezhetjük a mi utunkat is? A törődés és egymás kölcsönös, elhivatott és mély megismerése. És hát (nem azért mert mi olyan extrémek, vagy különlegesek vagyunk) de mi ezt a megismerést még mélyebbre akartuk vinni, hogy nem a mesében, a luxusban, a kényelemben ásunk le a másik velejéig, hanem a szélsőséges, sarkított, és néha kegyetlenül nehéz szituációkban. Annak ellenére, hogy nagyon kíváncsiak voltunk a világra, és a más kultúrákban élőkre, azért is indultunk el, hogy egymást jobban megismerjük, hogy a köztünk lévő szálát még mélyebbre szőjük bele a másik lelkébe. És mindkettőnkben ott volt egy nagyon erős alapzat, amit együtt akartunk vizsgálni a világban, magunkban, egymásban, a más kultúrákban. 1. a Teremtőbe vetett hitünk, hogy jó fele vezet minket, hogy nem hiába járunk e Földön. 2. az emberek jóindulatába vetett hit, hogy kedvességgel, jóindulattal és nyitottsággal mindig megtaláljuk a helyünk, bármilyen világban járunk is. Ezeket a dolgokat kerestük magunkban, egymásban, a világban. Ezért volt ez az egy év nászút, elkészítettük a magunk élmény-emlék mólóit. Szerte a világban, magunkban, egymásban. Hogy ennek a különleges nászútnak az emlékét megőrizzük és mindig egy-egy darabbal kiegészítsük ezt a mólót, ezért mikor hazajöttünk úgy döntöttünk, hogy házassági évfordulónkat minden évben egy-egy kreatív barátunk segítségével egy különleges fotósorozat elkészítésével fogjuk ünnepelni. Először talán kicsit furcsán hangzik, hogy minden évben újra felvesszük esküvői ruhánkat és még furcsábban a szokatlan

kiegészítők (olyan dolog, tárgy, ami reprezentálja a mögöttünk álló évet), de mi így szeretnénk minden évben emlékezni arra az ígéretre, amit 2013-ban tettünk egymásnak (1. kép).¹

Az idézet egy fiatal pár blogbejegyzéséből származik. Fogalmak sokasága sűrűsödik benne: utazás, házasság, esküvő, intimitás, család, élmény, reflexió, fogyasztás, megosztás, média, turizmus, választások, emlék, hagyományteremtés. Ez azt is mutatja, hogy nem könnyű a nászút mibenlétét megragadni. Egy mai beszámoló, mely történeti kontextusba helyezhető. A 19. század második felében az Európában és Amerikai Egyesült Államokban a felsőbb társadalmi rétegek körében divattá váló nászút részben a kettesben töltött időt, részben az esküvő, a házasságkötés ünnepének kiterjesztését jelentette. Egyfelől a házas felek közös életének kezdete, az ismerkedés, egymáshoz szokás ideje volt, másrészt a nászút a lakóhelyüktől távolabb élő rokonok, barátok meglátogatását szolgálta. Ahogy a fenti idézetben is megfogalmazódott, a nászút egy mesterségesen teremtett szituáció, amely a 21. századra több szintű és sokfelé mutató konstrukcióvá, az esküvő köré szervezett, a házasság intézménye kapcsán kialakult utazási szokássá és részben ernyőfogalommal vált. A nászút összekapcsolódik a mézeshetek fogalmával, része lehet a nászút, amennyiben hosszabb, akkor a mézeshetek teljes idejét kitöltheti. A mézeshetek szót több nyelvben magára az utazásra is használják, például az angol *honeymoon*, a francia *luna di miel*, az olasz *luna di miele*. Az angol nyelvben található a legtöbb, az esküvőt követő utazásra vonatkozó kifejezés: *weddingtour*, *bridaltour*, *weddingtrip*, *honeymoontrip*, *post-wedding holiday*, mindezek közül a *honeymoon* használata a leginkább bevett. A magyarhoz hasonlóan az utazás és a mézeshetek szó elkülönül a német nyelvben a *Hohzeitsreise* (esküvő+út) és a *Flitterwoche* (csillogó + hét) használatával, valamint az olasz *viaggio di nozze* (esküvőt követő utazás) esetében. A nászút egyik francia megfelelője az esküvő utáni utazás angliai eredetére utal, *voyage a la faconanglaise* (angol típusú utazás). A 20. század végére egyre hangsúlyosabb szerephez jut a *destination wedding*, *marriage tourism* (esküvővel egybekötött nászút). A 2010-es években a nemzetközi palettán megjelenik a *buddymoon* vagy *group honeymoon* (csoportos nászút), azaz barátokkal, családtagokkal közös nászút.²

---

¹ TALPALATNYI TÖRTÉNETEK: <https://talpalatnyitortenetek.hu/2016/01/17/miert-naszut-es-mik-ezek-a-fura-kepek/> (utolsó letöltés: 2018. április 27.). Korábban: <https://eesdutazasa.wordpress.com/2016/01/17/miert-naszut-es-mik-ezek-a-fura-kepek/> (utolsó letöltés: 2016. február 11.).

² Egy 2017-es amerikai felmérés szerint ezer megkérdezett párból az elmúlt öt évben 120-an voltak csoportos nászúton (ROTH 2017, SMITH 2017).

Az évtizedek során már nem a kettesben, hanem a fontos emberekkel eltöltött és maga az utazás kerül a nászút középpontjába, ez a jelenség összefüggésben van a nászúttal egybekötött esküvő elterjedésével. Ugyanakkor korábban is akadt példa több szereplős nászútra.

Nagy közelítésben a nászút 21. századi elnevezésének változatai a többféle viszonyt, változatot mutatják meg. Egy párnak akár több nászútja is lehet: előnászút, utónászút, mini nászút, igazi nászút; hivatalos vagy pótesküvővel egybekötött nászút (esküvő külföldön), csoportos nászút; különféle jelzővel ellátott, például kalandos nászút, extrém nászút; a médiafigyelem középpontjába kerülő különleges nászutak (kerékpáros, hátizsákos, több hónapig tartó) szerepelnek.³ A specializáció, sokféleség elsősorban az életmód átalakulása, az utazási irodák stratégiai váltásai és párhuzamosan előtérbe kerülő individualizációs törekvések miatt kap egyre nagyobb teret, részben a fogyasztás halmozásának, az élménykeresés jellegzetes formájának tekinthető. A több hónapos, kerékpáros, hátizsákos nászutak már egy, a közös életszakaszba tudatosan beágyazott, kvázi missziós- vagy ha úgy tetszik, anti nászutat jeleznek, melyek reflektálnak a későmodern kor⁴ társadalmi és környezeti problémáira is.

Annak ellenére, hogy a nászút a magyarországi turizmus, sajtó, irodalom, köztudat történetében másfél évtizede jelen van, (kultur)történetének megírása várat magára, szociológiai szempontból sem feltárt terület. Miből adódhat ez a mellőzöttség? Oka lehet a privát és nyomtatásban megjelent források esetlegessége, a hozzáférés nehézségei. Oka lehet, hogy a nászúthoz párkapcsolati mérőföldökként való viszonylás – azaz nem tekintették az utazástörténet, turizmuskutató terepének.⁵ Oka lehet, hogy a feltételezett intimitás miatt tabuként kezelik, ez azonban a 20. század végére elterjedő együttélési normák átalakulásával érvényét veszti. A szóbeli vagy

---

³ Online kérdőív 8. (nem kötelezően kitöltendő) kérdésére (Hogyan nevezték az esküvő utáni első közös utazást?) adott válaszok: 175 esetben nászút, 10 esetben mézeshetek, 4 esetben előnászút, egy-egy példa az életútban elfoglalt helyére (álomnászút, *Luna di miele*), több nászútra (pótnászút, mini nászút), a kötelező jellegre (kényszer, üzleti út, ajándék út, sehogy) vagy csak az utazásra magára (hosszúhátú, kikapcsolódás, nyaralás, pihenés, utazás) utal.

⁴ Az Anthony GIDDENS által bevezetett későmodern fogalma mellett használhatnám a posztmodern, második modern, reflexív modernitás fogalmát is, azonban témám kapcsán fontosnak tartom annak hangsúlyozását, hogy nem egy, a korábbi formától teljesen elérő utazásról, szokásról beszélünk, hanem annak egy új jelentéssel, tartalommal és formával bővített változatáról.

⁵ Szakdolgozati szinten a magyarországi nászúttal kapcsolatos munkák a 2000-es évek közepétől születtek, ezek a kortárs, elsősorban az esküvővel egybekötött nászútra reflektálnak, kérdőíves felmérésekkel (UDVARDY 2007, NAGY 2014, LENGYEL 2016).

írott nászutas beszámolók többnyire a turista élmények megosztását jelentik. Az irodalmi példák érintik inkább az intimitás, párkapcsolat kérdését. Az esküvővel való szoros kapcsolata miatt kereshetnénk a választ a néprajzi szakirodalomban. Azonban az 1970-es évekre és az ezt követő időszakra vonatkozó, lakodalmi szokások átalakulásával kapcsolatos kutatások csupán beemelik a látókör szélére, említés szintjén az akkor már vidéken is ismert és szokásként definiált utazást. A szerelemről, házasságról szóló kiadványok szintén érintik a nászút kérdését, jelezve megjelenését, azonban részletesen nem foglalkoznak vele.⁶

Az interneten a nászutas felületek az esküvőszervezéssel kapcsolatos tematikus, praktikus és gyakorlatias oldalakon jelennek (jelentek) meg. A közgondolkodás erősen az esküvőhöz köti a nászutat. A házasság kapcsán merül fel a kérdés, hol voltatok nászúton? A nászút az otthontól és a családtól távoli helyhez kötődik, úti élményként jelenik meg. A fentieket is mérlegelve és szem előtt tartva, a nászutat elsődlegesen egy (speciális) utazási formának tekintem. Az általam vizsgált időszakokban a nászút beágyazottsága és funkciója eltér az esküvő és a lakodalom társadalmi, rituális szerepétől. Az ezredfordulóhoz közeledve a nászút nem minden esetben az esküvő közvetlen folytatása, akár hetek telhetnek el az esküvő és a nászút között. A nászutat az életútban elfoglalt helye egyre inkább a turizmushoz köti, a közös utazások sorába illeszti. Ami megkülönböztetheti a nászutat a többi utazástól, hogy a turizmus fejlődésével párhuzamosan egy új hagyomány megteremtését, állandó újraformálását mutatja. A turizmusipar, Magyarország esetében a politika által is generált hagyományból vált részben társadalmi elvárássá, követendő mintává, szokásként történő kezelése segítette demokratizálódását. Modernitás és turizmus, a többrétegű és számos irányt képviselő kritikai turizmuskutatás⁷ egyik meghatározó párhuzama: „e megközelítés a turizmust a modernitás egyik olyan izgalmas fejleményének tartja, amely segíthet megérteni nemcsak e korszakot, de feltárni késő modern jelenünk bizonyos sajtoságait is.” – olvashatjuk a témában 2012-ben megjelent fordításgyűjtemény bevezetőjében.⁸

---

⁶ Erre az egyik példa a zalaegerszegi Göcseji Múzeum *Kettő egy pár* kiállítása (MARX-MEGYERIKOVÁCS 2007:91-94), illetve a Szabadtéri Néprajzi Múzeum által rendezett *Hungarian Love* kiállítás a Varsói Magyar Intézetben (CSERI-NÉMETH-SÁRI 2017:45).

⁷ Bővebben BÓDI-PUSZTAI 2012.

⁸ BÓDI-PUSZTAI 2012:7.

Disszertációm alapvetően az 1970-es évektől 2015-ig terjedő időszak magyarországi nászútját tárgyalja, mely a nászút története szempontjából két nagy korszakra osztható: az államszocializmusra és a rendszerváltás utánira. A két korszak utazástörténet szempontból külön-külön sem tekinthető egységesnek, mégis kérdéseket vet fel és lehetőséget ad a nászút történetében tapasztalható tendenciák felvázolására, ha nem is minden árnyalatot bemutató leírására. A hazai keretek átalakulását jelzi a disszertáció címválasztása. A két végpont, a két korszakot tipikusan jellemző nászutas helyszín a szociálturizmus teremtette SZOT-üdülő és az amerikai hagyományokban gyökeredző, a turizmusipar által felkarolt egzotikus sziget, amely a nászúthoz hasonlóan egyfajta konstrukció. A disszertációban a következő kérdéseket vizsgálom. Létezik-e korokon átívelő tipikus nászút, vagy egy-egy történelmi (és turizmus) korszaknak megvan a maga jellemző nászútja? Miben változott a nászút fogalma, tartalma és formája az elmúlt másfél évszázad során? Miben ragadható meg folytonossága? Mennyiben hasonlít és mennyiben különbözik a hazai nászút története és jelentése a nemzetközi példákhoz viszonyítva? Miben jelentett újdonságot a nászút demokratizálódására való törekvés Magyarországon a szocializmus időszakában és milyen hatással volt a rendszerváltás utáni időszakra?

A nászútnak, sokféleségén túl léteznek olyan elemei, melyek évtizedeken keresztül jelen vannak, egyféle történetbe illeszthetők: az utazás változását és jelentőségét, a mobilitás szintjeit, a fogyasztásba való be- vagy kikapcsolódást, a társadalmi normák kérdését, a párkapcsolat és az életút átalakulását jelzik. A nászút hazai hátterének, keretének hálóként való értelmezése lehetőséget ad a közös és elágazó szálak, csomópontok bemutatására és felvázolására. A háló jelzi, hogy a nászút demokratizálódását számos történelmi, társadalmi, gazdasági, életmódbeli átalakulás befolyásolta. Ebben a folyamatban első ránézésre a szocializmus egyféle tabularasaként jelenik meg. A nászút másfél évszázados történetében számos csomó meglazult, erősödött és vált meghatározóvá, bizonyos szálak folyamatosan jelen vannak, és bizonyosak eltűntek. Az 1980-as évek elejére az esküvő utáni utazás célja egyértelműen a helyek és nem (mint korábban) az emberek látogatása lett, az utazás keretein belüli a korábban kiváltságos nászút demokratizálásának egyik lehetőségét jelentette. A párkapcsolatra vonatkozó erkölcsi szabályok átalakulásával az együtt és egymással töltött idő, majd egyre inkább maga az utazás került előtérbe. A kitüntetett idő helyére a kitüntetett idő és tér került. A változásban fontos szerepet játszott a

szabadidő kultúrpolitikai alakítása, az új családszerkezet, az új fogyasztási szokások, a részlegesen nemzetközi trendekhez is igazodó belföldi tömegturizmus elterjedése. Az 1989-es rendszerváltást követően az utazási szokások újra átalakultak, az utazás demokratizálódásával és a jövedelmek átalakulásával a távolabbi, korábban kevesek számára megfizethető külföldi helyszínek is elérhetővé váltak, a társadalom egyre tágabb szegmensében nőtt az utazás iránti igény és vált biztosítottá anyagi háttere. A kínálat és a kereslet egyaránt a nemzetközi piac jellegzetességeihez igazodik, intézményi és szakértői háttere felduzzadt.

Az utazási szokások és lehetőségek (át)alakításában mindvégig meghatározó szerepet játszottak a közlekedési hálózat fejlődése, társadalmi és életmódbeli változások, majd az egyre kiterjedtebb mobilitás mellett a korszakok turizmusát irányító és befolyásoló politikai és turisztikai intézmények, az internet piacgazdaságban és kommunikációban betöltött szerepe. Vagyis a szociálturizmus (vagyis az államilag támogatott belföldi és külföldi üdültetés) rendszere,⁹ a rendszerváltást követően az utazási irodák kínálata, az online felületeken megjelenő információk és kommunikációs felületek. Az általam vizsgált forráscsoportok (kérdőívek, interjúk, utazási irodai ajánlatok, internetes fórumok és blogok, fényképek) segítségével felvázolhatók a (késő)modern turizmus hálójában látszólagosan demokratizálódott, majd a 21. század fordulójára átalakult magyarországi nászutazás jellemzői és specializációja.

A magyarországi példa megértéséhez, feltárásához és viszonyítási pontok kijelöléséhez, egymáshoz lazábban és szorosabban kapcsolódó nemzetközi szakirodalmi fogódzókat használok. A *későmodern hálójában: a nászút társadalomtudományos keretei* című fejezetben a nászutat a későmodern és élménytársadalom fogalomrendszerében helyezem el. Emellett a szűkebben vett nászutas szakirodalom nemzetközi példáit tekintem át röviden, kiemelten kezelve az irányadó társadalomtudományos kutatásokat, az átmeneti rítus, a nászúthoz kapcsolódó fogyasztási tendenciákat (esküvő és turizmus, mint referencia). A következő fejezetben (*Empirikus források: a nászút hazai vizsgálatának lehetőségei és kérdései*) az általam feldolgozott és feltárt források bemutatása, értékelése mellett az azokhoz köthető nemzetközi példákat is összegzem. Ahhoz, hogy a nászút

---

⁹ Ez az utaztatási forma a kelet-közép-európai országok jellemzője a korszakban, a Csehszlovák példáról bővebben SZÖLLÖS 2005: 76-80).

turizmusban elfoglalt helyét és a korszakokra vonatkozó történetét megértsük, figyelembe kell venni a nászút nemzetközi és hazai korai történetét (*Történeti előzmények*). Bővebben kitérek az utazási forma hangsúlyozottan új társadalmi rétegekben való megjelenésének feltételeire *A nászút általánossá válásának társadalmi, gazdasági háttere Magyarországon* című fejezetben: a szocializmusban létrejött és a rendszerváltás követően megváltozó párkapcsolati, családszerkezeti (életforma) jellemzőket (együttélési formák többfélesége, szingli életforma általánossá válása), a második demográfiai átmenet kérdését, a házassági szokások (esküvő, lakodalom, nászajándék) átalakulását összegzem. Ezt követően a szocializmus idejének üdültetési formáit és nászútjának jellemzőit mutatom be *A SZOT-üdülő - állami keretek és egyéni formák: szociálturizmus és nászút* című részben. A hetedik fejezetben, *Az egzotikus sziget - nászút a rendszerváltás utáni turisztikai kínálatban* a nemzetközi divatba visszailleszkedő nászutat írom le egy utazási iroda ajánlatainak elemzésével. A következő részben, *Az egzotikus sziget? - nászút a gyakorlatban* címen az utazási irodák által sugallt álomnászút helyett a valós igényeket és lehetőséget vizsgálom meg empirikus források, azaz internetes fórumok, blogok anyagának és a kérdőíves felmérés eredményének felhasználásával.

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

II.

A későmodern hálójában: a nászút társadalomtudományos keretei

A későmodern és az élménytársadalom

Kutatásom időhatára két olyan korszakra terjed ki, mely önmagában több szakaszra osztható. Az államszocializmus korát és a rendszerváltástól napjainkig terjedő időszakot vizsgálja. Ez olyan hosszú időszak, amelynek társadalomtudományi elemzése önmagában is összetett feladat. Ezen belül a nászút alakulása részletkérdés. Mégis szükségesnek látszik a tágabb társadalmi, gazdasági és politikai keretek értelmezése bevezetésként kitérni. Anthony GIDDENS tételei a későmodernitásról, illetve Gerhard SCHULZE felfogása az élménytársadalom létrejöttéről alkotják a legáltalánosabb kiinduló pontot. Mindkét elmélet más keretek között született, de a magyarországi politikai, társadalmi és gazdasági berendezkedés elemzéséhez is segítséget nyújt.

GIDDENS a modern és későmodern korszak közötti különbségeket vizsgálja. A mindennapi élet szintjét is megjelenő, elsősorban a középosztályra vonatkoztatott modernizáció- és társadalomelmélet felfogása:¹⁰ a második szakaszban a modern jellemzői egyre radikálisabbak, univerzálisabbak, hatósugara egyre nagyobb, tehát nem lát éles határt a két korszak között.¹¹ A változások háttérében és fokozatában a tér-idő (téridő) szemlélet átalakulása¹² áll: az standardizált időszámítás, a közlekedés és a kommunikációs csatornák fejlődése a lokalitás helyett a globalizációt erősíti, ennek hatására a társadalmi, intézményi kötöttségek a lokális tér-idő szemléletből kiágyazódva működnek. A szerző részletesen ír az intézményi keretek átalakulásáról, a szakértői feladatok és szerepek előretöréséről, az intimitásban bekövetkezett változásokról, a hétköznapokat átható állandó reflexivitásról és a kockázatokban való gondolkodásról. GIDDENS megállapítása szerint az életút során szokássá vagy habitussá vált rítusok az életszakaszok biztonságot jelentő folyamatosságát és kereteit adják meg. A hagyományos család fogalma átalakul a későmodern

---

¹⁰ Bővebben BERGER 2013, SÍK 2013a, SÍK 2013b.

¹¹ Bővebben GIDDENS 1990.

¹² GIDDENS téridő elméletéről és annak kritikai összefoglalása: BERGER 2013.

időszakára, egyfajta gyűjtőfogalomként fogható fel, mert földrajzi területenként, kultúránként mást-mást jelent. Míg korábban gazdasági egységként működött, az 1950-es évektől a párkapcsolat kerül előtérbe a családok közti érdekek helyett. Míg korábban a rokonsági kötelékek szorosabbá tétele jelentette a biztonságot, utóbb a személyes reflexió, fejlődés a meghatározó ennek megteremtésében. Ennek egyik fontos eleme a választási lehetőségek sokasága, az ebben való eligazodás készségének elsajátítása. Míg korábban a szabályok, hagyományok követése is elegendő volt a biztonság, bizalom megteremtéséhez, most meg kell tanulni ennek elérését. Az eligazodáshoz való tudás megszerzésének egyik alapvető módja a későmodern társadalmakban a szakértők, intézmények igénybevétele. Ez párosul a cselekvő részéről az állandó reflexióval, valamint a laikus tudásokból is építkező döntéshozás állandó kényszerével. A válaszok, döntések az identitás előtérbe kerülésével az egyéni életforma kialakításának eszközeivé válnak. A tiszta emberi kapcsolat, főleg közeli, érzelmileg telített informális, nem intézményesült kapcsolat megteremtése, fenntartása, elsősorban a párkapcsolatok révén központi szerepet játszik. GIDDENS a *Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*¹³ munkájában részletezi a romantikus szerelem általánossá válását, az intimitás átalakulásának történeti folyamatát, valamint a későmodern kori jellemzőit. A GIDDENS által kifejtett változásokkal a nászút átalakulásának lényege jól magyarázható. Az identitás későmodern mechanizmusát a lokális és globális dialektikája jellemzi.¹⁴ A reflexív cselekvő és az intézmények kölcsönhatása befolyásolhatja ezt a viszonyt, az „én” kialakítása állandó reflexív projekt. Ugyanakkor a személyes és „családi” identitás, illetve az élettörténet megteremtésében nagy jelentőségre tesz szert a kvázi-hagyományok kialakítása, megtartása. A saját elképzelések sem állandóak, az egyén folyamatosan átalakítja vagy éppen elutasítja azokat. A nászút (és a turizmus) történetében ebbe illeszkedik és egyre nagyobb teret nyer. A nászutat (új és újabb) tartalmakkal feltöltő utazási irodák szerepe dominánssá válik; a reflexivitás, kvázi-szakértés terepét egy további – mai - fázisban az internetes felületek veszik át.

A giddensi keretekhez részben igazodva a nászutas helyszínek sajátosság, ahogy más turisztikai, szabadidős tevékenységek átalakulása is leírható az élménykeresés térhódításával. Maga a nászút, szlogenszerűen „egy életre szóló élmény”, ennek az

---

¹³ GIDDENS 1992.

¹⁴ GIDDENS 1991:11, GIDDENS 2013b:124.

élménynek a milyenségét és minőségét, átalakulást jelzi. Gerhard SCHULZE 1992-ben adta ki *Die Erlebensgesellschaft. Kulturosoziologie der Gegenwart* című munkáját,¹⁵ melyben kidolgozta az élménytársadalom fogalmát. A SCHULZE általa felállított társadalomértelmezés háttérét az életszínvonal emelkedése (fogyasztás), az egyre nagyobb egységben megjelenő szabadidő, a tanulási lehetőségek javulása és a merev életrajzi minták fellazulása jelentik.¹⁶ Ezzel részben az életstílus szerinti középosztályosodás¹⁷ és közvetve a széleskörű turizmusba való bekapcsolódás „feltételeit” is leírja. Az élménytársadalmat (történeti és kulturális összehasonlításban) a befelé orientálódó életfelfogások, sokféle lehetőség megléte jellemzi, melynek feltétele a kínálat és kereslet bővülése, meghatározó eleme az egyén érdeklődésének befelé/önmaga felé fordulása (élményorientáció), reflexívvé válása és az ehhez köthető tudatos élménykeresés. Ennek hatására a hétköznapiak esztétizálódnak. „A hétköznapi esztétikában – állapítja meg SCHULZE – az élményorientáció hatására az élvezet jelentéssíkja válik dominánssá, az egyének esztétikai gyakorlatainak már nem a társadalmi különbségek szimbolizálása, hanem az élménykeresés lesz a fő célja.”¹⁸

A kínálat robbanásszerű bővülése, a növekvő fogyasztási lehetőségek, a hozzáférési korlátok lebomlása és fokozatos megszűnése az életfelfogás változását is magával hozta, az *Éld meg az életed!* lesz az uralkodó jelmondat. Az élmények, fogyasztás tekintetében az újszerűség szimbolikus tartalma és nem a használhatóság válik fontossá. Akár a kortárs turizmus jellemzése lehetne a következő leírás:

A közönség hozzászólt az újdonsághoz. Ha a változatosság az elv rangjára emelkedik, észrevétlenül ismétlés lesz belőle. A közönség egykedvűen nyugtázza az élménykínálat mutációinak szakadatlan áradatát: a divatokat és divatáramlatokat, az információkat, a termékmódosításokat, az élménysugalmazás poénjait, az elektronikus médiumok műsorának újításait, a zene vagy a folyóiratok piacán megjelenő újdonságokat, a turizmus legfrissebb felfedezéseit, a merész színházi felújításokat, a forradalmi stílusteréseket, a hallatlan provokációkat, satöbbi. Épp azért nincs sehol, se a magaskulturális séma jeltartományában, se a közönséges séma vagy az izgalmas séma szimbólumvilágában új élmény, mert mindig az új a kínálat tárgya, a termékek olyan sematizálásával és arculatával, hogy elegendő kulcsingert hordozzanak ahhoz, hogy a már meglévő élménymintákra támaszkodhassanak.¹⁹

¹⁵ Lásd: SCHULZE 1998, 2001. Magyarul lásd: SCHULZE 1998, 2000; BERGER 2004; ÉBER 2007, 2008.

¹⁶ SCHULZE 2000:135.

¹⁷ Bővebben BERGER 2015.

¹⁸ BERGER 2004:60.

¹⁹ SCHULZE 1998:195-196.

Minél inkább az élmények válnak az élet(forma) értelmévé, annál jelentősebb a félelem, hogy élmények nélkül maradunk. Megjelenik a kiábrándulás (vagy csalódás) kockázata is, s ha ennek ellen akarunk hatni, valójában csak felfokozzuk hatását.²⁰ SCHULZE elméletét többféle kritika érte. Például egyoldalú látásmódját, a különféle társadalmi berendezkedések összemosását kritizálták, a 21. századi, új típusú társadalmi rétegzettséget és struktúrát mutató világ leírására sem minden ponton érvényesíthető.²¹

A viták és kritikák ellenére SCHULZE felfogása a turizmus globális átalakulásának meghatározó elemére világít rá. A turisztikai élmény szoros kapcsolatban áll a társadalmi változásokkal, az élménygazdaság térhódításával, a kortárs folyamatokat az egyre differenciáltabb, egyre sokszínűbb élmények kínálata és kereslete jellemzik. Ezzel párhuzamosan az utazni vágyók a különféle mélységű internetes források megjelenése miatt jóval tájékozottabbak, korábbi utazásaik révén jóval tapasztaltabbak és emiatt elképzeléseik is jóval határozottabbak és tudatosabbak,²² mint az 1990-es években vagy azt megelőzően.

A nászút mint turizmus – szakirodalmi áttekintés

A nászút a turizmus egyik fajtája, típusa, melynek vizsgálata során számos, a turizmus, nászút alakulását befolyásoló tényezőt figyelembe lehet és kell venni. A hazai, részben a nemzetközi változásokhoz is igazodó nászút értelmezéséhez kapaszkodót és viszonyítási pontot nyújtanak az Észak-Amerikában és egyes európai országokban végzett társadalomtudományos kutatások. Ezek többféle elméleti háttérrel és megalapozottsággal vizsgálják és elemzik a nászutat. A feldolgozások egy része a nászút adott országra vonatkozó (kultúr)történetét, mások a párkapcsolatban betöltött szerepének és átmeneti rítusként való értelmezését helyezik előtérbe. A kortárs nászutat feldolgozó munkák elsősorban párkapcsolati szinten és az alkalmazott turizmuskutatás kereteibe ágyazzák a témát, az utazási motivációk és tervezés felől értelmezve azt. A nászút komplex, egy-egy esettanulmányon túllépő társadalomtudományos és történeti feldolgozásainak szinte mindegyike érinti a nászút történetét. A legbővebb szakirodalommal a nászút észak-amerikai története és

---

²⁰ Bővebben SCHULZE 2000.

²¹ SCHULZE 2005-ben a második kiadás előszavában reagált a változásokra és elméletét ért kritikákra is (SCHULZE 2005). Értékelő összegzés ÉBER 2008:102-103.

²² PUCZKÓ-RÁTZ 2000:13.

értelmezése rendelkezik, miután különféle megközelítésben az 1950-es évektől vizsgálják. Az alábbiakban azokat az elsősorban az 1990 után született, a 20. század második felét jellemző, kizárólag a nászúttal, vagy az esküvő és utazás kapcsán a témával részletesebben foglalkozó szakirodalmat tekintem át. Ezek saját forrásaim elemzéséhez, kérdéseim megfogalmazásához és megválaszolásához nyújtanak segítséget.

Társadalomtudományi kutatások a nászútról

A nászút komplex módon, több diszciplína keretében kutatható (szociológia, művészettörténet, emberföldrajz, feminista tudományok, társadalomtörténet). Ezek egységesítésre vállalkozott Kris BULCROFT, Linda SMEINS és Richard BULCROFT²³ feldolgozásukkal az 1999-ben megjelent *Romancing the Honeymoon. Consummating Marriage in Modern Society* című munkájukban. Kutatásuk általános célját így határozták meg:

Azt állítjuk, hogy a strukturalista-funkcionalista megközelítés, melyet leginkább használnak a családot vizsgáló társadalomtudományok, csak részben ad magyarázatot arra, hogy a család intézményrendszerének és társadalmi nemek közti kapcsolatok megváltozása ellenére folyamatosan fennmaradt a nászút. [...] arra törekszünk, hogy a modern társadalom szemszögéből vizsgáljuk a nászutat, mivel az a személyes kapcsolatinkban rejlő veszélyekkel, a gender kötődésekkel és a kortárs házasság, család jelentéséhez fűződő elvárásainkat is alakítja. Úgy véljük, hogy az olyan rítusok, mint a nászút, megfelelő betekintést nyújtanak a modern közélettről a magánjellegű elvárások és megélt valóságok vonatkozásában.²⁴

Az észak-amerikai nászutazás 1880 és 1995 közötti történetét, változásait elsősorban szöveges és vizuális médiatartalmakra, nászutas helyszínek elemzésére és a kortárs nászutazást vizsgáló személyes interjúkra alapozva tárják fel. Nagy figyelmet fordítanak arra, hogy a társadalmi gyakorlatot és az egyéni elvárásokat hogyan befolyásolják a modernitás (különbféle) korszakainak olyan jelenségei, mint a választási lehetőségek repertoárja és az identitás megteremtésének mechanizmusa.

---

²³ BULCROFT ET AL 1999.

²⁴ BULCROFT ET AL 1999:6.

Azt állítjuk, hogy a nászút és az esküvő a modern társadalomban egyre fontosabb társadalmi esemény, mivel önmagunk definiálására ad lehetőséget, nem csupán a házasság kontextusában, hanem egyéni szinten is. A nászút helyszínének, a nászutas emléktárgyak megválasztásában és az utazás jellegzetességének megtalálásában fontos, hogy ez is segít személyes öndefinícióinkban. Társadalmi státuszunk sokkal inkább az elért, semmint a tulajdonított attribútumokon múlik: a nászút hangsúlyosságának kérdése ennek részeként a saját egyéni életút megteremtésének javára íródhat, egy közös kulturális forgatókönyvnek megfelelően.²⁵

Megerősítik a GIDDENS által leírt folyamatot, melyben az „én” megteremtése során határköveket keres és épít, ebben a nászút egy személyes tett, mely a státuszt is biztosítja. Az amerikai kutatásban a nászutat többféle funkció mentén mutatják be, nagy hangsúlyt helyezve a nászút és a házasság társadalmi életben betöltött funkciójára, valamint a nemi szerepek, a romantika és fantázia tömeges árucikké válása közti összefüggések elemzésére. A nászúthoz kötött narratívák (a nászút környezete, jellemző tevékenységek, résztvevők szerepe, a nászút tartalma és jelentése) elemzésével arra a kérdésre is keresik a választ, hogy kiüresedett rítusnak tekinthető-e a nászút vagy/és modern jelenségnek. Megállapítják, hogy az esküvő, a házasságkötés megélésének fontos része a nászút. Ez utóbbi tudományos feldolgozottsága elenyésző az esküvőhöz képest. A kötetben a helyszínek elemzésében, az általuk készített interjúk kérdésselvetésében és a válaszok értelmezésében egyaránt hangsúlyosan megjelenik az egzotikum, a fogyasztói kultúra és az identitás fogalma, tartalma, és ezek szoros kapcsolata a nászúttal. Emiatt elsősorban a kortárs nászút tágabb értelmezési keretéhez, a nászutas úticélok összehasonlító vizsgálatához és az egzotikus, romantika fogalmának megértéséhez nyújtanak segítséget.²⁶

Szintén átfogó szándékkal, a svájci nászút változásait, kortárs gyakorlatát vizsgálja Urs KELLER²⁷ *Hohzeitsreisen: Formen und Inhalte. Eine empirische Studie zur Hochzeitsreise-Praxis in Schweiz* című munkájában. A nászutat konstrukcióként mutatja be. KELLER részletesen ír az esküvőről és házasságról, az ezzel kapcsolatos döntéshozásokról, motivációkról és funkciókról általánosságban, majd a svájci példa alapvető jellemzőit tekinti át. Részletezi a helyi nászutas piac kialakulását, aktuális

---

²⁵ BULCROFT ET AL 1999:5.

²⁶ A szerzők egy 2000-ben megjelent cikkükben új perspektívából foglalkoznak a nászúttal: a BECK által kidolgozott kockázattársadalom keretébe ágyazva elemzik a romantikus kapcsolatokat (BULCROFT ET AL 2000).

²⁷ KELLER 2006, 2007.

helyzetét. Módszertani kitekintő után a kérdőíves és narratív interjúzásból vett jellemzőket írja le. Részletesen elemzi az utazás tervezését, az ott tartózkodás és hazatérés fázisait, az ezzel kapcsolatos döntéseket, tartalmakat. KELLER az általa vizsgált anyag alapján az alábbi következtetésekre jut. Nászút alatt sok esetben egy olyan exkluzív utazás értendő, ahol az árak, az utazás időtartama, a földrajzi távolság, és a turisztikai szempontból ismertség a vonzerő. KELLER hangsúlyozza a nászút átmeneti rítus jellegét. Ezzel némiképpen ellentmond a kiüresedett formula megítélésnek, az utazás inkább a közös élmény miatt fontos, nem kapcsolódik közvetlenül az esküvőhöz. KELLER szerint a nászút ipari terméként saját magát reprodukálja, történeti kontextusa van, de tartalmilag folyamatosan megújul.

Az amerikai és svájci, több szempontból is teljességre törekvő két kutatás mellett esettanulmányok is születtek a nászút egy-egy aspektusáról, egy-egy egy szűkebb területen tapasztalható tendenciáiról. Ezek jelentős része gyakorlati, alkalmazott turizmuskutatás szempontjaiból közelít a témához. Egy koreai vizsgálat a tengerentúli nászutas desztinációk versenyképességét vizsgálta. Írásuk középpontjában az áll, hogy mitől lesz egy nászutas helyszín vonzó. Két kategóriát különítenek el: a helyi adottságokat (pld. éghajlat, ételek, kulturális és történeti látványosságok) és az infrastruktúrát (szállás, közlekedés, stb.). A kortárs koreai nászút tengerentúli célpontjainak sikerességét az utazók gazdasági növekedésében, valamint a helyi és külföldi utazási irodák kampányában látják.²⁸ Egy másik tanulmány eljegyzett párok körében végzett felmérést arról, hogy a nászutas helyszín kiválasztásában milyen döntéshozó mechanizmusok működnek és ez hogyan hasznosítható a marketing szektor számára.²⁹ Szintén a döntéshozás, fogyasztási szokások felől közelít egy brit párokkal készített interjúkra alapozó kutatás, mely a nászutasok elvárásait írja le és ezek továbbgondolását javasolja az utazási irodák számára.³⁰ A görög utazási irodák és nászutasok körében végzett motivációelemzéses kutatás arra a kérdésre kereste a választ, hogy mely helyszíneket részesítenek előnyben a nászutasok, mik az elképzeléseik és elvárásai.³¹ A tervezés fázisában lévő nászúthoz kapcsolódó igényeket térképezi fel Emma RAUTAKALLIO szakdolgozatában. Finnországi interjúalanyait arról kérdezte, milyen elképzeléseik

---

²⁸ KIM-AGRUSA 2005.

²⁹ JANG ET AL 2007.

³⁰ WINCHESTER ET AL 2011.

³¹ MOIRA ET AL 2011.

vannak tervezett nászútjukról – ezzel is segítve az egyik utazási iroda kínálatának kialakítását.³² Kérdőíves felmérés segítségével végzett kutatás a török belföldi nászutazást vizsgálta, Antalyara egynapos túrára érkező nászutasok körében. A helyszín kiválasztásának módját, az ezzel kapcsolatos elégedettség és az emléktárgyak vásárlása volt a kutatás fókuszában.³³

A továbbiakban azokat a nem kizárólag a nászútról szóló publikációkat foglalom össze, melyek a kortárs nászút megértését segíti. Előbb a nászút és átmeneti rítus kérdését, majd az esküvővel és turizmussal kapcsolatos fogyasztás általános átalakulását vizsgáló irodalmat összegzem.

Az átmeneti rítus kérdése

A nászút kapcsán rendre előkerül, hogy az mennyire tekinthető rítusnak, még konkrétan: átmeneti rítusnak. Egyrészt az utazás, a megszokott környezet elhagyása értelmezhető rítusként.³⁴ Másrészt az esküvőt követő nászút hordoz szertartás jellegű jegyeket. A fiatal pár életében mérföldkőnek számító első kettesben eltöltött időszak, az első külföldi vagy családalapítás esetében több év távlatában az utolsó közös utazás eseménye kitüntetett szereppel bír. A kortárs hálózati közösségi színtereken a nászút a közös élet bemutatásaként, illetve egy újabb utazás felmutatásaként, ritualizált szokásként van jelen. A modern kor vívmányai (intézményesülés, globalizáció) a hagyomány eltűnését vetítik előre, mely részben meg is történik, a hagyomány kiüresedve szokássá vagy a szabályokat túlzó módon alkalmazva fundamentalizmus eszközévé válhat. Ezzel párhuzamosan új típusú hagyományok jönnek létre vagy régebbiek kerülnek felszínre, nyernek új tartalmat.³⁵ GIDDENS a hagyomány legfontosabb jellemzőjének tartja a jövőt meghatározó múlt felé fordulást, a tartósság és hitelesség fontosságát, a kollektív emlékezettel való szoros kapcsolatát és kötelező jellegét. Ezek bizonyos mértékben a nászutat is jellemzik. Az utazás, ezen belül a nászút az átmeneti rítus elmélete szerint is leírható. GIDDENS szerint az átmeneti rítus már nem él hagyományos formájában, vagyis nem a múlt rekonstrukciója és nem szigetel el a hétköznapoktól, valójában egy kiüresedett

---

³² RAUTAKALLIO 2014.

³³ ÜNAL ET AL 2017.

³⁴ MACCANNEL 1976; COHEN 1979; GRABURN 1978, 1983; URRY 1990:10.

³⁵ Bővebben GIDDENS 2013a.

rítus, mely alapvetően az intézményi reflexivitással fonódik össze.³⁶ GIDDENS az életút (átmeneti) rítusait (szokásait vagy habitusait) ritualizált eseményként, „nyitott végű átjáróként” (*open experience threshold*) határozza meg,³⁷ melyben a hagyomány (szokás) az életút során folyamatosságot és formát (ezáltal biztonságot) ad, jelentősége a stabilitás biztosításában rejlik. A nászúttal kapcsolatban BULCROFT-ék és Urs KELLER munkájában egyaránt hangsúlyos szerephez jut az átmeneti rítus elmélete.³⁸ A *Romancing the Honeymoon* kiinduló pontja, egyik fő kérdése, a nászút kiüresedett rítusként való értelmezése, pontosabban ennek újragondolása. A szerzők szerint a 20. század végének nászútja valóban másféle jelentéssel bír, mint korábban, ahogy az esküvő, házasságkötés rítusának milyensége is változott. Ennek ellenére társadalmi tekintetben egyre szélesebb körben és skálán terjed. KELLER az általa készített interjúk alapján megállapítja, hogy a nászút, mint átmeneti rítus az utóbbi évtizedekben látszólag elveszítette jelentéstartamát, mivel a párok már házasságkötés előtt élnek nemi életet, és többnyire közös háztartást vezetnek. Éppen ezért meglepő, hogy a nászút mégis reprezentál egyfajta átmeneti rítust, amelynek a következő fokozatai lehetnek: párok, akik az esküvő előtt sosem utaztak együtt; párok, akik az esküvő előtt sosem éltek együtt; párok, akik az esküvő előtt szexuális önmegtartózkodást gyakoroltak.³⁹

Jakub ISAŃSKI cikkében azt vizsgálja, hogyan változott meg az átmeneti rítusként értelmezett nászút.⁴⁰ Az esküvői szokások és a nászút szociológiai és néprajzi szakirodalmát áttekintve a következő megállapításra jut:

Mindazon meghatározó és változó tényezők közül, melyek a nászutat jellemzik az átmeneti rítus „először az életben” kitétele már ritkán érhető tetten. A szimbolikus megnevezés és a nászút szimbolikus ideje ellenére az új házasok már a nászutat megelőzően rendelkeznek közös utazásélménnyel. Bár ellentmondásnak tűnhet, ez mégis összhangban van Gennep megállapításával: „Már többször is tapasztalhattuk, hogy az átmeneti rítusok csak akkor jelentkeznek teljes alakjukban,

---

³⁶ GIDDENS 2013a:67.

³⁷ GIDDENS 1991:148.

³⁸ GENNEP 2007, FEJŐS 1979.

³⁹ KELLER 2007:199-200.

⁴⁰ ISAŃSKI 2013. Az esküvő kapcsán sem tekinthető statikusnak az átmeneti rítusként való definiálás. Matthijs KALMIJN cikkében (KALMIJN 2004) a hollandiai, 20. század második felére jellemző esküvő három elemét veszi górcső alá (lakodalom, templomi szertartás, nászút). Az átmeneti rítus koncepciójára alapozva és a választások szociológia háttérére fókuszálva a három elem közti összefüggéseket vizsgálja.

hangsúlyos formában, illetve csak akkor kerül rájuk sor egyáltalán, ha valaki először lép át valamely állapotból vagy társadalmi kategóriából a másikba.”⁴¹

Rob SHIELDS az amerikai nászutas fővárossal, a Niagara vízeséssel kapcsolatos kutatása során utal arra, hogy a nászút (átmeneti) rítus jellege - új élet kezdete értelmében – megszűnt. „Elvárt, jelentés nélküli esküvői klisévé vált, vagy a több helyszínes nászút egyik eseménye, vagy egy másféle aktivitás, például a turizmus egyik ága”⁴² lett. Elizabeth FREEMAN *The Wedding Complex. Forms of Belonging in Modern American Culture*⁴³ című munkája új megvilágításba helyezi a házasság intézményét, hozzá kapcsolva a nászút kérdését is. FREEMAN a házasság eszméjétől elszakítva vizsgálja az esküvőt. Performatív jellegét, a fantáziával való kapcsolatát hangsúlyozza és az esküvő és a nászút rítusaként való értelmezését tartja szem előtt. FREEMAN az angolszász irodalom szövegeit és a populáris kultúrát vizsgálja queer elméleti keretbe ágyazva *Honeymoon with a Stranger: Private Couplehood and the Making of the National Subject* című fejezetben.⁴⁴ A következőkén írja le a nászutat:

[...] egy újabb hagyomány jelent meg az esküvő tartozékaként: a nászút, ami fizikailag elszakítja a párt társaitól és családjától, elszigeteli őket és behelyezi őket egy új helyszínbe, a felnőtté válás és (vagy) didaktikus heteroszexuális házasság röppályájára állítva őket. [...] A nászút a férfit és nőt egy feltételezetten „egzotikus” vagy „primitív” helyszínre kényszerít, ahol úgy tűnik, hogy heteroszexualitást beborítja egy olyan sajátosság, melyet sem a színpadias esküvő, sem a hivatalos házassági szerződés nem adhat meg. A pár ily módon történő elszigetelésével a nászút azt erősíti meg, hogy a házasság csak és kizárólag a két házas fél ügye [...].⁴⁵

Az utazás és a házasság magában is értelmezhető átmeneti rítusként, a kettő együttessége a nászút esetében még inkább felerősíti a rítus fontosságát az életút és a közös élet történetében. A nászút ilyen szempontú vizsgálata és magyarázata markánsan jelen van a szakirodalomban és a nászúttal kapcsolatos beszédmódban, akár hétköznapi szinten is.

---

⁴¹ GENNEP 2007:169, idézi ISAŃSKI 2013: 126

⁴² SHIELDS 1991:151.

⁴³ FREEMAN 2002.

⁴⁴ FREEMAN 2002: 146-177. A nászúttal kapcsolatos felvetéseit követően regények és a Lolita történet mentén bontja ki a nemi szerepeket és az utazók egymás közti viszonyát.

⁴⁵ FREEMAN 2002: 146-147.

Az esküvői és a turisztikai fogyasztás

Az 1970-es évektől kezdődően a nászútvizsgálatokban figyelembe kell venni a fogyasztói társadalom kialakulását, átalakulását. Az esküvő és a nászút egyaránt jól látható terepe a változásoknak. SCHULZE élményfogyasztásról vallott elgondolása, megállapításai szoros kapcsolatban állnak a későmodern társadalmat értelmező kutatók elméleti hátterével, valamint az esküvő és turizmus kapcsán leírható változásokkal. A fogyasztással foglalkozó társadalomtudományos publikációk, kutatások és a köré szerveződő viták száma és elágazása az elmúlt évtizedekben megsokszorozódott. Míg az esküvőhöz a túlzó fogyasztás és a „romantika” kérdései kapcsolódnak, a turizmus keretében a tájak és az élmények fogyasztása kerülnek előtérbe. Ezekkel a problémákkal szerteágazó irodalom foglalkozik.

A fogyasztás és esküvő kapcsolatát több szálon dolgozza fel Cele C. OTNES és Elizabeth H. PLECK⁴⁶ a *Cinderella Dreams. The Allure of the Lavish Wedding* című munkájában. Elemzik a leány- és legénybúcsút, az esküvőt és a nászutat is. Az amerikai esküvő jelentésének átalakulásáról, a köréje szerveződött túlzó fogyasztás kialakulásában a média és szolgáltatóipar szerepéről, a romantika és a „pazarló” esküvő kapcsolatáról olvashatunk. A szerzők hangsúlyozzák, hogy a pazarló esküvő és a köré szervezett szokások vizsgálata az amerikai társadalom megértéséhez visz közelebb. Úgy gondolják, hogy a túlzó esküvői fogyasztás amerikai példája a lakodalom, esküvő világszerte terjedő formájának katalizátoraként, mintájaként működik. A nászútról szóló fejezetben (*From Cabin to Cancún*)⁴⁷ médiaelemzéssel az amerikai nászutas desztinációk történetét és divat szerinti változását mutatják be. A szexuális beavatás eltűnését tényként kezelve úgy gondolják, hogy a nászút jelentését a fogyasztás és turizmus nyelvezetéből nyeri, és az esküvő szervezése okozta stressz kioldásaként funkcionál.

Az esküvői és az ahhoz kapcsolódó szokások átalakulásának megértéséhez megkerülhetetlen Sharon BODEN *Consumerism, Romance and the Wedding Experience* című kötete, mely a romantika és fogyasztás metszéspontjait vizsgálja⁴⁸ Nagy-Britannia esetében. Míg OTNES és PLECK nem határozza meg élesen, hogy a fogyasztást miért és hogyan tartják relevánsnak az új esküvői szokásokat kutatva,

---

⁴⁶ OTNES – PLECK 2003.

⁴⁷ OTNES – PLECK 2003:134-163.

⁴⁸ BODEN 2003.

addig BODEN a fogyasztás társadalomtudományos megközelítéséről és lehetőségeiről részletesen ír bevezetőjében,⁴⁹ majd alkalmazza is azokat az esküvő kapcsán. Alapvetőnek tartja – Colin CAMPBELL *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism*⁵⁰ című munkájára támaszkodva – a fogyasztás és érzelmek közti kölcsönös kapcsolatot.⁵¹ Az esküvő szerepét, jelentését részben önmagáért valónak látja, részben a fogyasztásban és romantikában megnyilvánuló kulturális eseményként definiálja. BODEN szerint az esküvő átmeneti rítus, melynek középpontjában a média és szolgáltatók által kreált menyasszony,⁵² a „*superbride*” áll. Azt a hősies fogyasztói identitással bíró, az esküvői magazinok által konstruált, követendő menyasszonymodellt jelöli, amely racionális szervező és hatalmas érzelmi fantáziával bír.⁵³ BODEN egyértelműen az esküvő túlzó fogyasztás jellegét tartja érvényesnek a nászútra is. Rámutat arra, hogy ennek elutasítása tudatos is lehet, az esküvő és a nászút is viszonyulási pontként szerepelhet az életút során.

A turizmusban manapság egyre inkább a helyek fogyasztása kap kitüntetett szerepet, maga a hely és az idő válik domináns tényezővé. A nászút esetében a „nászutas helyek” hagyománya, az utazásszervezők által is befolyásolt divatja és a médián keresztül megjelenő álmképe meghatározó jelentőséggel bír. A nászút az esküvőhöz hasonlóan a „romantikafogyasztás” egyik meghatározó példája, kiváltképpen az egzotikus vagy egzotizált helyszínek esetében. A 20. század végéhez közeledve a nászutas gyakorlatban a kínálati és a fogyasztói oldalon is meghatározó feltétel lesz a különleges, romantikus (távoli) környezet, az egzotikus táj. A nászút (ahogy maga a turizmus) általánosan – elsősorban az amerikai példa hatására - különleges, a tájban is megmutatható élménnyé válik. Idegen tájak a nászút révén nyernek kitüntetett jelentőséget s ettől válnak a friss házasság, a családalapítás kezdetének határpontjává. Az élménnyé alakulás folyamatában meghatározó szerepet kap az a környezet, melyhez egyéb, kulturális, gasztronómiai, stb. élmények is társulnak.

---

⁴⁹ BODEN 2003:1-22.

⁵⁰ CAMPBELL 1987.

⁵¹ „A 'romantika fogyasztása'-nak gondolata mellett elkötelezve, ez a könyv a nagy-britanniai 'új' kereskedelmi esküvő esettanulmányát hívja segítségül, hogy új megvilágításba helyezze azokat a szociológusok közt vita tárgyát képező motivációkat, melyek a fogyasztási szokásokat erősítik.” (BODEN 2003:15.)

⁵² BODEN 2003: 19.

⁵³ BODEN 2003:21, bővebben BODEN 2003:46-75.

A kritikai turizmuskutató John URRY által kidolgozott turista tekintet (*tourist gaze*) szintén a helyek felértékelődéséhez kapcsolódik. URRY számára a turizmus vizuális fogyasztás, ebben a (helyek) fogyasztás(a) központi szerepet játszik.⁵⁴ A „fogyasztói állampolgár” jogának tekinti a javak és szolgáltatások, más társadalmak termékeinek elérhetőségét, mindenhová utazás lehetőségét és az ott tartózkodás idejének korlátlanágát. Az a modern (utazó) személy, aki gyakorolja ezeket a jogokat, más kultúrák és helyek fogyasztója is egyben. Az utazáshoz kapcsolódó termékek, szolgáltatások fogyasztása és felhasználása szoros kapcsolatban áll a tömegturizmus és a globalizáció jelenségével. URRY *Tourism, Travel and Modern Subject* című tanulmányában a GIDDENS által felállított kereteket meghatározónak tartja a turizmus szempontjából:

Giddens szerint a modernitás egyik legfontosabb jellemzője a társadalmi kapcsolatok a cselekvés helyi kontextusából történő kiágyazódása [Giddens 1991:209]. Kiágyazódás alatt itt a társadalmi kapcsolatok helyi szervezettségéből való kiemelését és szélesebb idő- és térbeli horizonton való újraszerveződését értjük. Az efféle kiágyazódás bizalmon alapul: az embereknek bízniuk kell az olyan intézményekben és folyamatokban, melyekről csak korlátozott tudással rendelkeznek. A bizalomhoz annak a szakértői, szakmai tudásnak a kialakulására van szükség, mely az embereket térben és időben mozgó biztonságos közlekedést biztosítja. A mobilitás előfeltétele tehát az utazás kockázatát csökkentő tömeges utazási és közlekedési rendszereket kifejlesztő szakemberekbe vetett bizalom.⁵⁵

URRY hangsúlyozza a turizmus szakértői oldalát és a különféle szolgáltatástípusok, nem csak anyagi javak fogyasztását.⁵⁶ A nászút a turisztikai rendszerben értelmezhető speciális célként, utazási indokként. A nászút esetében hatványozottan érvényes az, hogy a fogyasztás nem egyenértékű a vásárlással. A turisztikai szolgáltatások fogyasztása alapvetően társadalmi jellegű és társadalmilag is meghatározott, a gyakorlatban „a családi, házastárs, pár vagy csoport társadalmi csoportjaiban valósul meg.”⁵⁷ A fogyasztás – vagyis az utazás során szerzett élmények befogadása – az utazó számára munkát jelent. URRY a turizmus fogyasztásáról írottakat így összegzi:

[...] a turisztikai szolgáltatások fogyasztása fontos, de nem egykönnyen megérthető és megmagyarázható jelenség. Jelentősége a turisztikai tevékenységek modern társadalmakban játszott

---

⁵⁴ URRY 1995a.

⁵⁵ URRY 1995b:142.

⁵⁶ URRY 1990b:23.

⁵⁷ URRY 1990b:25.

központi szerepéből adódik. Valójában az a történelmi folyamat, melynek során a turizmus elvált más tevékenységektől, a bevásárlástól, a sporttól, a kultúrától, az építészettől, stb. megfordulni látszik. Ennek a folyamatnak az eredménye a „turista tekintet univerzálissá válása.”⁵⁸

A globalizálódás korszaka megegyezik a turizmus hétköznapi élettől való elkülönülésének végével, hiszen „az emberek idejük nagy részében turistákká válnak- vagy úgy, hogy valóban útra kelnek, vagy pedig úgy, hogy folyamatosan özőnlő, összetett jelek és elektronikus képek révén tapasztalják meg a vizuális mobilitást.”⁵⁹ URRY szerint a tömegturizmus elutasításával jellemezhető ez a folyamat, semmint a turizmus megszűnésével. A későmodern idejében megjelentő turizmus szegmentált, rugalmas és egyedi igényekre szabott. Az ezredfordulóra a kulturális iparágak egyre több közös platformot alakítottak ki, ezzel is igazodva az igényekhez, például az utazáshoz kapcsolódva egyfajta kreatív gazdaság jött létre a fejlett társadalmakban.⁶⁰ Ezek az élmények fokozását, halmozását, a választási lehetőségek sokaságát kínálják, megteremtve a poszt-turista alakját.

[...] a turisták egy része leginkább posztturistának tekinthető – ők azok, akik szinte fürdenek az autentikusmentességben. A posztturista a játékok sokszínűségében találja meg örömét és tudja, hogy nem létezik autentikus turisztikai élmény. Tudja, hogy a látszólag autentikus halászfalu nem létezhetne a turizmusból származó bevételek nélkül, tudja, hogy a színes katalógus csak a popkultúra része. A posztturistának nincs különösebb problémája a nem autentikussal. Ez is csak egy újabb játék, a posztmodern élmény egy újabb utánzatfelszíne.⁶¹

Kevin MEETHAN *Tourism in Global Society. Place, Culture, Consumption*⁶² című munkájában abból a feltevésből indul ki, hogy a turizmus kapcsán is feltárható a globalizálódott világ fogyasztói kultúra(i)nak többértű és szerteágazó jellege. A turizmust egyre inkább társadalmi szempontból ítéljük meg, és nem gazdasági, termékközpontú alapon. MEETHAN megkülönbözteti a modern korra jellemző, „centralizált és hierarchikus formákat”⁶³ a turizmus kínálatában is, melyek a (homogén) tömegpiac, a tömegturizmus és standardizált tömegtermékek felé irányítják a fogyasztókat. A globalizáció és az információáramlás növekvő technikai

---

⁵⁸ URRY 1990b:31.

⁵⁹ URRY 1995b:148.

⁶⁰ PUCZKÓ-RÁTZ 2000:15.

⁶¹ URRY 1990b:34.

⁶² MEETHAN 2001.

⁶³ MEETHAN 2001:69.

hátttere lehetővé tette, teszi a turisták részére előállított termékek decentralizálását és lokalitáshoz nem kötött terjesztését, ezáltal a fogyasztási minták és a kínálat is megváltoznak, átalakulnak, sokrétűbbek és egyénre szabottabbak lesznek. A tömegpiacot felváltja a kisebb, jobban definiálható hiánypótló irányok, „termékek” fogyasztása.⁶⁴ Mit jelent ez a turizmus esetében? Speciális, egyedinek mondott ajánlatok, rövidebb időtartamra szóló utak, új – a standardizált képtől eltérő – helyszínek tűnnek fel az utazási irodák kínálatában, ezzel szoros és kölcsönös összefüggésben az igények irányt vesznek. A differenciált marketingben különféle turistatípusok jelennek meg, társadalmi státuszuk (munka, család), céljaik és korcsoportok alapján elkülönítve.⁶⁵ MEETHAN arra a következtetésre jut, hogy kutatóként „valójában turizmusokkal foglalkozunk, nem a turizmus általános kategóriájával.”⁶⁶ MEETHAN szerint a fogyasztásban a termékek szimbolikus értéke megnőtt, a globalizáció nem passzív befogadást eredményez: „Az árucikk nem csupán a láncolat utolsó állomása, hanem sokkal inkább a jelentéstartalmak és értékek tágabb szintű létrehozásának része.”⁶⁷

Mark PATERSON a *Consumption and Everyday Life* című munkájában⁶⁸ a tárgyak, élmények és szimulációk fogyasztását hétköznapi cselekvésként definiálja. A turizmus kapcsán a természetet és a környezetet is egyfajta bevásárlóközpont-hoz hasonlítja. Könyvében nem a különféle anyagi javak, hanem sokkal inkább a virtuális, „szimulált”, szimbolikus javak fogyasztásának leírására, megragadására törekszik.⁶⁹ Meglátása szerint „a természet fogyasztása magába foglalja a kép(zet)ek, reprezentációk, fantáziák fogyasztását és a nem ember által létrehozott környezet többféle formájának megtapasztalását.”⁷⁰ PATERSON az URRY-féle turista tekintet felől indítja elemzését, a természetjárást, tengerparti nyaralást a látványfogyasztás (*spectacular consumption*) kategóriájába helyezi. PATERSON a turista tekintet koncepciója alapján úgy véli, hogy a természet (mint áru) fetisizálódik. Kiemeli a vizuális fogyasztás meghatározó jellegét, a fogyasztást befolyásoló elemek

---

⁶⁴ MEETHAN 2001: 70-72.

⁶⁵ MEETHAN kiemeli, hogy a fragmentáció ellenére még mindig a családi vakáció dominálja a piacot (MEETHAN 2001:77). Bár a leglátványosabban megcélzott közönség a fiatalok, ám ők kevésbé veszik igénybe a csomagajánlatokat, egyénileg utaznak és intézik a foglalásokat.

⁶⁶ MEETHAN 2001:75.

⁶⁷ MEETHAN 2001:167.

⁶⁸ PATERSON 2006.

⁶⁹ PATERSON 2006:5

⁷⁰ PATERSON 2006:112.

elvárásokat kiváltó és megalapozó szerepét. Véggövetkeztetésként PATERSON URRY elméletére alapozva a különféle turista tekintetek eltűnéséről és univerzálódásáról beszél: „A turizmus és turista tekintet kapcsán a hely fetisizálódása helyett egy nem kézzelfogható árucikk megszerzésével van dolgunk; csak vizuális fogyasztás van és a helyhez köthető képzetek. A fétis jelleget a fogyasztók, a katalógusok és hirdetések konstruálják.”⁷¹

A turizmus kutatásban jelen lévő kategóriák, turizmus fajták definiálásától disszertációmban eltekintek. Azonban mint viszonyítási pont fontosnak tartom kiemelni ezek közül Susan HORNERE és John SAWBROOKE 1996-ban felállított, az utazás motivációkat sorra vevő és ezeket kategorizáló elméletét, melynek több elemében érhető a nászutas gyakorlatban (ezt kurziválással jelölöm). 1. fizikai motiváció: *pihenés*, klíma, egészség, sporttevékenység, *szex*; 2. érzelmi motiváció: *nosztalgia*, esztétikai élmény, *romantika*, *elmenekülés*, *fantázia*; 3. kulturális motiváció: gasztronómia, városnézés, tanulás; 4. státusz motiváció: *exkluzivitás*, *divat*; 5. személyes motiváció: rokonok és barátok meglátogatása; 6. személyes fejlődés: nyelvtanulás, egyéb ismeretek elsajátítása.⁷² Amennyiben a nászút motivációit tekintjük, az elmúlt majd fél évszázadban eltolódás figyelhető meg, egyre inkább az elmenekülés, exkluzivitás és divat határozza meg a nászút célját és miértjét. Az életciklushoz köthető turisztikai fogyasztás leírásakor a nászút leginkább a fiatal párok által preferált kategóriába sorolható, amelyet az attrakciók, turista helyszínek felkeresése, új élmények keresése, romantika, egyedüllét, intimitás jellemez.⁷³

Bár nem kötődik szorosan a turizmushoz, azonban a témában új megközelítést kínál PELLANDINI-SIMÁNYI Léna fogyasztási normákról szóló munkája. A nászút az esküvőhöz kapcsolódva vagy attól különállóan értelmezve is felfogható normaként, illetve olyan teljesítendő feladatként, amely szokássá válásából következik. PELLANDINI-SIMÁNYI *Consumption Norms and Everyday Ethic* című munkája alapvetően magyarországi kutatáson alapul és az általam érintett korszakokkal foglalkozik. A nászút szempontjából az életciklushoz köthető és a generációs változásokat vizsgáló fejezete hasznosítható leginkább.⁷⁴ PELLANDINI-SIMÁNYI a

---

⁷¹ PATERSON 2006:118.

⁷² PUCZKÓ-RÁTZ 2000:18.

⁷³ PUCZKÓ-RÁTZ 2000:25.

⁷⁴ PELLANDINI-SIMÁNYI 2014b:102-139.

különböző társadalmi háttérrel, korszakkal bíró elméleti keretek összefésülésével négy fogyasztási generációs mintát befolyásoló tényezőt vizsgál, ezek az új gazdasági lehetőségek, a társadalmi faktorok változása, a technológia és az anyagi kultúra változása, az új kulturális (tárgyalások, értékek, képzetek) készletek alakulása. Ezek a változások, ezek hatásai természetesen földrajzilag és társadalmi rétegek tekintetében sem mentek végbe és nem érvényesültek mindenhol egyforma mértékben. Alapvető kérdés, hogy a felsorolt tényezők mennyiben változtatták és változtathatják meg a kialakult fogyasztási normákat. A szerző kutatása alapján a következő általános érvényű megállapításokat teszi: az új árucikkek, szolgáltatások csak akkor épülnek be a fogyasztási normába és adott esetben változtatnak azon, amennyiben az új formák illeszkednek az adott társadalmi réteg, az adott személy világképéhez.⁷⁵ A fenti négy tényezőt tekintve a gazdasági változásokban (állandó és növekvő bevételek, árucikkkel árának csökkenése és a kínálat növekedése) rejlő lehetőségek leginkább a középosztály életmódjában hozhatnak változást. A társadalmi státuszban történő változások kapcsán a fogyasztás és a társadalmi formákhoz való ragaszkodás fogalma ragadható meg:

A javak utáni vágy tehát nem egy koordinálatlan versenyhelyzetből ered, hanem abból a vágyból, hogy olyan gyakorlatokban vegyünk részt, melyen keresztül a társadalmi normákhoz való ragaszkodás új erkölcsi elemei megmutathatóak, tárgyalhatóak és pontosíthatóak.⁷⁶

PELLANDINI-SIMÁNYI Léna a technológiai változások fogyasztási normákra gyakorolt hatását a reklámok példájával, míg az intézményi hatások közül az önkéntesen és választhatóság nélkül befogadandó fogyasztási elemek működését vizsgálja, ez utóbbihoz sorolja a szocialista berendezkedés fogyasztást korlátozó, illetve engedélyező mechanizmusát is. Anthony GIDDENS és Leela FERNADES⁷⁷ nyomán vizsgálja az egyes termékek reklámkampányának sikerességét vagy sikertelenségét, hangsúlyozza, hogy a modern és globális jellegű újítások csak akkor működőképesek, ha a globális beolvad a nemzetibe, ha az a helyi diskurzushoz,

---

⁷⁵ „A fogyasztási normák [...] olyan világképeken alapulnak, melyek erkölcsi elemeket – a jó élet és igazság víziója – tartalmaznak, ahogy dogmatikus eszméket – a világról alkotott elképzeléseket. Ezek az elemek létezhetnek absztrakt formában, [...] de beágyazódhatnak a dogmatikus erkölcsként a gyakorlatba. Mivel ezek az elemek a fogyasztási normák alapjai, a fogyasztási normák változásai egy vagy több elem esetében bekövetkezett változásból származnak” (PELLANDINI-SIMÁNYI 2014b:134).

⁷⁶ PELLANDINI-SIMÁNYI 2014b:119.

⁷⁷ Leela FERNADES: *India's New Middle Class: Democratic Politics in an Era of Economic Reform*. 2006:52 – hivatkozik PELLANDINI-SIMÁNYI 2014b:130.

hagyományokhoz és szimbólumokhoz kapcsolódik.⁷⁸ A normákhoz való igazodás folyamata, a nemzetközi hazáivá tétele a nászút esetében is megragadható: például az új középosztály (és az ehhez kapcsolódó új fogyasztási minták) megteremtésében fontos szerephez jut az állami retorika, háttérben a társadalmi rétegződés, a munka és a család átalakulása, átalakítása áll.

A fejezetben röviden áttekintettem a nászút nemzetközi társadalomtudományos kutatásainak főbb kérdéseit. Emellett röviden érintettem azokat a kutatásokat, vizsgálatokat, kutatási eredményeket, melyek az általam a továbbiakban bemutatott, magyarországi nászúttal kapcsolatos források, empirikus anyagok értelmezéséhez megfelelő háttérrel biztosítanak (esküvői fogyasztás, fogyasztási norma) vagy a felkínált keretbe ágyazhatók (turizmus és fogyasztás).

---

⁷⁸ PELLANDINI-SIMÁNYI 2014b:130.

III.

Empirikus források: a nászút hazai vizsgálatának lehetőségei és kérdései

A másodlagos, szakirodalmi források mellett saját gyűjtésű empirikus anyag segítségével vizsgálom a nászutat. A források kínálta adatok, szöveges és vizuális anyagok láncolatán keresztül a nászút mozaikszerű története, a döntéshozás és megvalósulás lehetőségei is megmutathatóak. Ahogy látni fogjuk, a második világháború előtti történet felvázolásában hangsúlyos szerepet kapnak a másodlagos források, vagyis az irodalmi, a hírlapi példák, mivel egyéb esetleges történeti források felkutatása más típusú vizsgálatot igényelne. A későbbi korszakot jellemző, a privát élet szintjének megmutatására alkalmas források számos irányba kínálnak elemzési lehetőséget. A nászút történeti, földrajzi, társadalmi rétegzettségének minél átfogóbb megismerése miatt olyan forráscsoportokat kerestem, melyek empirikus kutatással kiegészítve lehetővé tettek egy többszintű vizsgálatot. A SZOT üdültetés intézményi hátterének vizsgálata végett levéltári kutatást (Politikatörténeti- és Szakszervezeti Levéltár) végeztem, szintén erre a korszakra vonatkozóan országos szintű néprajzi gyűjtéseket vettem számba (Néprajzi Múzeum). A teljes, általam részletesen vizsgált korszak empirikus anyagához kérdőívetem, interjúkat készítettem. Mivel a két szakaszban (és változatban) kiküldött kérdőívekre érkezett válaszok jelentős része a rendszerváltás utáni, 2000 és 2015 között kötött házasságokra vonatkozott, ezért az interjúzás során a Kádár-korszakra helyeztem a hangsúlyt. A kérdőívezés problémájáról és értékeléséről a későbbiekben részletesen írok. A rendszerváltás utáni időszak, elsősorban a 2000-es évekre jellemző nászút értelmezésére a fentiek mellett a nászutatásra specializálódott internetes forrásokat (fórumok, tematikus oldalak, blogok) is feldolgoztam. Szintén erre a korszakra vonatkozik a kínálati oldal vizsgálata, melynek fő forrása az utazási irodák nászutas ajánlataiból kirajzolódó „álomnászút”. Itt kiemelten foglalkozom az önmagát nászutas irodaként definiáló CORAL TOURS ajánlataival. A médiában megjelenő, elsősorban hírességek nászútjának kérdését nem vizsgáltam. Ez túlmutat az általam választott kereteken és más típusú anyagfeltárást igényelt volna.

Levéltári és archívumi anyagok – a szocializmus korszaka

A szocializmus időszakának elsődleges intézményi utazási kereteit adó SZOT-üdültetés 1945 és 1989 közötti iratanyagát a Szakszervezetek Központi Levéltárának a Politikatörténeti- és Szakszervezeti Levéltár őrzi. A fennmaradt anyag fondjegyzéke túlságosan általános, maga az iratanyag hiányos. Értekezésemhez a SZOT szociálpolitikájának és az 1992-ig működő Üdülési és Szanatóriumi Főigazgatóság vonatkozó iratait tekintettem át.⁷⁹ A vegyes képet mutató iratanyag jól szemlélteti az üdültetési rendszer működtetésének, fenntartásának nehézségeit, annak színvonalát, egyes régiók túlterheltségét (Balaton), az állandó helyhiányt, a téli szezon népszerűsítésének nehézségeit, emellett a szakszervezeti üdültetés igénylésének és elosztásának visszasságait.

Bár nem szisztematikus gyűjtés eredményeképpen, de mégis egy korszakra vonatkozó, a nászutazást is érintő forrásanyag található a Néprajzi Múzeum Kéziratgyűjteményében. Az önkéntes gyűjtőket mozgató pályázati felhívásaira 96 darab⁸⁰ 1970 és 1998 között készült, a hagyományos és korabeli esküvői szokásokat bemutató pályamunka érkezett az ország 92 településéről,⁸¹ közülük 19 külön kitér a nászútra is.

Ezek közül kiemelendő a jászkiséri CSETE BALÁZS HONISMERETI SZAKKÖR tagjai által 1995-ben gyűjtött anyag. Ebben több interjúalany válaszát olvashatjuk a nászúttal kapcsolatban, mivel a kutatásban a felvett kérdőív egyik kérdése arra vonatkozott, hogy a nászutazás mióta szokás a településen és mennyi ideig szokott tartani.⁸² A harminchárom megkérdezettből tíz fő adott választ erre a kérdésre is. A teljes kéziratos anyag esetlegessége (a szerzők életkora, felkészültsége, földrajzi korlátok) ellenére országos metszetét adja a nászút vidéki elterjedésének. Többféle módon hasznosítható: egyrészt az esküvői ajándékozási szokások, másrészt a nászút elterjedésének időbeni pontosításához, az ezzel kapcsolatos általános tendenciákról és a közösség viszonyulásáról szolgáltat adatokat. A válaszadók abból a korból

---

⁷⁹ Politikatörténeti- és Szakszervezeti Levéltár (a továbbiakban PIL) SZOT iratanyag 2. fond (*SZOT szociálpolitika 1954-1980*) és SZOT iratanyag 9. fond (*Üdültetési és Szanatóriumi Főigazgatóság 1948-1991*).

⁸⁰ Lásd: *X. Kéziratos források*.

⁸¹ Ebből jelentős számú a Jász-Nagykun-Szolnok megyei anyag, mivel ott folyt intenzív pályázati gyűjtőmunka.

⁸² CSETE BALÁZS 1995:4.

tekintenek vissza, a helyi, vidéki kisvárosi közösség házassági szokásaira, amikor a nászút a falusi elterjedése is megindult. Ebből a helyzetből alkotnak véleményt a nászút hiányáról vagy jelenlétéről.

Kérdőívek, interjúk

Előképek és nemzetközi példák

A nemzetközi szakirodalom döntő része használja forrásként a kérdőívezést és interjúkészítést. Emellett egyes kutatásokban a különféle történeti és kortárs médiatartalmak elemzése másodlagosan jelen van. A bemutatott nemzetközi kutatások adatközlői, interjúalanyai rendszerint egy-egy esküvő kiállításra érkező párok, a kutató saját ismerősei (egyetemi kollégium) vagy egy-egy utazási irodával kapcsolatba lépő házasságra készülők. A publikációkban az eredmények összegzésén, elemzésén túl a kérdőívek vagy interjúk struktúrája, a konkrét kérdések hozzáférhetőek. Ezek számos módszertani kérdést, hiányosságot mutatnak. Általánosan elmondható, hogy az adatközlőre vonatkozó alapadatok felvételét követően a kutatás időtartama alatt (tehát jelen időben) nászútra induló párokat kérdeztek terveikről, majd ha sor került egy későbbi felvételre, akkor a korábbi elvárásokat és a valós tapasztalatokat szembesítették egymással. A kérdőívezők, interjúzók egy jelentős hányada csak az utazás előtt kérdezte a párokat, visszatérésük után nem lépett velük kapcsolatba. BULCROFT és szerzőtársai 1997-ben és 1998-ban a történeti anyag értelmezéséhez, kis számban egy nyugdíjas otthonban végeztek kérdőíves adatfelvételt, alapvetően a kutatás idején megrendezett esküvő kiállításokon résztvevő házasulandókkal készítettek páros interjúkat mindkét szakaszban (nászút előtt és után). Kérdéseik jelentős része magára a szervezésre, elvárásokra vonatkozott.⁸³ A nászút előtti kérdéssor főbb csomópontjai a következők voltak: a nászút fontossága, a helyszín és szállás kiválasztásának preferenciái, a tervezéssel kapcsolatos döntéshozások és stresszhelyzetek, a pár kapcsolatára és a nászútra vonatkozó elvárások. Emellett részletesen felvették az életkor és szociogazdasági státusz, a házasság előtti párkapcsolat hatásait a nászúthoz fűződő előzetes elvárásokra, továbbá a felmerülő kockázati tényezőkre vonatkozó adatokat.

---

⁸³ Bővebben BULCROFT ET AL 1999: 149-195, 205-210.

Az utazás utáni kérdéssor a nászút lefolyására és interpretációjára helyezte a hangsúlyt (helyszíni tervezés, kiadások, konfliktusok, személyes tapasztalatok, korábbi elvárásoknak való megfelelés kérdése). Az összegyűlt adatok alapján a szerzők a tökéletes nászút megalkotásának és megvalósulásának jellemzőit írták le: a tervezési folyamatot és ennek dinamizmusát; a nászút időtartamát, helyszínét, szállástípusát; a belső elvárásokat; az utazás során felmerülő problémákat és konfliktusokat.⁸⁴ Egy másik kutatásban BODEN esküvővel kapcsolatos munkájához is két interjút készített a kutatásban résztvevő párokkal, az esküvő előtt és után is. Kérdései a tervezéssel, szervezéssel, az azt befolyásoló mintákkal és elvárásokkal foglalkoztak. Nagyobb hangsúlyt helyezett az esküvővel kapcsolatos sztereotípiákra és túlzó költekezésre. Urs KELLER Svájc esetében szintén utazás előtti és utáni kérdéssorokkal gyűjtött adatokat. Ő korosztályát vizsgálta narratív interjúzással és kérdőívezéssel. Az utat megelőző felmérés elsősorban a tervezésre, a helyszín és tevékenységek kiválasztásának kritériumaira és a döntéshozásra koncentrált. A nászutat követő kérdések jelentős része magára az utazásra és a helyszínen eltöltött tevékenységekre vonatkozott: más személyekkel való kapcsolatfelvétel, a nászutas státusz mibenlétére, az otthoniakkal való kapcsolattartás, erotikus élmények, a nászút kiemelkedő pillanatai és krízisei. Egy kérdéscsoport az utazás összesítésére, korábbi közös utazásokkal való összevetésére, a házások közti kapcsolatban betöltött szerepére kérdezett rá. KELLER kutatásának egyik célja volt, hogy a friss házások megfogalmazzák azt is, mit jelent nekik a mézeshetek, nászút fogalma, személyesen hogyan értelmezik azt.⁸⁵

Az utazás előtti tervekről, elvárásokról a fentiekén túl több olyan, a nászúttal kapcsolatos cikk is született, melyek elsődleges forrását kérdőívek, interjúk adták. RAUTAKALLIO finnországi felméréséhez utazási irodákkal való együttműködés mellett online kérdőívezést végzett, melyben az alapadatok felvételét követően elsősorban a nászút helyszínek kiválasztása, az út tervezésére és az ideális desztinációra vonatkozó kérdéseket tett fel. Mivel kutatása elsősorban turisztikai szempontból készült, ezért nagy hangsúly helyezett arra, hogy az utazási irodák milyen szinten jelennek meg a nászút szervezés során.⁸⁶ JANG és társai interjúk keretében japán eljegyzett párokat a nászút helyszínének kiválasztásáról kérdeztek, kutatásuknak

---

⁸⁴ Bővebben BODEN 2003:161-168.

⁸⁵ Bővebben KELLER 2006:223-227.

⁸⁶ RAUTAKALLIO 2014:84-85.

megfelelően a döntéshozáskor adódó konfliktusok kezelésre, döntéshozási mechanizmusokra helyezve a hangsúlyt.⁸⁷ Rövid, 13 kérdésből álló ívet állítottak össze görögországi kutatásokhoz MOIRA és szerzőtársai.⁸⁸ Szintén az úticél kiválasztásának metodikájára koncentráltak WINCHESTERÉK, mélyinterjúkat alkalmazva a brit házasulandó párokkal végzett kutatásukban, melyben azt keresték, hogy milyen tényezők befolyásolják a nászút helyszínének kiválasztását.⁸⁹

A magyar vonatkozású, nászutat is érintő szakdolgozatok közül az UDVARDY Dorottya szakdolgozatának általa összeállított online kérdőív hét kérdése az adatközlőkre vonatkozó adatot nem tartalmazott – tehát társadalmi rétegzettséget nem mutat, valószínűsíthető, hogy a *mennyegzo.hu* oldalon terjesztett kérdőívet kitöltők (211 fő) a felmérés idején, 2007-ben kötöttek házasságot.⁹⁰ A76 teljes egészében kitöltött kérdőívből nyert adatokat közli, de nem helyezi kontextusba a szerző.⁹¹ Emellett a belföldi nászutatás lehetősége és értékelése hiányzik, annak ellenére, hogy a kérdőívet kitöltők 16 százaléka tartozott ebbe a kategóriába. NAGY Enikő és LENGYEL Hanna a külföldi esküvő, nászút témáját feldolgozó szakdolgozatukban szintén használták az online kérdőíves adatgyűjtést.⁹² LENGYEL egy zárt facebook csoportban végzett felmérést, ezt részletesen elemezve, ebből képet kaphatunk az ideálisnak gondolt külföldi esküvőkötés helyszínéről, azonban ez a vágyak és nem a megvalósulás szintjét jelzi.⁹³

Saját adatfelvétel: 2006, 2015-2016

Célom az volt, hogy az eddig semmilyen formában fel nem dolgozott utazási formáról minél több, közel ötven évet átfogó adatsorhoz jussak. A nászúttal kapcsolatos nemzetközi kutatások – mint láttuk – elsősorban a kortárs nászutat vizsgálták. Saját kérdőívem a már (akár több évtizede) lezajlott nászútra kérdez rá, az

---

⁸⁷ JANG ET AL 2007:1309-1313.

⁸⁸ MOIRA ET AL 2011: 28-31.

⁸⁹ WINCHESTER ET AL 2011.

⁹⁰ A kérdések a következők voltak. Hány napot töltöttek nászúton, mennyit költöttek, mi volt az úticél, milyen típusú hely (tengerpart, trópusi-egzotikus, hagyományos, aktív-kalandos, gourmet, spirituális-vallásos), mi döntött a választásban (ár, távolság), melyik hónapban voltak nászúton és igénybe vettek-e utazási irodát (UDVARDY 2007:90).

⁹¹ UDVARDY 2007: 71-75.

⁹² NAGY 2014, LENGYEL 2016.

⁹³ LENGYEL 2016:29-39.

azzal kapcsolatos döntésekre, de elsősorban magára az utazásra, az emlékekre, a párkapcsolatban betöltött szerepére. A kérdőívek értékelésnél természetesen figyelembe kell venni a házasságkötés óta eltelt időt is. A nászút idejétől való eltávolodás lehetőséget ad arra, hogy a nászút jelentőségét jobban elhelyezzük az életútban és a megkérdezettek utazási szokásaiban. Kutatásom során tíz év viszonylatában, két időpontban vettem fel empirikus adatokat. Az első kérdőíves felmérésre 2006-ban került sor.⁹⁴ Ekkor ismerősökön keresztül nyomtatott, illetve emailen visszaküldhető kérdőívet küldtem szét, melyből 69 darabot kaptam vissza.

Kezdetben egy hagyományosabb néprajzi kutatást terveztem Tápiószecső lakóinak utazási és nászutas szokásairól, ezért innen több kérdőívet gyűjtöttem össze. A 2006-os kérdőív választható és saját válaszokat feltételező kérdésekből állt. A kérdések egy része a nászút előtti közös utazási szokásokra is rákérdezett. A nászútra vonatkozó kérdések a döntés kiválasztásánál preferált elképzelésekre, az utazás során eltöltött tevékenységekre, speciális nászutas ajánlatok igénybevételére, a nászút élményeire, emlékekre (fotózás, ajándéktárgyak, képeslapok, stb.), a kapcsolatban betöltött szerepére és a nászutat követő utazási szokásokra vonatkoztak. A munka során derült ki, hogy ez a megközelítés egyoldalú, részben szűkíteni kellett az időkeretet és tágítani a résztvevők körét: vagyis nem csupán a nászutasok, hanem a turizmusipar felől szükséges hangsúlyosabban közelíteni, és a történetiségből kilépve a vizsgálat módszerét is meg kellett változtatni. A kezdetek óta eltelt időszak lehetővé tette, hogy a nászutas tendenciákat nagyobb időkeretben szemléljem, mint azt korábban terveztem. 2015-ben, 2016-ban egy földrajzilag és időben is szélesebb merítést biztosító online kérdőíves felmérést végeztem.⁹⁵ Az online kérdőívet a *kerdoivem.hu* oldalon keresztül működtettem, ezt egyrészt saját ismerőseim körében és másrészt facebookon mindenki számára hozzáférhető módon terjesztettem. A kutatás kezdete óta eltelt majd tíz év olvasmányaira alapozva, továbbá a turizmusiparban végbement változások és az internetes közösségi oldalak dominanciája miatt egy összetettebb kérdéssort állítottam össze. Az új vizsgálat, mely részletesebben foglalkozott a nászút helyszínével, a nászút tartalmával, az esküvővel egybekötött külföldi nászút kérdésével, a fotózás és élménymegosztás gyakorlatával. Az emailés továbbküldések, megosztások segítségével 222 kérdőív

---

⁹⁴ Lásd Mellékletek, kérdőívek, 1. számú melléklet.

⁹⁵ Lásd Mellékletek, kérdőívek, 2. számú melléklet.

gyűlt össze, melyek mindegyike értékelhető. Az online kérdőív részben tágította (nagyobb elérés ismerősökön keresztül), részben szűkítette (csak az internetet, facebookot használók körében terjedt) az ily módon elérhető körét.

A kérdőívek általános adatai az alábbiak szerint összesíthetők. A személyes, a nászút meglétére, a desztinációra, a nászút hosszára vonatkozó adatokat a két kérdőív estében összevontam. A további kérdésekre adott válaszokat a kérdéssorban történt változtatások miatt külön kezelem. A kérdőívek kitöltése anonim volt, ezért egy-egy konkrét kérdőívekre történő hivatkozásnál a felvétel idejét (2006 vagy 2015) és a kérdőív sorszámát jelölöm. A teljes kérdőívállományt (69+222, összesen 291 darab) tekintve a kitöltők átlagéletkora 38,86 év, legfiatalabb választ adó 20 éves, a legidősebb 88 éves volt a kitöltés idején. A felvett adatok első nászútja 1967-ben volt, az utolsó 2016-ban. A lakóhelyüket 254-en jelölték meg (az online kérdőívben kötelező volt a válaszadás). A megoszlás a következő: Budapest 152, Budapest környéki település 40, más vidéki település (város) 46 fő, külföld 16 fő. A fentiekből kiolvasható, hogy a kérdőívet nagy arányban (60 százalék) budapesti lakosok töltötték ki, szintén meghatározó a főváros környékiek száma. A kitöltők (282 fő) életkora a következőképpen alakult a kérdőív felvétele idején. 20-29 év között 30 fő (10,6 százalék), 30-39 év között 160 fő (56,7 százalék), 40-49 év között 61 fő (21,6 százalék), 50-59 év között 16 fő (5,6 százalék), 60-69 év között 10 fő (3,5 százalék) és 70 év feletti 5 fő.

Az alábbi két táblázat az iskolai végzettségre és foglalkozásra vonatkozó válaszokat összegzi.

1. táblázat: Iskolai végzettség, házasságkötés ideje szerint megosztva

Iskolai végzettség	1989-ig	1990-1999	2000-2009	2010-2015	2010-2015
általános/kevesebb	3	0	0	0	3
befejezetlen szakképzés	1	0	0	1	2
szakiskola/ szakközépiskola	10	4	8	6	28 (9,9%)
gimnázium	6	10	10	9	35 (12,3%)
BA	4	8	28	17	57 (20%)
MA	6	10	32	52	100 (35%)
MAnál magasabb	1	4	10	11	26 (9%)
posztgraduális	2	2	8	2	14 (5%)
egyéb	6	0	9	3	18 (6,4%)
Összesen	39 (13,5%)	38 (13%)	105 (37%)	101 (35,5%)	283

2. táblázat: Foglalkozás típusa, házasságkötés ideje szerint megosztva

Foglalkozás típusa	1989-ig	1990-1999	2000-2009	2010-2015	Összesen
Adminisztráció/Titkár	1	3	8	6	18 (6,4%)
Állami adminisztráció/Igazgatás	2	3	2	3	10
Bank	1	1	5	3	10
Egészségügy/Szociális ágazat	4	3	3	9	19 (6,8%)
Egyéb	5	1	7	5	18 (6,4%)
Emberi erőforrás	0	2	2	0	4
Építőipar	0	0	3	1	4
Háztartásbeli	1	0	6	2	9
Informatika	2	0	6	7	15 (5,6%)
Jog	2	1	3	3	9
Kereskedelem	3	2	5	4	14 (5%)
Közlekedés	0	1	0	0	1
Kultúra	7	5	9	7	28 (10%)
Marketing/Reklám	0	0	5	11	16 (5,7%)
Média	0	2	2	5	9
Menedzsment	0	0	4	2	6
Mezőgazdaság	0	1	1	0	2
Munkanélküli	0	0	3	0	3
Oktatás/Tudomány	6	8	21	21	56 (20%)
Pénzügy	0	1	3	8	12
Szolgáltatás	3	0	5	5	13
Turizmus	0	2	2	0	4
	37	36	105	102	280

Látható, hogy a kérdőívet kitöltők jelentős része főiskolai, egyetemi vagy ennél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, ötödük az oktatás, tudomány, tizedük a kultúra területén dolgozik. Ennek oka részben az online kérdőívezés módszere – saját ismerőseim, facebook oldalon való terjesztés, a facebook felhasználók kérdőívek kitöltésére vonatkozó attitűdje.

A kérdőívet kitöltők (283 fő) közül a házasságkötés idejére vonatkozó adatot megadók megoszlása a következőképpen alakultak. 1937-ben, 1948-ban és 1954-ben egy-egy esküvő (egyik esetben sem történt nászút). Az első nászutas házasság 1967-ben volt, majd egy-egy 1968-ban és 1969-ben. 1970 és 1979 közötti házasságkötés 13 (nem volt nászúton 2 pár), 1980 és 1989 közötti 19 (nem volt nászúton 5), 1990 és 1999 között 40 (nem volt nászúton 9), 2000 és 2009 között 107 (nem volt nászúton 14) és 2010 és 2015 között 98 (nem volt nászúton 17) házasság. Tehát összességében a választ adók közül 50 nem volt nászúton (rendszerváltás előtt 10 – ez 26 százalék, rendszerváltás után 40 – 16 százalék), az összes megkérdezett 17 százaléka. A kérdőívek alapján 233 fő nászútjáról gyűlt össze adat, ebből 28 (12 százalék) a rendszerváltás előtt, 205 (88 százalék) 1990 után volt. A nászút elmaradásának okára

adott válaszok megoszlása a következő: lakásvásárlás (13 százalék), nem fontos (9 százalék), gyermek érkezése (25 százalék), anyagiak (25 százalék), bútórvásárlás, egyetemre járás, kötelező jelleg, tanárként nem tudott szabadságot kivenni, állatokat nem tudták kire hagyni, férj nem akart menni.

A nemi arányokat tekintve a kérdőíveket kitöltők 80 százaléka nő, 20 százaléka férfi. Általánosan elmondható, hogy az adatközlők, az interjúalanyok többsége nő, az online forrásokban olvasható megjegyzések jelentős része nőktől származik.

Az adott korszakoknál részletesebb elemzésre kerülnek az úticélok. Az összesített adatok alapján a kérdőívre választ adók közül az államszocializmus idején 25 párból 18 belföldön (72 százalék), 7 külföldön (28 százalék) volt nászúton. A rendszerváltás után házasodottak közül 56 pár belföldre (31 százalék), 126 pár külföldre (59 százalék) utazott az esküvőt követően.

2006-ban a kérdőívek kiküldése mellett – a fent említett kutatási tervek miatt – a következő években Tápiószecsőn 18 interjút készítettem, melyekben az adatközlőket utazási szokásai szempontjából kérdeztem a nászútról, és a családi utazásokról elsősorban a rendszerváltás előtti korszakra vonatkozóan. A 2015-2016-ban összegyűlt kérdőívek összegzése után főként a Kádár-korszak idején utazókkal, illetve az átlagostól eltérő, különleges nászútra indulókkal tágítottam az interjúfelvétel körét további 8 fővel 2016-ban. Ezt három célzott beszélgetés egészítette ki 2018-ban, kettő külföldi esküvőről, és további egy, három generációs nászutas fotóiról,⁹⁶ illetve az ezeket készítő családtagokról, a családban fennmaradt nászutas történetekről. Összességében 30, az utazási szokásokra, nászútra rákérdező interjút készítettem, eközben 35 emberrel beszélgettem (öt esetben a férj és a feleség is jelen volt). A megkérdezettek közül öten nem voltak nászúton.

A kérdőíves adatokra és interjúkra az alábbiak szerint hivatkozok. Kérdőív: sorszám/évszám, nászút ideje, nászút helyszíne, illetve interjúrészlet: keresztnév (nem a valós, általam generált), nászút ideje, nászút helyszíne.

---

⁹⁶ BECK Gyula és családja (Linda közlése, **8-10. kép**).

Utazási irodai ajánlatok: nyomtatott és online prospektusok

A nemzetközi szakirodalomban az utazási irodák katalógusainak vizsgálata markáns kutatási irány, elsősorban a reklámstratégia felől tekintenek a katalógusokra és azok fogyasztókhöz történő eljutását és hatékonyságát vizsgálják.⁹⁷ Társadalomtudományos megközelítésben Tom SELWYN *Peter Pan in South-East Asia: Views from the Brochures* című munkája⁹⁸ a turizmus két fő megközelítéséből indul ki. A strukturalista⁹⁹ és poszt-strukturalista (fogyasztás előtérbe kerülése, attrakciók határainak elmosódása) felfogás az észak-ázsiai területeket propagáló brosúrák elemzésében is jól alkalmazható. Kimutatja, hogy a kortárs turizmus (a kínálati és a fogyasztói oldalon egyaránt) kifejlesztette saját szótárát a másság, a mítosz fogalomkörében. Ennek vizsgálata lehetővé teszi, hogy jobban értsük a turizmus természetét és kereteit: a brosúrákban az adott hely gazdasági és politikai érdekei az utazási irodák szűrőjén keresztül egy olyan „mitikus” világot közvetítenek, mely az adott helyszínen terepmunkát végző antropológusnak nem ismerős. Graham DANN *The People of Tourist Brochure* cikkében¹⁰⁰ az etnopszichológia segítségével a katalógusokban közölt képeken és szövegekben megjelenő embereket csoportosítja, a vendéglátó-turista koordinátarendszerben előfordulásuk gyakoriságát vizsgálja. Kvalitatív és kvantitatív analízise eredményeképpen megállapítja, hogy a különféle katalógusokban különféle típusú turista paradicsomok azonosíthatók, melyek jól tükrözik az adott hely turista-vendéglátó koordinátarendszerben megjelenő képét: azaz mennyire mutatja a helyszín a valóságot és mennyire egy idealisztikus, steril turista helyszínt. Szintén a fotográfiák, vizualitás vizsgálatára helyezi a hangsúlyt Olivia H. JENKINS¹⁰¹ a Stuart HALL-féle önmagát gerjesztő reprezentációs körök (*circles of representation*) fogalmából, elméletéből kiinduló írásában. JENKINS hátizsákos turisták útjait elemzi. Azt vizsgálja, hogy az utazási katalógus képei hogyan "köszönnek vissza" a turisták által készített felvételeken. Konklúzióként a reprezentációs kör helyett a még erősebb

---

⁹⁷ Pld. WICKS – SCHUETT 1991.

⁹⁸ SELWYN 1994.

⁹⁹ MACCANNELL 1999.

¹⁰⁰ DANN 1996. A tanulmány a *The Tourist Image: Myths and Myth Making in Tourism* című kötetben jelent meg, melynek előszavát a szerkesztő, Tom SELWYN írta. A bevezető pontosan elhelyezi azt a tudományos közeget és turisztikai helyzetet, ahol a turizmushoz, a turistához és a helyszínekhez kapcsolódó mítoszok vizsgálhatók (SELWYN 1996). Ebben megállapítja, hogy az utazási brosúrák a posztmodern reprezentáció meghatározó formái (SELWYN 1996:16).

¹⁰¹ JENKINS 2003.

reprezentációs spirál fogalmát alkotja meg. A médiakutatás és antropológia határán MOLINA és ESETBAN *Tourism brochures. Usefulness and Image* írásukban a turisztikai katalógusokat hasznosságuk és képzetalkító hatásuk, az úticél kiválasztásában betöltött szerepük szerint vizsgálták.¹⁰² A vizsgálat eredményeként megállapítják azokat a tényezőket, melyek a kiadványok fogyasztásban gyakorolt hatékonyságot lehetővé teszik. Kiemelik, hogy a vizualitásnak, vizuális élménynek döntő szerepe van egy-egy úticél kiválasztásában. Részben a fentieket gondolja tovább CHIOU, WAN és LEE hasonló jellegű kutatása.¹⁰³ Alapvető téziséük szerint a virtuális élmények meghatározó szerepet játszanak a turizmusipar marketingjében és promóciójában. Felmérésük eredményeként megállapítják, hogy az internetes hirdetések, katalógusok virtuális élményiből táplálkozó utasok elsősorban vizuális, míg a hagyományos hirdetési formákat választók elsősorban verbális kognitív stratégiát alkalmaznak fogyasztási szokásaik megválasztásában, így az úticél kiválasztásakor is. Az idézett írások mindegyike érinti a reprezentáció kérdését is.

A hazai utazási irodák közül a kutatás megkezdésekor visszamenőlegesen (és azóta is) feltérképezhető volt a nászutakra specializálódott CORAL TOURS iroda ajánlatainak változása 2001-től 2017-ig, disszertációban ezt dolgoztam fel részletesen.

Internetes források

A 20-21 század fordulójára jellemző nászút értelmezéséhez a kérőívek, interjúk mellett az interneten működő nászutas site-ok egy részét is forrásként kezeltem. Az 1990-es évek vége és 2010 között Magyarországon is népszerűek voltak az egy-egy témára specializálódott internetes fórumok, illetve az „én utazásom” típusú beszámolókat, online fotóalbumokat tartalmazó oldalak. Ezek vizsgálata a turizmus fogyasztói oldalát, a döntéshozásban szerepet játszó vélemények formálódását mutatja meg, többek között a vágyott és elérhető helyszínek ütköztetésére is alkalmas. Az utazásszervezők az on-line foglalások, reklámozási lehetőségek egyre nagyobb szerepe kapcsán bekapcsolódtak a web 2.0 megoldások következtében kialakuló információáramlásba. Számos, a turizmus iparággal összefüggő tanulmány

---

¹⁰² MOLINA-ESETBAN 2006.

¹⁰³ CHIOU-WAN-LEE 2008.

született arról,¹⁰⁴ hogy miként lehet bevonni és elemezni ezeket a virtuális felületeket, milyen befolyással bírnak egyes helyszínek eladhatóságára.¹⁰⁵ Ezek az írások elsősorban a kommunikációs csatorna két végén elhelyezkedő résztvevők (fogyasztók, kínálati oldal résztvevői, kormányzati szervek) szerint elkülöníthető blogtípusokra koncentrálnak. A vizsgálatok, kutatások egyik alapvető kérdése, hogy mennyire tekinthetők hitelesnek az interneten olvasható ismertető, beszámoló, egymással szembe állítva az üzleti (bemutakozó szövegek, fizetett bloggerek) és a fogyasztói (fórum, blog, komment) oldalak autentikusságát. A fogyasztói megjelenést úgy kezelik, mint az élőszó (*word of mouth*) digitális megfelelőjét, mely bizonyos felhasználók számára az utazás megtervezésének egyik legfontosabb tájékoztató pontja lehet.¹⁰⁶ Egy kutatás arra a következtetésre jut, hogy a fogyasztók által használt internetes felületek hitelessége elmarad az élőszóban szolgáltatott információk autentikusságától.¹⁰⁷ Az internetes felületeken kialakult virtuális közösségek, az itt megfigyelhető folyamatok, kvázi adatközlők és adattípusok az etnográfiai, médiaantropológiai vizsgálatok számára is forrásként szolgálhatnak.¹⁰⁸ Emellett az etnográfiai módszer alkalmazásával is találkozhatunk az online piackutatás területén, netnográfia néven.¹⁰⁹ Magam ebben a kutatásban az interneten hozzáférhető szövegeket, képeket, párbeszédet elsősorban forrásként értelmezem, nem az etnográfiai vagy antropológiai értelemben vette terepként.

Az internetes források, tartalmak feldolgozását 2006-ban kezdtem, ekkor több olyan, esküvőhöz kapcsolódó, akkoriban népszerű és a felhasználók körében kedvelt műfaj léteztetett, mely 2017-re megszűnt.¹¹⁰ Ezek a mára már interneten csak részben hozzáférhető, lezárt archívumok a nászút alakulása, az erről való beszédmód jelentenek jó forrásanyagot. Az általam lementett vagy korábban feldolgozott anyagok ma már sajátos történeti forrást képeznek. A disszertáció véglegesítésekor már nem üzemelő *weddings.hu*, *mennyezo.hu* oldalakon a nászút tervezésekor felmerülő kérdésekkel, tanácsokkal és részben beszámolókkal találkozhattunk. A *weddings.hu* (egy bizonyos időszakban *weddingsonline.hu* címen) fényképpel ellátott élménybeszámolókat közölt. Ez utóbbi – egyéb oldalakkal, blogokkal kiegészítve -

---

¹⁰⁴ SCHWABE–PRESTIPINO 2005; YEOMAN ET AL 2006; SCHMALLEGGER–CARSON 2008; CARSON 2008; MACK ET AL. 2008, WENGER 2008.

¹⁰⁵ A *tripadvisor.com* vizsgálata: GRETZEL 2007.

¹⁰⁶ SCHMALLEGGER-CARSON 2008:100.

¹⁰⁷ MACK ET AL 2008.

¹⁰⁸ GELLÉRI 2001; GERENCSÉR 2009; MILLER–SLATER 2000; WILSON-PETERSON 2002.

¹⁰⁹ KOZINETS 2010, DÖRNYEI–MITUS 2010.

¹¹⁰ A magyarországi általános felhasználási tendenciákról bővebben BÖGEL ET AL 2006.

lehetőséget biztosít(ott) a képi reprezentáció fogyasztói oldalról történő feldolgozására is.

A nászutas fénykép

Annak ellenére, hogy kutatásom során esetlegesen és szórványosan találtam nászúton készült fotókat, mégis fontos történeti és kortárs forrásként kezelem a fényképeket. Egyrészt adatokkal szolgálnak a nászút történetére vonatkozóan, egy képbe sűrítik az utazást és megőrzik azt a környezetet is, mely az adott korszakban a nászutat (is) jellemezte. Az utazás, turizmus és a fotózás részben egymást feltételezik. Számos, a turizmus és fotózás kapcsolatával foglalkozó tanulmány fogalmazza meg a kapcsolat evidenciáját.¹¹¹ A fényképek a helyszín felkeresésének bizonyítékaként szolgálnak és a személyes, a családi emlékezet hordozói. Az amatőr és/vagy turista fotókkal¹¹² kapcsolatos kutatások az elmúlt három évtized során állandóan jelen vannak. Ennek ellenére a szerzők hangsúlyozzák a téma elhanyagoltságát, illetve a privátfotók hozzáférésének nehézségét, egyben megkerülhetetlen jelentőségét.¹¹³ Az amatőr és turista fotók egy töről fakadnak: az amatőr fotózás egyik legmeghatározóbb helyszíne az utazás, kirándulás. Susan SONTAG sokat idézett megállapítása a turistát összeköti a fényképezéssel: „Az utazás már nem egyéb, mint megtervezett fényképszerző hadművelet.”¹¹⁴ SONTAG hasonlóan fontosnak tartja a fényképezés családdal, családtörténettel való kapcsolatát is.

A fénykép legősibb és legelterjedtebb funkciója, hogy megörökíti a családhoz (vagy más csoporthoz) tartozó egyén életének jelentősebb állomásait. [...] A fényképekből minden család arcképkronikát szerkeszt magáról – hordozható képkészletet, amely a család összetartozásáról tanúskodik. Szinte mellékes, milyen tevékenységet ábrázol a felvétel, az a lényeg, hogy megvan és becsben tartják. A fényképezés éppen akkor válik a családi élet szertartásává, amikor Európa és Amerika iparosodó

¹¹¹ Néhány példa. „A századforduló óta a fényképezőgép a turista egyik markáns azonosítójele” (CHALFEN 1987:101). „A turizmus és az amatőr fotográfia közti kapcsolat meghonosodott, kitérítve 'a már létező szövetséget az utazás realiztikus és hosszantartó dokumentálása iránti vágy és a távoli népek és helyek iránti kíváncsiság képeken keresztül történő kielégítését' (idézi SNOW 2012:2015)” (PICKEN 2014:250). „A vállán kamerát, lencsét és állványt cipelő turista sztereotip képe bár klisé, mégis hangsúlyozza a modern szabadidős utazó és fényképezés közti erős, majdhogynem elválaszthatatlan kapcsolatot (idézi MARKWELL 1997:131)” (GARROD 2009:346). „A fotográfia és vizualitás régóta a turizmus alapvető tartozékaként értelmeződik, az elmúlt pár évtizedben a turizmus vizualitása és vizuális gyakorlata számos tudományág felől folyamatos figyelmet kapott” (SCARLES 2009:466).

¹¹² A két kategória egymástól nehezen elválasztható (PICKEN 2014:250).

¹¹³ Bővebben: CHALFEN 1987, PICKEN 2014.

¹¹⁴ SONTAG 2007:19.

országában sebészkes alá kerül a család intézménye. [...] Ahogyan a fénykép képzeletben az ember kezébe adja a megfoghatatlan múltat, ugyanúgy ahhoz is hozzásegít, hogy birtokba vegyünk olyan tereket, ahol még nem vetettük meg a lábunkat. Így hát a fényképezés fejlődése szorosan halad az egyik legjellegzetesebb modern tevékenység, a turizmus nyomában. Először esik meg a történelemben, hogy az emberek hosszabb-rövidebb időre tömegesen és rendszeresen elhagyják megszokott környezetüket. Fényképezőgép nélkül utazgatni egyenest természetellenes volna. A fénykép megcáfolhatatlanul bizonyítja, hogy az utat megtettük, a programot teljesítettük, jól éreztük magunkat. A fotók dokumentálják azt a fogyasztói tevékenységet, amely a család, a barátok, a szomszédok látókörén kívül zajlik.¹¹⁵

John URRY a turista tekintet mellett a helyek vizuális fogyasztásának vizsgálatát is beemeli a turizmuskutatásba.¹¹⁶ A fényképek készítése nem a „fogyasztás végpontját jelenti, hanem az élmények rendezésének és körvonalazásának saját narratívák szerinti megteremtésének egyik elemét.”¹¹⁷ URRY kritikai eleméletét többen, többféle irányból vitatták, tovább gondolták,¹¹⁸ de a modern és későmodern turizmusban a vizualitás domináns szerepét nem vonták kétségbe. A 2011-ben Jonas LARSEN-nel közösen publikált *The Tourist Gaze 3.0* kötetben egy külön fejezetet szentelnek a vizualitás és fotográfia kérdésének a turista tekinteten belül.¹¹⁹ A tájak és épületek vizuális fogyasztását és megörökítését leíró turista/fogyasztói tekintet és a hozzá kapcsolódó fényképezés gyakorlata gyakorlat vizsgálata fontos terepe a turizmuskutatásnak. Ezen belül kisebb figyelem jut a családi nyaralásokon, jellemzően belföldi utakon készült nagy mennyiségű képeknek. Ezt helyezi középpontba és vezeti be a családi tekintet teóriáját Michael HALDRUP és Jonas LARSEN.¹²⁰ Azt állítják, hogy a turisták fotózását sokkal inkább a társadalmi cselekvések, semmint a helyek fogyasztása határozza meg és differenciálja. Az utazás helyszíne elsősorban a családi tekintet kereteként, háttereként szolgál. Hangsúlyozzák a családi nyaralások, üdülések alkalmával készülő fotók társadalmi, ugyanakkor hétköznapi jellegét, ahol nem a háttér, nem az egzotikum a meghatározó, hanem a képeken szereplők közti interakciók. Az URRY-val szembeni kritika ellenére úgy látják, hogy ez fényképkészítés sem egy társadalmi diskurzustól mentes vákuumban történik, hanem a családi mitológiákra, fogalmakra, hagyományokra és a

---

¹¹⁵ SONTAG 2007:17-18.

¹¹⁶ URRY 1995a.

¹¹⁷ MEETHAN 2001:85, 88.

¹¹⁸ Bővebben: URRY-LARSEN 2011. Magyarul megjelent tanulmányok a témában: BÓDI-PUSZTAI SZERK. 2012.

¹¹⁹ URRY-LARSEN 2011:155-188.

¹²⁰ Bővebben: HALDRUP – LARSEN 2012 [2003], kritikai olvasata GARROD 2009:347-348.

médiában előforduló képekre, képzetekre is reagál.¹²¹ Megállapítják, hogy a családtagok és a család egységét, szeretetét mutató performanszok teszik az élményeket és a helyeket különlegessé és élettellivé.¹²²

Richard CHALFEN a *Snapshot Versions of Life*¹²³ című könyvében részletesen ír az életszakaszok „döntő félperceinek” vizuális megörökítéséről.¹²⁴ A fiatal felnőttkor szakaszában születő nászutas fotókkal kapcsolatos megállapításai során a magyarországi gyakorlatban nem feltárt és az általam használt forrásokban sem ismert amerikai nászutas fotográfia egy speciális, intim formájáról ír:

Úgy tűnik, hogy a privát nászutas fényképezés meglehetősen bevett gyakorlat, de ritkán beszélnek róla vagy kerül elő az életút későbbi szakaszaiban. A Polaroid vagy más könnyen kezelhető, pillanatfelvételeket készítő kamerák népszerű nászajándék, utalva az alkalmi „pajkos” esemény megörökítésére. A Catskill-hegység bungalói nem csak szív alakú káddal, hanem az intim pillanatok megörökítésére alkalmas kioldóval ellátott kamerákkal is szolgálnak. Ehhez hasonlóan a japán nászutas helyszínek videokamerákat is ajánlanak hasonló céllal. Emellett a nászutas hotelek hivatásos fotográfusokat is alkalmaznak. Szokás szerint az ifjú házасokat vacsora, tánc vagy más szabadidős tevékenység alatt örökítik meg. Beállított intim felvételek készítését is felajánlják. Például a pár az ágyban, lepedővel a vállukon; vagy habfürdő a szív alakú kádban. A fotográfus célja, hogy ezekből a fotókból egy komplett albumot adjon el a nászutasoknak. Tehát a nászút társadalmi kontextusa hozzájárul sőt, előnyben részesít egy másfajta kamera előtti megjelenési módot. Akár a kamera önkkioldójával, akár egy hivatásos fotográfus segítségével, ezek a felvételek főleg privát és nem publikus fogyasztásra készültek. Félmeztelen felnőttek a fürdőben, szexuális aktivitást imitáló felnőttek az ágyban nem a családi fotóalbumok megszokott jelenetei és témái.¹²⁵

Kutatási hiányosságnak tekinthető, hogy a nászút releváns nemzetközi szakirodalma kapcsán bemutatott könyvek, tanulmányok a nászutas fényképekről, a fotózás eseményéről nem írnak részletesen. A művek többsége a web2-es korszak előtt íródott, így az ott megjelenő vizualitás vizsgálatára még nem térhettek ki. Ami a magyarországi feldolgozást illeti, a turistafotók mellett az esküvői fotózással kapcsolatos felmérések adhatnak kapaszkodót. Az 1960-as évektől bekövetezett változásairól két dolgozat is született.¹²⁶ A kisebb adatfelvétellel dolgozó írások a

---

¹²¹ HALDRUP – LARSEN 2012:275.

¹²² HALDRUP – LARSEN 2012:272-273.

¹²³ CHALFEN 1987.

¹²⁴ CHALFEN 1987:70-99.

¹²⁵ CHALFEN 1987: 87-88.

¹²⁶ TÖRÖK-VILLANGÓ 2014, PURGEL 2015.

hivatásos fényképészek által készített „albumfotók” vizualitását, a megörökítés körülményeit és a megrendelők elvárásait vázolják. Mindezek háttérében jól kirajzolódnak azok a társadalmi, gazdasági, életmódbeli változások, melyeket a nászút elemzésekor is figyelembe kell venni.

A nászút vizualitásának feltárásához több köz- és magángyűjteményt áttekintettem. Anyagbőségről nem lehet beszélni. A Néprajzi Múzeum és a Göcseji Múzeum anyagában találtam releváns történeti anyagot.¹²⁷ A nászutazás második világháború előtti történetének fotóanyagához, a nászút életútban játszott szerepéhez a Centropa Alapítvány internetes adatbázisát (www.centropa.org)¹²⁸ is felhasználtam. Bár a Nemzeti Múzeum Fényképgyűjteményét a nászúthoz konkrétan kapcsolódó anyagot nem őriz, azonban a SZOT-üdülés, az államszocializmus belföldi turizmusáról valló, elsősorban riportfotókat igen. A Fortepan online adatbázist is áttekintettem, az államszocializmus idejében készült turista fotók, üdülők világa hozzáférhető az oldalon.

A kérdőíves felmérésekben több kérdés is vonatkozott a fotózásra.¹²⁹ Az online kérdőív keretében az úton készült kedvenc vagy tipikus képek szöveges leírását a kitöltők többsége megadta, azonban mindössze négy képet kaptam a válaszolóktól. Újabb felhívást tettem közzé fotóanyag gyűjtése végett, azonban ez sem hozott jelentős mennyiségű képanyagot. Egy pár, elsősorban a Kádár-korszak idejéből származó anyaggal bővítette a kutatás forrásbázisát. Emellett az interjúkészítés során is előkerültek családi albumokban őrzött fotók. Ezekből válogatott anyag került a disszertációba, az adott korszakot bemutató fejezetben részletesen írok róluk.

A kortárs anyag vizsgálatához az utazási irodák ajánlatait, az ott közzétett privát fotókat (külföldi esküvőkötés), az interneten publikusan, elsősorban tematikus felületeken, blogbejegyzésekben hozzáférhető fotóanyagokat is felhasználtam.

---

¹²⁷ **2-4. kép.**

¹²⁸ Az alapítvány 15 országban készített életútinterjúkat, ezek alapján zsidó családok élettörténeteit és családi fotóit tették közzé online felületükön. A dolgozatban felhasznált fotók: **5-7. kép.**

¹²⁹ Lásd *Mellékletek, kérdőívek, 1. számú és 2. számú melléklet.* Eredmények: 12. és 13. táblázat. A kérdőíves felhívásra érkezett fotó például a **19. kép.** A fotógyűjtésre vonatkozó utólagos felhívásra érkezett képek: **8-10., 12-13. kép.** Az interjúk során gyűjtött képek: **14-17. kép, 20-30. kép.**

A források sűrűsödési pontjai

A kutatási cél, hogy a kérdőívezéssel, különféle egyéb forráscsoportokkal közel ötven éves időszakot fogjak át, többféle nehézségbe ütközi. A forrásanyag heterogén, eloszlása több szempontból egyenetlen. A forrásadottságok miatt időbeni sűrűsödési pontok alakultak ki, melyek a következők. A másodlagos források (korabeli sajtó, szépirodalom, publikált visszaemlékezések, életrajzi adatok) teszik lehetővé a nászút hazai, 19. század második és a 20. század első felére jellemző történetének felvázolását, kiegészítve néhány, a disszertáció során végzet kutatómunka során megismert családtörténeti és vizuális anyaggal. Az interjúk (a kérdőíves felmérésben tapasztalható hiány miatt), a levéltári és kéziratos anyagok elsősorban az 1970-es és 1980-as évekre vonatkoznak, ezt egészíti ki néhány olyan eset, mely családi fotók formájában szolgáltat adatokat a korszakról. A kérdőíves felmérés adatainak túlnyomó része (a nászutazók 71 százaléka) és a CORAL TOURS kínálata a 2000 és 2016 közötti időszakot öleli fel – ennek kapcsán lehetőségem nyílik a két adatsor összehasonlítására a nászút helyszínére vonatkozóan. Az internetes források 2004 és 2010 között születtek.

Általánosan elmondható, hogy az 1980-as évek időszaka alulreprezentált. Az 1990-es évekre vonatkozóan a kérdőíves felmérés és néhány interjú szolgál adatokkal. A kérdőívre választ adók között túlsúlyban vannak a Budapesten és környékén élők, az interjúk jelentős részét pedig egy településen vettem fel. Az internetes fórumokba bekapcsolódókról nincs összesített, használható földrajzi adatsorom.

Részben korlátozó tény, hogy a források nagy része feltételezi az internethasználatot, hiszen a kérdőívezés egy szakasza interneten keresztül történt, a fórumok, webes felületek használata szintén hálózathoz kötött. Ugyanakkor az első, papír alapú és emailés kérdőívezéssel szemben éppen az internet, közösségi felületek hoztak változást és nagyobb elérhetőséget az egy személyes kutatás esetében. Az egyre elterjedtebb internethasználat következtében az elérhetőségi kör az 1980 után születettek felé jelentősen bővült a korábbi felméréshez képest.

IV.

Történeti előzmények

A nászutazás kezdete

A magyarországi nászút története egy külföldi példa és utazási forma átvételét és meghonosodását mutatja. A mézeshetek eredetére vonatkozó mitologikus példaktól eltekintve¹³⁰ a nászutazás (*bridal tour*) a 18. századi Angliában, a felső társadalmi rétegek körében vált szokássá. Innen terjed el az Amerikai Egyesült Államokban és Európában is, ahol a nászút formájának és céljának elsődleges alakítója az angliai példa volt. Az információáramlás gyorsulásával, a különféle amerikai kulturális termékek (filmek, regények) Európában való megjelenésével a huszadik század második felétől már inkább az amerikai gyakorlat a meghatározó. A két mintaadó nászút története más típusú fejlődést és tipikus nászutas helyszínt mutat, különböző társadalmi, értelmezési keretet jelent, sok hasonlósággal. A korai, 19. századi gyakorlatban az ifjú házaspár útjuk során részben az esküvőn meg nem jelent, távolabbi rokonokat, barátokat látogatták meg. A turizmus és infrastruktúra fejlődésével, a szabadidő megjelenésével párhuzamosan vált maga az utazás és annak helyszíne egyre fontosabbá.

A 18. század végére Angliában az arisztokraták körében már elterjedt nászút a következő században más társadalmi rétegek tagjai számára is elérhetővé vált. A párok a belföldi tengerpartokra és fürdővárosokba utaztak, általában két hetes időtartamra. A tehetősebbek a kontinensre látogattak, Párizs és Róma volt a két legkedveltebb úticél. Az európai körút példája Emily BIRCHALL és férje 1873-as, hat hónapon át tartó nászútja, melyen a feleség naplót írt.¹³¹ Sok szempontból izgalmas olvasmány ez a napló, a házaspár közös életének kezdete mellett megismerhetjük belőle a korabeli turista látványosságokat, a nászút során is aktív társasági élet formáit. A beszámolóból a nászút helyszínének, az együtt töltött időnek hazavihető és postán hazaküldhető lenyomatát, a fényképet emelem ki. Egyrészt a fotózás párhuzamosan fejlődik és válik egyre meghatározóbb velejárójává az utazásnak,

---

¹³⁰ Babilonban mézsört ivott a menyasszony egy hónapig a nász után a mielőbbi gyermekáldás reményében, skandináv leányszöktető szokások. A mézeshetek és a nászút eredetéről bővebben MONGER 2013:352-354.

¹³¹ BIRCHALL 1985.

másrészt a fotózás az úti tevékenység része, harmadrészt az emlékek, emlékezés hordozójává válik. Emellett a nászút tudományos feldolgozásának, vizuális megjelenésének fontos forrása.

Kedd, március 11. Bár már megbeszéltünk egy találkozót Miss Le Jeune-nal egy pénteki fotózásról, tegnap Marquis Palmieri olyan hevesen ajánlott egy másik fotográfust, név szerint Ferrettit, hogy Dearman [férj] [...] elhatározta, hogy őt is kipróbáljuk, ezért ma reggel egy hosszú felvételen voltunk nála, Dearman és én együtt, kabinet méretben, én egyedül is és mindkettőnkéről egy vizitkártya is készült. A tréfás idős Signor Raffaello Ferrettinek (ezek az olasz nevek olyan hangzatosak) úgy tűnt, hogy szakértelemmel dolgozik, ezért reméljük, hogy a fotók jól sikerültek.¹³²

Péntek, március 14. [...] délre Miss le Jeune-hoz mentünk a megbeszélt időpontra, hogy fotográfiát készítsen rólunk. Nagyon eredeti ember, nagyon alacsony és kapkodóan viselkedő, szófukar és úgy irányítja a megrendelőket, mintha gyerekek lennének. de igazi művész benyomását kelti, és egyértelműen a leggondosabb fotográfus, akit valaha láttam. Egy emberrel egy és negyed órát dolgozott és csak két portrét készített, az idő többi részében a beállással foglalkozott. Elsőként a hátratűzött hajamat igazította meg, hogy a fejtámasztót a koponyám mögé helyezze; majd a ruhámon lévő fehér csipkeszalagokat kis fekete csíkokkal fedte be; végül bepúderezte az arcomat! Nem töltött ilyen sok időt Dearman-nel, bár azt mondta, hogy amikor irányításának megfelelően alázatosan engedelmesskedett úgy érezte magát [a férj] mint egy kisfiú a tanítónőjével.¹³³

Helena MICHIE *Victorian Honeymoons: Sexual Reorientations and the „Sights” of Europe* című cikkében és könyvében, *Victorian Honeymoons. Journeys to the Conjugal*¹³⁴ az angliai nászút kialakulását és populárisává válását, a viktoriánus kori nászutat a szexualitás és házasság történetének szemszögből vizsgálta. A Viktoriánus nászút részben látható (társadalmi elvárás a felsőbb rétegek körében) és részben privát esemény, melynek során a változás a menyasszony esetében nagyobb mértékű (társadalmi, jogi és szexuális státus tekintetében egyaránt). MICHIE privát naplókát és irodalmi példákat használva írja le a nászutat, mint az egyedülállóból házassá válás (vagyis az egyik identitásból a másikba érkezés)¹³⁵ földrajzi és pszichológiai helyszínét. A Grand Tour párhuzamba állítható a nászúttal, ez utóbbi esetében a férj vezeti be az utazásba, a látványosságok megismerésébe és a szexuális életbe a feleséget, míg az előbbi során egy tanulási folyamat részeként a tutor vagy diáktárs

---

¹³² BIRCHALL 1985:63.

¹³³ BIRCHALL 1985:69.

¹³⁴ MICHIE 2001, 2006; TEUKOLSKY 2007.

¹³⁵ MICHIE 2006:56.

segítségével történt az utazás.¹³⁶ Egyik alapvetése, hogy a nászéjszaka és maga a nászút a viktoriánus korban a standardokhoz és elvárásokhoz való viszonyulás megélését jelentette, a két nem számára másképpen. Az ezzel kapcsolatos források feltárása szembesít a privát kudarcokkal, a különbségekkel (a nászutat rítusként és intézményként szemlélve), a korabeli nászutas normákkal.¹³⁷

Az amerikai nászút történetével, átalakulásával több társadalomtudományi feldolgozás is foglalkozik. Megjelenését, elterjedését és 19. századi amerikai gyakorlatát vizsgálja Barbara PENNER *Newlyweds on Tour. Honeymooning in Nineteenth-Century America* című kötetében.¹³⁸ Az amerikai példa eltér az angliaitól, erőteljes nemzeti tartalommal telítődik és más típusú helyszíneket érint. Az 1820-as években a britektől átvett utazási forma a 19. században jellemzően egy több hétig tartó északi túrát jelent, érintve az ikonikus nászutas helyszínné váló Niagara-vízesést is. A vízesés a szerelem és közös élet kezdetének allegorikus formáját jelenti. Viharaival, vadságával és kiszámíthatatlanságával, a víz az életutat, a házasságot is szimbolizálta, ahogy a közös utazás szimbolikusan megfeleltethető a házassággal.¹³⁹ PENNER privát forrásokon (naplók, levelezések), korabeli hirdetések, építészeti elemek vizsgálatán, újságcikkeken és irodalmi példák alapján írta a 19. századi utazástörténet (korai turizmus), fogyasztási szokások, szentimentalizmus, szexualitás és házastársi kötelezettségek mentén mutatja meg a nászút gyakorlatát. Elterjedését a házasság intézményének átalakulásához, a privát terek kinyílásához, a turizmus fejlődéséhez köti.¹⁴⁰ A nászút ebben a korai időszakban sem volt egységes, tipikus változatát jelentette az északi túra. Azonban hamarosan megjelentek a turizmus fejlődésében is tapasztalható, alternatív formái. Már a nászút divatossá válásakor megjelenik az a fajta rétegzettség, mely a 21. századi nászutakra erőteljesen jellemző. Ennek ellenére minden kornak megvan a tipikus nászutas helyszíne. Rob SHIELDS *Places on the Margin. Alternative Geographies of Modernity* című munkájában egy fejezetet szentel a nászutas főváros, a Niagara-vízesés értelmezésének.¹⁴¹ SHIELDS történeti szempontú megközelítése különböző forrástípusok egymásmellé helyezésével tárja elénk a vízesés nemzeti

---

¹³⁶ MICHIE 2001:236-238.

¹³⁷ MICHIE 2006.

¹³⁸ PENNER 2009.

¹³⁹ PENNER 2009:55-58.

¹⁴⁰ Az észak-amerikai nászút problematikájáról, megközelítési lehetőségeiről bővebben: PENNER 2009: 1-27.

¹⁴¹ SHIELDS 1991.

karakterének kialakulását, a romantika szimbólumaként való értelmezését és ennek az átmeneti rítussal és nászúttal történő összefonódását. A 19. századi állapottal veti össze a 20. századi nászutat, arra a felismerésre jut, hogy a helyszín fokozatosan elveszti presztízsét.¹⁴²

A 19. század során Európa legtöbb országában az angliai minta alapjain (olasz út, fürdőhelyek, tengerpart, hegysekben található kirándulóhelyek felkeresése), a polgárosodás folyamatába illeszkedve terjedt el a nászutazás, mely a társadalom középső és alsóbb rétegeiben csupán a 20. század közepétől vált általánossá. Például Svájc esetében a 19. században a közép- és alsó társadalmi réteg tagjai közül már többen egy rövid kirándulást tettek az esküvő után, hosszabb utazásra csak a tehetősebbek indultak. A század végén jelentek meg a klasszikus utak, belföldön a dél-svájci területekre, külföldre pedig az észak-olaszországi tengerhez, Velencébe, a bajor királyi várakhoz és Tirolba.¹⁴³

Nászút a második világháború előtti Magyarországon

A szórványos összegző,¹⁴⁴ életrajzi¹⁴⁵ és szépirodalmi adatokból arra következtethetünk, hogy Magyarországon a 19. század közepétől a második világháborúig terjedő időszakban a nászút a nemzetközi példákhoz hasonlóan elsősorban a tehetősebb és/vagy műveltebb társadalmi rétegek, az arisztokrácia majd fokozatosan a polgárság kiváltsága volt. A Balaton, különféle (gyógy)fürdőhelyek és túrázás, felfrissülés céljából a hegyvidékek már a 19. század utolsó évtizedeiben is elsődleges belföldi úticélként szolgáltak a felsőbb, értelmiségi körökből kikerülő nyaralók, utazók körében.¹⁴⁶ Az úticélok tekintetében meghatározó változást jelentett az első világháború utáni határok megváltozása, a Balaton kivételével a kedvelt nyaraló- és fürdőhelyek jelentős része Magyarország határain kívülre került. A két világháború között az országhatáron belüli és külföldi nyaralóhelyek felkeresésével az utazás - az Európában tapasztalható tendenciáknak megfelelően - fokozatosan egyre szélesebb társadalmi réteg, elsősorban a középosztály tagjai számára is

---

¹⁴² SHIELDS munkájában a helyek szimbolikus értelmezésével bekapcsolódik a turizmuskutatóban markánsan megjelenő John URRY képviselte turista tekintet kánonba.

¹⁴³ KELLER 2006:39-40.

¹⁴⁴ Például GYÖMREI 1939.

¹⁴⁵ Például FORRAISZERK. 2000, PETŐFI 1962.

¹⁴⁶ JUSZTIN 2006:186-187.

elérhető kikapcsolódási formává vált. Az 1930-as évekre jellemző volt, hogy a belföldi turizmus helyett külföldre utaztak a magyarok, ott költik pénzüket. Állami szinten bevezették az útlevel kötelezettséget, devizakorlátozást, ez azonban nem volt elegendő a belföldi turizmus fellendítéséhez. Ezért a korszak turizmuspolitikájának fontos feladata volt, hogy új, a határon kívül került helyszínekhez hasonló, vonzó belföldi úticélokot találjon. A táj szépsége, friss levegő és nyugalom biztosításának jegyében megkezdődött a magánszállások rendszerének bővítése, a falusi turizmus kiépítése. Nagy hangsúlyt kapott a Balaton térségének fejlesztése. Megindultak és újabb lendületet vettek a magánszemélyek általi nyaraló-, illetve az egyesületi, vállalati, szakszervezeti üdülőépítkezések. A Tátra, Alpok, erdélyi hegyvidék pótlására a Mátra mellett újabb közephegységi kiránduló- és nyaralóhelyek kerültek be a kínálatba, illetve egyre nagyobb érdeklődés övezte az Alföldet, különösen a Hortobágyot.¹⁴⁷ A természeti szépséget, vidéki idillt biztosító helyszínek mellett népművészeti kiemelt falvak és vidéki nagyvárosok is felkerültek a belföldi turizmus térképére. A helyszínek kijelölése mellett a szervezett turizmus keretében az infrastruktúra (szálláshelyek, távolsági közlekedés) kiépítése, fejlesztése, az utasok tájékoztatása (prospektusok, magazinok, irodák) is megkezdődött. A második világháború előtti magyarországi utazástörténet nem csupán egyének és családok szintjén szolgált előképpel, hanem az utazás egyre népszerűbbé és elérhetővé válásának egyik szakaszát jelentette.

A 19. század második felétől a nászutazás az arisztokrácia, a városi középosztály, értelmiség tagjai között volt szokásban, egyrészt anyagi vonzata, másrészt társadalmi gyakorlata (az új szokás átvétele, divatossága) miatt. Ezt jelzi, hogy az esküvőt követő utazásról szépirodalmi művek, színdarabok, újsághírek nagy számban születtek. Ezek közvetítésével a társadalom más rétegei is ismerték, ismerhették a nászutazás szokását. A nászutazás lehetősége (elsősorban kiváltsággént) a társadalmi gyakorlat és a köztudat része volt. Az esetlegesen hozzáférhető és fellelhető szórványos történelmi adatok, életrajzi és szépirodalmi példák, naplórészletek megmutatják a nászút társadalmi szerepét, a polgári rétegben való elterjedésének folyamatát és azokat a pontokat, melyek jellemzik az európai nászutas szokáshoz igazodó magyar példát. Magyarországon a nászutazás az európai mintákat követve a 19. század folyamán jelent meg. Az első, hazai nászútra vonatkozó adat NAGY Lajos

---

¹⁴⁷ Bővebben JUSZTIN 2006.

egyik intézkedése, mely megszüntette azt a szokást, hogy a nemes ember újdonsült feleségével hazafelé tartva a nászút minden vámhelyén egy-egy ezüstöt köteles fizetni.¹⁴⁸ Ez a nászút nem volt azonos a mai értelemben vett nászúttal, inkább a feleség új lakhelyre való költöztetését jelentette. Az általam feltárt, első, évszámhoz és a nászút ma használt fogalmához köthető példa Gróf KÁROLYI György és ZICHY Karolina külföldi nászútja 1836-ban.¹⁴⁹ A szépirodalomból jól ismert, hogy PETŐFI Sándor és SZENDREY Júlia 1847-ben TELEKI Sándor gróf koltói kastélyában töltötte mézesheteit. PETŐFI KERÉNYI Frigyes barátjához intézett fiktív leveleiben részletesen beszámolt az ottani életről.

Koltó, szeptember 15. 1847.

[...] Amint az esküvési szertartásnak vége lett, rögtön kocsira ültünk és vágattunk ide Koltóra. Ez egy kis falu Kővár vidékén, a Láposvölgyben, Nagy-Bányától egy órányira délre. A táj olyan szép, mintha az én képzeletem után alkotta volna a természet. Hogyan jöttem én ide? kérdezed. Megfelelek rá. E falu egy barátom birtoka... [...] Barátom átengedte lakását, hogy itt töltsük a mézesheteket, s itt töltjük... már azt talán csak nem kérdezed, hogy boldogan-e vagy sem? Utazásunk idáig elég rossz időben történt, de nézi is az ember házassága első napján, hogy milyen az idő? Egy kis kalandunk is volt az útban... Nagy-Bányán túl Misztótfaluban eltört egy kerekünk. Feleségem csak mosolyogta a bajt, de én dühösen dühödtem, s félre mentem, hogy feleségem ne halljon, és ott kedvem és rangom szerint kikáromkodtam magamat. Egyéb következése nem lett a dolognak, csak hogy itteni késedelem miatt másnap érthettünk Koltóra. Az éjet Nagy-Bányán töltöttük egy fogadóban... házasságom első éjét a fogadóban! nem hiába vagyok a csárdák költője. Most pedig érd be ezzel a kevéssel, édes barátom, legjobb szándékom mellett sem írhatok többet, mert feleségem minduntalan a nyakamba borul, vagy én az övébe... ami mindegy; a vége csak az, hogy nem írhatok. Egyedül vagyunk, azért ölelkezünk... az a komisz tempó nincs meg bennünk, hogy mások előtt nyaljuk-faljuk egymást, mint rendszeren szokták a fiatal házások. [...]¹⁵⁰

Koltó, október 14. 1847.

[...] Akár hiszed, barátom, akár nem, de az idő halad, gyorsan, gyorsan! a virágok már elhervadtak, hidegek kezdenek lenni, fűtünk erősen mindennap, sőt napjában többször is. Ah, az idő halad, oly vén házas vagyok már! (öt hetes) maholnap talán már bölcső jön a házba s utána nemsokára koporsó. [...] Oh, ezek mámoros napok valának! És épen azért nem is tudom, hogy töltek el? Csak, ami szinte borzasztó, a legprózaibb s úgyszólván oda nem tartozó időtöltéseim jutnak eszembe, például a lovaglás, olvasás, írás stb. Írtam is, barátom, még pedig annyi verset, hogy még! [...] Néhány nap

---

¹⁴⁸ PÓR 1892:563.

¹⁴⁹ VASÁRNAPI ÚJSÁG 1890:801.

¹⁵⁰ PETŐFI 1976:506.

múlva indulunk Pest felé, itt hagyjuk Koltót, az örökké kedves emlékü Koltót, hol oly édes, de oly édes heteket töltünk, amilyen boldogságot halandó álmodni és elbírnai is csak képes. [...] ¹⁵¹

Kolozsvár, október 21. 1847.

[...] Annyi bizonyos, hogy Koltóról eljöttem, vagyis tulajdonképpen eljöttünk, igen eljöttünk, hála istennek... de jól megértjük egymást: nem azért hála istennek, hogy *Koltóról* eljöttünk, hanem azért, hogy eljöttünk, TŰNK; röviden szólva, hogy már nem magam utazom, hanem másodmagammal, tudniillik az én kedves kis feleségecskémme. Ah, csak szép az, ha az ember világosan és röviden tudja magát kifejezni! [...] ¹⁵²

Petőfi részletesen írt az utazásról, az együtt töltött időről, a mézeshetek alatt született költeményeiről, valamint a nászút párkapcsolatában betöltött szerepéről, az együvé tartozás érzéséről. SZENDREY Júlia is írt naplójában a koltói hetekről. Ő nem nevezte meg, nem írta le sem a mézeshetek, sem a nászút szót.¹⁵³ Sorai a lányság elköszönéséről, az elmúlásról, kisebb mértékben egy új élet kezdetéről szólnak, a koltói napok a jövőbeni életben szép emlékként őrződhetnek meg. Férjével ellentétben magáról az utazásról nem írt, ami különös, hiszen az év végén egy Vácra, PETŐFI szüleihez tartó vonatút élményéről részletesen beszámolt naplójában. Számára a mézeshetek alatt tehát nem maga az utazás, hanem a Koltón együtt töltött idő volt fontos. PETŐFI nászútján írta meg *Szeptember végén* című versét, melyben a fenti optimista, mindent átjáró, új életet és örökké tartó szerelmet sugalló soraival ellentétben pontosan ennek elmúlását, ékszerszerűségét fogalmazta meg. A vers nyolcvanadik születésnapja kapcsán KOSZTOLÁNYI is felidézi egy rövid tárcában¹⁵⁴ PETŐFIÉK nászútját és a két házaspár különböző viszonyulását.

GIERGL Henrik pesti üvegművész, iparosként a polgári keretekhez, arisztokrata normákhoz is kötődve PETŐFIÉK után pár évvel, 1854-ben feleségével, DÜCK Helénnel Velencében és Triesztben volt nászúton. Útinaplójában kiemelte, hogy „mostanában [!!!] egészen divatba jött a nászutazás” és részletesen vallott saját elképzeléséről is:

De az utazással nem csak ennek a finom szokásnak és jó modornak akartam hódolni, egyéb okaim is voltak rá. – Mivel természetből nagyon kedvelem az utazást, és ez a szokás nagyon tetszik nekem;

---

¹⁵¹ PETŐFI 1976:507.

¹⁵² PETŐFI 1976:510.

¹⁵³ SZENDREY 2015:99-111.

¹⁵⁴ KOSZTOLÁNYI 1927.

nagyobb örömet el sem tudok képzelni, mint utazni. Ezt a nemes szenvedélyt szerettem volna Ilkámba oltani, ami nem került sok fáradtságomba – örültem, mikor javaslatomba szívesen beleegyezett -, és mi jobbat tehettem volna, hogy ez az első óhaját, mint figyelmes férj, szívesen teljesítem. Mivel még sohasem volt Pest városán túl, azért minden új és érdekes volt neki, az utazás ezerféle új élményt kínált, és a magam részéről azt élveztem, hogy a drága szeretett lénnel minden örömet és gyönyörűséget megoszthatok. – A magam részéről azért is kívánatosnak tartottam Ilka számára az elutazást Pestről, mert mint a fiatalasszonyok általában, a mézeshetek első napjaiban igyekezett a rokoni és baráti társaságot elkerülni, és tartózkodó, szégyenlős elfogódottsága nem engedte meg, hogy társaságban megjelenjen.¹⁵⁵

A beszámoló alapján a nászút részben maga az utazás, részben az első, kettesben töltött időszak, a romantikus együttlétek ideje, a megszokott közegetől való eltávolodás, intim – egy olyan emlék képzésének helye, mely a jövőben jelentőséggel bír majd. Ezt erősíti meg SZENDREY Júlia naplója is.

A helyi vagy országos szintű lapokban egy-egy esküvő kapcsán a társasági vagy rövid hírekben olvashatunk arról, hogy a pár a konkrét hely megjelölése nélkül, külföldre indult nászútra. Például SZÉCHENYI István unokája 1895-ben.¹⁵⁶ Egy-egy neves személyiség, arisztokrata, utazó különleges utazása, vagy tragikus végű úti kalandja a nászutazás történetére is fényt vet. Ilyen például BELICZAY János kecskeméti tanár váratlan halála 1877-es bécsi nászútja alkalmával. Vagy BENICZKY házaspár tragikus esete 1909-ben, amikor nászútjukról hazafelé jövet hajótörést szenvedtek.¹⁵⁷ Sajátos TOLNAI FESTETICS Rudolf gróf esete. Első két házasságát nászúttal kezdte, ezek az utak több évig tartó hajózást, expedíciót jelentettek és mindkettő válással végződött. Az első nyolc évig tartó út 1893-ban kezdődött, a második 1908-ban.¹⁵⁸ FESTETICS első feleségével, Ella HAGGINAL megtett útjának emlékeit könyv formájában is megosztotta a nagyközönséggel, ebben többször utal arra, hogy felesége családja nem örült az utazásnak: „Az elutazás órája rohamosan

---

¹⁵⁵ FORRAI 2000:345.

¹⁵⁶ VASÁRNAPI UJSÁG 1895.

¹⁵⁷ A *Vasárnapi Ujság* híre 1877-ből: “Szerencsétlen nászút. Sopronban mult hó 26-án Beliczay János, a kecskeméti jogakadémia tanára, egy odavaló polgár - leányával tartotta lakodalmát. A fiatal pár az esküvő után nászútra indult, s legelőször Bécsbe utazott. A „Viktoria” szállodában vettek lakást. Az egynapos asszonyka, alig hogy úti öltönyeit levette, rosszul lett, s szívszélhűdés egy perez alatt véget vetett életének.” (VASÁRNAPI UJSÁG 1877) A Tolnai Világlapjában megjelent egy fotó, alatta rövid hír, mely szerint Singaporeba tartó nászútján az elsüllyedt hajón utazott BENICZKY István földbirtokos és neje, WALDECK Friderika grófnő (TOLNAI 1909:2307). Az esetről a *Budapesti Hírlap* is megemlékezik négy évvel később, amikor elkészül a házaspár síremléke (BUDAPESTI HÍRLAP 1913).

¹⁵⁸ ANTONI 2002: 9.

közeledett s én már türelmetlenül vártam a fontos pillanatot. Mennyi kellemetlenséggel és nehézséggel kellett megküzdennem, a míg idáig eljutottam! Első sorban feleségemet kellett sok furfang és ügyesség segítségével valósággal kicsalnom rokonai köréből.”¹⁵⁹ Az úton készült fotók feleségével együtt is megörökítették (**2. kép**). FESTETICS hazatértét követően a *Vasárnapi Ujságban*¹⁶⁰ és a *Budapesti Hírlapban*¹⁶¹ is megjelentek cikkek az utazásáról, az ottani kalandokról, az út során összegyűjtött tárgyakról, melyeket a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának ajándékozott. Az egyik beszámoló¹⁶² megemlíti, hogy feleségével együtt utazott.

A nászútról az 19. század utolsó negyedében magyar alkotók tollából irodalmi művek, zeneművek, színdarabok, lektűrök¹⁶³ születtek, jelezve, hogy az utazás a korszak gondolkodásának és utazási gyakorlatának része lett. A korszakban több fordítás is napvilágot látott,¹⁶⁴ ez szintén jelzi a téma popularitását a népszerű- vagy ponyvairodalomban. Egy újabb megjelenési és közvetítési formát, ugyanakkor viszonyulást is jelentett a mozi megjelenése. Az 1936-ban bemutatott *Nászút féláron* című filmben KOVÁCS Kató és KERÉKES Pál nászutasnak kiadva magát utazik el Olaszországba, a korszak kedvelt nászutas helyszínére, hogy igénybe vehessék a nászutas kedvezményt. A film megjeleníti a nászutazás állomásait és a tipikus nászutat is definiálja.

A korszakban született művek egy része napjainkig az ismert irodalmi kánon része. A mára több kiadást megért regények, verses- és novelláskötetek darabjai az általam vizsgált időszakokban is hozzáférhetőek voltak, ezáltal a hazai nászút fogalmát alakították és befolyásolták. A korai példák egyike HEVESI József először 1892-ben megjelent *Nászúton* című novellája, mely több kérdést vet fel. A mű egy olyan párról szól, akik végül ezüstlakodalmukon jutnak el az évtizedekig tervezett nászútra.

Egy szerelmes fiatal párról szólt az idyll, mely nászútra indult oda, hol örökösen mosolyog az ég, derült fényben ragyog a tenger s mézes heteket ünnepel a természet. Sorrentóban pihent meg a boldog,

---

¹⁵⁹ FESTETICS é. n.:1.

¹⁶⁰ VASÁRNAPI UJSÁG 1903, 1905.

¹⁶¹ HAMVAY 1902.

¹⁶² VASÁRNAPI UJSÁG 1905.

¹⁶³ Például KOCSÓH Pongrácz *Nászúton*, vagy HERCZEG Ferenc – KONTI József *Nászúton* című énekes bohózata három felvonásban (ez a Népszínházban játszották 1896-ban). A lektűrök, színdarabok a nászút komikus vagy éppen váratlan fordulatokat hozó oldalát mutatják meg.

¹⁶⁴ Például COURTHS-MAHLER 1937, FRÖSCHEL 1929, DE COSTER 1926.

szép, fiatal pár egy csodaszép kis villában, mely illatos narancserdőben volt elbujtatva s honnan tündéri kilátás nyílt a mélységes mély tengerre, mely ott zugott, zajgott alattuk; a bámulatosan épített Nápolyra, melynek zsvaját szárnyaira kapta a szellő s elhozta ide hozzájuk; Capri szigetére, mely zöldes színben emelkedett ki a tengerből. De a fiatal pár nem sokat foglalkozott ezzel a paradicsommal. Magukkal voltak elfoglalva. Egymásban találták ők fel a mennyet, az üdvöt, a szépet, a boldogságot. Pirulva kacsintott feléjük a narancs; de a kis menyecske ajkai pirosabbak voltak. Vidáman zengett feléjük a madár: de az asszonyka kacagása zengzetesebb volt. Derülten mosolygott az égbolt, de a fiatal asszony szemének kéksége mégis csak ígézőbb volt. A virágok is szégyenkezve, irigykedve néztek a viruló szép nő után, aki ott bolygott közöttük boldogan, ragyogóan, mint egy csodálatos tünemény. És ennek a kedves, bájos idyllnek a költői leírását százszor meg százszor is elolvasta Kovács Sándor fiatal hivatalnok az ő szépséges szép menyasszonyával. És valahányszor elolvasták, a képzelet, ez a genialis festő, ragyogó színekben rajzolta lelkük elé azt a kedves képet, mely egészen betöltötte lelküket. Erről álmodoztak, erről ábrándoztak aztán folyvást. A saját boldogságukat is ennek a mintájára színezték ki és nem volt más vágyuk, más óhajításuk, mint nászútra kelni és a mézes heteket olyan bájos, szép, költői idyllé varázsolni.¹⁶⁵

Az esküvőt két évtizeddel követő nászút csalódást jelent a párnak: a helyszín, az apropó és fiatalságuk elvesztésével szembesülnek. A novella amellett, hogy a korszak(ok) tipikus nászutas helyszínét idézi meg, megerősíti azt, hogy a nászút helye (és ideje) kötött az életútban, a fiatalság, az élet kezdetének szimbóluma, de a novella születésének idejében sokak számára megmarad az álmok szintjén.

JÓKAI Mór második feleségével, NAGY Bellával 1899-ben Szicíliába indult nászútra. A házasság a kor- és társadalmi különbségek miatt nagy vihart váltott ki a családban és a közéletben egyaránt. Az útról a *Vasárnapi Ujság*¹⁶⁶ is beszámolt, a párról Nápolyban készült fotót is közölt, melyről JÓKAI ezt nyilatkozta: „A nápolyi fényképész ugyancsak becsületes ember volt; engem húsz évvel fiatalabbá tett, nőmet tízzel öregbítette s így harmincz évvel közelébb hozott egymáshoz.” A nászutat követő évben jelent meg *Öreg ember nem vén ember. Képzelt regény négy részben*¹⁶⁷ című regénye, melyben egy fikatív – de valószínűleg saját útja hatására íródott – nászútról is ír, ahol az esküvőt követő utazást részben kritizálja:

Nászutazás. Igazán célszerű intézménye az új kornak. Az én gyermekkoromban híre sem volt ennek. Ugyan kedves dolog is lett volna, kéjútazni forsponttal, delizsánsszal, corricolóval, megszállni hideg

---

¹⁶⁵ HEVESI 1911 [1892]:4.

¹⁶⁶ VASÁRNAPI UJSÁG 1899.

¹⁶⁷ JÓKAI 2006 [1900].

albergókban, lakomázni makarónit, kalamajót, hazajönni tősgyökeres katarussal, s visszaemlékezni a szép délszaki vidékekre, az onnan elhozott reumáról. A gőzgépek világa kellett ehhez. ... Valami újságban olvastam a vidéki hírek között, hogy egy bácskai földesúr leánya férjhez ment egy szomszéd birtokos legényhez. Esküvő után, mikor már kész volt minden a szokásos nászutazásra, azt mondta az ifjú menyecske az apjának: „Tudod mit, apa? Eredj el te mihelyettünk a Svájcba kéjutazásra, majd mi itthon maradunk a kastélyodban kettecskén.” No hát ezek egész emberek voltak. De hát hol vannak még a mai világban egész emberek? A legtöbb házaspárnak bizony pótlék kell, s azt össze kell szedegetni innen-onnan: a szép tájakról, a látványos nagyvárosok monumentumaitól, a festészet, szobrászat remekeitől, a vasúti kocsirázástól, a hotelek menüjétől, a változó útítársaságtól; idegeiket fel kell izgatni a bőségesen kínálgató útközi bosszúságokkal, ábrándozásaikat szabályoztatni vasúti csengetéssel, vendéglői kopogással, árjegyzékek fölötti elszörnyedéssel. Így könnyebben letelik az idő (a mézeshetek ideje), ha az egész világ hozzájárul egy kis segítséggel, mintha azt egy pár embernek saját jóvoltából kellene kitölteni. Így aztán az ember visszakerül úgy, hogy látott mindent, volt mindenütt. Bölcs intézmény! Vegyük hasznát.¹⁶⁸

A nagyközönség számára készült, populáris színdarabok, lektűrök a nászút romantikus, komikus, vígjátéki elemeire építenek, azonban a korszakban a szépirodalmi művek, versek jelentős része a nászút szimbolikus tartalmáról, az ahhoz kapcsolódó szorongásokról vagy be nem teljesült vágyakról szól. Ahogy JÓKAI regényének fenti idézetében is olvashattuk, a nászút elerjedésének egyik fontos kelléke volt a vasúthálózat fejlődése. KOSZTOLÁNYI *Pokol felé* versében a nászút kapcsán a lányság elvesztésére, az ezzel kapcsolatos szorongás, félelem kerül a középpontba,¹⁶⁹ a vasút-nászút-nászéjszaka toposza rajzolódik ki.¹⁷⁰ A vasút és a hálókocsi szimbolikus és fizikai tere lehet a megismerkedésnek, a tiltott párkapcsolatnak (szöktetés, titkos szerelmi légyott) és a legálissá váló párkapcsolat beteljesülésének, vagy a szentesített együttlétnek. A vasúti kocsi személyes nászutas értelmezésével olvashatunk GIERGL Henrik visszaemlékezésében is:

A vagonokat utolsó utam óta sokkal kényelmesebben rendezték be, ez azonban nem tartott vissza attól, hogy ülőhelyemet, amely két ember számára is elegendően széles volt, amennyire csak lehet,

---

¹⁶⁸ JÓKAI 2006 [1900]:143-144.

¹⁶⁹ KOSZTOLÁNYI 1995:52-53.

¹⁷⁰ „A mi társadalmunkban eltűnőben vannak az ilyen [válság]heterotópiák, jóllehet, némely maradványuk még fellelhető. Például a bentlakásos iskola tizenkilencedik századi formájában vagy a katonai szolgálat bizonyosan hasonló szerepet játszott a fiúk számára, mivel a férfiszexualitás első jeleinek 'másutt' kellett manifesztálódniuk, a családon kívül. A lányoknak ott volt egészen a huszadik század közepéig a 'nászút' hagyománya, ez az ősi jelenség. A fiatal lány deflorálásának 'sehol' sem volt szabad megtörténnie, így a vonat, a nászutas szálloda képviselték a 'sehol' helyét, ezt a földrajzi hellyel nem rendelkező heterotópiát” (FOUCAULT 1984:n.o). A magyar irodalomban megjelenő vasút, utazás szimbolikájáról bővebben: KOVÁCS K. 2013.

kiszélesítem. Magam mellé tettem kabátjainkat, útitáskáinkat stb., ily módon sikerült elérnem, hogy rajtam kívül senki más nem ült Ilkával szemben, mivel vállamat a vagon falának támasztottam. Diadalmasan gondoltam arra, hogy ezen kis mozdulatok révén féltékenységem megnyugodhatott. A féltékenység voltaképpen csúf szó, nem is lenne szabad így neveznem. De ha az ember mindössze 3 napja házasodott meg, minden olyan, mint az álom, minden újnak tűnik, az ember gondolkodásmódja is megváltozik, mindezt egy mondatban foglalhatjuk össze: a házas állapot még szokatlan. [...] Úgy tűnt fel nekem, mintha a kocsiban ülő utasok azt kérdeznék maguktól: „vajon ez a fiatal pár házaspár lenne? Ilyen fiatalon? Ez lehetetlen. Tehát megszöktette a leánykát?!”¹⁷¹

A nászút hogyanja és miértje – ahogy napjainkban az esküvő köré szakosodott írásokban is – előkerült a századforduló környéki tárcákban, életvezetési tanácsadó¹⁷² cikkekben is. Ez is megerősíti, hogy ekkorra az nászút intézményesült, egy keretbe foglalható, praktikus tanácsok tartozhatnak hozzá és sablonná formálódhat. Egyfajta normaként jelenik meg, melyhez lehet viszonyulni: támogató vagy akár tagadó jelleggel. Az alábbiakban ezekre hozok korabeli példákat. A századfordulón tapasztalható intimitás tabuként kezelése a magyar társadalomban egészen a rendszerváltásig megőrződött. 1931-ben a *Tolnai Világlapjában* ezt olvashatjuk a szerelemről, divatról szóló tanácsadó írásban:

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk a szerelem harcában az utazás jelentőségét. Hiszen a legtöbb házasságot utazással kezdik. Miért? Mert az ember természete olyan, hogy csak akkor tud igazán felszabadulni és frissen, vidáman, gondtalanul élni és gondolkozni, ha más környezetbe kerül, ahol semmi sem emlékezteti szokott életmódjára. A környezetéből kiszabadult ember erősen hajlik az optimizmusra. Minthogy néhány heti gondtalan életet biztosított magának, hajlandó azt hinni, hogy utazása végén odahaza is kellemes meglepetések fogják várni. A szerelem hangulatának teljességét minden időben pompásan kiegészítette az utazás és a nyári szerelmek gyakoriságnál kétségtelenül az utazással kapcsolatos lelki átalakulások magyarázzák.¹⁷³

A nászút megítéléséhez kapcsolódóan egy példa a női emancipációt támogató SZOMAHÁZY István 1910-es *A férjhezmenés művészete és egyéb problémák*¹⁷⁴ című munkája: „A nászútnak tehát csak akkor van értelme, ha a két szerelmes nem a

---

¹⁷¹ FORRAI 2000:345-36.

¹⁷² Az elsősorban női olvasóközönséget megcélzó újságok, divatlapok kvázi tanácsadó, példákat bemutató írások a nemzetközi divatokat és mintákat is bemutatták az olvasóknak. A 19. században megjelenő női lapok a házassággal kapcsolatos kérdésekben is tájékoztató pontként szolgálhattak (MORVAI 2002). Emellett például a *Tolnai Világlapja* hasábjain több efféle írást, novella olvasható a házasság kapcsán a nászút szerepéről.

¹⁷³ FORRÓ 1931.

¹⁷⁴ SZOMAHÁZY 1911.

tolakodó pillantások elől akar elmenekülni, hanem új és csábító keretbe akarja foglalni azokat az impresszióit, melyekhez hasonlókra úgyse fog akadni többé ebben a rövid és szomorú, emberi életben.”¹⁷⁵ Ez a tanács azt sugallja, hogy ekkoriban a nászút célja még nem kizárólag az utazás maga, hanem az erkölcsi normáknak megfelelően egymás felfedezése, az intim percek megteremtése volt. SZOMAHÁZY úgy gondolta, hogy a nászútnak ténylegesen az utazásról kellene szólnia, és nem a világtól elrejtve megélt intimitásról, ezért ez utóbbi nyilvánosságra hozatala mellett érvelt. Már a 20. század elején megfogalmazódott, hogy az utazás kellemetlenségei valóban összeegyeztethetőek-e egymás megismerésének ideális körülményeivel vagy a nászút csak normához, divathoz való igazodás egyik példája. AMBRUS Zoltán *Olajfák és narancserdők* című novellájában az egyik szereplő így nyilatkozik a nászútról:

A hagyományos nászutas tulajdonképpen igen ostoba dolog. Mert mi szükség arra, hogy egy elkényeztetett kisasszony, aki mindaddig csak kényelemhez szokott, azokban a napokban, amelyeket a legboldogabbaknak szokás mondani, neki induljon a világnak s az alterációkhoz, melyekkel új állapota jár, magára vállalja az utazás strapáciáit is? Á szegény áldozat először is agyonrázatja magát a vasúton, hajnalban kénytelen kiszállni a kupéból s ha véletlenül még a vasúton kívánna néhány hálás szót suttogni névleges férjének az apró figyelmességeikért és gyöngédségeikért: bizonyos, hogy a tapintatos kalauz éppen ebben a percben szállít be egy kövér urat, aki nagyon szuszog s szeretné levetni a cipőjét. Aztán a hotel-élet a maga gyári komfortjával! Az ezer idegent kiszolgált bútorok, a nem sikerült ételek, az indiskrét pinczerek, az ügyetlen szobalányok s kiváltképp azok a papírfalak! Az ember minden csók után összeressen: nem hallotta-e meg valaki odaát a másik szobában?¹⁷⁶

Az irodalmi művek közt olyannal is találkozunk, mely azzal szembesít, hogy a nászút társadalmilag korlátozott, a munkások számára elérhetetlen álom. Erre példa GELLÉRI Andor Endre *Hűvösvölgyi nászutasok* című elbeszélése,¹⁷⁷ melyben egy friss házaspár budapesti munkáspár a szabadba indul „nászútra”, vagyis nászéjszakára.

Az életrajzi adalékok, visszaemlékezések, regények olvasása során több példát találunk arra, hogy a körülmények ellenére a második világháború idején is sort kerítettek a nászútra. Ez többek között jelzi, hogy a szokás beépült a társadalmi gyakorlatba, ugyanakkor a példák azt is jelzik, hogy más ügyekkel való összekötése

---

¹⁷⁵ SZOMAHÁZY 1911:31.

¹⁷⁶ AMBRUS 1907:404.

¹⁷⁷ GELLÉRI A. 1936.

megmaradt. POLCZ Alaine első házasságát követő nászút 1944-ben Budapest, Csákvár, Majk, Eger voltak (Kolozsvárról érkezve), természetesen véve azt aényt, hogy a férj időnként eltűnt üzleti tárgyalásokra hivatkozva.¹⁷⁸ GERLÓCZY Márton *Mikecs Anna: Altató* című, 2017-ben megjelent családtörténetében a csángókutató MIKECS László és JÉKELY Márta 1941-es nászútjára is kitér röviden, mely a korábbi hagyományokhoz visszatérve végül a férj családjának meglátogatása.

Leereszkednek a havasokból, meglátogatják Székelyudvarhelyen Tompa Lászlót, elmennek a gyimesi csángók közé is, ahol a legsűrűbb Erdély-élménnyel gazdagodik Márta. Csodálatos vidék és benne a nép maga, annak tudatában még inkább, hogy Laci is végig járta korábban ezt a környéket. Arról álmodik és úgy is tervezik, hogy télen, az esküvő után ide utaznak majd nászútra. [...] Nászútra végül Bihardiószegre, Laci ősi szülőfalujába mennek. Márta megismerkedik a kiterjedt rokonsággal, megcsodálja a szép nagy tanyát, szánon járják a szőlőt. Laci azt szeretné, ha ide költöznének később.¹⁷⁹

A regény a mából tekint vissza, a családi hagyományokat, dokumentumokat felhasználva – melyben a nászút tulajdonképpen két meg nem valósult álmot szimbolizál: a vágyott csángó terület látogatása és a közös élet, mivel MIKECS László fogságban életét veszíti.

A kutatás során feltárt, fotózásra vonatkozó adatok szintén bepillantást engednek a nászút korabeli gyakorlatába. A 19. század végi, 20. század eleji nászút egyik eseménye volt a fényképkészíttetés, ezen emlékképek a hazai nászutasok történetének elmaradhatatlan, azonban kapcsolódó családtörténet hiányában nehezen megragadható forrásai. A szórványos adatok alapján feltételezem, hogy a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően a Magyarországról útra kelő nászutasok a meglátogatott helyszínen felkerestek egy-egy fotóműhelyt, hogy ott páros vagy egyéni portrét készítsenek a nászút emlékeként, vagy az utcán szólította le őket egy gyorsfényképész.¹⁸⁰ Akik Budapesten töltötték nászútjukat, azok itt is készíttethettek „nászutas” fotót, erre példa ELLINGER Ede 1888-ban a *Mohács és Vidékében* közölt hirdetménye:

---

¹⁷⁸ POLCZ 2013:9-12.

¹⁷⁹ GERLÓCZY 2017:327-329.

¹⁸⁰ ZSOLT Béla *Kínos ügy* című regényében a velencei nászút kapcsán nászfotográfiáról beszél (ZSOLT 1970:31-32). A Szent Márk téren nászutas párokról valószínűleg gyorsfotókat készítő fényképész említ.

Akik vidékről a fővárosba utaznak azoknak ott alkalmuk nyílik Ellinger Ede cs. és kir. udvari fényképész fényes műtermében magukat a modern fényképezés művészeti alkotáshoz méltó kivitelben lefényképeztetni — olcsón leszállított ár mellett. A nászúton, keresztülatazói különös figyelmébe ajánlatik a műterem, mely egyike a főváros legfényesebben berendezett — külön öltözőfülkékkel bíró — műtermének.¹⁸¹

A Göcseji Múzeum őriz a fenti idézethez hasonló módon készülhetett páros képet Velencéből (**3-4. kép**). A Fratelli VIANELLI¹⁸² műhelyében készült fénykép az olasz származású MORANDINI Tamás zalaegerszegi építési vállalkozó és WEBER Mária 1896-os nászútján született, a fotót szüleinek ajánlották. Pár évvel később, 1899-ben készült a korábban említett fotó JÓKAIRÓL és feleségéről Nápoly egyik műtermében.¹⁸³ SÁNDOR Vilmosné 30 évvel későbbi, 1913-as abbáziai nászútján készült fotója már oldottabb világot mutat, a műtermi felvételen a cápa szájából néz az 1900-as évektől körülbelül 1920-ig működő BETTY FOTOGRAF kamerájába (**5. kép**).¹⁸⁴ A műterem más hátterekkel is dolgozott, például többféle hajófedélzettel, emellett a tengerparton külső felvételeket is készítettek. Erre a korszakra a fotózás helyszíne is megváltozott, ez a példa is jelzi, hogy az utazás, tengerpart téma megjelenik a felvételeken. A műtermek világából kilépve, saját vagy helyi fotográfus fényképezőgéppel a nászutas felvételek hátterét jelentik a más turisták által is felkeresett népszerű helyszínek.

Velence és Olaszország

Az utazás történetével foglalkozó GYÖMREI Sándor 1934-ben publikált könyvében foglalkozik a nászúttal. Megállapította, hogy Európa-szerte és Magyarországon a kispolgári rétegig bezáróan az olaszországi nászút dominál. A 19. század utolsó évtizedétől könyve megjelenéséig, sokak életében ez jelentette az egyetlen külföldi utat.¹⁸⁵ Ez egyaránt jelzi a külföldre történő utazás terjedését, demokratizálódását és a nászút divatjának népszerűségét. A kettő egymást sarkallta. Bár Európa esetében nem beszélhetünk egy, a Niagara-vízeséshez hasonló történettel és tartalommal bíró

¹⁸¹ Idézi B. HORVÁTH 1994:145. (*Mohács és Vidéke* 1888. szept. 23. 3)

¹⁸² Giuseppe és Luigi VIANELLI műterme az 1860-as évektől az 1890-es évekig működött.

¹⁸³ VASÁRNAPI ÚJSÁG 1899.

¹⁸⁴ CENTROPA ALAPÍTVÁNY: <http://www.centropa.org/node/87045> (utolsó letöltés: 2018. 04. 10.).

¹⁸⁵ GYÖMREI 1934: 169.

nászutas helyszínről, mégis az európai nászút idealizált (irodalmi művekben is megjelenő) és tipikus, kedvelt színhelye Velence volt.

A magyarországi második világháború előtti életrajzi és irodalmi példákban rendre Olaszország kerül középpontba, ahogy az eddigi esetek egy része is ezt mutatja. A már idézett GIERGL és JÓKAI mellett többek között KOSZTOLÁNYI Dezső 1913-ban (Párizs, Velence), BABITS Mihály 1921-ben (Bécs, Velence, Firenze)¹⁸⁶ egyaránt Olaszországot választotta nászútja helyszínéül. Számos, a nászutat érintő vagy tematizáló regény, novella helyszíne Olaszország, Velence. A teljesség igénye nélkül néhány példa erre. A hosszú (olaszországi) utazás szimbolikus tartalmát hangsúlyozza SZERB Antal *Utas és holdvilág*, 1937-ben kiadott regényében:

Ha nem házasodik meg, és nem az a szándéka, hogy szabályszerű, olaszországi nászúttal kezdődő házaseletet éljen, talán mindhalálig halogatta volna az olaszországi utat. Most is úgy jött el, hogy nem is Olaszországba jött, hanem nászútra, ami egészen más. Különben is most már jöhetett, mert már férj volt. Most már, úgy gondolta, nem fenyegeti az a veszedelmem, ami Olaszország. Az első napok békében teltek el, nászutazási örömök és szelídebb, nem megerőltető városnézés között.¹⁸⁷

Még egy pár példát említve, JUHÁSZ Gyula *Nászút* című versének képzeletbeli helyszíne szintén Velence. GÁRDONYI Géza *Két menyasszony* című novellájában Mari velencei, míg Julis zugligeti nászútjáról olvashatunk.¹⁸⁸ ZSOLT Béla (1935) HELL doktorának és Arankának nászútja is Velencében zajlik.¹⁸⁹ A fiatal lányok közt népszerű TUTSEK Anna Cilikéje is olaszországi nászútra indul.¹⁹⁰

Velence népszerűségét jelzi, hogy munkám során számos publikációban, köz- és magángyűjteményekben a városból több nászutas fotó is látókörömbé került. Például a CENTROPA ALAPÍTVÁNY gyűjteményében két, szinte azonos helyen, 1914-ben és 1937-ben készült fénykép is fellelhető a velencei Szent Márk téren galambot etető ifjú házassokkal **(6-7. kép)**.¹⁹¹ Az egyik ENGELMANN Kornélia és BOKOR Ernő 1937-es velencei nászútja. A család előző generációja is ebben a városban volt nászúton:

---

¹⁸⁶ SIPOS 2008:59, 60, 117.

¹⁸⁷ SZERB 1937:7-8.

¹⁸⁸ GÁRDONYI 2012.

¹⁸⁹ ZSOLT 1970:35-56. A férj az út során kötelességnek érzi a szexuális beavatást, mely hatására egy sérülésre hivatkozva menekül a közösen eltöltött idő elől, társasági életbe menekül, magára hagyja feleségét egy fogadott idegenvezetővel.

¹⁹⁰ TUTSEK 1990 (első kiadás 1904 és 1914 között).

¹⁹¹ CENTROPA ALAPÍTVÁNY: <http://www.centropa.org/hu/photo/az-engelmann-hazaspar-naszuton-0>, <http://www.centropa.org/hu/photo/naszuton> (utolsó letöltés 2018. április 10.).

1937 augusztusában megesküdtünk. Én huszonkét éves voltam, ő harminchét. A szüleim ellenezték. Mi is Velencében voltunk nászúton, mint az édesanyámék, ugyanabban a hotelban, ahol az édesanyám. Autóval mentünk nászútra, bejártuk egész Olaszországot. Azt hiszem, két vagy három hétig voltunk oda. Én itt [a Szent Márk téren készült fényképen] egy sárga vászonruhát viselek, és egy sötétkék cipőm volt.¹⁹²

Interjúalanyom, Linda nagyszülei, BECK Géza és LÓRÁNT Ibolya 1928-ban szintén egy több állomásos olaszországi úton vettek részt. Az Dohány utcai zsinagógában tartott szertartás és az azt követő fogadás után a két kereskedőcsalád gyermeke útra kelt. A család megőrizte az útvonalat összesítő rövid feljegyzést,¹⁹³ egy fotót és ennek egy képeslapként hazaküldött változatát, a szülők levelét az úton lévő párnak¹⁹⁴ és Velencéből származó tárgyakat (márványtál, üvegcsillár). Az utazásról a nagymama többször mesélt. A családtörténetet, nagyszülőket jól ismerő unoka¹⁹⁵ elmondása alapján a gimnáziumi tanulmányait megszakító fiatal lány a nála több mint tíz évvel idősebb férjével az esküvő előtt csak hivatalos formában érintkezett, maga az utazás volt számukra az első valóban kettesben töltött idő. A több nyelven beszélő fiatalasszonyt zavarta, hogy pont egy olyan országot látogattak meg, melynek nem beszélték a nyelvét.¹⁹⁶

A nagymamám, aki egészen kiváló nyelvérzékkel rendelkezett, több nyelven beszélt, persze olaszul nem, csak franciául, sokszor elmesélte, hogy ez neki egy rossz élménye volt, hogy pont Olaszországban voltak, ahol nem tudott a helyiekkel beszélni, próbálkozott a francia nyelvvvel meg a némettel, de hát nem nagyon működött. Ez volt az egyik történet, amit nagyon sokszor hallottam tőle.

A helyszín választásának oka nem derült ki, valószínűleg a polgári körökben divatos trendhez igazodott a férj az olaszországi utazással. Az unoka emlékezetében megőrzött történetekből az derül ki, hogy a feleség számára több ponton kihívást jelenthetett az utazás.

---

¹⁹² SEREBRENIK Lászlóné visszaemlékezése, CENTROPA ALAPÍTVÁNY:

<http://www.centropa.org/hu/photo/naszuton> (utolsó letöltés 2018. április 10.).

¹⁹³ „Budapest-Bécs 4 ½ - Velence ½ 8 – este 11-ig – Rome 12 óra – Palermo déli 12 reggel 7 állami hajó csak este indul – Taormina reggel 7 dut 3 h – Napoly dut 6h dél 12 h – Firenze este reggel – Bologna 3 óra – Bpest 25 óra. 117:24 = 5 nap.” (magántulajdon)

¹⁹⁴ Ebben az édesanya többek között beszámol az esküvő fogadtatásáról és visszhangjáról is.

¹⁹⁵ Linda, 1985, Róma.

¹⁹⁶ Linda közlése.

Célzások voltak, nagyon érdekes, hogy nem a testiség, hanem hogy egyáltalán a másik embert kevésbé ismerte, neki nagyon furcsa volt, hogy a nagyapám, aki szintén nem tudott olaszul, kézzel-lábbal megértette magát. Volt neki egy sajátos humora is, nyelvi humor, amivel ő ott a helyiekkel kapcsolatba lépett, a nagyanyám, aki pedig, aki amellelt volt, hogy precízen kell az idegen nyelvet beszélni, ez sokk volt neki, nagyon idegen lehetett ebben a szerepben a mellette levő férfi. [...] Az is egy előkerülő történet volt, hogy nagy csomagokkal utaztak. Az egész felszerelést, öltönyöket, nem tudom mit vinni kellett, kalapokat. Mindenütt ahol megérkeztek, túl sok helyre mentek, mai utazó gyakorlatom ezt rettenetesen soknak látja, mindenütt hordárt kellett igénybe venni, valahogy eljutni a szállodához, ott kicsomagolni, mert az természetes volt, hogy mindenütt kicsomagoltak, nem hagyták a bőröndben a holmit, ahogy az ma történne. Azt gondolom, hogy a nagyanyám, aki nagyon gondos volt, mindenben, a holminak a rendben tartásában, az egész egy nagy feladat lehetett, ez az egész nászút, amiben meg kellett felelni, számtalan ponton. Először volt az esküvő, ami szintén egy ilyen hatalmas stressz és mindjárt utána pedig ez a következő stressz.¹⁹⁷

Vagyis Ibolyának gyakorlatilag egy idegen emberrel megosztani a tereket, helyzeteket.¹⁹⁸ Az első intim együttlétek helyszíne (az út során teherbe esett a feleség) is volt a nászút. Asszonyi teendőit is folyamatosan teljesítenie kellett (pld. csomagolás). Maga az utazás fárasztó volt, ahogy az útitervben látszik számos állomást sűrítettek az útba. Velencéből, a Szent Márk téren készült egy fotó, mely Géza és Ibolya olaszországi útjának egyetlen vizuális forrása. Ezt a fotót képeslapként hazaküldték, az elutazás kezdete után két nappal (**8. kép**). Ibolya jóval férje halála után, az unokával egy háztartásba költözve kereteztette be a kép egy másik példányát, több családi fotóval együtt csupán évtizedekkel később került a falra.

Erről a tipikus, velencei turistafotókon kötelezően megjelenő helyszínről ZSOLT Béla 1935-ös, *Kínos ügy* című regényében így ír:

[...] meglátta az íróasztalánál, antik ráámában a velencei fotográfiát, amelyet a fényképész róla és Arankáról készített a San Marcón, a középső zászlórúd zoknijának tövében. Aranka vállán galamb ült, ő felcsapott Girardi-kalappal, botjával bonvinvánosan hadonászva mosolygott a lencsébe. A képen nem látszott, hogy egyik lábán papucs van. Ez a nászfotográfia olyan komikus volt, mint az obsitos fénykép, amelynek kész törzsére illesztik az alkalmi fejet. A férj ugyanazzal a hunyorgató szemű könnyed fáradtsággal, basai megelégedettséget tükröző arckifejezéssel, a menyecske a tudatosan

---

¹⁹⁷ Linda közlése.

¹⁹⁸ Linda közlése. Bár mindketten kereskedő családból származtak, a két család közti társadalmi különbségből, életmódbeli eltérésekből is adódhattak konfliktusok, kényelmetlen helyzetek a feleség számára.

indiszkkrét, nyitott szájú nevetéssel. Talán a velencei fényképész lenszében volt az a polgári varázs, mely az ő hosszúkás szefárdzsídó-arcából is gömbölyű ifjúférfi-arcot csinált.¹⁹⁹

Egy veszprémi házaspár „megkésett” velencei nászútjának fotóit elemezte TÓTH G. Péter *Behatolás a térbe: egy velencei utazás képei* című tanulmányában.²⁰⁰ Bár a cikkben nem szerepel, de a szerző kérésére elmondta, hogy a hivatásos és később kedvtelésből fotózó PESIČKA Szilveszter és felesége az első világháború alatt kötöttek házasságot, ám akkor nem tudtak nászútra menni. Álmutat, fiúkkal közösen utazva, 1937-ben valósították meg.

A népszerűség ellenére már a két világháború közötti időszakra vonatkozóan is több olyan utalás található, mely szerint Velencében túl sok a magyar, nászutas helyszíneként pedig már nem a legelőkelőbb úticél. Például GÁRDONYI Géza *Ida regényében* így ír: „Velence már nem komilfó. Igaz. Már csak szenálok és krájlzeosok nászutaznak oda.”²⁰¹ Ebből gondolhatjuk, hogy Velence már az 1920-as években sem kifogástalan nászutas hely, hiszen már nem a felső osztályok tagjai látogatják, veszített presztízs értékéből.

---

¹⁹⁹ ZSOLT 1970:31-32.

²⁰⁰ TÓTH G. 2004.

²⁰¹ GÁRDONYI 2000 [1924]:92.

V.

A nászút általánossá válásának társadalmi, gazdasági háttere Magyarországon

A feltételek: a fogyasztás és az utazás átalakulása

Az előző fejezetben bemutatott nászutas szokások, lehetőségek a második világháború után kialakuló politikai rendszerben nagymértékben megváltoztak.²⁰² A háború utáni gazdasági helyzet eleve nem kedvezett a turizmusnak, az új társadalmi berendezkedést célzó Rákosi-rendszer pedig igyekezett ellehetetleníteni a két világháború között nászútra indulók elsődleges rétegét, a polgárságot. Az államszocializmus idején a politikai akarat részét képezte, hogy az utazás, nyaralás és ezen belül a nászút a közép- és munkásosztály számára is elérhetővé váljon. Ehhez szorosan hozzátartozott a turizmus szakszervezettel közös „üzemeltetésének” gyakorlata. A fogyasztási normák és lehetőségek, a szabadidő egyre nagyobb szerepet kaptak az átalakuló életmódban, emellett a családforma, együttélési szokások is megváltoztak, mindezek hatására az esküvői, lakodalmi szokások is fokozatosan új formát és tartalmat kaptak. Mindezek a nászút szocializmus idejében megindul demokratizálódás a rendszerváltás után új értelmet kapott, mely befolyásolta az utazási és szabadidős formák alakulását. Az alábbiakban a nászút általánossá válását szolgáló változásokat tekintem át.

A háború utáni időszakban az államilag irányítottan a hiánygazdaság felszámolása, a fogyasztási termékek gyártásának bevezetése, a reálbérek növekedése következtében a fogyasztás iránti igény újabb rétegeket érintett, kialakult egy, a szocialista államberendezkedés által idővel egyre kevésbé szabályozott, „negatív konszenzuson” alapuló,²⁰³ „kvázi fogyasztói társadalom”,²⁰⁴ fogyasztói szocializmus.²⁰⁵ Ezt az

---

²⁰² A korszak politikai, társadalmi hátteréről bővebben: ROMSICS 2000, VALUCH 2001.

²⁰³ HAMMER-DESSEWFFY 1997. Kádár János 1965-ben elhangzott beszéde, melyben a fogyasztás egyik típusaként jelölődik meg az utazás is: „[...] helyeseljük, ha valaki becsületes munkával keresett pénzét megtakarítja, és televíziót, hűtőszekrényt, motorkerékpárt, autót vagy bármi egyebet vesz magának, utazik vagy családi házat épít. De nem helyeseljük, ha valakinek az életszemlélete annyira eltorzul, hogy nem a becsülettel végzett munka emberi öröme, az annak révén elnyert tisztesség adja élete értelmét, hanem fődolog lesz számára a szerzés, a hörcsöggént való gyűjtés.” (Idézi VALUCH 2001:288 is.)

²⁰⁴ VALUCH 2008:42.

időszakot SCHULZE nyomán a fogyasztói társadalom két típusa közti átmenetnek tekinthetjük, melynek keretében a hiánytársadalmat felváltja a bőségtársadalom. A (részleges) hiánytársadalom, vagyis a lehetőségek szűkössége, alacsony életszínvonal, a társadalmi javak nem egyenlő elosztása jellemző a korszak politikai ideológiájára ellenére. A bőség- vagy élménytársadalom kialakulása részleges, elmarad a nyugati fogyasztói kapitalizmustól, de számos eleme az 1980-as évek végére a lakosság jelentős részére elérhetővé vált.

Az 1960-as évek közepétől a rendszerváltásig jellemző a hagyományoktól való gyorsabb ütemű eltávolodás, mely elsősorban a falvakban élők mindennapjait alakította át. A falusi életvitel „az önellátás mérséklődésével, a fogyasztásorientáltság megerősödésével jellemezhető.”²⁰⁶ A falvak, korábban alapvetően a mezőgazdaságból, állattartásból élők fogyasztási szokásait a földek kollektivizálása, a falusi rétegek gyáripárba történő áramlása nagymértékben átalakította és a fogyasztás felé tolta.²⁰⁷ A második gazdaság, a fusizás lehetővé tette a tartós fogyasztási cikkek megvásárlását, a lakóházak modern kori igények szerinti átalakítását azok számára is, akik keresetükből nem tudták volna ezt fedezni.

Az anyagi feltételek mellett az államszocializmusban a fogyasztási és utazási szokások átalakításának, átalakulásának egyik meghatározó eleme volt a munkaidő szabályozásával²⁰⁸ létrehozott szabadidő megteremtése. Ennek lett következménye a szabadidős fogyasztás, új szabadidős tevékenységek kialakítása, sőt felülről történő szorgalmazása. A turizmus mint szabadidős tevékenység feltételezi ellentétjét, a szabályozott és szervezett munkát, mely a kötött helyszín és időszak közé szerveződött, fizetett munkát jelenti.²⁰⁹ A szabadidő fogalmának ennek megfelelő használta a kisebb településeken élő, munkás- és középosztály tagjai körében történő általános megjelenése szintén a szocializmus időszakára tehető Magyarországon. Az 1980-as évekre a tartós fogyasztási cikkek mellett egyre meghatározóbb az ún.

---

²⁰⁵ A szocialista időszak fogyasztástörténetéről és fogyasztási szokásairól bővebben: HAMMER-DESSEWFFY 1997, VALUCH 2008, HORVÁTH S. 2008, PELLANDINI-SIMÁNYI 2009:65-87.

²⁰⁶ VALUCH 2001:282.

²⁰⁷ „A Kádár-korszakban társadalmi és politikai szempontból egyaránt fontos tényező volt a fogyasztás fokozatos felértékelődése, a fogyasztói magatartás előtérbe kerülése. A család és a háztartás fogyasztási egységként is egyre nagyobb jelentőséggel bírt, a fogyasztás mikro- és makrotársadalmi szinten egyaránt az önkifejezés és a társadalmi különbségtétel eszköze lett az 1970-es, 1980-as évek Magyarországon” (VALUCH 2008:41). A korszakra jellemző magyarországi fogyasztói kultúra „a legitimáció, a politikai stabilitás részelemeként volt fontos” (VALUCH 2008:47).

²⁰⁸ Szabad szombat, munkaórák szabályozása, az 1949-es alkotmányban rögzített dolgozók fizetett szabadsághoz és üdüléshez való jogát.

²⁰⁹ URRY 1990b:26.

„identitásépítésre és -karbantartásra alkalmas”²¹⁰ termékek, szolgáltatások, tevékenységek iránti vágy és igény létrejött. A szabadidős tevékenység szerves részévé vált az utazás, nyaralás, először belföldön (szociálturizmus), majd fokozatosan a baráti országokba és a „nyugat” irányába is.

A rendszerváltás utáni időszak a fogyasztás szempontjából is számos nagyobb szakaszra osztható.²¹¹ A fokozatosan teret hódító, elsősorban nyugatról érkező fogyasztási minták, lehetőségek a magyar piacon is megjelentek, azonban az általános gazdasági visszaesés és társadalmi átrendeződés következtében²¹² az 1990-es évek végétől bővül jelentősen a fogyasztás. Ekkorra a kínálat még inkább szélesedik, egyfajta fogyasztási boom jelenik meg, stimulálva az általános fogyasztási kedvet. A globalizáció, az internethasználat a fogyasztáson belül az utazási szokásokat, az ezzel kapcsolatos döntéseket is befolyásolja. Az átalakuló társadalmi szerkezetben egyre többen engedhetik meg maguknak az évente többszöri nyaralást, külföldi utat. A tendenciákat és igényeket követve a belföldi kínálat is egyre színesebbé válik. Ezzel párhuzamosan a 21. század elejére erősen differenciált jövedelmi és fogyasztási viszonyok befolyásolják a hazai háztartások életmódját, ezen belül az utazásra fordítható keretet is. A nászút ebben a folyamatban az államszocializmus idején a társadalom többsége számára szokássá váló, részben presztízsfogyasztást jelentő utazási forma, amihez viszonyulni kell.

A családforma, a lakodalom és esküvő szokásrendjének és funkciójának változásai

A család átalakulása

A magyarországi szociológia több szempontból vizsgálata a család, a családforma változásait. A kutatások a házasságkötési és az esküvő előtti együttélési gyakorlatok

---

²¹⁰ HAMMER –DESSEWFFY 1997:41.

²¹¹ Bővebben VALUCH 2015:238-272, ROMSICS 2000:559-569.

²¹² VALUCH 2015:127-164.

átalakulására is kitértek,²¹³ a továbbiakban ezeket összegzem röviden. SOMLAI Péter²¹⁴ a középosztálybeli családok életét vizsgálta, mely összhangban áll az általam felvett forrásanyag társadalmi hátterével. SOMLAI a polgári család kitételének, a keresőmunkának térben és időben történő elválását a korábbi korszakra teszi, a paraszti életforma fokozatos felszámolásával ezek a feltételek a falusi közösségekben, családokban a téészesítés során jelentek meg. A szocialista időszakokkal kapcsolatos összefoglaló megállapítása a következő:

A szocialista rendszer tehát nem tudta radikálisan megváltoztatni az emberek többségének magánéletét és ennek központi intézményét, a családot. Nem váltotta fel valami mással ezt az intézményt, nem szüntette meg a házasságot, a kiscsaládot, a monogámia normáját, nem változtatta meg radikálisan sem a szexuális életet, sem a párválasztást.²¹⁵

A 2001 és 2004 között végzett *Modernitás és család* című kutatás²¹⁶ a magyarországi családok átalakulásának főbb tendenciáit (demográfiai, mobilitási és migrációs) írta le. Megállapították, hogy az ezredfordulót követően a nem nukleáris, hanem több tagból álló (kiterjedt) család szerepe a házasságkötés időszakában megnő.²¹⁷ Ez az együttélés a házaspár közös lakhatásának megteremtését követően megszűnik. A lakásvásárlás, lakásberendezés a nászútról való lemondás egyik oka lehet. Ez saját kutatásom is megerősíti. Míg a rendszerváltást megelőző időszakban a szülőkkel való időszakos együttélés okai a fiatal házások körében elsősorban gazdasági eredetűek,

---

²¹³ A párválasztásról, házasságról és az élettársi kapcsolatokról statisztikai adatokon alapuló szociológiai feldolgozása az általam felhasznált munkák: BUKODI 2004 (1980-as évektől az ezredfordulóig), BORECZKY ET AL 2007 (20. század átfogó vizsgálata), SOMLAI 2013 (premodern család, polgári család és a jelenkorra jellemző különféle együttélési formák). A Központi Statisztikai Hivatal – Népegyésztudományi Kutatóintézet által több mint 10 évig, négy hullámban végzett *Életünk fordulópontjai* (bővebben <http://www.eletunkfordulopontjai.hu/>) társadalom-demográfiai adatfelvétel és elemzés egyik legfontosabb kérdése a házasság és tartós együttélés okainak, jellemzőinek, mintáinak feltárása (PONGRÁCZ-SPÉDER 2003). Az elemzésekből kirajzolódik, hogy az együttélés a gyakorlatban egyrészt a házasságot megelőző időszak, másrészt egy sikertelen házasságot követő új párkapcsolat, harmadrészt pedig hosszú távú párkapcsolat – a házasság alternatívája (PONGRÁCZ-SPÉDER 2003:73).

²¹⁴ SOMLAI 2013.

²¹⁵ SOMLAI 2013: 103.

²¹⁶ Az OTKA kutatás több generációt átfogó adatfelvétel (kvantitatív) és családi interjúk alapján (kvalitatív) a nemzetközi kutatásokkal összevetve vizsgálja a hazai adatokat és európai folyamatokba illesztve azokat. Az interjúk célja a különféle családi mintázatok, a hagyományozódás megállapítása volt. (BORECZKY ET AL 2007, a kutatás elméleti alapjairól bővebben: 11-26.)

²¹⁷ „Ebben az életszakaszban minden korcsoportban többen éltek/élnek valamilyen összetettebb családformában, mint gyerekkorukban. [...] A családalapításkor a szülői ház jövedelem-újraelosztó funkciója nyilvánvalóvá válik, minek következtében a család jelentésébe beleszővődik a rendelkezésre álló anyagi erőforrások, a gazdagodás racionalizálásának gondolata [...]. A kutatásban részt vevő mai legifjabbak többsége ugyan a nagyszülőtől külön háztartásban nőtt fel, de házassága után minden második szüleivel vagy házastársa szüleivel lakik” (BORECZKY ET AL 2007:31-32).

addig a 2010-es évekre egyre jellemzőbb az ifjúkor, kamaszkor kitolódása, emiatt a szülőktől való elköltözés már nem feltétlenül a házasságkötés, tartós párkapcsolat egyértelmű jele.²¹⁸ A házasságot kötők életkora az oktatási rendszerben töltött életszakasz növekedésével kitolódott, az esküvői szertartását egyre inkább megelőzi a hosszabb ideig tartó együttélés, illetve a házasságkötés nélküli, tartós élettársi kapcsolatok száma is folyamatosan nő a rendszerváltás után.

A globálisan megfigyelhető változások, köztük a második demográfiai átmenet, a GIDDENS által felvázolt tiszta kapcsolat jellemzői az 1980-as évek végétől részben, majd egyre intenzívebb formában jelenik meg Magyarországon. Ez a két, globálisan megfigyelhető változás adja a párkapcsolat és család fogalmának, átalakulásának legtágabb keretét. A második demográfiai átmenet jellemzője a házassági életkor kitolódása, a házasságok számának csökkenése, a válások és a házasságon kívüli kötelek számának növekedése; a szingli életforma terjedése; a gyermeket nem vállaló párok számának növekedése; a nők első gyermekvállalásának átlagéletkorának kitolódása; a házasságon kívül születettek számának növekedése. Ezzel párhuzamosan megjelenik a csökkenő születésszám; az előregedő társadalmak dominanciája; a négy nemzedékből álló családok számának növekedése; az Európába irányuló bevándorlás növekedése.²¹⁹ A tiszta kapcsolat egyik alapvető jellemzője a testi dimenzió, a szexualitást korábban meghatározó gyermeknemzést célzó dominancia háttérbe szorulása, vagyis a családi kapcsolatok erősítése és munkamegosztás helyett a romantikus szerelem előtérbe kerülése. Ennek hátterében a család és párkapcsolatok átalakulása áll: GIDDENS értelmezésében a későmodernre jellemző állandó reflexió, választás és döntéshozás a párkapcsolat intézményesüléséig koncentráltan van jelen, utána megszületik a házasság „döntése”. Ebből a véglegesnek tűnő formából való kilépés lehetősége (bizonytalanságot szül), illetve a nem házasságkötés lehetősége (tartós párkapcsolat, egyedüllét) is adott. Ezért a párkapcsolat megerősítésére állandóan szükség van.

A 20. század végétől nem beszélhetünk már mintaként szolgáló általános, tipikus életútról (fiatalkor, házasság, gyermekvállalás és munka tekintetében sem). A csökkenő házasságkötések és a növekvő számú válások fényében a házasság, a

---

²¹⁸ SOMLAI 2013:128-130.

²¹⁹ Bővebben SOMLAI 2013:114-119.

nászút a hagyományokhoz való ragaszkodás, a kvázi-polgári életformához való kötődés példája lehetne, azonban az együttélés és a házasságkötés indokának (és megtartásának) sokfélesége megkérdőjelezi ezt a megállapítást. A változásokból következik, hogy a potenciálisan nászútra kelők csoportja az elmúlt évtizedekben csökkent. Eközben s részben ezt kompenzálандóan a piacgazdaság és a szolgáltató szektor átalakulása miatt az esküvőszervező- és turizmusipar egyre erőteljesebben és differenciált kínálattal állt elő. Alkalmazkodva az esküvő és az utazási igények változásához, reagálva arra, hogy a későbbi házasságkötés kapcsán nem ritka a már ingatlanl rendelkezők száma, akik több pénzt áldozhatnak a nászútra.

A nászút élményét, az életútban elfoglalt helyét nagyban befolyásolja, hogy a házasok az esküvőt megelőzően éltek-e közös háztartásban. PONGRÁCZ és SPÉDER a következő eredményre jut azzal kapcsolatban, hogy az *Életünk fordulópontjai* felmérésben résztvevők mit gondoltak a házasság előtti együttéléstről:

A vélemények egyértelműen tükrözik a megkérdezettek házasságcentrikus beállítottságát. A teljes népesség meghatározó többsége tekinti a házasságot a partnerkapcsolati formák kívánatos végállapotának. Ez alól nem jelentenek kivételt sem az élettársi kapcsolatban élők, sem a fiatalok. Ugyanakkor a népesség elsöprő többsége – és ez igaz a házasságban élőkre is – a házasságot megelőző élettársi kapcsolatot („próbaházasság”) ajánlottak, kívánatosnak tekinti.²²⁰

Vizsgálatom kérdőíves felmérése jól mutatja a házasság előtti együttéléssel kapcsolatos változásokat. A kérdőívre válaszolók közül 223-an jelölték meg, hogy házasság előtt egy háztartásban éltek-e. Az arányok a következők. Rendszerváltás előtt 4-en igen, közülük egy pár nem volt nászúton. A rendszerváltást követően házasodottak közül 148-an éltek közös háztartásban az esküvő előtt, közülük 28-an nem voltak nászúton. A rendszerváltást megelőző időszakban 16-an jelölték meg, hogy nem éltek közös háztartásban korábban, 2 pár nem volt nászúton. Az 1989 után házasságot kötöttek közül 54-en nem éltek korábban közös háztartásban és közülük 9-en nem voltak nászúton. Arra a kérdésre, hogy az esküvőt megelőzően voltak-e közösen legalább egy napos kiránduláson a többség igennel válaszolt,²²¹ a rendszerváltást megelőzően a kirándulások száma kevesebb, mint az 1990-es évektől kezdve.

²²⁰ PONGRÁCZ-SPÉDER 2003:64.

²²¹ Lásd 6. táblázat és az ott részletezett adatok.

A fentiek mellett az interjúk anyagából is jól kirajzolódik, hogy az 1970-es, 1980-as, 1990-es években nászútra indulók egy jelentős része az első közös, családi útként éltek meg a nászutat, még akkor is, ha házasságkötés előtt már voltak kettesben valahol. A nászút a szocializmus idején egyértelműen a GIDDENS által hangsúlyozott közös történet (*shared story*), a közös valóság²²² megteremtésének egyik legelső állomása. A 2010-es évekre elveszíti ezt a többlet tartamát, más szempontok miatt válhat az életútban jelentős utazássá.

Az esküvő és a nászajándék változása

A második világháború előtt az esküvő, házasság jobbára a családtagoknak, az újonnan egyesülő családoknak szólt, addig az 1970-es évekre a szerelem és házasság körüli változások fokozatosan a házassulókat helyezték középpontba.

A 1960-as évektől az esküvőt a belföldi turizmushoz hasonlóan, állami szinten igyekeztek befolyásolni és újfajta normarendszerbe kényszeríteni, a polgári szertartást próbálták előtérbe helyezni, minél ünnepélyesebbé tenni, ezzel is szorgalmazva a templomi esküvőről való lemondást. Az állami iránymutatás mellett a lakodalmi, esküvői szokások átalakulása mögött ott állnak a korszak életmódbeli változásai, a fogyasztás egyre erőteljesebb jelenléte. Szórványos szakirodalmi adatok, esttanulmányok jelzik, hogy a lakodalmi szokások változása, időbeni elcsúszással a hagyományos formák (rigmusok, forgatókönyv) részbeni megtartásával a nemzetközi trendekhez igazodnak.²²³ Ezzel párhuzamosan, az utazási gyakorlatban korábban létező előzményeket is figyelembe véve, az államszocializmus keretében folyó, intézményi normaképzésbe illeszkedik az üdültetés, utazás demokratizálódása, a SZOT üdülők révén biztosított, félhivatalos, „állami” nászutas lehetőség is.

Az 1980-as évek közepéig a falvakban a lakodalom helyszínét elsősorban a két család udvarán felállított sátor, vagy a saját ház jelentette, addig a 1990-es évekre a lakodalom helyszíne áttevődött a közösségi terekbe, éttermekbe. Ez a fogyasztási minták, a meghívottak körének átalakulását is jelentette. A hétköznapi életben a

---

²²² Közös valóságról: SOMLAI 2013:178-181.

²²³ A posztoszocialista litván esküvői szertartások kortárs átalakulásának feldolgozása: LANKAUSKAS 2015. Szórványos magyarországi adatok az esküvő átalakulásáról: KRUPA 1965, BEREZNAI 2005 (említést tesz a nászút szokásának megjelenéséről is), MARX-MEGYERI-KOVÁCS 2007, VILLANGÓ-TÖRÖK 2014, PURGER 2015, CSERI-NÉMETH-SÁRI 2017.

távoli rokonság már nem jelenik meg olyan mértékben, mint például az 1960-as, 1970-es évek falusi társadalmában, a kapcsolatok elhalásával párhuzamosan a lakodalom, esküvő vendégei egyre nagyobb számban a barátok, munkatársak közül kerültek ki, a meghívott rokonság létszámának rovására. Az esküvő is egyre jobban követte a fiatal pár ízlését, és csökkent a hagyományokhoz való ragaszkodás. Ehhez a tendenciához jól illeszkedik a nászút is, hiszen ez is a párról és nem a tágabb közösségről szól. A modernizáció következtében – állítják BULCROFTÉK – az esküvővel és nászúttal kapcsolatos szertartások egyre inkább egy olyan házastársi identitást erősítenek, mely leválik a tágabb társadalmi kontextusról és inkább a személyes identitások, semmint a házastársi szerepek keveredését emelik ki.²²⁴ Demokratizálódása idején a nászút elsősorban a házaspárról és nem a helyszínről szólt. A turizmusban bekövetkezett változás adta meg a lehetőségét a választásnak, a nászúttal kapcsolatban a saját ízlés megjelenésének, ennek gyökerei részben az esküvői, lakodalmi szokások átalakulásában keresendők. SÁRKÁNY Mihály²²⁵ a lakodalom funkciójának változásait az 1980-as évek elejére a hagyományos formákhoz képest a következőkben látja: még mindig az életút egy fontos átmeneti szakaszát könnyíti meg (új családtagok, rokonsági kapcsolatokba illeszkedés); a lakodalom nélküli esküvőhöz képest túlzó vagy erőn felüli költekezés a helyi közösségen belüli státuszt erősíti. A lakodalmi szokások a falut a városba áramló fiatalok számára vonzóvá kívánják tenni: az új gazdasági helyzetben prosperáló, átalakuló falusi életmód egyik kifejezésformájává vált a lakodalom is. Bár SÁRKÁNY vizsgálata – meglepő módon - nem tér ki a nászútra és funkciójára, azonban az egyre költségesebb lakodalom és egyre költségesebb ajándékozás magában hordozza a nászútra való költekezés lehetőségét is. VALUCH Tibor a korszakról átfogóan szólva a lakodalom, esküvő gazdasági funkcióját emeli ki: ez a fiatal házások számára az induló egzisztencia megteremtését, segítségét jelenti,²²⁶ az ajándékozásban egyre gyakoribb a tartós fogyasztási cikk, a pénz a kelengye mellett vagy helyett. A korszak vidéken bekövetkezett változásait egy korábbi, a lakodalmi szokásokat vizsgáló rövid tápiószecsői terepmunkám során is érzékelttem.²²⁷ Egy további példa jól mutatja az ajándékozási szokások és mértékek változását egy dunántúli közösségen belül:

---

²²⁴ BULCROFT ET AL 1999:89.

²²⁵ SÁRKÁNY 1983.

²²⁶ VALUCH 2001:332-333.

²²⁷ BATA 2001.

Az ajándék koronként, a gazdasági helyzettől, az egyén gazdagságától, a rokonság fokától függően történtek. [...] Az 1960-as évek végéig némi módosulással, de ugyancsak csekély értékű ajándékok voltak: üvegpohár készlet, éjjeli lámpa, zománcos edény, egy-egy nagyobb szentkép, aztán kezdődött a paplandivat, majd az asztaliparhelt korszak. Természetesen ezeket az értékesebb ajándékokat mindig a násznagy vette, mert őneki illett a legtöbbet adni. Az 1960-70-es évek között már megjelentek az elektromos készülékek is az ajándékok között. A pénz azonban minden időben az ajándék tárgyát képezte. A 60-as évekig egy százházas lakodalomnál a tárgyi ajándék mellett – ha ötezer forint összegjött, akkor már jól kaptak a fiatalok. Ma a százezer forint sem ritkaság egy-egy lakodalomban. (Kajdacs, 1982)²²⁸

Még 1990-es években gyakori a háztartási eszközök, használat tárgyak ajándékozása,²²⁹ azonban mivel az esküvőt megelőzően már közös háztartásban élnek a házasulandók, a pénzzel való támogatás egyre nagyobb előtérbe kerül az ajándékozás terén. A nászút egészben vagy egyes elemeiben a nászajándék részét képezheti. Saját döntés alapján a fiatalok a nászajándékként vagy menyasszonytáncként befolyt összegből finanszírozhatják az utat, az sem ritka, hogy az célzottan erre kérnek támogatást az esküvői meghívón.

Az esküvői meghívókon szereplő, nászútra gyűjtő rigmusok szép számmal megtalálhatóak az internetes tanácsadó, meghívókészítő oldalakon. Itt a háztartási cikkek helyett a párok pénzt kérnek a meghívott vendégekről, hogy ebből megkezdjék közös életüket, berendezzék vagy megvásárolják lakásukat, gyermekvállalásra vagy nászútra tennék félre a kapott összeget. Például az *Excellent Weddings Design* cég oldalán több vers található, ezek közül az egyik:

Aki a nászunkra szép ajándékot adna,
A reánk szánt összeget tegye borítékba.
A legtöbbet ugyanis ez jelenti nekünk,
Mert bizony messzire húz minket a szívünk!
Távoli vidékre, romantikus tájra,
Feledhetetlen kalandra, álmaink nászútjára!

²²⁸ SZABÓ I. 1982:38-39. A kéziratos anyag további példái az ajándékozásról: BALLA 1979, CSETÉNYI 1979, HIBÁCSKÓ 1979, ROST 1974, SZENDREI 1977. ZAJOS 1996.

²²⁹ Erre vonatkozó pár példa. Tápiószecsőn végzett terepmunkám során: „Elég kevés ajándékot kaptunk, nem az volt a szokás, Szecsőn pénz volt a szokás, Kókán volt inkább az ajándékozás szokás. Z.-nak a barátaitól kaptunk konyhai robotgépet, éjjeli lámpát, kézzel festett kávéscsésze készletet. Poharak, hozzá whisky tároló, vagy efféle. Volt menyasszonytánc.” (Interjúrésztlet: Réka, 1993, Szántód, Salzburg). Ahogy a példából is látszik, az ajándékozás szokása akár egymás mellett lévő településeken is eltérő lehetett. Az ajándékozásra vonatkozó további adatok az 1990-es és 2000-es évekre: Hetény ZAJOS 1996, Zalaegerszeg MARX-MEGYERI-KOVÁCS 2007: 91-92.

Szívből köszönünk hát minden kilométert,
Mit ajándékokból együtt teszünk majd meg!²³⁰

A versek segítségével részben kibontakozik a nászút képe, képze a tervezés fázisában és helye az életútban (család kezdete, gyermekvállalás előtti állapot).

Ajándékötleten ne törje fejét
Hizlalja családunk kis malacperselyét.
Elmegyünk a legszebb útra,
Amint van rá valuta.
Aztán jöhet majd a baba,
Kire drága a pelenka.
Perselyünk tartamát mi erre szánjuk,
Reméljük, vendégünk ezzel meg nem bántjuk.
Kérjük, hogy sorsjegyét otthon ne hagyja,
Éjfélkor a menyecskét azzal forgathatja.²³¹

A meghívón szereplő kérés mellett az online nászajándéklisták használata is megjelenik az esküvőszervezők kínálatában, természetesen itt is helyet kap a nászút:

Divatos dolog, hogy saját weboldalt készítenek az esküvőnek, ahol van külön rész a nászajándékoknak. Itt mindenki megnézheti, hogy mit szeretnétek. Ide akár egy linket is tehetek a kiszemelt nászútról vagy bármiről, amire gyűjtötök. De lehet, sőt ajánlott mellé apróságokat is feltenni, így aki nem akar pénzt adni, az is talál magának olyan ajándékot, aminek örültök. Lehet akár a kedvenc csokitok is, vagy egy tégl a közös házatokhoz.²³²

A kérdőívre adott válaszok és az interjúk, kéziratok és másodlagos források alapján elmondható, hogy 2000-es évektől kezdődően az esküvő egyre differenciáltabb, az egyéni igényekhez igazodik az esküvő helyszíne, menetrendje, a hagyományok követésének mértéke, az esküvő kelléktára is. A közösségi hagyományok követésével szemben az internetet hívják segítségül, és ennek alapján szervezik meg az esküvőt, lakodalmat. Az alapvetően női műfaj kialakítást segítik még

---

²³⁰ EXCELLENT WEDDINGS DESIGN.

²³¹ Zsanett és Tomi 2012, Visegrád (11. kép). A pár az esküvőt követően Visegrádon volt nászúton, majd 2015-ben, 12 hónapos kisfiúkkal utaztak el a korábbra tervezett thaiföldi körútra. Beszámolójuk az interneten olvasható (<http://hatizsakosturista.blogspot.hu/> utolsó letöltés: 2018. április 18.). Itt már szóba sem kerül, hogy eredendően nászútra készültek.

²³² AZESKÜVŐSZERVEZŐD.HU.

esküvőszervező és tervező internetes blogok és cégek, esküvő kiállítások, illetve tematikus magazinok és tanácsadó könyvek.²³³

Ami a finanszírozást illet, a kérdőíves felmérésben a menyasszonytánc, nászajándék, saját finanszírozás és ezek kombinációja között lehetett választani. A válaszok korszakonkénti speciális jelleget nem viselnek, a 181 válaszadó 59 százaléka saját pénzből, 15,5 százaléka menyasszonytáncból fizette az utazás költségeit, 15 százaléka nászajándékba kapta, a többi pedig a három valamilyen kombinációjából finanszírozta a nászutat. Az adatokból látszik, hogy a nászúthoz jelentős mértékben szükséges saját anyagi háttér, illetve a menyasszonytáncból befolyt összeg ily módon való felhasználhatósága (tehát az összeg nem szükségeltetik más típusú költséghez – pld. lakásvásárlás).

---

²³³ Például: *Esküvő Magazin*, *Esküvő Classic*, *Esküvő Trend*, *Esküvői Lexikon*. A tanácsadó könyvek közül például PALÁSTI 1999, RÁTKAI 2006-2015, melyek irodalom jegyzékében nagy számban külföldön megjelent tanácsadó, összefoglaló könyvek találhatók és számos szolgáltató hirdetése. A fentiek mellett forgalomban vannak különféle vőfélykönyvek, melyek a hagyományos formák irányába terelik az esküvő és lakodalom menetét.

VI.

A SZOT-üdülő - állami keretek és egyéni formák: szociálturizmus és nászút

Az utazás és a nászút a Kádár-korszakban: középpontban a belföldi utazás

A családi, közösségi emlékezet a háború előtti korszakra vonatkozóan szóban, képekben és útikönyvek formájában őrizte a korábbi utazástörténeteket. Az utazás hagyománya társadalmilag behatárolt, bár fokozatos terjedése a 20. század folyamán jól megfigyelhető. Az 1960-as évek végétől a szociálturizmus fejlesztésével újabb társadalmi rétegek számára vált lehetővé az utazás, nyaralás. A rendszer ezzel is erősítette a középosztályhoz való tartozás tudatát a korábban elérhetetlen utazás feltételeinek biztosításával. A nászút (és a hazai turizmus) történetében a háborús időszak több szempontból törést jelentett. A háború után az életkörülmények, gazdasági helyzet általánosan nem kedvezett az utazásnak. A nászútra indulók köre is átalakul az 1960-as évek közepétől. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a nászút a köztes időszakban eltűnt volna a gyakorlatból. Erre példa a *Történeti előzmények* című fejezetben bemutatott BECK Géza és LÓRÁNT Ibolya lányának este, aki az egyetemen ismerkedett meg leendő férjével. Több év együtt járás után, 1957-ben házasodtak össze. Az esküvő után egy hétre a lány Falk Miksa utca szülői lakásának „szomszédjába”, a Margit-szigetre mentek nászútra (**9. kép**). Linda így emlékszik vissza szülein nászútjára:

Utána, kinek volt az ötlete, a szüleim nászútja a Margit szigeten zajlott, sokat emlegették, jól érezték magukat. A Nagyszálló kényelmét élvezhették. [...] sokszor elmesélték, hogy hétköznapokon spenótot ettek üresen a menzán. Egyiküknek sem volt igazán pénze, akkoriban nem volt szokás az egyetem alatt dolgozni, amennyi zsebpénzt, keveset otthonról kaptak, annyi volt. Szerintem ebben a nászútban a Nagyszállónak a luxusa van, ellátásbeli luxus. Egy hétig voltak kint, apám nagyon szeretett fotózni, sok kép készült, és egyáltalán fotóztatott. Azt gondolom, hogy rajzolhatott is sokat, mert nagyon sokat rajzolt és festett életében. Sétáltak a szigeten, amit amúgy is jól ismerhettek, anyám biztos, mert nagyanyám minket is állandóan a szigetre vitt a Falk Miksa utcából, ez a legközelebbi zöld folt. Ez egy nagyon különös dolog. Talán teniszezték, azt kérdeztem tőlük, hogy úszni nem mentek-e az uszodába, de valahogy nem. A Palatinus, ahova többet jártak vagy jártak, az nem volt

még áprilisban nyitva. Próbáltam elképzelni, hogy mivel telt ez a hét. Két szerelmes fiatal, rengeteget beszélgettek, éveztek a reggelit, ebédet, vacsorát. Finanszírozás. A nagyapám, a magyarországi fizette. Nászájándék volt, igen. Sokat emlegették. Még az hozzá tartozik a történethez, hogy minden házassági évfordulón kimentek a Nagyszállóba vacsorázni. Biztos vagyok benne, hogy ez egy jól sikerült nászút volt, jól érezték magukat. Ekkor volt az első együttlét, holott ők akkor már öt éve együtt jártak.²³⁴

Ahogy a nászutasok lánya megfogalmazta, az általános nélkülözés közepette a nászút luxusát az ellátás jelentette, értékét a kettesben együtt töltött idő adta.

A nászút – ahogy a korábbi időszakban láthattuk – irodalmi példákban is megjelenik. Jól jelzi a korszak nászútjához való viszonyát és valóságát ÖRKÉNY István novelláskötetének címadó története, a *Nászutasok a légyapíron*.²³⁵ Az 1967-ben megjelent novella szereplői nem mentek nászútra – hiszen: „Minek? Itt ez a szép Budapest – mondta az ifjú férj – van itt színház, hangverseny, mozi, látnivaló elég. Otthon maradtak, szépen vidáman teltek mézesheteik.”²³⁶ Ez a hozzáállás részben jelzi a lehetőségeket és a nászút, mézeshetek bizonyos szintű devalválódását is, az átváltozás történetben a légyapír a méz szinonimájaként is értelmezhető, a férj mindenre kifogást kereső magatartása pedig a kapcsolat ellaposodását prognosztizálja.

Az államszocializmus turizmusról alkotott kezdeti elképzeléseiről²³⁷ és az 1956-os forradalom utáni évek általános jellemzéséről²³⁸ értékelő munkák születtek. REHÁK Géza és SZÖLLŐS Péter doktori értekezésével a korszak turizmuspolitikai, illetve szociológiai szempontú megközelítésére vállalkozott. REHÁK *Turizmuspolitika Magyarországon különös tekintettel a Kádár-korszak első tíz éve* címmel²³⁹ az európai tendenciákba helyezve vizsgálja az időszak magyarországi idegenforgalmát, elsősorban statisztikai adatok elemzésére és az állami adminisztráció kialakulásának történetére támaszkodva. SZÖLLŐS Péter szociológiai megközelítésű, a tömegturizmus - egyetemes és magyarországi - kialakulásával, társadalmi

---

²³⁴ Interjúrészlet: Linda, 1985, Róma.

²³⁵ ÖRKÉNY 1967.

²³⁶ ÖRKÉNY 1967:134.

²³⁷ HORVÁTH S. 2007.

²³⁸ HORVÁTH ZS. 1995.

²³⁹ REHÁK 2011.

beágyazottságával és történetével foglalkozó doktori disszertációja érinti a Kádár-korszakot.²⁴⁰

Az 1961-ben kiadott magyar nyelv értelmező szótárában a nászútról ezt olvasható: „A férjnek és feleségnek (közvetlenül) a házasságkötés utáni (el)utazása állandó lakhelyükről rendszerint valamely üdülőhelyre.”²⁴¹ A mezőgazdaságból, állattartásból élő vidéki, elsősorban falusi lakosság és a munkás réteg körében az éves munkaritmus, az anyagi lehetőségek, szabadidő hiánya miatt kevesen utaztak kedvtelésből. Többségük részére a kereső tevékenység (fizetés) megjelenése, az új típusú munkahelyen történő munkavállalás, a szociálturizmus adta keretek teremtették meg az utazás és a nászút lehetőségét vagy szolgáltak példaként a családban. A nászút demokratizálódására vonatkozó országos összesítés, statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre. A néprajzi gyűjtések, a kérdőíves felmérésem és interjúim adatai alátámasztják az értelmező szótár által is sugallt előrevetített általános nézetet, mely szerint az államszocializmus idején már szokás volt nászutat tenni - míg előtte ez csak bizonyos társadalmi rétegek számára volt jellemző gyakorlat. Általánosabb, vidéki elterjedése azonban inkább az 1970-es évek elejére tehető. Az 1970-es évektől az 1990-es évek közepéig tartó időszakban született néprajzi gyűjtésekben egy-egy mondat, bekezdés utal a nászút meglétre vagy arra, hogy a korábbi időszakban az utazás nem volt elterjedt az adott közösségben. A nászút az adatközlők megfogalmazásában elsősorban az esküvő lezárásaként szerepel, vagy pedig az 1950-es évekig hagyományosnak nevezhető formák felbomlásával, az új típusú szokások megjelenésével párosítják. Az idősebb adatközlők nem ritkán saját közösségükben megélt változások, a régi és az új „világ” ütköztetésének demonstrálására, a régi szokások eltűnésének kapcsán szólnak a nászút közösségen belüli megjelenéséről. Egy jászdózsai példa erre:

A lakodalmat követő idő alatt az új menyecskét „vizsgáztatta” az anyós, bevonta a mosogatásba, a takarításba, a rendrakásba – egyáltalán az asszonyi munkába – bizonyíthatta a felkészültségét, a rátermettségét. Egyáltalán érdemes-e, méltó-e a családhoz, jól választott-e a fiúk? Tehát nem a NÁSZÚT következett, hanem a végeláthatatlan paraszti munkás élet, amiben is sokkal több volt az embert próbáló, hétköznapi, mint a boldogsággal bíró ünnep.²⁴²

---

²⁴⁰ SZÖLLŐS 2005.

²⁴¹ MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET 1961:131.

²⁴² GULYÁS 1998.

A korszakoláson túl a nászút mibenlétét is értelezzük, a rokonlátogatást ebben az időszakban már nem nevezik nászútnak. Az életmód, lakodalmi szokások átalakulására utal az első pár példa, mely az 1950-es évekre és az új utazási forma megjelenésre vonatkozó adatokat tartalmaz:

Az esküvő utáni nap már úgy telt, mint akármelyik munkás hétköznap. Mostak, takarítottak, abban az időben [1950-es évek] a falusi fiatalok nem mentek sehova nászútra, csendesesen, egyszerűen véget ért a lakodalom. (Tura, 1975)²⁴³

A régi lakodalmak befejeztével nem az örömteli nászutazás következett, hanem a vendégsereg távozása után meg kellett mutatni az új menyecskének, hogy mit tud a ház körüli munkáról. (Jászkisér, 1979)²⁴⁴

Jászkisér nászutas szokásairól az ott végzett 1995-ös gyűjtés révén kapunk képet. Ebben szó van arról, hogy a nászút miként jelenik meg a faluban és kirajzolódnak az egyéni lehetőségek. Az 1960-as, 1970-es években még a szabadidő, pénz hiányából adódóan nem volt mindenki számára elérhető a nászút. Ilyen lehetőséget olykor a „beutaló” biztosított.

A nászutazás az én időmben [házasságkötés 1952-ben] még nem volt szokás, de az „50”-es nehéz gazdasági évek nem is adtak lehetőséget. (Jászkisér, 1955)²⁴⁵

Ma már a lakodalom után nászútra megy az ifjú pár. Az 1960-62-es évektől lett szokás a nászutazás. Az 1955-ös évben községünkben megszűnt a maszek világ, a fiatalok vállalatoknál dolgoztak, kaptak beutalót a Vállalat üdülőjébe, így könnyen utaztak két hét, vagy 10 napos „mézeshetek”-re. (Jászkisér, 1995)²⁴⁶

A mi időnkben még nem volt divat a nászút [házasságkötés 1958-ban]. Ez az 1960-as években kezdődött Jászkiséren, ma is csak a jobb módúak tudják megtenni, hogy elmenjenek nászútra. Mi már hétfőn dolgozni mentünk. (Jászkisér, 1995)²⁴⁷

Nászút a mi időnkben [házasságkötés 1961] még nem volt szokás, ha volt is, csak a tehetősebbeknek volt lehetséges. Mi a férjemmel örültünk, hogy felmehettünk Budapestre és az ő nővérénél voltunk egy hétig. Ezt azonban nem lehet nászútnak nevezni, csak egyszerű vendégeskedésnek. (Jászkisér, 1995)²⁴⁸

---

²⁴³ BAKOS 1975:65. „40-50 éve a fiatal házások a lakodalom után nem mentek nászútra, mint ahogy ez mostanában szokás. A menyegzőt követő napon megkezdődtek a dolgozók hétköznapok” Kisújszállás, 1983 (KISS 1983:39). A nászút szokásának hiányát említi még: RIMER 1973.

²⁴⁴ CSOMOR 1979:81.

²⁴⁵ HERDIK Jánosné közlése (CSETE BALÁZS 1995: 64).

²⁴⁶ NEMES György közlése (CSETE BALÁZS 1995:75).

²⁴⁷ BENDE Józsefné közlése (CSETE BALÁZS 1995: 25).

²⁴⁸ ZANA Sándorné közlése (CSETE BALÁZS 1995:122).

Nászutazás nálunk nem volt, a lakodalom után már mentünk dolgozni. Nászutazás kb. 10-20 éve van a faluban. Az én gyermekeim már voltak nászúton, ami egy hétig tartott. Az 1960-1970-es évek az, amikor Jászkisér is, de az egész ország építkezett. A régi házakat lebontották, új, modern, fürdőszobás, központi fűtéses két-három szobás lakásokat építettek. Ez volt a fellendülés korszaka, s így elkezdődhetett a nászutazás is. (Jászkisér, 1995)²⁴⁹

Az általános kép alól itt is akadtak kivételek, melyekre a közösség emlékezet nem tért ki: „1946. október 28-án csomagoltunk, mert mentünk nászútra Lillafüredre, ahol a mézeshetek egy részét nagyon boldogan töltöttük el” (Jászkisér, 1995).²⁵⁰ Az országos elterjedést jelzi az alábbi pár adat is.

Az 1970-es évektől divat lett a nászút. Először Györfly Géza és Gyótás Borbála utaztak nászútra Lillafüredre (ők bérelték ki a lakodalomra először a kultúrházat, 1970-ben). (Nemespátró, 1994)²⁵¹

A lakodalom után szinte minden új pár nászútra megy. Ez idő alatt megszokják egymást, jönnek a mézeshetek. (Jászság, 1981)²⁵²

A mostani időkben már a legtöbb menyasszonynak szakmája, állandó munkahelye van, ugyanúgy, mint a vőlegénynek. Ezért már sokan, a lakodalomra tartogatják a szabadságukat, és utána nászútra mennek, különböző üdülőhelyekre egy-két-háromhétre. Végeredményben, ezeknek a nászút végén van vége a lakodalomnak, amikor folytatni kell a szabadság letelte után a munkát, amit mindketten boldogan végezhetnek. (Mátraderecske, 1985)²⁵³

Az egyik interjúalanyom, Diána válasza rávilágít arra is, hogy az esküvőt vidéken a közös otthon megteremtése, az építkezés követte sokaknál, ami gátja lehetett a nászútnak. Rávilágít arra is, hogy lakóhelyén, Tápiószecsőn 1978-ban már elterjedt volt a nászút, illetve utal a nászút szerepére a korabeli párkapcsolatokban:

Többnyire akkor már elmentek [1978]. Nálunk az volt, hogy megvolt a menyasszonytánc pénz, ahhoz ne nyúljunk, mert telekvásárlás, építkezés, ilyesmi el is vitte a pénzt. Sajnálom, mert lehet, hogy az ember jobban összecsiszolódott volna, ha kettesbe elmegyünk, előtte sem volt olyan túl hosszú az ismerkedésünk, körülbelül olyan hat hónapos volt, megtörtént a dolog és azért kellett férjhez menni.²⁵⁴

A fenti példák utalnak a családon belüli utazási szokásokra is. A kérdőívezés során rákérdeztem arra, hogy kik voltak először nászúton a családban. Az adatok a

²⁴⁹ ATLETT Sándor közlése (CSETE BALÁZS 1995:16).

²⁵⁰ ZANA Kálmán közlése (CSETE BALÁZS 1995: 111).

²⁵¹ GOLDENA 1994:31.

²⁵² JUHÁSZ 1981:20.

²⁵³ MARUZS 1985:3.

²⁵⁴ Interjúrészlet: Diána, 1978, nem volt nászúton.

következő képet mutatják. A kérdőívre válaszolók nagy száma, 48,5 százalék (141 fő) nem tudta, hogy ki volt először nászúton a családban. 2 fő (0,7 százalék) jelölte meg a dédszülőt, 10,3 százalék (30 fő) a nagyszülőt, 24,1 százalék (70 fő) a szülőt, 7,25 százalék (21 fő) a testvért vagy unokatestvért és 6,8 százalék (20 fő)²⁵⁵ saját magát. A dédszülőt és nagyszülőt megjelölők elsősorban kötöttek házasságot a teljes anyagra vonatkozóan, a valószínűsített²⁵⁶ korábbi házasságkötések adatai alapján a válaszadók közül 10-15 fő felmenői voltak nászúton a második világháború előtt. Mindezeket figyelembe véve, a kérdésre válaszolni tudók (150 fő) családjában a felmenők 72 százaléka (109 fő) volt nászúton, a kitöltők házasságkötésére vonatkozó adatok alapján többségük az 1970-es, 1980-as években. Még a 2010-es években házasságot kötött válaszadók esetében is nagy a valószínűsége annak, hogy a szülők a rendszerváltást megelőzően voltak nászúton, így az általam végzett mintavétel jól jelzi a gyakorlat általános elterjedését.

A fentiek igazolják, hogy körülbelül 1960-tól kezdődően az 1970-es évek közepére, a második világháborúhoz képest jóval többek életében volt jelen a nászút. Megállapítható, hogy országos szinten is elterjedt utazási formává vált. Ennek hátterében a korábban vázolt változások álltak, de létrejött egy olyan keret illetve feltételrendszer, amely megnyitotta az utat a szabadidős utazás előtt. A nászút a szociálturizmus részévé vált, sokak számára az egyetlen ilyen lehetőséget kínálva. A szocializmus által biztosított üdülési lehetőségről a barátok rokonok, kollégák révén értesülhetett bárki. Ahogy azt látni fogjuk, a leginkább ilyen keretek között realizálható formát a családi vagy házastárssal együtt eltöltött nyaralás jelentette, a nászút lehetősége nem mindig volt kézenfekvő.

A korszak politikai, gazdasági, kulturális és szociális intézkedései egy olyan, új, erős (alsó-)középosztály –„szocialista kispolgárság” – megteremtését célozták, melynek egyik fontos jellemzője volt a szabadidő értelmes és a hazai gazdaságot erősítő, fogyasztáson alapuló eltöltése. Ennek részét képezte az államilag szervezett, belföldre koncentráló szociálturizmus is, melynek négy alappillére a szakszervezetek, a vállalatok, a költségvetési szervek (közintézményi) és

---

²⁵⁵ A 20 fő házasságkötésnek ideje eloszlik a vizsgált korszakok egészén, nem mutatható ki sűrűsödés.

²⁵⁶ A családban történt korábbi nászutak hozzáteljesítő időpontjára a kitöltő életkora alapján következtettek.

termelőszövetkezetek (szövetkezeti) által üzemeltetett üdülők, szállodák voltak.²⁵⁷ A csoportos, kedvezményes üdültetés gyökerei a Tanácsköztársasáig nyúlnak vissza, ez a lehetőség a rendszer bukása után azonban megszűnt. 1949-ben a szakszervezet ezt a hagyományt elevenítette fel. A kezdeti korszakra jellemző ingyenes élmunkás üdültetés a korabeli propaganda és állami szociálpolitika részét alkotta,²⁵⁸ kiemelt propagandaértékkel bírt. A belföldi turizmus ily módon való népszerűsítésének példáját a szovjet minta adta.²⁵⁹ Az üdültetést a szocialista társadalom egyik nagy vívmányának tekintették.²⁶⁰ Célja „az üdülés a szabadidő (szabadság) folyamatos, legalább több napig tartó olyan eltöltése, amelynek során az emberek mindennapi környezetükből és tevékenységükből kiszakadva, kényelemben és ellátásban részesülve pihennek, szórakoznak.”²⁶¹ Az állami apparátus által megfogalmazott célok a két világháború közti polgári, középosztály életmódjának átmenetét jelentették a munkás-dolgozó-paraszti rétegek számára, azonban a turizmus helyszínét belföldre irányították, a szocializmus diktálta körülmények közé – külföldre utazás erősen korlátozott és kontrollált volt.²⁶² A különböző felügyeletek alá tartozó üdülők együttműködtek, ezáltal a szakszervezeti és vállalati (munkahelyi) üdültetés sok esetben összerosódott. A vállalatok, intézmények SZOT üdültetésben résztvevőket is fogadtak, évente meghatározott számú szobát kellett számukra biztosítaniuk. Egy-egy vállalat dolgozói is benyújthatták igényüket SZOT-üdültetésre. A szakszervezetek és vállalatok házakat, lakásokat is kiutaltak a dolgozóknak. A szakszervezeti és vállalati beutalók a felhasználás szintjén ugyanazt jelentették, a legtöbb esetben a munkahelyen keresztül lehetett az utazást igényelni és

---

²⁵⁷ CZEGLÉDI 1982; VALUCH 2006:148. A hétköznapi beszédben nem különültek el ezek a kategóriák, interjúalanyom szerint „az üdülők”, üdülés kifejezéseket használták mindegyik esetben. Az üdülők számát figyelembe véve a legtöbbször a vállalatok, a költségvetési szervek, a SZOT és végül a szövetkezetek rendelkeztek. Ami a férőhelyek számát illeti, hasonló a sorrend, azonban a SZOT üdülők nagyobb kapacitással rendelkeztek és a vendégek közel 40 százalékát fogadták évente (A KEDVEZMÉNYES 1981:22-23). Ami a szakszervezeti tagok és az üdülésre indulók arányát illeti, a rendszerváltás idején sem tesz ki a tagok 6-7 százalékánál többet és nem feltétlenül a rászorultak veszik igénybe a kedvezményt (A SZAKSZERVEZETI ÜDÜLTETÉS 1990:1).

²⁵⁸ Az élmunkások üdültetéséről bővebben: HORVÁTH S. 2007.

²⁵⁹ „Magyarországon az élmunkások és a sztahanovisták voltak az elsők, akik részt vehettek hivatalosan a jó munkáért járó szervezett üdülésen. A turnusokra osztott, szakszervezeti szervezésű, szocialista életformához tartozóként megjelenített üdülés prototípusa az élmunkás-üdültetés volt” (HORVÁTH S. 2007:41).

²⁶⁰ CZEGLÉDI 1982:88.

²⁶¹ GAYER 1976:2. Az értelmesen eltöltött szabadidőhöz különféle népszerűsítő, tanácsokat és tippeket adó kiadványok is készültek – a felkínált lehetőségek például a sport, természetjárás, utazás, egészség, szex, otthon-hétvégi ház-kiskert, közlekedés, játék-kedvtelés (pld. BEREND 1983).

²⁶² Az 1956-os politikai események és az azt követő átalakulások a szakszervezeti üdültetés során visszalépést jelentettek, az üdülők infrastruktúrájának hiányosságai és az üdülésben résztvevőkkel kapcsolatos visszásságok és elvárások miatt a rendszert számos kritika érte (HORVÁTH Zs. 1995).

az ügyeket intézni. Az általam gyűjtött anyagban a következő megnevezésekkel találkoztam: munkahelyi szakszervezet, munkahelyi kedvezmény, munkahelyi felajánlás, munkahelyi beutaló, munkahelyi honvédségi üdülő, vállalati lehetőség, vállalati üdülő, céges üdülő. A megnevezés sokféleség jelzi, hogy a közbeszédben nem volt egységes elnevezése ennek az üdülési formának.²⁶³

A felülről létrehozott üdültetési rendszer – mint állami juttatás – működtetése nehezen indult és több mint egy évtized alatt vált a szocializmus tipikusan jellemző üdülési formájává, azaz a (jobbára) nyári családos kikapcsolódást biztosító, elfogadható színvonalú rendszerré. Ez nem jelentette azt, hogy egyéni választak (kereskedelmi üdültetés, külföld) ne álltak volna az utazni vágyók előtt – ez tükröződik a nászutak esetében is. A változás és váltás hangsúlyozása ellenére a két világháború közti utazási tendenciák a szocializmus tervgazdálkodásában is egyértelműen tetten érhetők, a konkurenciával a szociálturizmusnak is fel kellett vennie a versenyt.

Hazánkban közel 30 esztendő alatt sokoldalúan kibontakozott az üdültetés, több formája és módja honosodott meg. A szakszervezeti, vállalati és intézményi üdültetés mellett széleskörűvé vált a személyes tulajdonú hétvégi házak, nyaralók építése, nőtt a külföldre utazók száma, elterjedt az autós turizmus. [...] Mindezek ellenére az üdültetés nem tart lépést a növekvő igényekkel. [...] A szakszervezeti üdültetés - különösen az utóbbi évtizedben formáit tekintve gazdagodott, sokszínűbb lett. Jobban alkalmazkodik a dolgozók igényeihez és lehetőségeihez.²⁶⁴

Az üdülők fenntartói a szállás és étkezés biztosításán túl kulturális programokat is szerveztek, hiszen „a modern népvándorlás valószínűleg azért vált kedveltté, mert sokszínű élménysorozatot ígér. Valódi örömet azonban csak akkor, ha szellemi kaland is.”²⁶⁵ Az aktív pihenést elősegítő szolgáltatások széles körével találkozhatunk a SZOT és a vállalati üdültetés helyszínein: helytörténeti és egyéb előadások, filmvetítés; könyvtár, szervezett kirándulások, színház és mozi, író-olvasó

---

²⁶³ A konkrét vállalati, intézményi és szövetkezeti üdülők adta lehetőségekkel a nászutasokkal folytatott beszélgetések kapcsán is találkozhatunk. A MÁV, a Posta, a Főszer (1951-ben alapított Fővárosi Szerelőipari Vállalat) és az APEH üdülőit vették igénybe, illetve a helyi tanács gazdasági egységének (GAMESZ) a kapcsolatait. Ezeket a beutalókat természetesen a későbbi, családos nyaralások során is használták (vállalati üdültetésről bővebben: BATA 2008a).

²⁶⁴ PIL 2. fond 1979/36 Jelentés a dolgozók üdültetéséről, a szakszervezetek tevékenységéről és az üdültetés továbbfejlesztéséről. Szakszervezetek Országos Tanácsa Elnökség 1977. november 8.

²⁶⁵ SZOT-ÜDÜLŐK 1986:7. A kézikönyv településekre lebontva közli az egyes üdülők felszereltségét, megközelítési lehetőségeit, szabadidős programjait. A belföldi üdülők mellett külföldieket is hoz.

találkozó, táncos estek, játékok, sportolási lehetőség és vetélkedők. A programokat az üdülők kultúrfelelősei szervezték. A cél a kulturális- és sportlehetőségek megkedveltetése mellett Magyarország megismerése is volt, hiszen a résztvevők általában lakóhelyüktől távolabbra kértek, kaptak beutalót. Ezekbe a programokba természetesen a nászutasok is bekapcsolódhattak. Például: „Ha esett az eső, akkor ilyen közösségi, kis színház terem volt könyvtárral berendezve. Ott szerveztek vetélkedőket, lehetett pingpongozni, férfiak sportja a billiárd, de nők is szeretik, dartsolni, olvasni, kis vetélkedőket szerveztek. Műveltségi vetélkedőket, össze lehetett állni csoportba, jó volt végül is, nem volt kötelező.”²⁶⁶ Az általam megkérdezettek többsége nem emlékezett ilyen lehetőségre, akik a szociálturizmus keretein belül mentek nászútra elsősorban szállásként használták a helyszínt, napközben kirándultak, más településeket látogattak meg.

A szociálturizmus sikereinek csúcsát az 1970-es évek első felében érte el, ekkorra tehető a szálláshelyek legnagyobb mértékű kihasználtsága és a legtöbb fejlesztés is ekkor történt. A nagyságrendet tekintve az 1960-ban félmillióan, 1980-as évek közepén pedig másfél millióan részesültek a három évente igényelhető, egy-két hetes ingyenes vagy kedvezményes beutalóban.²⁶⁷ Ezt követően a gazdasági és politikai helyzetből adódóan egyre többen engedhették meg maguknak a külföldi utat, saját nyaraló vagy hétvégi telek vásárlását, illetve a kereskedelmi vendéglátásba való bekapcsolódást. A korszakban tapasztalható, egyre tömegesebbé váló turizmus kialakulásához, terjedéséhez vezető okokat BODNÁR László a munkaidő csökkenésében, az életszínvonal növekedésében, a szállítási eszközök fejlődésében, a turisztikai kínálat növekedésében és a pihenés-kikapcsolódás igény szintjének növekedésében látja.²⁶⁸ A turizmus átalakulásával párhuzamosan egyre többen vették igénybe a kereskedelmi szolgáltatásokat az 1980-as években. A szociálturizmus rendszerének visszásságát jelzi, hogy az 1980-as évekre az alacsony térítési díjak védelme miatt már teljesen finanszírozhatatlanná vált az államilag támogatott üdültetés, a nyári időszakra koncentrálódó igényeket sem tudták kielégíteni.²⁶⁹

Az általam áttekintett levéltári iratanyagban, korabeli szakmai publikációkban évtizedeken át visszatérő problémát jelent a visszaélések csökkentésének mikéntje és

---

²⁶⁶ Interjúrészlet: Éva és Gergely, 1972, Balatonlelle.

²⁶⁷ ROMSICS 2000:509.

²⁶⁸ BODNÁR 2000:26.

²⁶⁹ Lásd: GAZSÓ – PROBÁLD 1987, A KEDVEZMÉNYES 1981, A SZAKSZERVEZETI 1989.

a jogosultság ellenőrzésének, kiterjesztésének fontossága. Az 1960-as években még majd minden társadalmi réteg képviseltette magát, később azonban inkább az alacsony és középszintű jövedelemmel rendelkezők, ezen belül is a hivatalnokok és szellemi munkát végzők vették igénybe a szociálturizmus adata lehetőségeket. A társadalmi rétegek szerinti igénybevétel a nászutazás kapcsán is természetes módon felmerül. A tanulmányozott források szerint hasonló - bár nehezen mérhető - megosztottságot jeleznek. A munkásrétegek kedvezményes üdültetésbe történő bekapcsolódása az országos átlag alatt maradt, tagjai a korszak végére növekvő szabadidejük jelentős részét keresetük kiegészítésre fordították. A vidéki lakosság egy részét kitevő szövetkezeti parasztság alig 15 százaléka kapcsolódott be a szociálturizmusba. Ennek okát „e réteg foglalkozási, életviteli, háztartásvezetési sajátosságai”-ban találták meg a korabeli vizsgálatok.²⁷⁰ A legnagyobb számban az értelmiségi, hivatali és egyéb szellemi foglalkozású társadalmi rétegbe tartozók utaztak. Az életkor (leginkább a 30-39 korúak), az iskolázottság mellett a legerősebb differenciáló tényező a jövedelmi helyzet volt. SZŐLLŐS Péter a korszak végén felvett adatokból leszűri, hogy a bekapcsolódókat nagyban befolyásolták az egyéni érdekérvényesítési stratégiák és szociálpolitikai célkitűzések. Végül megállapítja:

[...] a leginkább kiegyenlített arányokat az üdülési gyakoriságokban a beutalóval történt üdülés terén láthattuk, ahol viszont nem a legmagasabb iskolai végzettségű szülők gyerekei, hanem a szakmunkásképző illetve középiskolai végzettségű apák, illetve a középiskolai és szakmunkásképző végzettségű anyák gyermekei üdülnek a legtöbbet, és csak ezután következnek gyakoriságban a felsőfokú végzettségű szülők gyerekei.²⁷¹

A Turizmus itthon és külföldön című, a korszak végén született, de alapvetően az 1980-as évek második érvényes könyven a szerzők foglalkoznak a megnövekedett igényekből adódó fejlesztési és bővítési lehetőségek nehézségeivel, a belföldi turizmus általános alakulásával.²⁷² Megállapítják, hogy a kihasználtság tekintetében a nyári hónapokra helyeződött a hangsúly. Eltolódás mutatkozott a helyszínek tekintetében is, hiszen az üdülők jelentős csoportja a Balaton környékére csoportosult (60 százalék körül), ezután a Dunakanyar és a „hegyvidék” következett 5-10

²⁷⁰ CZEGLÉDI-IMRE 1989:142.

²⁷¹ SZŐLLŐS 2005:91.

²⁷² „Célunk, hogy a belföldi turizmusban a kereskedelmi szállásigényes forgalom is az igényekkel összhangban növekedjen. Az összes belföldi turistaforgalom egynegyede zajlik a szociálturisztika keretei között. A belföldi turizmus többi része magán szálláshelyeken és nyaralókban bonyolódik le” (CZEGLÉDI-IMRE 1989:57).

százalék között mozogva.²⁷³ Meghatározó helyszínek voltak még a termál- és gyógyvízzel rendelkező települések (pld. Hajdúszoboszló, Debrecen, Harkány, Bükfürdő).

Nászút a szakszervezeti és vállalati üdültetés keretében

Nászútnak mondták, akkor még beutaló volt, szakszervezeti beutalóval mentünk Balatonlellére, két hétre mentünk volna, 18-án mentünk, tán egy hetet ott töltöttünk. Megkaptuk a beutalót esküvő előtt egy héttel, két hetes lett volna a beutalót, közben volt az esküvő. Zűrös, nem valami túl jó viszony volt köztem meg a főnök között, akiket csíptem azoknak kiküldtem a meghívónkat, a főnöknek viszont nem küldtem, meg volt egy-két műszaki vezető, minket nem hívtak meg, nem is érdekel, lóvét sem adtak, állítólag mondták a szakszervezeti bizalminak, hogy küldje ki nekik a papírt, oszt jól van. Egy hetet töltöttünk a nászúton. [...] Divat volt? Is-is, akiket mi ismertünk, volt aki nem, volt aki ment, attól függ, hogy álltak anyagilag, a munkahellyel kapcsolatban, akik mentek nagyobb számban szakszervezetivel, magán emberként abban az időben sem nagyon villogtak.²⁷⁴

A születése óta Pest megyében élő erdész, Mihály és óvónő, Éva ma már nyugdíjas házaspár két év ismeretség, egy év udvarlás után, 1972 őszén házasodott össze. Négyszáz fős lakodalmat tartottak a faluban. Az esküvő után kétszobás szolgálati lakásba költöztek, ezt megelőzően nem éltek együtt. Az esküvőt követő hétfőn indultak a rövidített nászútra egy balatonlellei faházás üdülőbe, ahol főleg fiatal párok és kisgyerekes családok nyaraltak. A hetet mozgalmasan töltötték: több, a környéken lévő Balaton melletti települést felkerestek. Emlékként vásároltak egy tálcát, ami a Balatont ábrázolja. Ma is használják, több hasonlót hoztak ajándékba közeli családtagoknak is. Az akkori viszonyokhoz képest sokat költöztek étkezésre, piacra jártak, a szállás a beutalóval lényegében ingyenes volt. Az egy napos kirándulások során a feleség jegyzeteket készített, azonban ezek nem maradtak fenn. Fényképeket az esküvőn egy rokon készített, a nászúton pedig az egyik üdülőtárs, aki végül nem küldte el a fotókat. Az esküvő után nem sokkal vettek egy Trabantot, ezzel majdnem minden hétvégén belföldön kirándultak, pár szomszédos országba is ellátogattak a második gyermek születéséig. Az esküvő után egy évvel fényképezőgépet is vásároltak és megörökítették a kirándulásokat. Később a kisebb gyermek egészségi állapota miatt nem volt módjuk utazásra. A család 1981-ben

---

²⁷³ A KEDVEZMÉNYES 1981:13.

²⁷⁴ Interjúrészlet: Éva és Gergely, 1972, Balatonlelle.

költözött saját családi házba. Miután rákérdeztem, úgy nyilatkoztak, hogy nászútjukat fontosnak tartják, jó emlék. Ennek ellenére ritkán emlegetik, leginkább akkor, amikor esküvőre hivatalosak. Ma is a Balaton mellé mennének nászútra, egyszer voltak azóta a tónál, Balatonlellére nem látogattak vissza. Az életút szempontjából fontos utazás volt, ez első közös élmény, az első intim együttlét helyszíne, illetve a későbbi korlátozott utazási lehetőségek miatt is.

A fenti interjúrészlet és példa jól jelzi, hogy a vállalat az utazást egyfajta jutalomnak tekintette, sajátos nászajándékként. Az is világos, hogy az egyébként átlagos utazást hogyan minősítették át nászúttá („nászútnak mondták”). Jól példázza azt, ahogy a szocializmus idejében a házasságkötést (és közvetve a gyermekvállalási kedvet is) extra állami lehetőségekkel igyekeztek vonzóvá tenni: fiatal házaspárok például könnyebben juthattak lakáshoz, üdülési beutalóhoz is.²⁷⁵ A beszélgetés felveti azt a kérdést is, hogy létezett-e külön nászutas utazási kategória a szociálturizmuson belül. Minthogy a szakszervezeti beutalót a vállalat vezetője intézte, ez jelzi a szakszervezeti és vállalati üdültetés összefonódását is.

A kedvezményes üdültetés egyik kezdeti célja - a családok és a házaspárok üdültetése - az 1960-as évek második felére részben megvalósult. Ugyanakkor az általános problémák miatt nehézségek adódtak, például nem tudták kielégíteni az igényeket, két fős szobák száma kevés volt. Az 1970-es évektől kezdődően jelenlévő gondokat többféle intézkedéssel igyekeztek orvosolni. A lakosság tágabb körében, vidéken is egyre inkább szokássá váló nászút demokratizálódása szintén erre az időszakra tehető. Az általam gyűjtött kérdőíves adatok alapján az utazások földrajzilag a következőképpen oszlottak meg vizsgált korszakban. A 291 párból 27-en (9,25 százalék) voltak nászúton 1967 és 1989 között. Belföldi utazáson 18 pár: Észak-Magyarország 8 (Mátra, Eger, Recsk), Balatonnál 6, fürdőhelyen 3 pár (Hévíz, Hajdúszoboszló. 13-an vettek igénybe beutalót vagy vállalati üdülőt (megfoglalások a következők: munkahelyi szakszervezet, vállalati üdülő, vállalati lehetőség, szakszervezeten keresztül). Külföldre 7 pár ment, kettő Prágába, ketten több kelet-európai országba, egy pár pedig a klasszikusnak mondható Bécs, Velence, Firenze²⁷⁶ nászúton volt. A felvett interjúk közül 22 esetben történt a házasságkötés a

²⁷⁵ Bővebben TÓTH – MURAI 2014:43.

²⁷⁶ Kérdőív: 171/2015, 1970, Bécs, Firenze, Velence.

szocializmus idején, ebből 6 esetben nem mentek nászútra (anyag okok vagy gyermek születése miatt), 2 pár volt külföldön, 9 esetben szakszervezeti vagy vállalati beutalóval voltak nászúton, 5 pár pedig magánúton szervezte az utat. Mivel a szakszervezeti, vállalati üdültetési forma a rendszerváltást követően még pár évig erőtejesen jellemző volt, lényegesen visszaszorulva, de napjainkban is adott. A kérdőívre adott válaszokban 1989 után is találhatóak munkahelyen keresztül szervezett nászutak. A fenti, nem reprezentatív mintavételből alapján egyértelmű a kedvezményes üdültetés túlsúlya: 31 belföldi esetből 21-en vették igénybe. Az utazásra szánt idő egy és két hét között mozgott. Ahogy a fenti adatok mutatják az ifjú házaspárok egy jelentős része a korszakban a szakszervezetek, vállalatok adta lehetőségeket vette igénybe. Az 1970-es évekre a szociálturizmuson belüli specializációval találkozunk, kis túlzással egyénre szabott üdülési formákat vezetnek be a felnőtt üdültetésen belül: szanatóriumi, gyógy-, nászutas, családos és kisbabás üdültetés. A nászutas üdültetés külön kategóriaként 1977-ben jelenik meg a szociálturizmus korabeli szakirodalmában. A hiányosan fennmaradt levéltári anyagban állandó problémaként jelent meg a házastársak elhelyezése. Már az 1950-es években gondot okozott a házaspárok kétágyas szobákban történő elhelyezése.²⁷⁷ Az üdülésre jogosult fél házastársa csak akkor vehette igénybe a közös üdülést (térítéssel formában is), ha maga is munkahellyel rendelkezett.²⁷⁸ A nászutasokra (ifjú házaspárok) vonatkozó első adatot egy 1971-es tervezetben találtam, ahol a férőhelyek évközi nagyobb kihasználtsága kapcsán merült fel a kategória: „Az ifjúsági turizmus keretében a kisházaspárok üdülőinket is fel kell használni ifjú házaspárok elhelyezésére. [...] Emellett ki kell ajánlani ezt a lehetőséget számukra az idénynyitás előtti és - utáni időszakokra.”²⁷⁹ Az 1968-as évre vonatkozó beszámolóban ezt olvashatjuk:

Továbbra is problémát jelent a házaspárok elhelyezése, mivel az össz férőhelyeknek csak 55 %-a kétágyas szoba, amely azonban az igényekhez viszonyítva kevés. Az alapszervezetek nem egy esetben

²⁷⁷ PIL 2. fond 16/1957/7 - Előterjesztés az Elnökség részére.

²⁷⁸ Különböző megoldásokkal kísérleteztek: „Az utóbbi években az épületek átalakításával jelentősen növekedett a házaspárok együttes üdültetésének lehetősége. Megvalósult a családos üdültetés is, habár itt az üdültetési lehetőségek még elég korlátozottak” (PIL 9. fond, 1/626 Feljegyzések, 1964). A helyzet később sem változott (pld. PIL 9. fond 1/123 Jelentés az üdülés helyzetéről - pizkozat, 1965. 01.29.: „Növelni kell a házaspári, családos és gyógyüdültetést. [...] A Szot beutalásoknál ugyancsak a házaspári és családos beutalási lehetőségek igen korlátozottak”). 1977-es határozatban szintén szerepel: „Növelni kell a házaspárok együttes üdültetésének lehetőségét” (PIL 9. fond 1/519 - Javaslatok SZOT Elnökség SZOT Titkárság, 1977. 08. 31.).

²⁷⁹ PIL 9. fond 1/627 Jelentés - tervezet - a szakszervezeti kedvezményes üdültetés helyzetéről és javaslat annak továbbfejlesztésére, 1971.

a nem házaspári jegyeket is házaspároknak adják ki és olyan felvilágosítást adnak, hogy az üdülővezető jóindulatán múlik, hogy kapnak-e kétágyas szobát vagy sem. Az üdülőkben történő elhelyezésnél ez sok vitát, nézeteltérést okoz.²⁸⁰

Az 1977-es hivatalos kategória bevezetésének okáról KOVÁCS István, a SZOT üdülési és szanatóriumi főigazgatóság vezetője így nyilatkozott az *Utazási Magazin* riporterének az üdültetéssel kapcsolatos újdonságokra vonatkozó kérdésre:

Bevezettük a nászutas üdültetést, teljes sikerrel. Korábban az volt a tapasztalatunk, hogy a nászutasok a 14 napból csak 9-10 napot vettek igénybe. Az esküvők többsége ugyanis szombaton volt. Most a nászutas-turnusok kezdetét az esküvők időpontjához igazítottuk.²⁸¹

A következő évben már így összesítik a nászutas turnusokat. „A fiatal házások üdültetése is kedvelt és bevált üdülési forma, ezért 1978-ban is biztosítottuk ezt a lehetőséget 9800 fő részre, 7 napos turnusokban.”²⁸² 1982-ben a szakszervezeti üdülők átmenetileg üresen maradó férőhelyeinek hasznosítására a következő javaslat születik: Gyakran előfordul, hogy azok, akik beutalójegyet kaptak, rövidebb ideig tartózkodnak az üdülőben, mint ahány napra érvényes a beutalójegyük. Ezek oka többféle lehet: a nászutasok nem a váltás napján, hanem csak az esküvő utáni a hét végén érkeznek.”²⁸³ HERNÁDI Miklós a magyarországi szocialista ünnepekhez kapcsolódó írásában KOVÁCS Istvánnal ellentétben úgy gondolja, hogy az ok-okozati összefüggés fordított. A mezőgazdaság jelentős modernizálódása, az iskolai szünidő bevezetése és a hűtőgép megjelenése mellett az üdülés és nászút falusi meghonosodása, illetve összefüggése a szakszervezeti és vállalati beutalók szezonálisával a nyári periódusra helyezte át a házasságkötések, lakodalmak idejét.²⁸⁴ A nászutas-turnus félhivatalos bevezetésekor cél volt az igényes szolgáltatás biztosítása is, ezáltal a nászút kiemelése a többi üdülési forma közül. BÁNYÁSZ Irén

---

²⁸⁰ PIL 9. fond II. sor 16. doboz 4-12/1969-71 Tájékoztató jelentés az 1968. évi üdültetési feladatok végzéséről, 1969. 01. 14.

²⁸¹ M. T. 1977.

²⁸² PIL 9. fond 1/519 Előterjesztés a SZOT Elnökség részére az 1978. évi üdültetési létszámról és költségekről, 1977. 06. 27.

²⁸³ PIL 9. fond. I. 231-705 dosszié - A szakszervezeti szervezett üdültetés szervezetére, fejlődésére vonatkozó ügyiratok, 1982.

²⁸⁴ „A mezőgazdaság jelentős modernizálódása (a 'dologidő' jelentőségének bizonyos csökkenésével), az üdülés, a nászút falusi meghonosodása, illetve összefüggése a szakszervezeti és vállalati beutalók szezonálisával, a hűtőgépek elterjedése, az iskolai szünet növekvő jelentősége, esetleg a házasságkötésre kapott szabadságidőnek a háztáji gazdaságban való kamatoztatása stb. mind közrejátszhatott abban, hogy a városokban elindult tendencia mellé már néhány éve leforgása alatt felzárkózhatott a községek esküvő időzítő gyakorlata.” (HERNÁDI 1982:35.)

rövid mérlegében a kismamák kapcsán a következőt írja: „Akik pedig még 'előbbre' tartanak, a nászutasok, fiatal házaspárok szállodai beutalót is kaphatnak a SZOT-tól. Ebbe az akcióba olyan magas színvonalú szállodát is bevontunk, mint a szombathelyi Claudius.”²⁸⁵ BESSENYEI József és CSERNOK Sándor szakszervezeti üdülőkkel kapcsolatos kézikönyvében a kedvezményes üdültetés belföldi felnőtt üdültetés kategóriáján belül szerepel a nászutasok, fiatalok üdültetése, mely általában hét napos, hiszen a fiatalabbaknak kevesebb a szabadságuk. „Megfelelő színvonalú szállodai bérleményeket” kell biztosítani számukra, „a korosztály igényeihez igazodó kulturális, szórakozási és sportolási lehetőség”-gel.²⁸⁶ A típus definiálásánál elsősorban a turnus átváltoztatása és magasabb szolgáltatással bíró helyek bevonása a meghatározó. A levéltári iratokból azt is egyértelmű, hogy állandó problémát jelentett az időpontok tartása, a turnusok szerinti kihasználtság kiegyensúlyozottságára való törekvés a szociálturizmus egészét tekintve.

A különféle források (kéziratok, kérdőívek, interjúk) alapján elmondható, hogy a korszakban a friss házaspárok általában az esküvő másnapján, de legalább egy héten belül útra keltek. Ritka az, amikor hetekkel, hónapokkal az esküvő után került sor a nászútra.²⁸⁷ „akkor úgy volt, hogy mindenki elment egy hétre. Nem úgy volt, hogy most nem tudok elmenni, majd három hónap múlva, akkor rögtön elmentek esküvő után.”²⁸⁸ Az utazás sokkal inkább és egyértelműen kötődött az esküvő napjához, eseményéhez. Ezzel szemben később, a rendszerváltást követően egyre kevésbé vált törvényszerűvé ez a kapcsolódás.²⁸⁹ Ami a hónapok szerinti eloszlást illeti, a teljes anyagra jellemző, hogy a nászút a nyárra, szeptemberre sűrűsödik.²⁹⁰ A szezonális tekintetében a szocializmus időszakára az interjúk alapján még jellemző volt az őszi történetű utazás.

---

²⁸⁵ BÁNYÁSZ 1978.

²⁸⁶ BESSENYEI – CSERNOK 1978:8.

²⁸⁷ A korszakban a legtöbben az esküvőt követő pár napon elindultak nászútra. A kérdőívet kitöltő 30 fő közül 14-en az esküvő után közvetlenül (45,6 százalék), 8 fő egy héten belül (26,5 százalék) indult el. Az interjúalanyok többsége is az esküvő utáni pár napon belül kezdte meg nászútját.

²⁸⁸ Interjúrészlet: Bettina, 1985, Dombóvár.

²⁸⁹ A kérdőíves felmérésen alapuló adatok ezt igazolják. A rendszerváltás előtt a válaszolók 46,5 százaléka az esküvő után közvetlenül, 26,5 százaléka egy héten belül utazott el, ez az arány 1990-2015 között 17 és 24 százalék, 22 százalék az esküvő utáni egy hónapon belül, 21,5 százalék a fél éven belül útra kelő párok aránya.

²⁹⁰ A kérdőíves felmérésben 183 fő jelölte meg, hogy melyik hónapban volt nászúton. A válaszadók 15 százaléka júniusban, 14 százaléka júliusban, 23 százaléka augusztusban, 17,5 százaléka szeptemberben volt nászúton; 7-7 százalék a májusban és októberben utazók aránya.

Arra vonatkozóan, hogy mennyien vették igénybe nászútként a kedvezményes üdültetést, 1978-ból van konkrét számadatunk. Ekkor ez 9800 főt tett ki. Az interjúkból, kérdőívekből az látszik, hogy maguk a házasulandók sem tudtak mindig erről a lehetőségről, illetve a munkatársak hívták fel a figyelmüket erre. Előfordult az is, hogy valamelyik rokon révén kapták az üdülési lehetőséget. Az is egyértelműen kiderült, hogy a szociálturizmus erős hatást gyakorolt a nászút új társadalmi rétegek körében elterjedését illetően. Az 1970-es évekre a rendszer üzemeltetői is érzékelték a nászút iránti igény növekedését, ezért adekvát megoldási formákat kerestek és idővel külön kezelték a fiatal házasokat. Bár ez nem volt hivatalos, hiszen az üdülési kategóriák – felnőtt, családi, gyerek, ifjúsági - között továbbra sem szerepelt és a SZOT által központilag évente kiadott adatszolgáltatási kérdőívek sem tartalmazták a nászutas kategóriát. A személyes élmény, a közös tapasztalat természetesen nem követte az állami idegenforgalom „hivatalos” kategóriáit. Noémi így emlékszik vissza 1968-as nászútjára. Később a családdal és férjével együtt is sokat utazott, külföldre is, azonban ez az út emlékezetes marad, mert akkoriban faluhelyen kevés embernek volt lehetősége utazásra:

Nászúton voltam, akkor még a szakszervezeti üdülést vettük igénybe. Királyréten voltunk. Kedden indultunk, mert A. katona volt, megvolt az esküvő, hétfőn visszament leszerelni. Kedden már mentünk. Egy hétre mentünk. Vonattal mentünk, akkor még nem volt autónk. Kirándultunk, november volt, volt ott egy nagy sztori, Királyréten még most is működik az az üdülő, nagyon gyönyörű, azóta voltunk ott a 35. évfordulón, abban az üdülőben voltunk, csak át van építve. [...] A faluban nem nagyon volt divat akkor még nászútra menni. Akkor [1969] még nem volt rendszerességgel, utána alakult ki lassan. Azt tudom, hogy ott az intézetben a főnökasszonyomék mondták, hogy igényeljünk neked és menjetek el. Valahogy a szakszervezettől ajánlásra. [...] Szokolyára mentünk, a kisvasúttal. Az üdülőnek a kertjében van egy hatalmas tengerszem, egy tó, halastó. Felmentünk, oda, ki volt téve egy csónak, menjünk csónakázni, nem tudtunk mi arról a tóról, nem is volt hozzá evező. A. szerzett egy karót, a stégnél beleültünk, elmentünk egy darabig, visszajöttünk, hogy én is evezzek. De ahhoz, hogy helyet cseréljünk, hogy kimenjünk a stéghez, fogjam meg a stéget, ahogy én fogtam a stéget, külön kellett volna behajlítani a lábam, hogy húzzam a csónakot, vagy magam, de hát a csónakot vitte a víz, távolodtam el, belezuhantam. A. kihúzott, felöltözve, vastag nadrág, pulóverok, jól felöltözve, tél, minden. Sikerült kihúzni, mindjárt a csónakba szálltunk, bementünk, piros szőnyeg mindenütt, lopakodtunk a szobába, a lábnyomok mindenütt. Bementünk a szobába, alig volt ruhánk, alig volt fűtés. Voltak ilyen szotrijaink a nászúton, amit azóta

is emleget A., hogy ő már akkor megfürdött velem. Gyakran előkerülnek ezek, amikor sztorikat beszélünk.²⁹¹

A korszakban az esküvő utáni, mai szemmel szerényebb körülmények között²⁹² eltöltött nászút sok esetben a pár első közös utazást jelentette és akár évtizedek teltek el a következő, kettesben megtett utazásig. A kérdőíves válaszok között vannak olyan adatok, hogy később újabb közös utazásra nem is került sor, bár ezek száma elenyésző. Amennyiben a nászút után évekkal újra elutazott a házaspár egyedül, a köztes időszakban a legtöbben gyerekekkel, barátokkal együtt nyaraltak vagy elutaztak, akár a szociálturizmus adta lehetőségeket kihasználva, akár a kereskedelmi turizmust igénybe véve. A korabeli viszonyok között ez az utazás különleges jelentőséggel bírt, nem csupán a kettesben töltött idő, hanem a jövőbeni utazási lehetőségekhez képest is. Sarolta és Mihály 1969-ben voltak nászúton Balatonlellén, akkor és azóta is Pest megyében laknak, az esküvő idején beosztottként, munkásként dolgoztak Budapesten. Gyerekkoruk óta ismerték egymást, a közös élet kezdetéhez szülői segítséget nem kaptak.

Úgy voltunk vele mi is, velünk együtt többen, hogy úgy lehet, soha többet nem tudunk elmenni sehova, ahogy akkor az ember anyagilag állt, nem tudta elképzelni, hogy más élete legyen, akárhogy is törekszik. Legalább ez az egy meglegyen. [...] Esküvő után nagy volt a motiváció, hogy vehetünk valamit, mehetünk valahová vagy nem, esküvő után nászútunk volt, utána 17 évig moziba se tudtunk elmenni, nézni kellett az összeget, ide teszem, gyerekek.²⁹³

Az 1980-as évek közepének második felére jellemző helyzetet mutatja meg egyik interjúalanyom, Ivett összegzése, mely válasz arra a kérdésre, hogy amikor ők voltak nászúton, akkor az adott településen mi volt az általános nászutazás tekintetében.

A hagyományok miatt, mindenki ment nászútra. Ki ide, ki oda, SZOT-üdülőbe, céges üdülőbe. Mi mindig ilyenek voltunk, hogy mentünk, menősek vagyunk. Sokat nem kellett gondolkodni, megyünk. Ritka volt a külföldi út akkoriban [az interjúalanyok Olaszországban voltak nászúton 1978-ban].

---

²⁹¹ Interjúrészlet: Noémi, 1968, Királyrét. A szálló ma is működik, Király Kastélyhotel néven.

²⁹² Vállalati közvetítéssel kivet szobáról: „Egy ház vagy négy szoba volt kiadva, voltak ott mások is. Sokan abból élnek ott, hogy kiadják a lakást, de nem olyan színvonalasak, mint most. Akkor megelégedett az ember egy alacsonyabb színvonallal, mint itthon.” (Interjúrészlet: Sarolta és Mihály, 1969, Balatonlelle.)

²⁹³ Interjúrészlet: Sarolta és Mihály, 1969, Balatonlelle.

mindenki a Mátrába, Balatonra, Hajdúszoboszlóra, felkapottabb helyek. Mindenki elment akkoriban, de inkább itthon.²⁹⁴

Az üdülő és nyaralóhelyek biztosította lehetőségek – az államilag támogatott fejlesztések ellenére is – szegényesek voltak. Bár egyes helyek biztosítottak étkezést, sokan máshol ebédeltek vagy útravalóval indultak – többen az éttermek, kifőzdék igénybevételével tették ünnepélyessé az utazást – vagyis sokkal többet költöttek a szolgáltató egységekben, mint a hétköznapokon. Az alábbi példa Éva és Gergely Balaton melletti nászútját jellemzi:

Reggeli, ebéd és vacsora. Általában vacsorára mentünk csak, a reggelit a kis faházban végeztük, utána megvolt a program, ahova lementünk ott szétnéztünk, megnéztük, kis kifőzdék, lángosos bódék, sok minden, már akkor is szépen fel volt szerelve, nevezetességet, halféléket, azt nagyon szerettük, mikor mit.²⁹⁵

A következő példa szintén jelzi a korabeli nászutak körülményeit és az életútban betöltött szerepét. Az azonos faluból származó házaspár²⁹⁶ az 1976-an kötött esküvő előtt nem volt kettesben nyaralni. A nászút Verőcemaroson volt, az esküvő utáni vasárnap reggel a feleség, Andrea testvére vitte el őket autóval. A szállás a férjen keresztül vállalati magánháznál volt (Föszer): saját szoba, fürdő és közös társalkodó, konyha volt. Rajtuk kívül még egy pár tartózkodott az épületben. A ház a Duna mellett volt, oda jártak le fürödni, a férj úszott, a feleség féltette a sodrástól és nem tudott úszni. Csónakázástól is félt. A reggelit és a vacsorát a szálláson oldották meg (tojásfőzés, egyszerű ételek, mert a feleség még nem tudott főzni). Ebédelni a közeli vendéglőbe jártak. Andrea a nászút alatt levágatta a haját rövidre (ekkoriban a házas nők nagy része rövid haját viselt a környéken), így szimbolikusan is elbúcsúzott lányságától. Emléktárgyat a nászúton nem vásároltak. A feleség elmondása alapján ekkoriban már sokan mentek nászútra a Pest megyei faluban, Tápiószecsőn. A későbbiekben baráti nyaralókban vagy vállalati üdültetés keretében nyaraltak, eleinte a gyerekekkel, majd kettesben a 2000-es évek közepéig, belföldön minden alkalommal (elsősorban a Balatonnál).

---

²⁹⁴ Interjúrészlet: Ivett és Gábor, 1984, Olaszország.

²⁹⁵ Interjúrészlet: Éva és Gergely, 1972, Balatonlelle.

²⁹⁶ Andrea, 1976, Verőcemaros.

Adataim szerint a nászutasok vagy a környékbeli városokat, látnivalókat tekintették meg, vagy kizárólag az adott településen tartózkodtak. Azonban a korabeli infrastruktúra, programkínálat rossz idő esetében ellehetetleníthette az utat, így arra is akadt példa, hogy megszakították azt.

Fürdőssel, kirándulással [töltöttük az időt], egy hét után haza is jöttünk, nem volt olyan nap, hogy ne essen, akkor még nem voltak wellness hotelek, semmi nem volt, szabad strand, mentünk be Siófokra, onnan többfelé el lehetett menni busszal, vonattal, hajóval kirándulni akármerre. Átmentünk egyszer Tihanyra, a strandra, elmentünk ebédelni, harmadik-negyedik házra volt egy kifőzde, reggelit, vacsorát vittünk magunknak.²⁹⁷

Kutatásom során kevés olyan fényképpel találkoztam, mely ezt a szociálturizmus keretében létrejött nászutat dokumentálta. A kérdőíves felmérés vonatkozó 31 válasza alapján 25 pár (80 százalék) fényképezett a korszakban, azonban az általam interjúk során megkérdezettek jelentős részének az 1970-es években nem volt saját fényképezőgépe. Több olyan példával találkoztam, amikor alkalmi útitársak, vagy a szálláson megismert házaspárok készítettek fotót a nászutasokról, melyeket később vagy megkaptak postán, vagy nem. Ezáltal az utazás emléke egy kívülálló szemszögében őrződik meg, viszont alkalmat kínál a képen párként való szereplése.

Készítettünk képeket, olyan élményünk is volt, egy idősebb házaspárnál vacsoráztunk, megismertek minket, szimpatikusak voltunk, a bácsi nagyon sokat fényképezett, annak ellenére, hogy nem cseréltünk címet, elküldte a község házára a képet, a település neve volt rajta, megkaptuk a fotókat. Egész jól előre jönnek az emlékek. Elővesszük ezeket a fényképeket, főleg mióta a lányom is megvan. 5-6 éves korában kapott rá erre.²⁹⁸

A korszakot más szempontból dokumentáló, hivatásos fotósok által készített esküvői fotók helyett²⁹⁹ az amatőr fotósok felkészültségével és esetlegességével, egy éppen arra járó turista vagy vendég sutaságával megörökített nászút egy másfajta világot mutat: hétköznapi, egyszerű háterek, környezet. Az esküvői ruhák pompája helyett melegítőnadrágot és kopott farmert láthatunk. A nászút nehezen megragadható ezeken a felvételeken. A korszakra vonatkozó nászutas képi anyag szegényes, a feltárt pár

---

²⁹⁷ Interjúrészlet: Sarolta és Mihály, 1969, Balatonlelle.

²⁹⁸ Interjúrészlet: Ildikó, 1985, Zirc.

²⁹⁹ A magyarországi esküvői fotókról bővebben VILLANGÓ-TÖRÖK 2014, PURGER 2015. Az intimitás egy új formája a 2010-es években jelenik meg az esküvői fotók területén, ez az ún. budoárfotó, melyet a menyasszony készítet leendő férje számára a menyecskeruha felvétele közben vagy pedig a lakodalom előtt, ezeken a fotókon a menyasszony csak fehérneműben pózol, különféle kellékekkel.

példa segítségével azonban jól megragadhatóak a korabeli lehetőségek. Gabriella és István 1979-ben akkori munkahelyük, a gádorosi November 7-e Tsz segítségével jutottak el Miskolctapolcára nászútra (12-13. kép).³⁰⁰ A tsz több településre is eljuttatta dolgozóit az ottani szállásokkal külön szerződést kötve. Gabriella és István a családi házas övezetben lévő szálláson készült fotót (a többi képpel együtt) a nászúton vásárolt albumba helyezte el. Az udvaron több fotót készítettek, emellett város- és tájképek láthatóak az albumban. Nem utaztak el a településről, itt töltötték a nászút teljes idejét. A háttérben látható szállás nem sokban különbözhetett az otthon megszokott környezettől.

Nászút és kereskedelmi üdültetés – utazási irodák és magánutak

Rögtön vasárnap reggel indultunk, a lakodalomnak vége se lett, reggel mentünk. Egy IBUSZ irodás szállásra mentünk, a Laci Pesten dolgozott és ő intézte. Az IBUSZ irodának a kínálatából választotta ki. Egy önellátó IBUSZ lakásban voltunk, jó kis szocialista volt. Mátrafüredre mentünk, egy hétre. Vasárnap mentünk és szombat vagy vasárnap jöttünk vissza, arra már nem emlékszem. Egyik barát vitt le bennünket és hozott vissza. Kirándultunk, fölmentünk Mátraházára, busszal is felmentünk egyszer. Mókusokat kerestünk, volt egy nagy park ott kerestük őket. Délelőtt, amikor felkeltünk és elindultunk, rögtön azzal kezdtük, hogy kerestük a mókusokat. Október volt már, jó hűvös. Mátraházára mentünk föl, fölmentünk a Kékesig busszal, gyalogosan meg visszajöttünk azon a sípályán, vagy mi van ott. Voltak túraútvonalak, de már nem tudom, hogy hová, elmentünk egy darabig az erdőben, utána visszajöttünk, ez volt az egész napi program. Meg aztán mentünk minden este vacsorázni. Étterem volt. Akkor még nem volt nászutas ajánlat, csak egy IBUSZ lakás volt és lehetett bérelni. Külön volt még az ágy is, úgy kellett átrendezni a szobát, mikor odaértünk. [...] Vissza szoktunk menni nosztalgiából, most tavaly is visszamentünk és nem találtuk meg a házat, lebontották. Új építésű házak vannak arra. Nem sűrűn megyünk. Tavaly direkt ebből a célból mentünk vissza, most volt a harminc éves évforduló, oda akartunk elmenni, ott akartunk aludni, ha még kiadó, nem találtuk meg. Előtte meg egyszer csak úgy megálltunk, mert szánkózni voltunk fent a K. F-ékkal, a gyerekeket felvittük szánkózni Mátraházára, akkor is elsétáltunk, hogy na itt voltunk nászúton. Elégé központi helyen volt, van ott az Avar szálló, rögtön mögötte egy kis, második mellékutcában van. [...] A nászutat ő [férj] szervezte. Amit be kellett fizetni, azt ő fizette, de már az ottani költség a menyasszony pénzéből ment. Akkor még megvolt, hogy mit kell a menyasszonynak, mit kell a vőlegénynek fizetni, ezt ő úgy vette, hogy ő fizette, nekem nem szólt, hogy fizessek bele, ha most ezt nem mondod, akkor nem is jut eszembe, tényleg így volt. Nem tudom, hogy honnan szedte, mondta-e valaki, hogy lehet menni, valamelyik barátja már volt ilyen helyen, nem tudom. Teljesen ő rendezte el.³⁰¹

³⁰⁰ Az albumot a házaspár lánya juttatta el hozzám, velük nem volt alkalmam találkozni.

³⁰¹ Interjúrészlet: Judit, 1975, Mátrafüred.

Teljesen magunktól választottuk Szigetvárt, bementünk utazási irodába, az is számított, hogy milyen az ár, mit tartalmaz. Ez tartalmazta a reggelit, meg a főétkezést, amit akkor kértünk, amikor akartuk. Utazási irodán keresztül foglaltuk le, de már nem tudom, hogy melyiken keresztül. Pesten, akkor még ott dolgoztunk. Mi finanszíroztuk, előtte ki kellett fizetni. Nem volt drága, nem luxus árak voltak. Tiszta volt a hotel, a párna alatt volt egy bugyi, nem tudom, hogy azért-e mert nászutas lakosztály volt. Nászútra mentünk, de nem nászutas lakosztály volt, bár tudták, hogy nászutasok vagyunk. Annyi, hogy egybe volt a két ágy, nem külön. Nem voltak extra dolgok, hoztunk egy bort, hogy az majd akkor lesz felbontva, amikor az első házassági évfordulónk lesz. [...] Az esküvő után rögtön indultunk az első vonattal Szigetvárra. Együtt terveztük az utat. Előtte le kellett foglalni. A környék vonzott bennünket, Pécs, Siklós, Harkány. Mindig úgy választottuk az utat, hogy a környéket be tudjuk járni, előtte is. Nem csak oda megyünk, hanem amit lehet nevezetességeket, a környéket bejárni. Szeretjük a dombos, hegyes helyeket. Soha nem vonzott a pusztaság, itt is elég dimbes-dombos. Egy hétre mentünk Szigetvárra. Volt ott minden, a vártól kezdve a fürdőig minden. A várban volt a szállásunk. Maga az a rész is nagyon szép. Volt egy kis strand, ahol olyan lábgombát szedtünk össze, hogy hazahoztuk, erről emlékezetes a nászutunk, hónapokig jártam a Borbás doktorhoz, én jártam, a férjemnek ugyanaz volt a baja, együtt kezeltük a lábunkat.³⁰²

A két idézet a kereskedelmi üdültetés két formáját mutatja meg, egy magánháznál való és egy szállodai formát, mindkettőt irodán keresztül foglalták le. A két példa jól jelzi az 1970-es, 1980-as évek adottságait: ezek extra szolgáltatások nélküli szállások voltak. Bár a nászút nem vált extra fogyasztás alkalmává, mégis nagyobb anyagi áldozatot követelt, mint a szociálturizmus adta lehetőség igénybevétele. Az egyik esetben a vőlegény, a másik esetben saját maguk fizették be az utat. A nagyobb költségű szállástól eltekintve hasonlóan töltötték a nászutat, mint a szociálturizmusba bekapcsolódó házaspárok. Később mindkét pár igénybe vette a kedvezményes üdültetést is, a családi nyaralások egy része ennek keretében történt.

A kereskedelmi üdültetésről, utaztatásról a rendszerváltás utáni időszakban még esetlegesebb ismeretünk van, mint az államilag támogatott üdültetésekről. A kereskedelmi szolgáltatások kiépüléséhez, majd a fogyasztók egyre intenzívebb ilyen jellegű igényeinek kielégítéséhez szükség volt az 1960-as, 1970-es évek gazdasági reformjára, a fix keresetből élők fogyasztási szokásainak átalakulására, illetve a második gazdaság megerősödésére.³⁰³ Ezek extrabevételei a tartós fogyasztási cikkek vásárlása mellett lehetővé tették a belföldi, európai és adott esetben tengerentúli

³⁰² Interjúrészlet: Edina, 1981, Szigetvár.

³⁰³ VALUCH 2001:262, PELLANDINI-SIMÁNYI 2009, 2014a, 2014b.

utazások finanszírozását is. Az államszocializmus korában többféle utazásszervező működött. Az 1960-as évektől kezdve a monopolhelyzetben lévő, 1949-ben államosított IBUSZ³⁰⁴ mellett kisebb utazási irodákat is működtek.³⁰⁵ Közülük az IBUSZ, a Cooptourist és az Express uralta a belföldre és külföldre szervezett utak piacát. Az 1970-es évektől sorra alakultak a kisebb, speciális kínálatú utazási irodák, számuk a rendszerváltás idején 140-re tehető.³⁰⁶ Ennek ellenére az IBUSZ megtartotta vezető szerepét.

Az 1956-os forradalom után bekövetkező enyhüléssel párhuzamosan pedig a nemzetközi turizmus is feltámad. S habár az IBUSZ időközben elveszti monopolhelyzetét, a szigorú adminisztratív előírásoknak köszönhetően a cég továbbra is az állami gépezet fontos motorja, illetve Magyarország első számú utazási irodája marad: turisták milliói csak a cég irodáiban tudnak vízumot kérni vagy forintcsekket beváltani. A cég ekkor hazánk turizmusában is felelős szerepet tölt be: külképviseletein keresztül reprezentálja az országot.³⁰⁷

Azok, akikkel interjúkat készítettem és válaszoltak a kérdőívre, egyáltalán nem vettek igénybe nászutas szolgáltatást. Ilyenről nem igen hallottak, annak idején nem kaptak tájékoztatást erről az utazási irodában. Ez meglepő, hiszen vannak arra vonatkozó adatok, hogy az IBUSZ külön célcsoportként kezelte a nászutasokat. Egy 1984-es reklámszövegében ezt olvashatjuk:

Nászutasoknak. Programajánlatainkkal szeretnénk megkönnyíteni a nászútra utazó vendégeink választási lehetőségét. Az itt ajánlott üdüleket csak a fiatal házások (esküvő után 6 hónapon belül) vehetik igénybe, mivel a részvételi díj számukra speciális kedvezményt tartalmaz. Nászutas vendégeink körében igen keresett pécsi, szegedi és egri üdüleink mellett ebben az évben három új lehetőséggel gazdagítottuk kínálatunkat.³⁰⁸

---

³⁰⁴ Az 1902-ben alakult IBUSZ az átszervezések és a második világháborút követő állami turizmuspolitika révén az idegenforgalommal foglalkozó cégek közt elsődleges szerepet kapott. 1948-ra „a megoldásra váró országos feladatok között az idegenforgalom olyan jelentéktelennek tűnt, hogy egy 1948. évi kormányrendelet - az IBUSZ kivételével - megszüntette az összes idegenforgalmi szervezetet, majd 1949-ben a vállalatot államosították, s a korábbiakhoz képest igencsak visszaszorított turizmus állami monopolszervezetévé vált” (HVGONLINE 2005). Az IBUSZ történetéről bővebben: IDEGENFORGALMI, BESZERZÉSI 1992; MÚLT-KOR 2012.

³⁰⁵ Express, Ifjúsági és Diák Utazási Iroda, Volán Tourist, Budapest Tourist, Cooptourist, Malév Air Tours, bővebben LÉNÁRT 2008:52; CZEGLÉDI-IMRE 1989:118-119.

³⁰⁶ MÚLT-KOR 2012.

³⁰⁷ IBUSZ 2007.

³⁰⁸ IBUSZ 1984.

Új úticélként Debrecen (Aranybika), Szombathely (Claudius Szálló) és Remeteségpusztá (Hotel Diana) jelenik meg. 1981-es ajánlatukban a pécsi Nádor szálló nászutas kínálata szerepel: antik bútorok a szobában, étkezés biztosítása, múzeumi belépők, magnós idegenvezetés a városban, színházjegy, két koktél a Pannónia Drink bárban és belépő a Hullám-fürdőbe.³⁰⁹ Egyértelmű az „exkluzivitás”, az átlagtól való eltérés hangsúlyozása. Nem csak az alkalom, a kelléktár és a környezet is „nászutasra” alakul. A korabeli hirdetésekben más utazási irodák és olyan szállók ajánlataival is találkozunk, melyek leginkább azt hangsúlyozzák, hogy a nászutas pároknak olcsóbban adják szobáikat. Ebben a nászút pusztán a fogyasztói kör egy potenciális szegmensének megnyerési – piaci – lehetősége mutatkozik meg.

Az utazási irodák kínálata mellett magánszemélyként, egyéni módon is lehetett intézni a szállásfoglalást. A kereskedelmi turizmus kedvelt helyszínei megegyeztek a szociálturizmusba bekapcsolt területekkel. A szolgáltatásba kisebb-nagyobb szállodák, kempingek, magán szállások (falusi turizmus, hétvégi házak, nyaralók) kapcsolódtak be. A szakszervezeti, vállalati üdüléshez képest a kereskedelmi szállások költségesebbek voltak. Az interjúkból az szűrhető le, hogy ezt a fajta utazási, nyaralási formát, mivel az út költségeit általában előre kellett rendezni és az ingyenes vagy nagyon kedvezményes szociálturizmus időszakában túlzó költségeknek számított, kevesebben engedhették meg maguknak. A személyesen megkérdezettek közül, akik az államszocializmus idejében belföldre utaztak (14 házaspár), csak ketten vettek igénybe utazási irodát, hárman magán szervezésben utaztak. A kedvezményes üdültetést nem mindenki tudta és akarta igénybe venni.

Az egy helyen való tartózkodás mellett a spontán, vagy előre szervezett, több helyszínt meglátogató nászútra is akadt példa. Ennek az utazási (nászutas) formának az elterjedtsége a legnehezebben megragadható források szintjén. Azonban két házaspár is akadt az interjúalanyaim közül, akik, akik nyakukba vették az országot és „szabadon” utazgattak az esküvő után, saját vagy családi autóval. A szabadság érzése mindkét interjúrészletben megfogalmazódik.

A Pest megyében élő pár férfi tagja, László sofőrként dolgozott akkoriban Budapesten, nagyon szeretett vezetni és az országot járni. Az út során spontán foglalták a szállásokat és az útvonal is részben az volt, a következő településeket

---

³⁰⁹ IBUSZ 1981.

érintve: Keszthely, Sopron, Nagycenk, Sopronkőhida, Csorna, Komárom, Esztergom, Vác, Salgótarján, Ózd, Aggtelek, Szilvássvárad, Eger.

Fölkeltünk, megfürödtünk. Előtte [édesapám] lebeszélte arról, hogy befizessünk SZOT üdülőbe, vagy akárhova, hanem menjünk a faluból először úgy el, hogy elindulunk, spontán. [...] Annyi volt a terv, hogy a Balaton körül, majd lesz valami. Az idő az egy hét volt, de hogyha lett volna kedvünk, akkor tovább maradunk, az idő nem volt meghatározva. Esküvő napján a barátunk volt a fuvaros, D. P., tele tankkal kapta meg a Dáciát szombat reggel, Szentmártonkátá után úgy kezdődött a balsors, hogy kifogyott a benzin teljesen. Utána visszagyalogoltam Szentmártonkátára, van neki egy haverja, aki otthon parkol a kocsival. Bevitt minket Nagykátára, benzinért, visszajöttünk a kocsához, összeszedtük a ruhákat és elindultunk. Vasárnap délután azzal a céllal indultunk el, hogy Siófokon tömkelege a szálloda, elindultunk. Itt még csak csepegett az eső, az M7-en már szakadt. Elromlott az ablaktörő, egy híd alatt csináltam meg. Elértünk Siófokra, egy szállodában egy szobát nem kaptunk, nem voltak nyitva a szállodák. Irány Keszthely, Balatont végigkerültük, ott kivilágítva a szállodák, autók tömkelege, Helikon- napok voltak. Emlékeztem rá, hogy a technikumtól valami turista-szállóban voltunk Tapolcán, Nagyvázsonyban sem volt hely, ott meg lovas-napok voltak. Tapolcára mentünk. Voltak a kocsiban csatos sörök, a portás illuminált állapotban azt mondta, hogy ott van két pokróc, két lepedő meg két vaságy, lehet aludni. Ez volt az első nap.³¹⁰

A másik példa szintén Pest megyéből Ildikó nászútja:

Az esküvő után volt egy körút, Zirc és környéke, a Bakony környéke, az esküvő után közvetlenül nem sikerült a dolog, hanem másfél-két hónappal utána. Tulajdonképpen nem is emlékszem, hogy miért alakult így, csak azt tudom, hogy nem közvetlen utána indultunk. Nem volt két hét, kb. másfél hét, bejártuk a környéket, magán lakásokban voltunk egy-egy napot, idős házaspárnál és családnál is voltunk, akik szobát adtak ki. Szállások miatt kellett előre tervezni az útvonalat, de volt benne olyan is, ami spontán volt. Autóval mentünk. Nagyon nagy szabadságot élveztünk. Ez volt a nászutunk [eddig még nem hangzott el]. Ez volt az első alkalom, hogy huzamosabb ideig távol voltunk otthonról ketten együtt. Házasságkötés előtt nem sok ideig jártunk együtt.³¹¹

Vikendházak, baráti nyaralók

Esküvő augusztusban volt, vagy vasárnap vagy hétfőn indultunk a nászútra, egy hétre terveztük, azért nem tudom, mert úgy terveztük, hogy volt a nagybátyáméknak Kenesén egy nyaralójuk, oda elmentünk, szerintem egy éjszakát ha töltöttünk ott, mert eljöttünk éjszaka, hogy egér van. Mivel tudtuk, hogy a K. Gy. bácsiéknak ott van nyaralójuk, az Szántódon volt, elmentünk hozzájuk, megkérdeztük, hogy ott lehetünk-e, mert abban az egeres házban nem alszunk. Nekik pont volt egy

³¹⁰ Interjúrésztlet: Júlia és László, 1975, magyarországi körút.

³¹¹ Interjúrésztlet: Ildikó, 1985, Zirc.

szobájuk, ami szabad volt. A többit ott töltöttük. Ez ilyen kalandos lett. Ez nyaraló volt, ők akkor kiadták ezt a házat. A másik az saját nyaraló. [Ők ajánlották fel?] Nem, meg kellett kérni. Nem az volt, hogy ez a nászajándék, hogy ott lehetek egy hétig, hanem megkértük, hogy mehessünk oda. Igazából annyira nem volt eszünkben, hogy máshová menjünk, én nem is tudom, hogy miért nem alakult ki a fejünkben, hogy valami olyan helyre menjünk, ami, egy szállodába, nem egy ismerősnek a nyaralójába. Mindig szerény körülmények között élünk, föl se vetődött, hogy ezért a nászútért fizessünk.³¹²

Bár a fenti példa Réka 1993-as nászútja, a korábbi időszakra vonatkozóan a kérdőíves felmérés sporadikus adatokkal szolgál a családi vagy baráti nyaralókban, kempingezés formájában eltöltött nászutakról, melyek – ahogy a fenti idézetben is olvasható - még a szociálturizmus adata lehetőségeknél is olcsóbb volt. A példa is azt jelzi, hogy a nászút nem feltétlenül kapcsolódott túlzó vagy látványos fogyasztáshoz az államszocializmus utáni években sem, számos esetben, ahogy a vállalati üdültetés példája is, a korábban kialakult gyakorlat tovább élt.

Az előző fejezetekben bemutatott kedvezményes vagy kereskedelmi üdülési, nyaralási formák mellett az 1960-as évektől a korábban csak a tehetősebb családok számára megengedhető hétfégi ház, telek birtoklása a lakosság jövedelmének növekedésével egyre inkább elérhetővé vált.³¹³ Az 1980-as évek végére a szociálturizmus keretében használt vagy épített és kereskedelmi szálláshelyek mellett „nőtt a saját nyaralók, víkendházak szerepe, mind a hétfégi kirándulások, mind az éves szabadság eltöltése során.”³¹⁴ 1987-es adatok szerint a turizmusba bekapcsolódó lakosság kétharmada a saját, rokonok vagy ismerősök magánszállásait, nyaralóit vette igénybe. A TÁRKI 1986-os adatai alapján a megkérdezettek 10 százaléka rendelkezett üdülőtelekkel vagy saját nyaralóval.³¹⁵ A telekvásárlást és a nyaralóépítést a rendszer támogatta (lásd Kádár János beszéde), mégis a szegényesebb körülmények ellenére a szociálturizmussal szemben a szabadságot jelképezhette a saját nyaraló birtoklása. A nyaralóépítések demokratizálódásával foglalkozó NÉMETH Szandra az építéshez kapcsolódó korabeli motivációkat a következőken látja: megfizethető, külföldre való utazások korlátozása, saját kert birtoklásának lehetősége, szerzési vágy, presztízs, családi és baráti kapcsolatok

---

³¹² Interjúrészlet: Réka, 1993, Szántód, Salzburg.

³¹³ VALUCH 2008:44.

³¹⁴ CZEGLÉDI-IMRE 1989:26.

³¹⁵ SZÖLLŐS 2005:120.

ápolása, kiegészítő jövedelemszerzés lehetősége.³¹⁶ A saját nyaraló, hétvégi ház státuszszimbólummá és részben a szociálturizmus kínálta szervezett üdülés egyfajta ellenpontjává vált. GERŐ András 1999-es értékelésében a hétvégi telkek világát a rendszer szimptomatikus elemeként látja:

Kádár-kori építészeti skanzeneket lelhetünk fel ebből az időszakból. Különösen a Velencei-tó környéke őrzi a régi idők egészen meglepő építészeti eredményeit, de a Balaton, illetve a Dunakanyar is mutatja még régi arcát. A vidéki nagyvárosok körzetében szintén kialakultak a hasonló vonzásközpontok. A hétvégi telek kiváltotta a beszűkülő szakszervezeti üdülési lehetőséget, de – akárcsak a félszoba és az autó – az individualizálódás esélyét teremtette meg egy formailag még mindig közösségi értékvilágban fogalmazó politikai rendszer keretein belül. Cél lett a víkendház – egy hely, ahová hétvégén kijöhet a család, a haverok, ahol bezárjuk a kaput, és csak mi vagyunk. A víkendház „felszívta” azokat a bútorokat, amelyeket otthon a kispolgári ízlésdiktátum feleslegesnek, cserére méltónak ítélt.³¹⁷

Azon túl, hogy a nyaralókat a kereskedelmi üdülés rendszerében ki lehetett adni, az 1970-es évekre a családi nyaralók, víkendházak használata rokonoknak, barátoknak körében is elterjedt volt. Természetesen nászutas helyként igénybe lehetett venni. A baráti segítségnyújtás gesztusa volt a fiatal pár autóztatása az üdülőbe vagy nyaralóba. Ezek a helyszínek (az üdülőkhöz és egyes kereskedelmi szolgáltatásokhoz hasonlóan) igen szerény infrastruktúrával, berendezéssel bírtak, az otthonihoz képest is. Ahogy a korábbi példa is jelzi, a nyaralók igénybevétele a rendszerváltás utáni is jelen van a nászutas gyakorlatban.³¹⁸

Legtöbbször csak azért mentünk oda, hogy fekvés és pihenés, főzőcskézttem a családnak, ha úgy mentünk, hogy nem ilyen beutalóval, hanem ismerősnek az üdülőjébe, vittünk hozzávalót és főzni kellett, azzal is telt félig a nap, utána meg mentünk pancsolni.³¹⁹

Hol voltatok nászúton? Hajdúszoboszlón. Ők akkor arra a környéket bejárták, Debrecen, minden. Rögtön a lagzi utáni napon? Igen, aludtunk egy pár órát, utána mentünk. Miért pont oda? Így adódott a lehetőség akkor. Katona volt, apunak a kollegájának volt ott komoly nyaralója akkor már,

---

³¹⁶ Bővebben NÉMETH 2016.

³¹⁷ GERŐ 1999.

³¹⁸ A kérdőíves felmérés alapján a rendszerváltás után öten voltak saját vagy családi nyaralóban nászúton.

³¹⁹ Interjúrészlet: Diána, 1978, nem volt nászúton.

gyakorlatilag addig maradtunk volna, ameddig akarunk. De nekem mennem kellett vissza. Egy hétre maradtunk.³²⁰

Külföld

A szociálturizmus rendszere lehetőséget biztosított külföldre történő utazásra is, azonban jóval korlátozottabb létszámban, mint a belföldi viszonylat. Az utazás egyik formája a csereüdültetés volt. Ez volt a csúcs, a legmagasabb szinten jelent meg³²¹ és legfeljebb háromévente lehetett igénybe venni. Emellett létezett még a turistaüdültetés és a turista hajóüdültetés is. Mindegyik célpontjai elsősorban a szocialista, baráti országok voltak: Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, NDK, Bulgária, Románia, Mongólia. Az 1970-es évektől a jugoszláv tengerpart is különösen népszerű volt, kvázi nyugatnak számított. Az efféle csereüdültetésre, szociálturizmus keretében történt külföldi nászútra nincs példa az általam feltárt anyagban.

Az 1960-1970-es évek fordulójára háromévente lehetett külföldre utazni turistaként, ehhez engedéllyel (egyéni út esetén önéletrajz és oda-vissza jegy), meghívólevéllel kellett rendelkezni. 1962-től Csehszlovákiába, Lengyelországa és az NDK-ba már nem kellett meghívólevél. Ezt követően megnőtt az egyéni és társasutazáson külföldre látogatók száma. BÉRES István a korabeli külföldre irányuló utazások motivációit, lehetőségeit és gyakorlatát elemzi tanulmányában.³²² Ebben a szakszervezeti üdültetés párhuzamával találkozunk – vagyis a családfő nevelési célzattal utaztatta családját, nyilvánvalóan más értékek mentén, mint az államilag „felügyelt” utak esetében. Egy 1987-es értékelés megjegyzi, hogy a külföldre utazás ekkorra már nagyarányú.³²³ Az elsődleges úticélt a szomszédos szocialista országok jelentették, tengerpartja miatt kiemelten Jugoszlávia, de a Nyugatra utazás sem volt lehetetlen. Az IBUSZ külföldre is szervezett társas utakat, az iroda intézte a hivatalos papírokat is. Egyre inkább elfogadottá és népszerűbbé vált a környező országokba

---

³²⁰ Interjúrészlet: József, 1986, Hajdúszoboszló.

³²¹ BESSENYEI – CSERNOK 1978:184.

³²² BÉRES 2003.

³²³ GAZSÓ – PROBÁLD 1987: 6.

irányuló bevásárlóturizmus, amelynek során az itthoninál olcsóbban, vagy az itthon nem kapható termékeket lehetett beszerezni.³²⁴

Az általam rögzített adatokban az első külföldi út 1970-ben volt.³²⁵ A kérdőívet a Budapesten élő, oktatásban dolgozó feleség töltötte ki, férje művészettörténész volt, Bécsben ismerősöket látogattak meg, innen mentek tovább Velencébe és Firenzébe. A feleség ekkor, 25 évesen volt először Nyugat-Európában, szülei is voltak nászúton. Bár a kérdőívek és interjúk alapján mindössze 9 pár utazott külföldre: az előbbi 1970-es Bécs, Velence, Firenze útvonalon; 1978-ban ketten voltak Olaszországban és Svájcban, 1983-ban és 1988-ban egy-egy prágai út, 1984-ben és 1985-ben egy-egy olaszországi, 1986-ban egy egy hónapos nyugat-európai körút (Franciaország, Belgium, Hollandia, NSZK), 1987-ből egy Csehszlovákia, Lengyelország utazás. Emellett az egyik interjúalanyom említette, hogy a szülei az 1980-as évek közepén Olaszországban voltak nászúton. Ezekből az adatokból és az egyéb forrásokban, irodalomban megjelenő utalásokból, leírásokból arra következtethetünk, hogy az 1970-es években ritkán, majd az 1980-as évek közepére egyre nagyobb arányban mentek Budapestről és vidékről is a nászút alkalmából külföldre, elsősorban Olaszországba és a környező országokba.

Olaszországban, Rimini-Riccione, szállodában voltunk, IBUSZ úton, utazási irodán keresztül mentünk, Pesten kellett intézni. Busszal mentünk, kint is busszal vittek minket mindenhová, közös programokkal voltunk ott tudták, hogy nászúton voltunk, de különösebb jelentősége nem volt, nem volt pluszba semmi, ugyanazt kaptuk, mint a többiek. [...] Miért Olaszország? Eleve külföldön volt, az nagy szó volt, valahogy vonzotta az embert Velence, tenger, sose voltunk. Ekkor voltunk először, együtt. [...] Úgy volt nehézség, hogy katona volt akkor, de engedélyezték, lényegében elintézték mindent, vízumot, mindent az utazási iroda intézett. Kölcsönkértünk és a menyasszonytáncra pénzből visszafizettük, hitelből ment, csak nem volt rá kamat. [...] Mekkora költség volt ez az út? 24.000 forint volt, 155.000 volt a menyasszonytánc. Havi kereset, 3000 forint környéke, számokat nem tudok. [...] Riminiben voltunk, egy nap volt Velence, azt vaporettóval mentünk, egy nap felettünk volt San Marino, ez fél nap volt, Ravennába megnézni Dante sírját és a várost. Szabadprogram volt, fürdés, város. Velence volt egy nap, ott viszont már voltunk, ötször voltunk, többször visszamentünk, magánúton autóval, busszal, többször visszamentünk. Jó volt. Szenzációs, akkor még tombolt a kommunizmus, életed első nyugati útja, az ember bámul, hogy olyan is van, sokkhatásként éri az embert. Volt egy sztori a kávéval, melyet kérünk. A cappucino meg a pizza, sok ismeretet adott.

---

³²⁴ VALUCH 2008:54.

³²⁵ Kérdőív: 171/2015, 1970, Bécs, Firenze, Velence.

Mennyivel volt másabb az élet? Sokkal másabb volt minden, a választék az üzletekben, bőséges árukészlet, minden más volt, öltözködéstől kezdve.³²⁶

Ötödikén volt az esküvő, kilencedikén mentünk. Akkor még a papírokat kellett intézni, vízum is kellett, Pestre kellett menni. Jóban voltunk a barátnőmmel és férjével, mi lenne, ha elmennénk, Gynak volt ismerőse ez a katonai attasé, K. bácsiék megkérdezi, hogy ha arra vennék az irányt, elmehetnénk-e hozzájuk, persze, természetesen. Belevágunk? Belevágunk. I. eladta a motorját, volt egy sárga MZ-je, annak az árából meg a menyasszonytáncból. Nagy költség volt, három hetes út, teljes önellátás. Egyedül a K-nál kaptunk kaját. Főzőcskéztünk, étterembe jártunk. 3700 forint volt akkor egy fizetés, akkor annyit kaptam, nem tudom pénzesíteni, nem tudom, de húzós volt. Sátrat vettünk, gumimatracot kellett venni, gázrezsó, kempingszékekre. Gy-ék autójával, de közös költség, szétdobtuk, kaját vittünk, paprikát, konzervet. Végiggondoltuk előtte, hogy milyen útvonalon mennénk. Férjem már előtte is nagy utazó volt, motoroztak, Jugoszláviába jártak farmerokat venni, konyakot, meg ilyeneket. Az útvonalat közösen egyeztettük, mennyire tudunk elmenni. A férjem szeptemberben kezdett, az oviban adott volt majdnem negyven nap szabadság, erre szántam. A barátnőm szintén óvónő volt, a férje pedig egyéni vállalkozó, ő osztotta be. Kimondottan így terveztük, kalandos. Abban az időben kuriózumnak számított, ilyen hosszú útra elmenni. Mennyire volt téma? Megmondtuk, hogy hova megyünk, hosszabb távra, utólag, előre igazából nem volt olyan publikus, biztos, hogy volt egy pár ember, akinek ez szemet szúrt. Barátok – nem voltak nászúton, együtt jártunk gimnáziumba, együtt jártunk főiskolára is, nem volt nekik olyan a társaságukba, akivel szívesen elmentek volna. Ilyen hosszú útra kevesen vállalkoztak, hogy csak ketten elinduljanak, ha valami baj ér, ott legyen még valaki. Lehetett nászútnak nevezni azt is, három vagy négy évvel házasodtak, ők is úgy élték ezt meg, mint egy nászút. Közös nászút volt.³²⁷

Ivett és Gábor, az első idézetben megszólalók 1984-ben egy IBUSZos társas utazást keretében voltak Olaszországban. A második megszólaló, Piroska pedig 1978-as nászútján egy három hétig tartó kempinges, páros autós utazás keretében jutott el Jugoszláviába, Olaszországba, Ausztriába és Svájcba. A két példából látszik, hogy Olaszország kedvelt nászutas célpont volt. Mindkét pár fényképezett az úton (**15-17. kép**). Egyikük diasorozatot készített (**16-17. kép**), amit évfordulók, nagyobb családi ünnepek alkalmával mindig megnéztek, amíg működött a diavetítő. Piroska 25. házassági évfordulójukra kis füzetet készített férjének az úton született jegyzetéből és digitalizált képekből. Később mindkét pár sokat utazott belföldön és a rendszerváltás után külföldre is, a családdal, barátokkal és kettesben egyaránt. A külföldre történő nászutas utazás – annak ellenére, hogy ekkorra már többen részt vehettek társas utazáson - különleges volt a településen, a két interjúalany nem is

³²⁶ Interjúrésztlet: Ivett és Gábor, 1984, Olaszország.

³²⁷ Interjúrésztlet: Piroska, 1978, Olaszország, Svájc.

igen beszélt róla előtte, mert nem akarták, hogy irigyeik legyenek. Ez jól mutatja, hogy elvileg adott (újdonság, majd idővel divat) volt a külföldre utazás – elsősorban a baráti országokba – mégis nagy anyagi áldozatot követelt egy-egy ilyen út.

Az alábbi példa azon család harmadik generációja, akik közül a nagyszülők 1928-ban olaszországi nászúton vettek részt. Linda 1985-ös nászútja a templomi esküvői szertartás után következett, a polgári szertartásra előző évben került sor. Linda és férje ekkor még egyetemisták voltak.

A. nagyon vágyott [Rómába] latinusként. Nem volt előtte, én sem, leszámítva a pocaklakóságot. Otthon mindig azt hallottam, hogy Róma a világ közepe, a legnagyobb csoda, a legtöbb műemlék, én ebben nőttem fel. A.-nak is jött a vonzalma Rómához. Megérkeztük Rómába, három hétre, repülön, a repülőjegyet anyósoméktól kaptuk nászajándékba, [...] két helyről is volt némi valutánk és apám is adott pénzt. Így vágtunk neki, nem volt nagyon sok pénzünk, úgy módjával. Nem volt lefoglalva szállás, ezt biztosan tudom [...]. Egy kis utcában egy kis szállodában töltöttünk két és fél hetet, nem is nagyon hagytuk el a várost, csak jártuk és néztük, jól bírtam a terhességeket, talppal nem bírtam, rengeteget mentünk, mindig gyalog. Jól éreztük magunkat. Két kiránduláson voltunk, Tivoli, azonnal bele szerettem és egyszer a tengernél Ostiában. A tenger nem szép, de a város klassz.³²⁸

Linda esetében erősen érződik a nászút kiválasztásának tudatossága, egyrészt a férj szakmájából, másrészt a feleség családi utazástörténeteiből építkezve. Az utazáson készült fotók egy albumba kerültek a templomi szertartás napján készült fotókkal együtt (**10. kép**). Amikor arról beszélgettünk, hogy mitől is volt ez a római út nászút, kiderült, hogy nagyban összemosódik a későbbi római utakkal, illetve kapcsolatuk szempontjából ezt megelőzte egy romantikus, egymással először együtt utazás, mely Linda szerint sokkal inkább tekinthető nászútnak, mint a római, „hivatalos” nászút:

Azt gondolom, hogy a mi igazi nászútunk egy évvel korábban volt [még a polgári szertartás előtt]. Harmad év után voltunk egy szintén három hetes, hosszú dalmáciai úton, részletekben hajóval bejártuk egész Dalmáciát főnről Dubrovnikig. Hogy milyen együtt utazni, az ott lett lelesztelve. Ez [Róma] a második nagy út volt. De hát ez volt a nászút. Ott [Dalmácia] vettük meg a valami kis vacak, de arany gyűrűt, nem is volt soha más gyűrűnk, csak az, Jugoszláviában, mert akkor az volt. Őrült romantikus volt, nagyon kevés pénzünk volt, honnan lett volna, szüleink nem adtak annyit, kicsit dolgoztunk előtte, mindenfélét eladtunk, könyveket, mindent megtettünk, hogy elmehezzünk. [...] Az nyilvánvaló volt, hogy a Mediterráneumot imádjuk, nem volt olyan extra eljutni

---

³²⁸ Interjúrészlet: Linda, 1985, Róma.

Olaszországba. Interrail is már megjelenik, mi nem voltunk, de a baráti körünkben sokan, bátyám többször is volt.³²⁹

Különösen a Nyugat-Európába tett utazások lehetőséget adtak arra is, hogy a hazaitól nagyban eltérő életkörülményeket, életmódot megtapasztalhassák a fiatalok. Ezzel kapcsolatban is kaptam visszajelzéseket az interjúkészítések során. Többen kiemelték a vásárlási lehetőségeket, ez nagy különbséget jelentett a belföldi nászutakkal, a szociálturizmus adta keretekkel szemben, ahol leginkább apró emléktárgyakat vásároltak maguknak vagy a közeli családtagoknak.³³⁰

Emléktárgy? Nem hoztunk semmi olyat, magunknak magnót vettünk, divat volt, akkor bejöttek a kétkazettás sztereo magnók, itthon nem nagyon voltak. Lehet, hogy vehettünk csecsebecsét, szoktunk ilyen füzeteket venni az ottani városról, meg ilyeneket.³³¹

Vásárlás, abban az időben a lemezek, megalondultunk érte, Jugoszláviában, az volt a lényeg, a férjem előtte diszkózott Süllysápon, neki ez adott volt. Barátoknak, munkatársaknak, édességben gondolkodtunk. Magunknak vettünk két aranymedált, amit a gyerekek harminc éves korukban megkaptak. Kis lapos kör, jellegtelennek tűnő, de nekünk fontos. Velencében vettük, azt hiszem. A farmer volt még akkor nagyon menő, akkor az így működött. Vettünk csizmát, azt is Velencében vettük, mindketten. Leesett az állunk, hogy a vásárlóét mit meg nem tettek.³³²

Az 1978-as, több nyugat-európai országot érintő utazás kapcsán a különbségekről így nyilatkozott az interjúalany:

Különbség még: tengerparti pihenés, ahol az embereket úgy láttam, hogy megtehetik azt, hogy több napon keresztül csak úgy elvannak, ott valahogy szabadabbnak láttam az emberek életét. A választék az üzletekben pazar volt, az ábécében mindent lehetett kapni, a kiszolgálás, rengeteg turista. Meg nekem a szabad erkölcs, nálunk még korlátozva voltunk, akkor még nem volt ez a szabad élet, Németországban szembesültünk, megláttuk az első szex boltot, utána meg láttuk, hogy minden második az volt. Bementünk, venni nem vettünk semmit, de megnéztük.³³³

A korszakra általánosan jellemző volt a képeslapok küldése, függetlenül attól, hogy belföldre vagy külföldre utazott a pár. Általában a közeli családtagoknak (szülők,

---

³²⁹ Interjúrészlet: Linda, 1985, Róma.

³³⁰ A turisztikai emléktárgyakról bővebben: STEWART 1993, LURY 1997, FEJŐS 2003, KUNTZ 2004. A nászutas emléktárgyakról: SHIELDS 1991: 152., BATA 2008c.

³³¹ Interjúrészlet: Ivett és Gábor, 1984, Olaszország.

³³² Interjúrészlet: Piroska, 1978, Olaszország, Svájc.

³³³ Interjúrészlet: Piroska, 1978, Olaszország, Svájc.

testvérek, egyéb rokonok), kisebb részben barátoknak és munkatársaknak küldtek lapot, azoknak, akik ettől függetlenül is tudták, hogy nászúton vannak. Két interjúalanyom megőrizte szüleinek küldött képeslapot (**14. kép**).³³⁴ Ezek egyikén sem szerepel, hogy nászútról küldték. Piroska említette, hogy nem nagyon mondták a faluban, hogy hová mennek nászútra, mert nem szeretett volna irigyeket. A nászútról való beszélgetések alapján elmondható, hogy a korszakban a nászút nem igazán volt beszédtema, az ismerős párokról nem mindig tudták, hogy hol is voltak pontosan nászúton.

Nászút és nászéjszaka

A nászút és a szexualitás elválaszthatatlanok egymástól, a nemzetközi kutatások többsége érinti a témát, sőt arra is akad példa, hogy ez áll a társadalomtudományos vizsgálat középpontjában,³³⁵ ezzel szemben a korábbiakban már bemutatott hazai szórványos vizsgálatokban ez a legtöbb esetben tabunak minősül, pedig az intimitás, a szexualitás nem szakítható el a nászúttól. A nehéz, leginkább elhallgatott vagy éppen viccként kezelt témával szintén találkozhatunk önéletrajzi³³⁶ vagy szépirodalmi munkákban. Adataim szerint már az 1970-es években sem tekinthető a nászút a szexuális beavatás kizárólagos alkalmának.

Fontos volt, hogy ez a nászút, azért volt fontos, mert a mai világban előtte már élnek együtt, van közös emlék, elég konzervatívak voltak a mi szülein, hogy együtt aludjunk, voltunk együtt előtte, titokban, úgy tudták a szülein, hogy a barátnőmmel megyünk, úgy volt megjátszva, senki nem tudja még rajtad kívül még. [...] Előtte nem lehetett, megoldotta mindenki, az öregek felmentek a szénakazalba, akkor is volt. Inkább az utazás a lényege, nem az.³³⁷

A testiség kérdése a nászút korai és részben az általam is vizsgált időszak történetében közvetlen kapcsolatban állt a szexualitással, az ifjú pár fizikai és lelki közelkerülésével. Ezek a folyamatok az 1970-es évekre már differenciáltabb képet

---

³³⁴ A kérdőíves felmérés alapján a képeslapot küldők aránya 2000-es évekre jelentősen csökkent, az sms, email küldés felváltotta a híradás ezen formáját. Ezt megelőzően a nászutasok közel fele küldött képeslapot az útról.

³³⁵ A nemzetközi szakirodalomban a korábbi korszakra vonatkozóan a szexualitás központi témája MICHIE kutatásának (MICHIE 2001, 2006), BULCROFT és szerzőtársai, Urs KELLER szintén számos ponton érintik a témát (BULCROFT ET AL 1999, KELLER 2006).

³³⁶ POLCZ Alaine leírja nászéjszakája történetét, majd az azt követő nászúton a szexuális élet kínzó jelenlétét, a napközben rideg és üzleti ügyeket is intéző férje mellett (POLCZ 2017:9-12).

³³⁷ Interjúrészlet: Piroska, 1978, Olaszország, Svájc.

mutatnak, a házasság előtti együttélések szokásossá válásával, a premaritális szexualitás elterjedésével pedig részben veszítették jelentőségükből. SZÉMAN Zsuzsa Felsőtárkány párválasztási és lakodalmas szokásainak elemzésekor³³⁸ a nászutat a *Fogamzásgátlás, születésszabályozás, családtervezés Felsőtárkányon* című fejezetben tárgyalja. A nők szexuális beavatottság szempontjából írja le a nászút szerepét és jelentőségét:

A nászút a nőknél igen fontos szerepet töltött be. A férfiaknál általánosabb az a vélemény, hogy a nászút „inkább csak szokás, kellemes pihenés.” A férfiaknak jutott ugyanis legtöbbször a „tanítói” szerep. Egy férfi ítélte csak meg a nászútját nagyon jónak, de ő sem a szexuális öröme, hanem a jó társaság miatt. A nőknél a nászutat illetően 3 csoportba oszthatók a vélemények. A nászút jelentette az igazi összeszokást azoknál, akiknek egyáltalán nem volt a házasság előtti szexuális kapcsolatuk, s ezért – bármilyen jó is volt egyébként, nem jelentett számukra igazi boldogságot, örömet, sőt a szexuális kapcsolat megkezdésével járó nehézség, a férfiak megértése és segítőkészsége ellenére a legtöbbjüknek elrontotta az örömet. A nők mégis pozitívan ítélik meg a nászutat, közös élményt jelentett mindkettőjüknek, segítette az összeszokást, lerövidítve a tényleges összeszokás idejét. Ezzel együtt a nászutat olyan élménynek ítélik meg, ami átsegítette őket a házasságban adódó konfliktusokon, s elősegítette a házasság stabilitását. [...] Azok a nők, akiknél hosszan tartó szexuális kapcsolat előzte meg a nászutat, jónak és kellemesnek tartották azt, s szintén a házasságot erősítő kapcsolatnak könyvelték el. Igazi életre szóló élményt jelentett a nászút azoknál a nőknél, akiknek házasság előtti 1-2 hónappal volt szexuális kapcsolatuk. A házasság előtti kapcsolatnál, az esküvő közelsége miatt a nőkben sem a hopponmaradás, sem a terhesség miatt nem alakult ki félelem, így a legkellemetlenebb perióduson, az összeszokás szexuális értelemben vett legnehezebb szakaszán már túljutottak, s a nászút csodálatos élményt jelentett számukra és a házasság stabilizálásában rendkívül nagy szerepet tulajdonítottak neki. Ezek a nők mindenkinek azt tanácsolják, leánygyermeküket is úgy kívánják nevelni, hogy a házasság előtt 1-2 hónappal kezdjenek szexuális életet. „Akkor már nagy baj nem történhet, ha teherbe esik is.” Kivételt itt egy nem szerelemből kötött házasság esetében találunk, ahol a szexuális összeszokásig több minimum egy év is beletelt.³³⁹

Az Ifjúsági Magazin írásait elemezve TÓTH Eszter Zsófia a következő példát hozza a házasság előtti szexualitás kérdésében, az 1970-es években

[...] a házasulandóknak is részt kellett venniük kötelező, házasság előtti tanácsadáson, amelyet kórház körülmények között, a Nővédelmi Tanácsadó rendelőjében végeztek. Az újságíró meginterjúvolta a tanácsadó orvosnőt, aki az V. kerületben házasságot kötőket készítette fel a házasesetre. Az orvosnő

---

³³⁸ SZÉMAN 1983; 1986.

³³⁹ SZÉMAN 1986: 92-94.

statisztikája szerint az átlag házasulandók 3-6 hónappal megismerkedésük után „létesítettek szexuális kapcsolatot” és két-két és fél évvel később házasodtak össze.³⁴⁰

A kutatás kérdőívét kitöltők is utalnak a nászút jelentőségére az első együtt töltött éjszaka tekintetében, bár erre vonatkozó kérdést nem tettem fel. A személyes beszélgetések során azonban igen. A válaszok azt az előfeltevésemet igazolták, mellyel a SZÉMAN Zsuzsa kutatásában is találkozunk: az 1980-as években már nem volt egymással szemben kötelező elvárás az esküvőig tartó szüzesség (elsősorban a nők részéről). Ez jelzi a hagyományhoz, előírásokhoz ragaszkodás lazulását, az erkölcsök átalakulását és az esküvő előtti tartós párkapcsolat jelentőségét. Ennek ellenére a nászút még ekkor is betöltötte a „hagyományos” hivatását, saját adataim azt mutatják, hogy többen ezen út alkalmával találtak egymásra.

Én abszolút nem tudom, hogy a barátnőim hová mentek nászútra, nem volt egy olyan fontos dolog. Vagy, hogy voltak-e egyáltalán, nem volt ez téma akkor. Nem volt olyan fontos ez akkor, nem is a hely, hanem hogy egy hétig együtt legyünk, az ember alig várja, akkor ott beteljesedik, hogy egy hétig együtt legyünk. Most plusz cél van, hogy láss valamit, vagy eljuss egy olyan helyre, ahová utána már nem lesz lehetőség. Abban az időben nem ez volt, hanem inkább kettesben lenni, olyan helyre, ahol nem zavarnak az ismerősök, hanem csak ketten vagytok. Nem kell félni, hogy meglátnak a sarkon, akkor még úgy csattant el egy puszi is, hogy meg ne lássa a szomszéd. Inkább romantikus volt, élveztük a kettőnk kapcsolatát. Jó volt, de többet vártam tőle. Nem tudom megfogalmazni. Mikor a gyerek született, boldog voltam, akkor éreztem igazi boldogságot. A nászút után nem éreztem, hogy most férjhez mentem, túl vagyok az első éjszakán. Nem azt mondom, hogy nem volt jó, de kicsit hétköznapi volt nekem, nem volt felemelő, nem volt semmi benne. Évfordulókor megemlítjük, inkább kerek évfordulókor, tavaly nosztalgiáztunk. Nálunk nem voltak ilyen élmények, nem volt olyan dolog a nászúton, ami plusz lenne, ami rátette volna a pontot, hogy erre szívesen visszaemlékszel.³⁴¹

Együtt töltött éjszaka? Kis kíváncsi, konkrétan az éjszaka igen, nem mert később mentünk. Nem, az már megvolt előtte. Legtöbben úgy mennek, hogy otthagyják a vendégeket, vasárnap mentek el. Szerdán mentünk, mert akkor volt a váltás. Kilenc hónapra született a lányunk.³⁴²

Első együttlét? Igen, akkor, voltak ilyenek is, olyanok is, nekünk akkor. Ez volt az első együtt töltött hét. Utána anyuénál laktunk, egy évre vettük meg a házat.³⁴³

---

³⁴⁰ TÓTH – MURAI 2014:74.

³⁴¹ Interjúrésztlet: Judit, 1975, Mátrafüred.

³⁴² Interjúrésztlet: Sarolta és Mihály, 1969, Balatonlelle.

³⁴³ Interjúrésztlet: Bettina, 1985, Dombóvár.

A kérdőív több ponton tartalmaz adatokat a szexualitással kapcsolatban. Például a 31. kérdésre (*Miért tartotta fontosnak, hogy elutazzanak az esküvőt követően?*) adott válaszok között: „Kettesben lenni a hétköznapiak előtt. Zavartalanul elmerülni egymásban testileg-lelkileg. (A szexet mi a házasságban kezdtük.)”³⁴⁴. A kérdőív 36. kérdése az álomnászút jellemzésére vonatkozott, a válaszok egy része az intim együttléteket is tartalmazta közvetett vagy direkt módon. A mai nászútról publikussá tett blogok, beszámolók olykor érintik a szexualitás kérdését. Többnyire azonban a téma intimitását tekintve közvetett módon.

Az utolsó könyv, amit épp ma végeztünk ki közösen, az a Tiszta Szex.³⁴⁵ Ezt Adri szerezte be, de mikor megláttam, mondtam, hogy ez engem is érdekel, ki ne hagyjon belőle. Így ezzel kezdtük a közös (fel)olvasást. Teli van elgondolkodtató dolgokkal, jó ötletekkel. Meglepően nyíltan ír a szexről, sokak ezt már lehet nem is bírnák olvasni. Megtudhatjuk, hogy milyen típusú emberek vannak, hogyan kell mérni a férfiasságot és hogy mit jelent az, hogy hét csillagos szerető. Nálam csak egyetlen téma volt, amit kicsit magyarázkodásnak tartok részéről és nem követendő és elfogadható példának. Ez a megcsalás és szerető tartása. Rengeteg érvet felhoz, hogy ez miért jó, hogyan használjuk pozitívan a kapcsolatunk terén, de én inkább abban hiszek, hogy házon belül, bátran, új dolgokkal kell orvosolni a problémát és nem másnál keresni az örömet. Azt hiszem egy éve nem aludtunk ennyit, mint amennyit most sikerült. Nagyon ránk fért már. Sokáig az ágyban voltunk és éltük a friss házasi életet :)³⁴⁶

---

³⁴⁴ Kérdőív: 159/2015, 1999, Balaton.

³⁴⁵ SOMA 2012.

³⁴⁶ ADRIENN ÉS CSABA 2012.

VII.

Az egzotikus sziget – nászút a rendszerváltás utáni turisztikai kínálatban

Az utazási irodák és ajánlataik

Míg az államszocializmus idején a nászút esetében leginkább az esküvő és a lakodalom körüli szokásrendbe illeszkedő utazásról beszélhetünk, a rendszerváltást követően a nászútra indulóknak csak egy része jelöli meg az utazás indokaként a szokás- vagy hagyománykövetést.³⁴⁷ Mások életstílusának része az utazás, ehhez illeszkedik a nászút is. A megváltozott politikai, gazdasági környezetben a nászút (vagy annak elutasítása) igazodik a turizmus és az esküvő esetében tapasztalható fogyasztási szokások átalakulásához.³⁴⁸ A nászút az utazási irodák kínálatában és az egyre tudatosabban alakított életutakban az egyéni igények preferálása miatt sokszínűbbé, egyedibbé válik. A rendszerváltást követő nászutazás vizsgálatához a kérdőíves felmérés, interjúk adatai mellett más típusú forrásokat is elemzek. Ez részben adódik a tájékoztató, élménymegosztási formák átalakulásából, és adódik az utazási irodák ajánlatainak hozzáférhetőségéből, az internetes tájékoztató és élménymegosztás egyre intenzívebbé válásából. A nászút előtti tájékoztató, információgyűjtés forrása a következőképpen alakult:

3. táblázat: A nászút helyszínével kapcsolatos tájékoztató formái (kérdőíves felmérés adatai)

Tájékoztató/Korszak	1967-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2015	összesen (válasz)
<i>Utazási iroda</i>	2 (6%)	9 (29%)	17 (19%)	7 (8%)	35 (13%)
<i>Internet</i>	0	2 (6,5%)	17 (19%)	29 (34%)	48 (18%)
<i>Internetes fórum, tematikus oldal</i>	0	0	4 (4,5%)	7 (8%)	11 (4%)
<i>Barátok</i>	9 (29%)	6 (19%)	16 (17,7%)	25 (29%)	56 (21%)
<i>Beutaló, munkahely</i>	13 (41%)	3	2	0	18 (7%)
<i>Korábbi utazás</i>	3 (10%)	1	7 (7,8 %)	7 (8%)	18 (7%)
<i>Látogatás</i>	1	4	3	3	11 (4%)
<i>Ajándék</i>	2 (6%)	1	6 (6,7%)	3	12 (4,5%)
<i>Egyéb</i> ³⁴⁹	1	5 (16%)	26 (29%) ¹	23 (27%)	55 (21%)
Összesen (fő)	31	31	90 (98 válasz) ³⁵⁰	86 (104 válasz) ³⁵¹	264 válasz (238 fő)

³⁴⁷ A kérdőív arra a kérdésre, hogy miért tartották fontosnak a nászutat, a válaszadók 13 százaléka írta azt, hogy azért, mert szokás, hagyomány a nászút.

³⁴⁸ URRY 1995a, SCHULZE 1988, MEETHAN 2001, PATERSON 2006.

³⁴⁹ Last Minute akció, üdülési csekk, saját nyaraló, nyomtatott anyagok (útikönyv, magazin), film, szülők nászútjának helyszíne, utazás kiállítás, több együtt.

³⁵⁰ A válaszadók közül 7 fő több (kettő vagy három) csatornán keresztül is tájékozódott.

A tájékozódási lehetőségek növekedésének ellenére a kérdőíves felmérésből jól látszik, hogy a barátok, rokonok személyes tanácsai körülbelül azonos szinten maradnak a vizsgált korszakban. A százalékos megoszlást tekintve az utazási irodák igénybe vétele a rendszerváltás utáni tíz évben a legintenzívebb, az internetes tájékozódás előtérbe kerülésével csökken a jelentősége – bár ajánlataikról az online felületek információval szolgálnak. A szocializmus idején és a 2000-es években viszonylag magas az egyik fél vagy a pár által közösen meglátogatott korábbi helyszín újbóli felkeresése, tehát az egyéni élmény megosztása vagy a közös megisméltése az életút új szakaszában.

Természetes módon nő az internetes felületek, fórumok szerinti tájékozódás aránya az utazások tervezése és döntéshozatal során: 2010 és 2015 között a párok 42 százaléka az internet alapján tájékozódott. A 2000-es évek második felétől a nászútra indulók korosztályában az internetes tájékozódás, hozzáférés került előtérbe, ezért az internetes felületek közül kiemelten a nászúthoz kapcsolódó és speciális egyéni utakhoz kötődő oldalakat is forrásként kezeltem. Ezt a korszakot öleli fel a szintén internethasználathoz kötött kérdőíves felmérésem jelentős része (a nászutazók 89 százaléka).³⁵² A korszakra vonatkozóan interjúkat száma az egyéb típusú bőséges forrásanyag miatt kevesebb, mint a szociálturizmus idejére vonatkozó.

1989-re a kereskedelmi szállások rendszere megerősödött az országban, a szociálturizmus kínálta lehetőségekkel csupán az üdülők negyede élt.³⁵³ A rendszerváltást követően megnőtt az utazási irodák szerepe. Nemzetközi változásokat, modelleket közvetítettek, közvetítenek. Az úticélok és utazási lehetőségek skálája jelentősen kinyílt: új földrészek, új országok, különleges nászút típusok jelentek meg. A nászutasok köre jelentősen kibővült a rendszerváltás óta. Az államszocializmus idején nem készült reprezentatív felmérés a nászútra indulókról, ahogy a rendszerváltást követő időszakról sem. Az 1989 utáni korszak turizmusáról az általános összefoglalók alapján elmondható, hogy az 1990-es évek közepétől az utazásban részt vevők rétegzettségére a korábbihoz képest nagyobb és szélesebb skálán mozgó kínálat miatt összetettebb, társadalmi érintettsége is szélesebb. A 2000-es

---

³⁵¹ A válaszadók közül 15 fő több (kettő vagy három) csatornán keresztül is tájékozódott.

³⁵² Az 1989 után nászutazók közül 93 pár (a teljes 40,5 százaléka) 2000 és 2009 között, az internethasználat elterjedésének időszakában, 2010 és 2015 között pedig 81 pár (a teljes 35,3 százaléka) adatait kaptam meg.

³⁵³ CZEGLÉDI-IMRE 1989:7.

évek elejétől az internet adta tájékozódási és foglalási lehetőségek, a fapados járatok által kínált olcsóbb lehetőségek miatt a külföldre utazás egyre többek számára elérhető.

A korszakban – nehezen mérhető formában ugyan – az ideális nászútról alkotott képet alakítják az irodalmi művek, filmek, sajtóhírek. A magyar és a nemzetközi populáris- és szépirodalom egyaránt ontja magából a nászúthoz kapcsolódó romantikus, a korábbi időszakokban játszódó, drámai vagy a krimi és a thriller műfajba tartozó történeteket.³⁵⁴ A téma és a nászút címben szerepeltetésének állandó jelenléte részben utal arra, hogy a nászút egy kitüntetett időszak, természetes része az életútnak, az itt történő váratlan események az elvárt idillt romolják le. A napi sajtóban is rendre olvashatunk híres emberek nászútjáról, erre időnként forrásaimban is történik hivatkozás. Ezen források értékelésre nem térek ki részletesen, csupán jelzem létezésüket.

A kérdőíves vizsgálatok alapján a rendszerváltás után házasodók részéről arra a kérdésre, hogy miért tartották fontosnak, hogy nászútra menjenek, sokféle válasz érkezett. A legtöbben a közös élményt, együtt töltött időt és az esküvő utáni nyugalmat emelték ki; sokan csak a szokás miatt mentek. A válaszolók jelentős része magát az utazást jelölte meg indokként.³⁵⁵ Általánosan elmondható, hogy a közös életút, a közös utazások sorában egy különleges, egyedi élmény keresése, álom megvalósítását célozták azok a nászútak, mely nem csupán a hagyománykövetés sorába illeszkedett.

A termékek állandó finomodása és javuló minősége képtelen ellensúlyozni az élményintenzitás csökkenését. Az ember egyre messzebbre és egyre kényelmesebben utazik, a fényképezőgépek egyre fortélyosabbak, a joghurtkínálat egyre egzotikusabb változatokat produkál, az autókra áramvonalasító díszek és szélesebb gumibroncsok kerülnek, a régi sztereokészülékeket CD-lejátszók váltják fel, a „nyárspolgári” bútorok mutatós berendezésnek adják át a helyüket, a belvárosok fogyasztóbarát

---

³⁵⁴ A teljesség igénye nélkül válogatva: fordítások - HEIME 1991, ARNOTHY 1997, LOTTINGE 2005, PATTESON 2005, JARRET 2010 (Tiffany sorozat), MONDIANO 2015; magyar művek, melyek magánkiadásban jelentek meg, így nagy tömegekhez való eljutása kétséges: NÓGRÁDI KOVÁCS 1992, DÉSAKNAI 1994, VASS 2007.

³⁵⁵ A kíváncsiság, az utazhatnék és a szokásrend miatt. (Kérdőív: 6/2015, 2015, Málta). Így szokás, alibinek jó volt, azaz indokolható volt az utazás :-). (Kérdőív: 36/2015, 2015, Toszkána). Mind a ketten szenvedélyesen szeretünk utazni, fel sem merült, hogy ne menjünk el. Igazság szerint jobban vártuk mint magát az esküvőt. Közel fél évig szerveztük az utat. (Kérdőív: 75/2015, 2015, Korfu). Mindig is utazással töltöttük a szabadidőnket, ha tehattük, ezért az esküvő után is utazással akartuk „emlékezetesebbé tenni” az esküvőt. (Kérdőív: 111/2015, 2011, Törökország).

sétálózóknak alakulnak. Csakhogy megvenni az élménykínálatot lehet, de nem élményt – ez utóbbiról mindenkinek magának kell gondoskodnia.³⁵⁶

Az életre szóló, vagy örök élmény a nászút kapcsán bevett szlogen, reklámfogás, az általam vizsgált utazási iroda kínálatában állandóan jelen van. Ez a szólam a kérdőívre adott válaszokban is hangsúlyosan megjelenik. A fogalom másfél évszázada forgalomban van. Az utazás iránti növekvő igény egybefolyik az élménykeresés motívumával. Az élmények fontossága és a vizuális fogyasztás felértékelődik. A rendszerváltást követő időszak első szakaszában az utazási irodák jelentették a fő mozgatóerőt. Az internethasználat növekedése következtében az új típusú élmények fogyasztása, népszerűsítése tekintetében csökkent, jelentőségük, de nem szűnt meg teljesen. A kérdőíves felmérés alapján: 1967-1989 között 6 százalék, 1990 és 1999 között 29 százalék, 2000 és 2009 között 19 százalék, valamint 2010 és 2015 közti időszakban 8 százalék (a teljes adatsorra vonatkozóan 13 százalék, rendszerváltás után összességében 14 százalék). A két tájékoztatói forma átjárhatóságáról sem szabad megfeledkezni: az internetes keresések elvezetnek az utazási irodák ajánlatához is. Az egyének tájékozódásában, az utak megszervezésében, árusításában az utazási irodák, utaztató cégek meghatározó, szakértő szerepet játszanak. Ian MUNT szerint az utazást érintő, a huszadik század második felében történt változások oka a fogyasztási szokások és a fogyasztásban résztvevők szerepének – így az utazási irodák – megváltozásában keresendő. Ezek közül az utazásszervezők, idegenvezetők professzionalizációja és a diskurzus/gyakorlat, vagyis az utazási katalógusok valóságos használata a turizmusipar egészét jelentősen befolyásolja.³⁵⁷ A helyek, helyszínek és a hozzájuk tartozó mítoszok, képzetek és divat kialakulásának, hatásának vizsgálata a szakirodalom egyik hangsúlyos eleme. Az utazási irodák a fogyasztás befolyásolásának eszközeit folyamatosan változtatják, korszerűsítik. „A turisztikai célpontok kiválasztásában az a – főleg álmodozásból, a fantázia világából származó – várankozás játszik szerepet, mely szerint a hétköznapitól eltérő erősségű vagy jellegű örömök, élmények érik az odalátogatót.”³⁵⁸ Részben az utazási irodák felelőssége a turista úgynevezett nem materiális élményeinek, elvárásainak a megformálása, vagyis a remények, vágyak befolyásolása. A turizmus és vizuális

---

³⁵⁶ SCHULZE 1998:200.

³⁵⁷ MUNT 1994: 110-119.

³⁵⁸ URRY 1990b:26.

kultúra kapcsolatát vizsgáló David CROUCH és Nina LÜBBEN szerint „a turisták nem feltétlenül a gazdasági és társadalmi tényekre, hanem a turista célpontokról cirkuláló kép(zet)ekre reagálnak.”³⁵⁹ A nászút kapcsán elvárható élmények megfogalmazásához az irodák – személyesen, katalógusokkal és az interneten – konkrét segítséget vagy legalábbis tájékozási pontokat, mintát adnak. Ezáltal részben ők teremtik meg a nyilvánosság számára követendő (majd a privát szférában életre kelő), valamint a globális (elsősorban amerikai, nyugat-európai) mintákat modellező és követendő tipikus nászutat. A standardizáció alapjait és az ehhez való viszonyt fektetik le. LÖFGREN felveti a kérdést: a turisztikai élmények esetében az utazási iroda vagy az utazó kezében van-e a szabályozás lehetősége? Az utat az irodák elő- és elkészítik, a turistának pedig fel kell készülnie rá, mindez azonban magában hordozza a helyszínen az autentikusság hiányából adódó csalódottság érzését is.³⁶⁰

Az utazási katalógusoknak egyrészt olyan praktikus tanácsokat, információkat kell tartalmazniuk, melyek megkönnyítik a döntéshozást az úticél kiválasztásával kapcsolatban és később az utazás megtervezését, a helyszínen való tájékozódást. Másrészt a kiadványt összeállító, nemzetközi irányokat követő utazási irodák a megjelenő úticélokról olyan képzetet hoznak létre, mely életszerű választási lehetőségeket biztosítanak a tervezéshez.³⁶¹ A nászutak kapcsán BULCROFT-ék így fogalmazzak: „A hirdetések szövegei és képei arra készítetik az olvasót, hogy elképzelje, és önmagára vonatkoztassa a sugallt élményeket és a nászutas párokat arra ösztönzik, hogy ’megírják’ saját változatukat.”³⁶² Adódik a kérdés, hogy milyen is a magyarországi irodák ajánlataiban létrejött/létrehozott álomnászút? Milyen korlátok közé szorítják a nászutatni vágyót?

A rendszerváltás után a korábban monopolhelyezettel bíró utazási irodák egyeduralma megszűnt. A szocializmus idejében az irodák elsősorban belföldi nászutas szállodai csomagokat kínáltak napjainkhoz hasonló konstrukcióban (árengedmény, ajándék vacsora). Az 1990-es évek második felétől jelennek meg egyre növekvő számban a külföldi úticélok. Hirdetnek 1998-ban álomesküvőt (Jamaica, Hawaii), egzotikus

---

³⁵⁹ CROUCH – LÜBBEN 2003:4.

³⁶⁰ LÖFGREN 1999.

³⁶¹ FESENMAIER 2003.

³⁶² BULCROFT ET AL 1999:66.

nászút (Ciprus, Málta, Gambia).³⁶³ A 2000-es évektől kezdve az egymással versengő nemzetközi és hazai irodák a globális folyamatokhoz és az új utazói igényekhez igazítják ajánlataikat. A többszereplős ágazatban az utazási irodák mellett az utaztató cégek és a szálláshelyek bírnak meghatározó szereppel.³⁶⁴ A növekvő népszerűségű internetes ajánlatok kapcsán utazási irodák oldalai, egyes országok és érdeklődési körök szerinti tematikus oldalak is lehetőséget nyújtanak a nászúttal kapcsolatos tájékozódásban.³⁶⁵ A közösségi hálózatok megjelenését követően a nászutas (és más, korábban nagy látogatottságot fogadó) tematikus oldalak használata visszaesett. Céges szinten is a közösségi oldalakra tevődött át a potenciális utasokkal történő kapcsolattartás és később a reakciók fogadása, a visszacsatolás. A fogyasztóorientáció következtében a piaci szegmentáció megnőtt, új turizmusfajtákkal találkozunk, új turisztikai termékek kerültek piacra – párhuzamosan az olyan fogalmak terjedésével mint például az örökségturizmus, kulturális turizmus, etnikai turizmus.³⁶⁶ A nászút nem szerepel ezen új fajták között sajátos kategóriaként. Ennek valószínűleg az lehet az oka, hogy egy történeti utazási formáról van szó. Mégis úgy gondolom, hogy az 1990-es évektől kezdve a nászút egyre nagyobb hangsúllyal szerepel az utazási ajánlatok között, és a nászutas kínálaton belüli specializálódás is egyértelműen megfigyelhető. Mivel a turisztikai ágazat mellett az esküvőszervező cégek is vállalják a nászúttal kapcsolatos teendőket, ily módon a két esemény - esküvő és nászút - üzleti szinten is összekapcsolódik. És vica versa – utazási irodák is vállalják a külföldön történő, esküvővel egybekötött nászutas teljes körű szervezését.

A kérdőíves válaszok között ritka az olyan adat, amely utazási irodák által kínált utazási formákra vonatkozna, vagy hivatkozna. Mint említettem, több külföldi és hazai nászutas, vagy külföldön történő esküvővel kapcsolatos kutatás kiindulópontja volt tematikus, esküvői vagy turisztikai kiállításokon megjelent érdeklődőkkel való kérdőívezés, interjúztatás.³⁶⁷ Magyarországon is léteznek efféle vásárok, évente több alkalommal. Számos, a témához tematikusan kapcsolódó kiállítás (utazás, esküvő) kínálatában megjelennek az utazási irodák, nászutas lakosztályokkal szolgáló

---

³⁶³ ESKÜVŐI DIVAT 1998.

³⁶⁴ Egy-egy utaztató, szálloda ajánlatai több utazási irodában is helyet kapnak (saját katalógusok, internetes oldalak formájában).

³⁶⁵ A www.naszut.lap.hu 2008-ig működött, ezt követően megszűnt a felület.

³⁶⁶ PUCZKÓ-RÁTZ használja a turizmusfajták kifejezését, elsősorban a turisztikai szakirodalom alapján (PUCZKÓ-RÁTZ 2000).

³⁶⁷ Például BULCROFT ET AL 1999.

szálláshelyek.³⁶⁸ A legnagyobb, országos kiállításokon - *Utazás kiállítás* (Hungexpo), *Esküvő kiállítás és vásár* (Kongresszusi Központ), *Esküvői kiállítás* (Sportaréna)³⁶⁹ - csupán kevés számú utazási iroda mutatkozott, mutatkozik be nászutas ajánlataival. Ellenben több szálláshely is propagálta magát esküvői és nászutas helyszíneként. A (élmény)szolgáltatóipar tehát az esküvő és turizmus irányából egyaránt kiaknázza az utazás speciális formáját. A nászút kortárs szimbolikája is ezt a kettősséget erősíti: a nászutas desztinációk esetében a plakátok esküvői ruhában álló párokat mutatnak a tengerparton. Az esküvői ruha és tengerpart egyvelegéből adódik napjaink nászútjának új képi és élménykínálati világa: a távoli, egzotikus országban esküvői szertartással egybekötött nászút.

„Ha nászút, akkor Coral Tours!”

A kortárs utazási irodák ajánlatai előszeretettel kínálják az általuk „(álom)nászút”-nak nevezett utazás jól kidolgozott képét. Ez a virtuális utazás egy olyan földrajzi-tematikus élményt kínál, mely a turizmusban és fogyasztói kultúrában tapasztalható tendenciákhoz, nemzetközi divatokhoz igazodik. Az utazási irodák prospektusainak hozzáférhetősége esetleges, az 1990-es évekre vonatkozóan elvétve találtam anyagot. Arra törekedtem, hogy egy nagyobb időszakot átfogó kínálatot vizsgáljak, melyre leginkább a CORAL TOURS utazási iroda anyaga adta a lehetőséget. Brosúráiban a nászút idealizált formáját, illetve az elmúlt bő másfél évtizedben megfigyelhető változások jól nyomon követhetők. Egyaránt figyelembe vettem az utazási iroda papír alapú és online katalógusainak szöveges és (részben) képi világát, valamint a nászúttal egybekötött esküvő megjelenését s újabb dominanciáját. A katalógusokból kiolvasható adatok mellett felhasználom az iroda (névtelenséget kérő) munkatársai által szolgáltatott adatokat is. A választást az is indokolja, hogy ez Magyarország

---

³⁶⁸ Személyes tapasztalatom szerint egy-egy stand kínált kizárólag nászutat, az érdeklődés minimális volt, elsősorban az esküvőszervezéssel kapcsolatos cégek miatt érkeztek a látogatók.

³⁶⁹ ESKÜVŐ 2008; UTAZÁS MAGAZIN 2008.; *Esküvői kiállítás* 2015-től a nászutas kiállítói közt a CORAL TOURS is (http://eskuvoi-kiallitas.hu/?page_id=457&lang=hu_HU, utolsó letöltés: 2018. február 11.). 2018-ban még két utazási iroda, egy idegenforgalmi hivatal képviseltette magát.

legnagyobb nászutazásra specializálódott utazásszervező vállalkozása,³⁷⁰ kínálata 2001-től folyamatosan hozzáférhető.

Az iroda a „*Ha nászút, akkor Coral Tours!*” majd a „*Ha egzotikus esküvő, nászút, akkor Coral Tours!*” szlogent használja. Az interneten a *naszut.hu*³⁷¹ oldalról is az irodához jut a felhasználó. Az 1995 óta működő iroda kezdetektől az egzotikus utakra specializálódott; 2001-től adja ki *Nászutak* katalógusát és az iroda volt az első, amely esküvővel egybekötött külföldi nászutat szervezett egzotikus helyszínekre. Az egykori tulajdonos, ZIMONYI Magdi saját tapasztalatait kamatoztatva kezdte el az iroda nászutas arculatának kidolgozását.³⁷² A CORAL TOURS tematikus katalógusai³⁷³ nem egy adott helyszínt, hanem egy típust (egzotikus és nászutak) fognak össze, mellyel az „álomnászút” képét teremti meg. Tom SELWYN a posztmodern turizmus kapcsán megállapítja, hogy az utazásokhoz kötődő, demokratizált tudás következtében a katalógus írója is szabad kezet kap.³⁷⁴ Az ajánlatok összeállításánál a CORAL TOURS munkatársai figyelembe veszik a külföldi trendeket. A nemzetközi piacon fellelhető nászutas katalógusokat, ajánlatokat jól ismerik. Például a THOMAS COOK 2008-as nászutas és külföldi esküvői katalógusának desztináció nagymértékben megegyeznek a CORAL TOURS ajánlatával.³⁷⁵ Emellett beépítik a hazai piacon megjelenő új úticélokot, a hozzájuk érkező párok igényeit, a korábbi évek tapasztalatait.³⁷⁶ Mivel alapvetően egzotikus utakra specializálódtak, ezért a nászutak esetében is elsősorban egzotikus helyszíneket kínálnak.

---

³⁷⁰ A disszertáció írásának időszakában a CORAL TOURS nászutas irodaként hirdette magát, a kézirat lezárása előtt pár hónappal változtatott stratégiáján, ezt a tényt is figyelembe véve, a kínálatról és a megfigyelhető tendenciákról (a korábbiakhoz képest kevésbé hangsúlyosan, de jelen van az iroda ajánlataiban) nem múlt időben írok.

³⁷¹ Utolsó letöltés: 2018. január 31.

³⁷² VILÁGRA SZÓLÓ 2005. Az utazási iroda ügyvezető igazgatójával készített interjú DECODER 2011.

³⁷³ *Nászutak*, később *Nászutak, esküvő külföldön*, 2013-tól *Egzotikus esküvő, nászút*, 2015-ös katalógus pedig *Egzotikus esküvők, nászutak – amikor az álom valósággá válik* címmel. A 2013-as és a 2014-es katalógus azonos volt. A 2015-ben kiadott katalógus jelenik meg 2016-ban is. A legutolsó vizsgált katalógus a 2017-es.

³⁷⁴ SELWYN 1994:160.

³⁷⁵ THOMAS COOK 2008.

³⁷⁶ Az iroda dolgozói elmondták, hogy a kínálat összeállításában meghatározó szerepet tölt be a nászutasok véleménye, a párokat az utazás után telefonon felhívják és kikérik a véleményüket az útról. Ezek a beszélgetések általában élménybeszámolóval egyenértékűek, nincs kérdőív típusú kérdéssor, csak megkérdezik a párokat, hogyan érezték magukat. Személyiségi jogokra hivatkozva ehhez az anyaghoz nem fértem hozzá.

Nászutas ajánlatok: változás és állandóság, az úticélok

Az utazási iroda ügyfeleinek túlnyomó többsége külföldre utazik. Ennek okát az iroda egyik munkatársa abban látja, hogy a belföldi utakat megszervezik maguknak, lényeges árkülönbség nincs a CORAL TOURS ajánlatai javára. Az iroda kínálatában 2001-től – mint már volt róla szó - az esküvővel egybekötött nászút került fokozatosan a középpontba. Ezt jelzi a katalógus címének többször változása: *Nászutak; Nászutak, esküvő külföldön; Egzotikus esküvő, nászút* majd *Egzotikus esküvők, nászutak – amikor az álom valósággá válik*. A katalógus vizuális arculatának változása is az esküvővel egybekötött nászutat helyezik előtérbe: a címlapon egy-egy esküvői ruhában, virágcsokorral álló fiatal párt látunk a tengerparton (**18. kép**). Ez a sztereotípa, sablon köti össze a nászutat és az esküvőt. A nászút esetében a fogyasztók/vásárlók jól körülhatárolhatóak, fiatal párok, akik az esküvőt követő utazást közös életük legemlékezetesebb útjává szeretnék varázsolni. A CORAL TOURS munkatársa szerint a hozzájuk érkező érdeklődők többsége tájékozatlan, nem igazán tudja, hogy hová utazzon. A papír alapú és később az internetes katalógus fontos szerepet játszik a döntéshozásban. A személyes tanácsadás segíti az irodában hozzáférhető, az egyes területeket bemutató képes és szöveges prospektusok, útikönyvek. Az iroda munkatársai által készített fotóalbumok és a korábbi utasok fényképei közelebb hoznak egy-egy területet. Az iroda különlegessége a fűszertartókban tárolt 150 darabos homokgyűjtemény, a tárolás módja, felcímkézése egy konyha képzetét kelti, ahol a dobozokba zárva megízlelhetjük egy-egy terület esszenciáját: a tengerpartot.

Kedves Nászutasok! [...] Bízunk benne, hogy ajánlataink között megtalálják az igényüknek és pénztárcájuknak legmegfelelőbbet, s útiújról elégedetten térnek majd haza. Újszerű prospektusunk összeállításánál arra törekedtünk, hogy széles választási lehetőséget biztosítsunk Önöknek a magyarországi kastélyszállótól a klasszikus európai nászutas-városokon át egy álombeli Seychelle-szigeti nászútig. Reméljük, hogy utazásuk során mindenhol érezni fogják azt a megkülönböztetett figyelmet, ami a nászutasoknak a szervezés első lépésétől a hazautazásig jár.³⁷⁷

Ez a bemutatkozás összevág azzal a tanáccsal, mely egy 2005-ben jelent meg egy internetes esküvői oldalon:

---

³⁷⁷ CORAL 2006, 2007:1.

Meghitt, romantikus helyek, napos strandok, csendes erdők, nyüzsgő városok, álomhelyszínek, a lehetőségek tárháza végtelen. A nászút kiválasztásánál találjuk hát meg a leginkább nekünk való úticélt, és eközben ne az vezessen bennünket, hogy vajon mások hová is mennének, hanem hogy minket mi tesz majd boldoggá, és bár tekintettel kell lenni az anyagi lehetőségekre is, de a nászút attól még álomút legyen.³⁷⁸

Mindkét szöveg a nászút sokféleségére, az egyénre szabottságáról beszél: tehát tulajdonképpen bárhová mehetünk nászútra, azonban azt sugallja, hogy az igazi, álomnászút mégiscsak egy távoli, trópusi, egzotikus vidéket jelent.

A szakirodalom a turisztikai prospektusok három típusát különbözteti meg: információhordozó, reklámozó és csábító.³⁷⁹ A CORAL TOURS nászutas katalógusa leginkább információhordozóként jellemezhető. A szöveges és a képi világ egyensúlyban van, a vizuális és a verbális fogyasztók igényeit is igyekeznek kielégíteni. Az *Encyclopedia of Tourism* vonatkozó szócikke szerint³⁸⁰ a turisztikai kiadványok alapvetően négy jól elkülöníthető stratégiát alkalmaznak: attrakciók (vágyak és szükségletek) megfogalmazása, túrák (attrakciók és tevékenységcsomag) kialakítása, térképek (alapvető helyismeret) bemutatása és információk (részletes és adatgazdag leírások) átadása. A CORAL TOURS elsősorban az attrakciókra koncentrál. Az iroda által kínált úticélok ezeket úgy alkalmazzák, hogy létrehozzák az ideális/idealizált nászút helyszínét és a nászutas időtöltés modelljét. Egy adott év kínálatában a CORAL TOURS nászutas és nem nászutas nyomtatott és online hozzáférhető ajánlatai nem térnek el egymástól, mindkettőben az egzotikus utak dominálnak. Az iroda internetes oldalának (www.coraltours.hu, www.naszut.hu) struktúrája, képe nem változott 2008 és 2017 között. 2018-ban az online felület alsó részére került a nászutas, esküvővel egybekötött nászutas szervezése, holott korábban ez volt az iroda egyik fő profilja. A nászutas ajánlatok a naszut.hu oldalról érhetőek el közvetlenül. Itt a fő kategóriák 2002-től a következők voltak: *last minute*, *utak mindenkinek*, *nászutak*, *szingli utak* (2005-től), *céges utazások* (2006, 2008). Majd 2013-től a következők: *last minute*, *körutazások*, *városlátogatások*, *Mediterrán üdülések*, *hajóutak*, *egzotikus pihenések*, *egyedül utazom*, *Coral Creative*, *eskiivők külföldön*, *nászutak*. A korábbi tagolás elsősorban az útra kelőket kategorizálja, addig

---

³⁷⁸ NÁSZUTAK 2005.

³⁷⁹ MOLINA-ESTEBAN 2006:1042.

³⁸⁰ FESENMAIER 2003:59.

a másodikban az utazástípusok megjelölése hangsúlyos, a *nászút* és a *külföldi esküvő* különválik, a szóhasználat is változik – *szingli utak* helyett *egyedül utazom* (2011-től), *céges utazások* helyett pedig a *Coral Creative* (2011-től) szerepel. Az online kínálatban a főbb kategóriák tovább tagolódtak, 2006-ban és 2008-ban részben a megszervezés módját, részben alcsoportokat kínálnak fel (pld. *szingli egyedül*, *szingli társas utak*, *szingli gyerekekkel*). 2015-re ezek az alkategóriák újra megváltoztak, nem minden esetben jelennek meg és nászutas nyomtatott prospektusokhoz hasonlóan csupán földrajzi felosztást tartalmaznak. 2018-ban új felbontást vezetnek be, eltűnik a nászút (*hajóutak*, *körutazások*, *városlátogatások*, *mediterrán üdülések*, *egzotikus pihenések*, *sportutak*, *Coral Creative*, *Disenyland*).

Az irodát felkereső utasok többsége, 80 százaléka a nászutas szolgáltatásokat veszi igénybe. A CORAL TOURS főként olyan egzotikus utakat kínál, melyek többsége egyénileg nem leszervezhető. Az első, 2001-es katalógus nászutas ajánlatai két kategóriába kerültek: városlátogatások és távolabbi, egzotikus helyek. 2006-ban három típusba sorolták a nászutakat: európai városlátogatások, európai nyaralások és egzotikus nyaralások.³⁸¹ Az európai utazásokon belül az egzotikus üdülések (pld. Horvátország, Madeira) és a charter üdülések különültek el. Az egzotikus nyaralás világszerte (azaz Európán kívül) értendő, az iroda legtöbb ajánlata ebbe a kategóriába tartozott. A katalógus további részében kontinensek és régiók szerint ajánlották az utakat. A kiadvány struktúrájában nem szerepeltek a belföldi nászutak, ennek ellenére a katalógus elején, elkülönítve feltüntették azokat. 2008-ban a kategorizálás megszűnik, a területek szerint lebontott ajánlatok követik egymást, ez a felépítés a későbbiekben megmarad, az úticélok egységes kezelésével a határok összemósódtak.

A nászutas katalógusban az elenyésző számú magyarországi ajánlat első pár oldalon szerepelt (Velem, Sopron, Tihany, Visegrád, Lillafüred, Tapolca, Balatonszepezd, Siófok.).³⁸² A CORAL TOURS katalógusaiban a magyarországi ajánlatokat (amíg vannak) nagytömegben követik a külföldiek (lásd 4. táblázat). Egyre csökkenő arányban szerepelnek az európai városok, eleinte a klasszikus Párizs, Róma, Velence, majd újabb nászutasnak titulált fővárosok jelennek meg a kínálatban. A

---

³⁸¹ CORAL TOURS 2006:11.

³⁸² CORAL TOURS 2006, 2007, 2008, 2009, 2010.

2001-es katalógusban Párizs, Róma, Velence és Verona önálló ajánlattal szerepelt, 2003-tól azonban egy fél oldalt szentelnek az európai városlátogatásoknak. A reklámanyagok alapján ezek lennének Európa nászutas városai: Amsterdam, Barcelona, Isztambul, Koppenhága, London, Madrid, Párizs, Prága, Róma, Velence. A felsorolt városok közül Párizs (a szerelem városa) és Velence társítható leginkább a nászút fogalmával. A többi esetében inkább árukapcsolásról beszélhetünk. Az iroda munkatársa szerint ezeket az úticélokot ritkán veszik igénybe utasaik, hiszen az internet segítségével már önállóan is megszervezhető utazásokról van szó. 2017-ben egyes európai helyszínek újra megjelennek esküvővel egybekötött nászutas ajánlatként.

A katalógusokban a városlátogatásokat követik a tengerparti ajánlatok. Az országismertető összeállításához több forrást használ az iroda: a munkatársak élményeit; az ország promóciós anyagait, útikönyveket (melyek az irodában kézbe vehetőek); illetve az adott ország partnerének bemutatkozó reklámanyagát. Ezekből állatja össze az utazási iroda referense az adott terület leírását. Mi jellemzi ezeket? Az úticél mint attrakció egyrészt a terület általános jellemzőit, szolgáltatásait sorjázza (környezet, időjárás, vendéglátás, vásárlási lehetőségek), másrészt sajátos élményeket/attrakciókat kínál (sportolási, szórakozási lehetőségek, minőségi és autentikus események).³⁸³ A leírások a hely sokféleségét hangsúlyozzák, jellemző a kultúrák találkozásának, lehetőségek sokszínűségének kidomborítása: Mekka, kavalkád, olvasztótégely, sokarcúság, álom és valóság szigete, látnivalók széles tárháza. Az egzotikust, a trópusit tágran értelmezzik, a lehetséges variánsok sokfélék: paradicsom,³⁸⁴ örök tavasz, álomstrand, érintetlen természet, háborítatlan nyugalom, Bounty reklámokat idézik, burjánzó, karibi hangulat, esőerdők, felfedezésre váró vízesések, földi paradicsom, álom, időutazás. A tengerpart azonban önmagában már nem elegendő vonzóerő, a turisztikai igények oly módon változnak, hogy a nászút esetében is megjelenik a természeti környezet és a kulturális örökség, valamint ezekkel kapcsolatban az autentikusság kulturális toposza. A CORAL TOURS katalógusai piktogramokat használnak. Ilyen például az esküvői pár kedvenc

---

³⁸³ PUCZKÓ – RÁTZ 2000:26.

³⁸⁴ Bár az utazási irodák nászutas ajánlataiban az édenkert, paradicsom szavakkal ritkán találkozunk, az elsődlegesen ajánlott és kedvelt célpontok, a szigetek, tengerpartok leírásánál ezekre a szavakra asszociálhat az olvasó (szokatlan vegetáció, buja növényzet, érintetlen természet, földi paradicsom, természeti kincsekben gazdag, romantikus trópusi környezet, lakatlan, háborítatlan nyugalom, távol a világ zajától, végtelen panoráma, túlradó vendégszeretet).

felirattal (ez a szálloda utasaink megítélése alapján is az adott kategóriában a *kedvenc* jelzőt kapja). A szívvel jelölt szállodákban a nászutasok különleges figyelmet élvezhetnek, meglepetést kapnak, a karikagyűrűvel jelölt szállodában lehetőség van házasságkötésre is. A 2008-as katalógusban egy újabb piktogram jelent meg, az iratkeccsel átkötött karikagyűrűk, a hivatalos házasságkötés lehetősége. Később a jelrendszer egyszerűsödik és az házasságkötés mikéntjéről szól. Ezek az egységes jelzések egymás mellé rendelnek egymástól térben távol eső helyszíneket. Turisztikai objektumokból, egyszerű utazási eseményekből többletjelentésű „nászutas” produktumot szerkesztenek.

Az alábbi táblázat a CORAL TOURS ajánlatait tekinti át 2001-től. Az első három évre vonatkozóan csak arról van adat, hogy mely országok szerepeltek a nászutas ajánlatok között, majd ezt követően a felkínált szállások száma is összegyűjthető volt.

4. táblázat: A Coral Tours külföldi ajánlatai 2001-2017 között

2001	2003	2004	2006	2007	2008	2009	2010	2013	2015	2017	ország
		x	0	0	0	1	1	1	1	1	Antiga
			0	0	0	2	2	0	0	0	Ausztrália
x	x		0	0	1	1	1	1	1	1	Bahama-szigetek
		x	13	12	8	8	6	3	5	5	Bali
			0	2	1	3	2	1	1	1	Barbados
x		x	0	2	3	2	1	1	1	1	Ciprus
			0	0	0	1*	0	0	0	0	Costa Rica
	x	x	8	5	4	4	3	1	1	1	Dominikai Köztársaság
			0	0	1	0	0	0	0	0	Fülöp-szigetek
		x	0	0	0	1	1	1	0	0	Grenada
		x	0	0	0	2	1	1	1	1	Hawaii
			0	3	0	0	0	0	0	0	Holland Antillák
			4	0	0	0	0	0	0	0	Horvátország
			0	0	1	1	1	2	1	1	Jamaika
			0	2	0	0	0	0	0	0	Kanári-szigetek**
	x	x	3	2	2	0	0	0	0	0	Kenya
	x	x	6	6	7	4	3	2	2	2	Kuba
x		x	0	0	0	1*	0	1	1	1	Las Vegas
		x	0	0	0	0	2	2	2	2	luxushajó
	x	x	6	5	2	5	3	1	5	2	Madeira
x		x	7	7	7	2	3	3	0	0	Magyarország
	x	x	6	2	1	0	0	1	1	1	Malájzia
x	x	x	3	7	6	6	6	3	4	4	Maldív-szigetek
x		x	0	2	2	2	1	1	1	0	Málta
x	x	x	7	7	6	6	6	6	6	6	Mauritius
	x	x	7	5	5	5	3	1	1	1	Mexikó
		x	0	0	0	0	0	1	1	0	Miami
x			0	0	0	0	0	0	0	0	Párizs
x			0	0	0	0	0	0	0	0	Rodosz
x			0	0	0	0	0	0	0	1*	Róma
x	x	x	6	7	6	6	5	4	3	3	Seychelle-szigetek
			0	0	0	0	0	0	0	1*	Szicília
		x	2	2	0	0	0	1	1	1	Sri Lanka
	x		0	0	1	2	2	1	1	1	St. Lucia
		x	5	5	5	5	1	2	2	2	Tahiti
x			0	0	0	0	0	0	0	0	Thaiföld
		x	0	0	0	0	0	1	0	1*	Toszkána
		x	0	0	0	0	0	1	0	0	Trinidad és Tobago
x			0	0	0	0	0	0	0	1*	Velence
x			0	0	0	0	0	0	0	0	Verona
x	x	x	83	83	69	68	54	44	43	42	szállás
15	11	15	14	18	19	22	21	26	22	24	desztináció

Jelmagyarázat: * csak esküvel együtt, ** később szétválók (St. Lucia, stb.), félkövér: 2004 óta folyamatosan a kínálatban, *kurzív*: 2008 óta folyamatosan a kínálatban. 2001-2004 csak helyszínek, 2006-tól szállodák száma szerint, a hiányzó évek katalógusa nem férhető hozzá az irodában sem vagy több évben ugyanazt az anyagot használták.

Az elmúlt másfél évtized külföldi úticéljai tekintetében az egzotikumnak való megfeleltetés a hétköznapi utazások során sablonossá vált célpontok leértékelődéséhez vezetett (Horvátország, Párizs, Róma). Új desztinációk jelentek meg (pld. Antiga, Ausztrália, Grenada, Miami) és régiük újra kedvelté váltak (Bahama-szigetek, Malájzia, Málta, Sri Lanka). Az első vizsgált év után kieső helyszínek (Horvátország, Párizs, Rodosz, Róma, Thaiföld, Velence, Verona) mellett több olyan úticél is van, mely csak egyszer szerepel a kínálatban (Costa Rica, Fülöp-szigetek, Holland Antillák, Toszkána). A táblázat³⁸⁵ azt mutatja, hogy folyamatosan új és egyre különlegesebb helyszínek felé tolják a kínálatot: minél egzotikusabb, a tömegek által kevésbé látogatott (luxus vagy a köztudatban még nem szereplő) helyek jelennek meg a katalógusban. Az iroda ajánlatai között Horvátország, Tunézia, Egyiptom megtalálhatóak még az a nyaralóprogramok között, de nem nászutas helyszíneként. Az általuk kínált élmények (európai történelem, tengerpart) az utazásszervezők szerint már nem elégségesek ahhoz, hogy nászutas ajánlatként szerepeljenek. Ezzel szemben a CORAL TOURS nászutas (és egyéb) kínálatának jelentős része a kezdetektől fogva Ázsiában, távoli helyszíneken található.

Hisszük, hogy a nem minőségi turizmust az internetes világ lassan teljesen kiszolgálja, online szállás, repülőfoglalások és autóbérlés. De a minőségi szolgáltatásokból álló utazás nem foglalható a neten. Ez egy szakma, amihez szintén kell a tapasztalat (tanzániai szafari kipróbált útvonallal, perui körutazás - látnivalóinak a sorrendje és még sorolhatnánk.). A minőséget és a precíz szervezést várják tőlünk ma is utasaink, akik egyedi kívánságokkal, igényekkel keresnek meg bennünket, legyen szó akár céges szakmai utaztatásról, egzotikus nyaralásról, külföldi esküvőről, nászútról, vagy kulturális körutazásról.³⁸⁶

Kurzívval azok az országok, szigetek szerepelnek, melyek 2003 óta önálló ajánlattal folyamatosan jelen vannak az iroda kínálatában: Bali, Dominikai Köztársaság, Kuba, Madeira, Maldív-szigetek, Mauritius, Mexikó, Seychelle-szigetek, Tahiti. A desztinációk tekintetében és az ajánlatok textúrájában kiemelt szerephez jutnak a szigetek, az egzotikus tengerpart. Itt világos az érintkezés a hazai és a nemzetközi

---

³⁸⁵ Például a 2006-os nyomtatott katalógusban Mediterráneum főcímmel utalás történik Máltára, Egyiptomra, Tunéziára és a térség egyéb tengerparti helyszíneire, konkrét ajánlatokat azonban csak az irodában lehet kérni. 2007-re az ajánlatok egy része eltűnik (Egyiptom, Tunézia), mások önállóan jelennek meg (Málta, Ciprus). A 2008-as katalógusban új szigetek tűnnek fel a kínálatban (Bahama, Fülöp-szigetek, Jamaika, St. Lucia), a korábbiak egy része azonban hiába eltűnik (Holland Antillák, Kanári-szigetek, Sri Lanka). 2013-tól a nyomtatott katalógusok kizárólag egzotikus helyszíneket ajánlanak.

³⁸⁶ DEKODER 2011.

gyakorlat között. MEETHAN az üdülőhelyeket a „terek a fogyasztás arénái”-ként mutatja be.³⁸⁷ „A tengerparti üdülőhelyek tisztán elválaszthatóak a munkától, helyük, időbeliségük és a hozzájuk kapcsolódó tevékenységek tekintetében.”³⁸⁸ Az elhaló és megújuló formákat vizsgálata szerint az új turisztikai célpontok – az úgynevezett turista birodalmak, helyek - egyre rövidebb idő alatt emelkednek fel és hanyatlanak le. A terekért (és turistákért) folyó harcban az utazási irodák meghatározó szerepet játszanak, annak ellenére, hogy nem is igazán az irodák, hanem a helyek közti harc tanúi vagyunk. Egy adott időszakban a különféle utazási irodák ajánlataiban hasonló, ha nem éppen ugyanazokkal a helyszínekkel találkozunk. Ami a nászutat illeti, a népszerű úticélok lokalitásuk szerint változtak, azonban jellegüket tekintve a tengerparti, vízközeli helyszínek dominálnak. A nemzetközi turizmus kapcsán leírt „négy S”, vagyis a *sun, sex, sea, sand* kiegészülhet az ötödik „S”-sel, a *sight*-tal – ebben a felfogásban a nap, tenger és homok is a látványosság részévé válik.³⁸⁹ BULCROFTÉK szerint a romantikus nászút elemei a tengerpart, napfény, víz és pálmafa – lényegében ez adja a romantika alapját.³⁹⁰ A tengerpart, természet, sziget és az egzotikum, romantika, szexualitás hármasságát, egymásra hatását az úticélok és az azokat bemutató szövegek hozzák létre. OTNES és PLECK vizsgálata alapján a nászutas desztinációk, ajánlatok „a tökéletes helyet, tökéletes szexet és egymás tökéletes megértését” is kínálják.³⁹¹ Feltűnő, hogy a nászút és szexualitás szoros kapcsolata a CORAL TOURS ajánlataiban nem bír meghatározó jelleggel. Mintha a hazai turisztikai piacon a szexualitás felvetése még mindig tabu lenne.

A tengerpart, a távoli sziget az iroda ajánlataiban a turisták által tömegesen látogatott helyektől térben és időben is elválik, mivel a legtöbbször a szállodák zárt partszakaszait árusítják. Az egzotikumot létrehozó szinonimák (trópusi, friss, fehér homok, stb.) az utazó szempontjából térben és/vagy időben távoli helyre utalnak. A kínálatban szereplő szállodák nevei részben a globális nyelvezethez idomulnak, a

---

³⁸⁷ MEETHAN 2001:66. MEETHAN nem mindenben ért egyet URRY elméletével, több ponton kritizálja azt, azonban a vizualitás felé fordulását mindenképpen meghatározónak tartja (MEETHAN 2001:81-89). MEETHAN szerint a turista fogyasztása nem egy végpont, hanem a látottak értelmezésének kezdete.

³⁸⁸ MEETHAN 2001:9.

³⁸⁹ A negyedik S kérdésében LÖFGREN a *spirit*-et hozza (LÖFGREN 1999:173), míg OTNES és PLECK a *seedy*-t (OTNES – PLECK 2003:146).

³⁹⁰ BULCROFT ET AL 1999:65-67.

³⁹¹ OTNES – PLECK 2003:137.

régióra, a tengerpartra utalnak (*Napfény sziget, Eldorádó, Fehér homok*).³⁹² A globalizáció következménye, hogy ezek a szálláshelyek lényegében mindenütt azonos élménycsomagot kínálnak. Emellett egy homogén, ismerős világ létét, valójában RITZER McDonaldizációs tézisét³⁹³ támasztják alá: a szállodák az igényeknek megfelelően az otthoni értelemben vett „biztonságot”, „megszokott”, a nászútra ajánlott „kiszámítható” kényelmet biztosítják, az érintetlen természettel a „háttérben”. Az élményhalmozás korában a turisták pénzükért a lehető legtöbbet szeretnék kapni, azaz annyit látni és annyi élményt szerezni, amennyit csak lehet. Ez szemben áll a nászút eredeti lényegével: azaz az együtt töltött idő intimitásával. A nászutas kategóriában az élménykínálat nem válik el élesen az egyéb utazási ajánlatoktól; specifikumát az jelenti, hogy kiegészülhet a külföldön kötött esküvővel – melyet „önmagában életre szóló élményként” kínálnak. A CORAL TOURS katalógusaiban szereplő kikapcsolódási, sportolási, szórakozási formák az életciklus tekintetében fiatal felnőttek és/vagy fiatal párok vélt, sugallt igényeihez igazodnak. Egy az ezredfordulóra vonatkozó magyarországi vizsgálat szerint a fiatal felnőttek esetében az új élmények, cselekvési szabadság, más fiatal felnőttek társasága, aktív részvétel, a fiatal pár esetében szintén az új élmények, romantika, egyedüllét és intimitás játszik szerepet.³⁹⁴ A fiatal felnőttek elvárásainak leginkább a sport- és szórakozási lehetőségek feleltethetők meg, míg a fiatal pár számára a szövegben rejlő utalások (hangulatos, kedves, csendes, stb.) és a szobák leírásai rejtik a romantika, intimitás lehetőségét.

Aki szeretné a CORAL TOURS által kínált helyszín minden lehetőségét megismerni az ajánlatoknál olvasható rövid ország- és szálláshely ismertetőjéből tájékozódhat. Ezek fő motívumai: a kulturális értékekre (városlátogatás, halászfalu, fesztiválok, táncelőadások), kulináris élvezetekre (ételek, éttermek, rumkészítés), aktív üdülési (vitorlázás, szörfözés, búvárkodás, golfozás) és kirándulási (nemzeti park, szafari, vulkántúra) lehetőségekre, valamint vásárlásra (piac, kézműves termékek) és természetesen strandolásra hívják fel a figyelmet.³⁹⁵ A fogyasztásra kínált attrakciókban a misztikus és kézzel fogható (azonnal megtapasztalható) valamint az

---

³⁹² Például a Maldív-szigetek esetében *Helengli Island Resort, Kuredu Island, Elaidhoo Resort, Lily Beach Resort, Meeru Island Resort, Sun Island, White Sand Resort & Beach*.

³⁹³ RITZER 1998.

³⁹⁴ PUCZKÓ – RÁTZ 2000:30.

³⁹⁵ Az egyes lehetőségekről részletesebben a szállodáknál olvashatunk. 2013-tól a szállások leírása pár sorra szorítkozik, a hotel internetcímének feltüntetése váltja ki a korábbi bemutató szövegeket, tehát a katalógus feltételezi az aktív internethasználatot.

egzotikus és ismerős keverednek egymással. A helyszín az „autentikus”, „tradicionális” lehetőségeket a modern kor vívmányainak kihasználásával elegyíti. A szállások felszereltsége és az épített környezet kivétel nélkül nyugati szintű. Az épületek a tágabb környezettől hermetikusan lezárt egységet alkotnak (egyfajta szigetként), ahonnan van ugyan lehetőség kirándulásra, városnézésre menni, de ezek nélkül is élménydús és változatos napokat lehet eltölteni. Az ajánlat ezek burjánzó lehetőségeit kínálja. A szállodák és a szeparált terek elválnak az adott térség szociokulturális és politikai kontextusától – hangsúlyozott „biztonságot”, a szigeten szigetet kínálva „bárhol” lehetnek. SELWYN az észak-ázsiai desztinációk brosrúrait elemezve megállapítja, hogy a látnivalók tekintetében a történelem-vallás-fikció határai elmosódnak.³⁹⁶ A kettősség a CORAL TOURS által kínált élmények esetében is hasonló tendenciákat mutat. A történelem-vallás érintőlegesen megjelenik ugyan a bemutató szövegekben és a kirándulási alternatívákban, azonban a fő hangsúly egyértelműen a természeti kincsekre helyeződik – ennek leírása időnként a fikcióként hat.

A nászutas ajánlatokhoz a szállodák által biztosított ajándékok is tartoznak.³⁹⁷ A tipikusan nászutas ajándékok egy része étel, ital (gyümölcskosár, pezsgő, habzó bor, ajándékvacsora vagy –reggeli), szobadísz (virágdekoráció), extra szolgáltatás (masszázs, magasabb kategóriájú szoba, limuzin a reptérre), más részük elvihető (póló, pareo, emlékfotó). A kérdőíves adatok szerint ez a fajta szolgáltatás a köztudat része. A CORAL TOURS munkatársa elmondása alapján azonban a szálloda által kínált ajándék nem döntő tényező az úticél, szállás kiválasztásánál. Az egzotikus helyek nászutas ajánlata azon fogyasztási szokásra apellál, mely szerint ez az utazás újdonság kell, hogy legyen; saját lehetőségeinkhez képest luxus; olyan dolgok kipróbálása, amit még sohasem tettünk (búvárkodás, delfinekkel úszás, szafari, vulkántúra stb.) és nem utolsó sorban, olyan különleges helyszínek megismerését célozza, amiről lehet majd mesélni. OTNES ÉS PLECK az esküvő és a nászút esetében is a túlzó fogyasztásra hívják fel a figyelmet. Úgy tartják, hogy „valójában a nászút sokkal inkább a megszerzett élményről szól, mint a megvásárolt anyagi javakról.”³⁹⁸ A szálláshelyről származó és vásárolt ajándékok is inkább az emlékrögzítést

---

³⁹⁶ SELWYN 1994.

³⁹⁷ Ezekről a szállás melletti kis piktoGRAMBA illesztett listából kaphatunk képet 2013-ig.

³⁹⁸ OTNES – PLECK 2003:138.

szolgálják, nem a költségek a cél. Az utazási irodák propagálta nászutas helyszínek a presztízst, a túlzott fogyasztást implikálják. Ennek indokaként az „egyszer az életben” passzusa jelenik meg. „Ne felejtjük el: ha voltunk is más közös nyaraláson vagy más utazáson, ez az út más lesz, hiszen a nászút akkor is mindig különleges, megismételhetetlen esemény.”³⁹⁹ A nászutas (és egyéb) katalógusok jól áttekinthetően közlik az utazás, szállás, kirándulások, városlátogatások és esküvőkötések árait, hiszen a turisták a kiszámítható nyaralást kedvelik.⁴⁰⁰ Az ajánlatokban a vizuális, kézzel fogható élmények sokfélesége képileg hangsúlyos, az árak mindig ennek háttérében szerepelnek. Ahogy URRY fogalmaz, az aktuális költségek (a hotel, étkezés, jegyek) gyakran csak egy pillanatig tartó látvány velejárái.⁴⁰¹ A CORAL TOURS éves utazási ajánlataiból 7 százalékos kedvezményt biztosít a nászutasoknak, tematikus katalógusuk azonban ennél több kedvezményt kínál, hiszen a szállodák is csökkentett árral dolgoznak. Az iroda(k) sugallta kép megfeleltethető az élménytársadalom azon tézisével, mely szerint „a kínálat élményértéke meghaladja használati értékét.”⁴⁰² A nászutasok egy meghatározó hányadára érvényes John URRY egy másik megállapítása: „a modern társadalom embere esetében elmondható, ha nem utazik, elveszti státuszát: az utazás a társadalmi rang jelzője.”⁴⁰³ A vizsgált iroda esetében nem a nászút ténye, hanem luxus kategóriája kerül előtérbe, hiszen a CORAL TOURS külföldi desztinációinak mindegyike repülővel közelíthető meg, tehát az utazástípusok egy rétegét képviselik. Külön költséget jelenthet a külföldön kötött esküvő, mely a helyszín ajánlatától függően a nászutas csomag része (minimális adminisztrációs költséggel). Az iroda kínálta utazások a kérdőíves felmérésben a költségekre vonatkozó kérdés két legfelső (500.000 – 1.000.000 forint közötti, illetve 1.000.000 forint feletti költség két főre) kategóriába tartozik. A kérdőívre válaszolók – többségük a CORAL TOURS működési idejében utazott – 17 százaléka költött 500.000 és 1.000.000 forint között, 5 százaléka e fölött.⁴⁰⁴

Tom SELWYN szerint „a helyszínek, árak, hőmérséklet, szolgáltatások és lehetőségek közti választás határtalannak tűnik. Ebből a szempontból a broszúrák egy

---

³⁹⁹ NECKERMANN 2006.

⁴⁰⁰ URRY1990a.

⁴⁰¹ URRY 1990b:26.

⁴⁰² SCHULZE 2000:151.

⁴⁰³ URRY 1990a:5.

⁴⁰⁴ Lásd 11. táblázat.

szupermarkethez hasonló világot mutatnak be.”⁴⁰⁵ A CORAL TOURS kiadványai azt mutatják, hogy a nászút a folyamatosan bővülő és globálisan tipizálódó turisztikai szupermarket polcain egy meghatározott, szintén nemzetközileg „csereszavatos” árukészletet jelent. Az észak-amerikai nászutas palettán az 1990-es évek közepétől jelentek meg a speciális kínálatú nászutas csomagok: kaland-nászút, relaxációs-nászút, tengerparti-nászút, szórakoztató nászút – pld. Disneyland. Az erre szakosodott irodák egyértelműen a különleges, egyénre szabottként kezelt élményfogyasztást kínálják. A résztvevő szállodák ajánlatai is ezt erősítik, illetve erre az igényre reagálnak. 2007-ben a CORAL TOURS-nál is megjelenik kalandot kedvelő nászutasok kategóriája. Az utak szervezettsége, kidolgozottsága (járművek, étkezés, idegenvezető biztosítása) azonban nem olyan kockázatos, mint amely a ténylegesen veszélyes helyzetekkel járó, „borzongató élményeket”⁴⁰⁶ kínáló utakat jellemzi. 2007-ben a kaland szó használata új színfolt a CORAL TOURS ajánlatában, ezzel az általános, nemzetközi tendenciákhoz igazodnak. Mit is takar a kalandos utazás? Hegymászást, szafarit, bennszülött települések látogatását – mindazt, ami a szálloda zárt világából való kilépést jelenti, de nem egy nagyvárosi szórakozóhelyre irányul. A meglátogatott helyszínek infrastrukturálisan nem érik el az otthon vagy a szállodában megszokottat. A kalandos nászutasok egyénileg is szerveződnek, ahogy erről az extrém utakról szóló fejezetben még lesz szó. A kalandos útra vonatkozó kategória a 2010-es évek elejére eltűnik a CORAL TOURS ajánlatából.

Ennél tartósabban van jelen a külföldön tartható esküvői szertartás és/vagy az ezzel egybekötött nászút, mely olyannyira elterjedt, hogy már külön szakirodalma is kialakult. Az Amerikai Egyesült Államok és Japán házassulandói között keletkezett, az esküvőt és nászutat kombináló divat a 2000-es évek második felére meghódította Európát is. A kiinduló országok függvényében természetesen más-más desztinációk kerültek előtérbe. A 2000-es évek közepétől Magyarországon is egyre ismertebbé váló speciális turizmusfajta kezd teret hódítani. A turizmus- és szállodaipar képviselői állítják terjedését, de konkrét statisztikai adatok eddig nem támasztották alá ennek mértékét.⁴⁰⁷ A korlátozott terjedés oka az efféle utazás ára (bár a költségek jóval alatta vannak egy százfős lakodalom árának) és a családok, rokonok hiánya a szertartáson. Ebből kifolyólag azok a magyar párok, akik ezt választják, gyakran nem

---

⁴⁰⁵ SELWYN 1996:16.

⁴⁰⁶ PUCZKÓ – RÁTZ 2000:42.

⁴⁰⁷ NAGY 2014, LENGYEL 2016.

első házasságukat kötik, vagy évforduló kapcsán megerősítik korábbi fogadalmukat.⁴⁰⁸ A nászúttal párosított, otthontól távol lévő, szűk körben történő házasságkötés az egyéni, életúthoz köthető tágan értelezett eseményturizmus kategóriájába sorolódik (mivel nem feltétele a nászút, elegendő csupán a szertartásra való utazás). Magyar elnevezése az „esküvő külföldön”, az angolban *destination wedding*, *wedding moon* és németül a *Heiratsreise*⁴⁰⁹ szókapcsolatot használják. Az esküvő és nászút összekapcsolása esetében a kiemelt, vagy népszerű külföldi nászutas helyszínek kínálják az esküvőkötés lehetőségét.⁴¹⁰ A CORAL TOURS az előbbi közvetíti az érdeklődőknek – a hazai piacon elsőként - 2001 óta szervez külföldi, elsősorban tengerparti, egzotikus helyszínen történő esküvőkötéseket. Az iroda katalógusaiban képi és szöveges szinten évről évre egyre hangsúlyosabban jelenik meg ez a szolgáltatás. A nászutas katalógus címe és 2017-ig internetes oldala is kiemelten kezeli. A külföldi esküvő iránti keresletet és a kínálat bővítésének szándékát mutatja a 2008-as, megújult felvezető. A szöveg hangsúlyozottan az attrakcióképzés terméke:

2000 óta évente kb. 25 esküvőt szervezünk külföldön. Tapasztalatunk minden nászutas-pár igényeinek teljesítésével egyre nő. Külföldi esküvő szervezésünk már minden részletre kiterjed: mint például az itthoni menyasszonyi ruhával megegyező színű virág megrendelése az adott álomszigeten, esküvő egy temperált légtérű tengeralattjárón, maldív-szigeteki esküvőnél a fényviszonyok biztosítása a megfelelő filmfelvételekhez, esküvő egy hőlégballonban. Minden egy helyen a Coral Tours-nál!⁴¹¹

A következő pár évben az esküvőt kérő párok száma jelentősen nő, 2013-ban már száz fővel számolnak, az iroda munkatársi szóban is ezt a számot erősítették meg.⁴¹² Ez a megugrás jelzi, hogy nőtt az igény az esküvővel egybekötött nászút iránt. Az iroda kínálatában a külföldön kötött esküvők esetében lehetőség van tengerparton, egy kis szigeten (a szálloda közelében, sátorszerű építmény alatt) vagy extrém helyszíneken - tengeralattjárón, katamaránon, léghajón - történő házasságkötésre. A

---

⁴⁰⁸ LENGYEL 2016:17, 42. A nemzetközi tendenciák szerint a külföldi esküvőkötés elsősorban második, harmadik házasság, megerősítés, azonos nem esetén népszerű, LENGYEL kérdőíves felmérése alapján a második, harmadik házasság, családi konfliktus és az ad-hoc jelleg (utazás előbb tervben volt, mint az esküvő).

⁴⁰⁹ JANG ET AL 2007, KELLER – ELASSER 2006, KIM – AGRUSA 2005, WINCHESTER ET AL 2011.

⁴¹⁰ A hazai szállodák is élnek olyan ajánlatokkal, mely szerint vállalják a lakodalom lebonyolítását, egy éjszakára szállást biztosítva a násznépnek, igény szerint több napra a fiatal párnak. Ez azonban nem egyenértékű az „esküvő külföldön” kategóriával.

⁴¹¹ CORAL TOURS 2008:1.

⁴¹² CORAL TOURS 2013, www.coraltours/naszutak (utolsó letöltés: 2016. december 5.).

típusokat illetően hivatalos (polgári és egyházi)⁴¹³ és nem hivatalos (hagyományos ceremóniák) különülnek el. Ez utóbbira egy felkínált konstrukció:

Maldív-szigetek. Hagyományos maldív népviseletbe öltözve (ill. kívánságra saját esküvői ruhában) a sziget igazgatója, a főszakács és a tanúk üdvözlik a párt, majd együtt mennek a kiválasztott helyszínre, ahol érkezéskor a zenészek meleg fogadtatásban részesítik az ifjú párt. A helyszínen lehet a 'Thulifushi' lakatlan sziget, melynek törzsfőnöke ősi rituálék szerint adja össze a párt. A ceremónia után hagyományos esküvői édességekből kapnak kóstolót, majd 'boduberu' dobosok kísérik Önöket a várakozó hajóhoz, ahol fényképeken örökítik meg a különleges pillanatot. Zárásképpen meghitt, gyertyafényes vacsora várja Önöket a szobájuk előtti tengerparton... (Sun Island)⁴¹⁴

A 2008-as katalógusban egyes helyszínek saját elnevezésű esküvőt kínálnak. Ezek a jelzők tovább hangsúlyozzák a nászút-escüvő trópusi, egzotikus jellegét: pld. „mennyei menyegző”, „paradicsomi menyegző”. 2013-tól az iroda majd minden ajánlata tartalmazza az esküvői szolgáltatás lehetőségét, ahogy ezt a katalógus címének változás is mutatja: *Nászutak* helyett *Egzotikus esküvő(k)*, *nászut(ak)*. A szállások egy része (bizonyos vendégéjszaka letöltése fejében) ingyen kínálja az esküvői szertartást, más részük azonban extra költségek fejében vállalja a ceremónia bonyolítását. Nem csoportos lakodalomról van szó, hiszen maximum 8 fő részére biztosítanak étkezést, és ezt is csupán egy-két helyen. Ezáltal a közösségi, társadalmi eseménynek számító házasságkötést követő kvázi-lakodalom résztvevői „eltűnnek”, marad az ifjú pár. Így az esküvői szertartás ugyanolyan privát, intim eseménnyé válhat, mint a nászút. Az online hozzáférhető beszámolókból kiderül, hogy az ilyen esküvő hivatalos, jogilag érvényes, ennek ellenére a párok jelentős része itthon is megtartja az esküvői szertartást rokonok, barátok körében. A duplázás tehát a hely adottságainak kihasználásával megerősítésként, új – intimebb – élmény begyűjtését, a nászút emlékezetesebbé tételét szolgálja.

A kérdőíves vizsgálat és az interjúk anyagában nincs olyan, aki az iroda segítségével utazott volna. Az online fórumozók között volt, aki ismerte a CORAL TOURS ajánlatait. A kérdőív *Pár szóval hogyan jellemezné napjaink „álomnászútját”?* kérdésére adott válaszban részben az irodák által sugallt álomút képe rajzolódik ki (pálmafa, tenger, egzotikus helyszín, luxus, Maldív-szigetek, túlköltekező). Azonban

⁴¹³ A külföldön kötött házasságokat Budapesten lehet honosíttatni, így az itthon is érvényes lesz.

⁴¹⁴ CORAL TOURS 2006:50.

sokan megfogalmazzák, hogy maga a helyszín lényegtelen. A válaszadók egy része kritikusan viszonyul az irodák, média által közvetített ideális nászút helyszínekhez, tevékenységekhez. Például:

A klasszikus nászút drága, luxus körülmények közé szerveződik lehetőleg egy unalmas trópusi szigetre. Az emberek nem szeretnek jönni-menni, csak a hasukat süttetni a Napon, nagyokat enni és maximum úgy utazni, ha befizetnek egy útra ahol nem kell gondolkodniuk, csak viszik őket. Persze a miénk nem ilyen volt.⁴¹⁵

Fehér homok, pálmafa, cölöpökre épített bungalow, privacy, kényeztető szolgáltatások (masszázs, koktélbár, stb) - De én előbb mennék északra kajakozni.⁴¹⁶

Turista gettó és a nászút: az utazási ajánlatok vizuális sémái

A papír alapú és online katalógusok, hagyományos útikönyvek, képeslapok⁴¹⁷ fotóanyaga meghatározott képet alakított ki a helyszínről. A fotografikus kép nagymértékben meghatározza és befolyásolja a választást. A turisták a számukra közvetített fotókon megjelenő tájképekhez, látványosságokhoz, attrakciókhoz mérik saját élményeiket, saját fényképeiken ugyanazokat a vizuális részleteket, élményeket viszik haza. A továbbiakban a CORAL TOURS nászutas ajánlatainak képi világát elemzem elsősorban DANN és JENKINS kategóriáit használva.⁴¹⁸ Abból az állításból indulnak ki, hogy a fotók, képek egyfajta szöveggént értelmezhetőek,⁴¹⁹ s a befogadónak ezt le kell fordítania saját nyelvére. Az ismertetőkkal ellátott katalógus esetében ez a keret kétfelé mutat: egyrészt a szövegek a képeket értelmezik, másrészt a fotók a verbális információkat támasztják alá, erősítik meg. A képek a potenciális utazó számra ismeretlen világot reprezentálnak. Funkciójuk, hogy az ismeretlent ismerősebbé tegyék. Ez sajátos szimbolizációs eljárás, melynek során a jelek a turizmus-árucikk kontextusban az emberek legfőbb vágyait, álmait és fantáziáit elégíthetik ki.⁴²⁰

---

⁴¹⁵ Kérdőív: 52/2015, 2014, Hawaii.

⁴¹⁶ Kérdőív: 118/2015, 2010, Ischia.

⁴¹⁷ FESENMAIER 2003.

⁴¹⁸ A képek tartalomelemzéséről COLLIER – COLLIER 1986.

⁴¹⁹ JENKINS 2003:306.

⁴²⁰ Erről bővebben: WATSON – KOPACHEVSKY 1994:649-651.

Az alábbiakban a 2006 óta megjelent katalógusok képanyagát összesítem.

5. táblázat: A CORAL TOURS katalógusaiban szereplő képek megoszlása elhelyez és téma szerint (2006-2017)

	2006	2007	2008	2009	2010	2013	2015	2017
<i>szálloda ajánlatainál</i>	172	182	178	193	153	89	45	41
<i>egyéb</i>	120	104	88	30	98	33	55	58
összesen	292	286	266	255	247	122	100	99
	2006	2007	2008	2009	2010	2013	2015	2017
<i>helyiek</i>	4	8	4	0	3	1	0	0
<i>turisták</i>	12	6	2	0	0	0	1	0
<i>fiatal párok</i>	15	8	11	5	4	5	2	1
<i>esküvő</i>	13	24	13	16	21	11	8	19
<i>állatok, élővilág</i>	12	12	8	4	4	0	0	0
<i>környezet</i>	63	43	30	26	52	16	10	5
<i>város/kulturális építmény</i>	28	31	7	4	8	9	3	1
<i>szálloda/medence</i>	89	89	86	96	76	46	40	36
<i>szállodai szoba, étterem</i>	56	65	69	68	43	22	4	2
<i>magyar párok</i>	0	0	36	36	36	12	32	35
összesen	292	286	266	255	247	122	100	99

A képek a nászút megragadásának vizuális korlátozottságát is kijelölik. Az iroda ajánlatainál a fényképek részben az általános információk illusztrációi, részben egy adott területet/szállodát mutatnak be. A helyszín légyege a sziget, a terület távlati képe, további elemei a helyi élővilág és az épített kulturális örökség. A fényképek többsége a szállodát ábrázolja. A képek a szöveges ajánlatok világát erősítik (táj, tengerpart), másrészt a szálloda adottságait mutatják be. A képek témáját, tartalmát tekintve az elmúlt 15 évben a szállodákat, szabadtéri- és fedett medencéket valamint a szállodai szobákat, éttermeket bemutató felvételek dominálnak. Emellett csökkenő számban, de jelen vannak a környezetet ábrázoló fényképek: a hely szépségét, tisztaságát, érintetlenségét hangsúlyozzák. A vendéglátókat, helyieket bemutató képek száma elenyésző, a 2007-ben történt minimális növekedést a kulturális programok dominánsabb jelenléte okozza, emiatt nőtt a városokat, építményeket bemutató felvételek száma is. A képeken elvéve vagy egyáltalán nem láthatóak a helyi lakosok. A táblázatból az olvasható ki, hogy 2006 és 2013 között a fotók egyre nagyobb mértékben a szállodát és környezetét mutatják be, a 2015-ös és 2017-es ajánlatoknál ellentétessé válik ez az arány: tehát már nem a szállás az elsődleges „árucikk”, hanem a tágabb környezet, a sziget. Bármennyire körmönfont az

„egzotikum”, az „álomsziget” képének konstrukciós igyekezete, a képek elárulják, hogy a szállásajánlásról van szó – legfeljebb extra kivitelben.

A nászút és a „turista paradicsom” összekapcsolódását a CORAL TOURS reklámtermékei változó módon keresik. A helyiek és turisták függvényében felfogható 2008-ig korlátozott jellegű paradicsomként, amely átmenetet képez a „kigondolt paradicsom” egy tudatosan alakított eszményképével.⁴²¹ Ez azt jelenti, hogy a képeken turisták minimálisan szerepelnek, eltolódás figyelhető meg az emberek nélküli fotográfiák irányába. Mindkét típus a turista gettó⁴²² képzetét erősíti, a fotókon felbukkanó magyar nászutas párok azonban kiemelkednek ebből a sematikus ábrázolásmódból. A nászútra (és részben a szexualitásra) történő konkrét képi utalás két formában jelenik meg. Az egyik a nászutas lakosztály szimbólumának tekintett baldachinos ágy szerepeltetése, valamint az ágyra szórt, szívet formáló virágok, a szobába bekészített gyümölcskosár és pezsgő, a tengerpart homokjába rajzolt szív. Kezdetben a képeken név nélküli menyasszonyt és vőlegényt láthatunk, mellyel az esküvővel egybekötött nászúra utal. A 2008-as katalógus újdonságot hozott ezen a téren: az előző évben meghirdetett fotópályázat eredményeként névvel ellátott fotók jelentek meg a külső és belső borítón, az esküvői szertartást biztosító szállások képeinél. A magyar párokat szerepeltető fotók az iroda ajánlatait személyessé és kézzel foghatóvá teszik. A fotókat a katalógus felhívására juttatták el a céghez saját utasaik, ezekből válogatott a tördelő. A kimaradt felvételek azonban nem vesztnek kárba, hiszen az irodába betérő érdeklődőknek ezeket is megmutatják az egyes desztinációk ajánlásánál. A szexualitás képi megjelenítése a szöveges tartalommal párhuzamos. A fotókon bemutatott fiatal, fürdőruhás – „majd” valószínűsíthetően esküvői ruhában szereplő – párok bárkivel behelyettesíthetőek. JENKINS szerint a romantikus pár sztereotípiája, nyugodt háttérrel az elmélyülő vagy megerősített szexuális kapcsolatra utal.⁴²³

---

⁴²¹ DANN 1996:68-72. DANN a képek vizsgálata alapján megkülönbözteti a „korlátozott paradicsom” (csak turisták, turista gettó; a képeken: közlekedés, látványosságok, helyi látnivalók, állatok), a „kigondolt paradicsom” (nincsenek emberek, a helyiek látványelemként és kulturális jelölként jelennek meg; a képeken: strand, sportok hotelek), a „korlátozott paradicsom” (minimális kapcsolat a helyi lakosokkal; a képeken: hotelek, szórakozási lehetőségek, helyi látnivalók) és a „kevert paradicsom” (erősebb kapcsolat a helyiekkel – a helyiek is turisták és a turisták is helyiek; a képeken: szórakozási lehetőségek, helyi látnivalók, közlekedés, látványosságok, állatok) kategóriáit (DANN 1996:67). A brosúrák körülbelül 60 százaléka sorolható a „korlátozott paradicsom” kategóriába, legkevésbé a „kevert paradicsom” a jellemző.

⁴²² DANN 1996: 71.

⁴²³ JENKINS 2003:318.

A CORAL TOURS katalógusainak címlapján 2004-től a tengerparton esküvői szertartáson lefotózott pár szerepel, a 2015-ös kiadvány elején maga a szertartás látható. Ez a megjelenés nagyban meghatározza azt az irányt, melyet az iroda képvisel és a belső fotóanyagban is egyre hangsúlyosabban szerepeltet az általuk kínált nászúttal kapcsolatban: egzotikus, különleges helyszín, esküvővel. A párok esküvővel egybekötött nászútjának vizuális megjelenése egységes: a képeken hagyományos fehér menyasszonyi ruhát és fehér öltönyt viselő párok a tengerparton, a környezethez illően a ruha lazább, nyáriasabb. A svájci párok esetében gyakran előfordul, hogy idegenben kötött esküvőn a „helyi” viseletbe öltözik a menyasszony és a vőlegény.⁴²⁴ A CORAL TOURS utasai által beküldött felvételeken és az iroda által válogatott, más forrásból származó fotók esetében ritka a helyi tradicionális viseletbe öltözés.

A képek forrása a szállodák bemutatása esetében promóciós anyag ismeretlen szerzőktől származik.⁴²⁵ Például a máltai Hotel Bayview szobáját bemutató felvétel a CORAL TOURS és a NECKERMANN 2007-es ajánlatában ugyanaz.⁴²⁶ A többi, illusztrációs, az „esküvői pár a tengerparton” tematikájú fotó közül több hasonló vagy ugyanaz fellelhető külföldi internetes oldalon és más utazási irodák ajánlataiban is. Ezáltal a magyarországi utazási irodák is bekapcsolódtak (helyesebben inkább rákapcsolódtak) abba a globális ikonográfiába, mely a tengerpart-romantika-esküvő hármasságát kifejezi. A CORAL TOURS esetében egy másik, egyediséget biztosító, jól elhatárolható forrás a már említett fotópályázatból beérkezett anyag. A magyar párok készítette felvételek az iroda szűrőjén keresztül „címlappá” válhatnak, azaz a privát fotó közösségi használatúvá lesz. Az iroda által közvetített párok tengerparton készült esküvői fotói az utóbbi években már egy-egy konkrét helyszínnél is megjelennek.

A szövegekben megjelenő képiség és az ajánlatokhoz válogatott fotográfiák John URRY azon elméletét erősítik, mely szerint „a turisztikai fogyasztás középpontjában a megkülönböztetett jegyekkel bíró tájkép vagy városkép szemlélése áll, melyet a

---

⁴²⁴ KELLER – ELSASSER 2006.

⁴²⁵ Carol CRAWSHAW és John URRY kutatásai szerint „a fotográfusok megegyeznek abban, hogy munkájuk része mentális képzetekre reagálva szelektálni, a természeti környezet részleteit formába és rendszerbe önteni. Ez a mentális képzet pedig a fotográfusok és klienseik képzelete, vagy a turisták álmái.” (CRAWSHAW – URRY 1997:188).

⁴²⁶ CORAL TOURS 2007:9, NECKERMANN 2007:178.

turista egyénileg vagy kollektíven fogad be és élménye hétköznapi tapasztalatával ellentétben áll.”⁴²⁷ Az élményt előkészítik a katalógus képei és szövegei. LÖFGREN szerint a csomagutárakban megfigyelhető jelenségek egyike a képek-szolgáltatások, nyelvezet globálissá válása.⁴²⁸ Az állítást a CORAL TOURS katalógusai messzemenően igazolják. A tengerpart az álomnászút standard háttérként szolgál, az üres térben ritkán látunk embereket. Tehát a környezet egy tartalmasan, romantikusan eltöltendő hét díszlete csupán. Ugyanilyen állóképszerűek és sterilek a szállodák épületei, medencéi – az esetek többségében üresen – és szobái is. Hiányoznak a városi forgatagot idéző felvételek – a nászút esetében a nyugalom, városi nyüzsgéstől való elszakadás ezen a ponton is megerősödik. Kulturális markerekkel, a „mássággal” a képek túlnyomó részénél nem találkozunk, tulajdonképpen bármelyik tengerparton készülhettek. Ez alól kivételt jelentenek az európai és ázsiai városlátogatások képei. Csupán ezeken a felvételeken találkozunk az ún. kötelező látnivalóval (pld. Colosseum, Eiffel-torony), számuk azonban elenyésző. A fényképeken a hazaitól való eltérés, a másság csupán a környezetben mutatkozik meg. Ugyanakkor ezek a semleges, már-már jellegtelen képek adják a nászút (vagy tengerparti üdülés) esszenciáját és sugallják azt, hogy ezeket a tereket az egyedi intimitás, romantika töltheti meg. Azaz így válhat egyedivé a felkínált (hát)tér. Ugyanakkor az egyedüllét lehetőségével kecsegtetik az ifjú párt – holott nyilvánvaló, hogy a hotelekben a medence és a tengerpart is tömve lehet.

A CORAL TOURS katalógus felépítéséből, úticéljaiból, szöveges és képi világának elemzéséből az egzotikus, egzotizált (álom)nászút imaginációja tárul elénk, vagyis a nyilvános ideaként megjelenő, nemzetközileg „elfogadott” nászút képzele rajzolódik ki. Az élménysűrűség növekedése, az élményanyag finomodása (távoli és egzotikus vidékek, kalandos nászút, esküvő külföldön – akár extrém helyszínekkel)⁴²⁹ jellemzi a nászutat a 2000-es évek közepétől. A módosulások ellenére még mindig a tengerpart, sziget az ideális helyszín, ez a gyakorlatban is igaz. Ez a desztináció-típus nemzetközi és hazai szinten is stabil, a hozzá kapcsolódó szolgáltatások, maguk a konkrét helyszínek és textúra azonban változik: az irodák ajánlatai újraalkotják, a kortárs vizuális és szöveges szótárhoz igazítják azokat. Az extra szolgáltatások, a

---

⁴²⁷ URRY 1990b:26.

⁴²⁸ LÖFGREN 1999:194.

⁴²⁹ SCHULZE 1998: 195.

nászút specifikuma a kellékekben és az esküvőkötés lehetőségében nyilvánulnak meg. A fogyasztásra felkínált helyek egymáshoz és más egzotikus utazáshoz viszonyítva is hasonló álomvilágot reprezentálnak: a desztináció-konstrukciók részt vesznek a turizmusban tapasztalható materiális és szimbolikus áru körforgásban.⁴³⁰ A nászutas (és más típusú) katalógusok jelképes életvilágot hoznak létre: az irodák szelektálják, strukturálják és formálják a helyszínen készült fényképeket, szövegeket majd szimbolikus valósággá szerkesztik azt kiadványaikban.⁴³¹ Az irodai ajánlatok által megalkotott „álomnászút” jelzi azt is, hogy bizonyos dolgok – a más típusú ajánlatokhoz hasonlóan - teljes mértékben hiányoznak. Ilyen például az „ők” és „mi” viszonya: a vendéglátók marginálisan vannak jelen a szövegekben, a képeken jelzésszerűen – a két fél közti kapcsolat pedig egyáltalán nem mutatkozik meg. Az élményekből tehát a helyiekkel való érintkezés, ismeretkötés teljesen kimarad. Szintén hiányzik – az útikönyvekkel ellentétben – a valós veszélyek lehetőségének felvetése. A desztináció múltját érintő utalások is szegényesek, az egzotikus utazás, a nászút ezáltal egy állandósult jelenbe helyezkedik el a jövőre történő halvány áthallásokkal.

---

⁴³⁰ MEETHAN 2001:39.

⁴³¹ JENKINS 2003:314. HALL nyomán.

VIII.

Az egzotikus sziget? – nászút a gyakorlatban

Döntések és az élmény megosztása: tervezés és közösségivé tétel a 21. század első évtizedében

Ahogy az utazás előtti tájékozódásról írt részben látható volt, a 2000-es évek közepétől egyre nagyobb hangsúlyt kap az internet. Az információgyűjtésben és megosztásban, valamint az ismerősök vagy idegenek között tájékozódásban megkülönböztetett szerephez jut. Az online kommunikációs a nászút 21. századi alakulásánál szimptomákat mutat. A továbbiakban a kortárs online felületeket vizsgálom.

A nászút új mediális kidolgozása és fogyasztása: internetes fórumok, albumok és blogok

Az internetes keresések, tájékozódások egyik meghatározó hányadát teszik ki azok, amelyek a turizmushoz, az utazáshoz kapcsolódnak. Az interneten fellelhető, mangánszemélyek által létrehozott tartalmak a szakértői oldal egy átmeneti fajtáját képviselik. Az internetes fórumok, a blogok, megosztott fotóalbumok, web 2.0-es megoldások a turizmusipar új eszközei,⁴³² amelyek jelentősen bővítik a helyszínek eladhatóságának lehetőségeit.⁴³³ Az internetes felületeken kialakult felhasználói, nem cégekhez kötött virtuális közösségek (fórumok, közösségi oldalakon kialakult csoportok), mint kvázi adatközlők és adatok a közvetített folyamatok etnográfiai,

---

⁴³² SCHWABE–PRESTIPINO 2005; YEOMAN – MCMAHON-BEATTIE 2006; SCHMALLEGGER–CARSON 2008; CARSON 2008; MACK ET AL. 2008, WENGER 2008.

⁴³³ Elsősorban a kommunikációs csatorna két végén elhelyezkedő szereplők egyikére, az utazási blogokat üzemeltetőkre és a hitelesség kérdésre koncentráltak. Ez utóbbit úgy kezelik, mint a „word of mouth” (élőszó) digitális megfelelőjét, mely alapvetően az utazás megtervezésének egyik fontos és hitele forrása lehet. SCHMALLEGGER-CARSON 2008:100. MACK, BLOSE és PAN azonban kérdőíves felmérésükkel arra a következtetésre jutnak, hogy a fogyasztók által használt internetes felületek hitelessége elmarad az élőszóban szolgáltatott információk autentikusságától (MACK ET AL. 2008).

antropológiai vizsgálatok számára is forrásként szolgálhatnak,⁴³⁴ ugyanakkor sokrétű forrást képeznek a kortárs turisztikai jelenségek, folyamatok elemzéséhez.

Az utazás előtt interneten tájékozódók oldaláról tekintve az on-line turizmushoz kapcsolódó internetes oldalak, információk száma végtelen, nehéz eligazodni közöttük, és különféle típusú és indíttatású (hotelek, utazási irodák, magán beszámolók, stb.) leírásokkal, ajánlókcal, ismertetőkkel találkozunk. Ebben a fejezetben a felhasználók, vagyis a nászútra készülők vagy/és a nászúton lévők, onnan visszatérők által létrehozott tartalmakat vizsgálom.⁴³⁵ A nászúthoz köthető internetes fórumok, naplók és albumok a 2000-es évek második felére fontos szerepet játszottak az utas (és nem az utaztató) szemszögéből létrejövő (virtuális) nászút képeinek alakulásában. Azóta szerepük csökkent. A nászút témája számos internet felület típuson megjelenik, a vizsgálat tárgyai lehetnének személyes blogok (ám ezek felhasználását nagyban korlátozza, hogy egy részük meghívás alapján olvasható), képmegosztó oldalak, desztinációhoz köthető fórumok, stb. Választásom olyan, nagy felhasználói körrel rendelkező, nyitott csoportokra, oldalra esett, melyek nagyobb mennyiségben tartalmaznak nászúttal kapcsolatos tartalmakat.

A 2003-ban indult *www.weddings.hu* on-line esküvői magazin (idővel *www.weddingsonline.hu* néven) három, nászúttal kapcsolatos közlési formáját elemzem (fórum, blog, album), mivel ebben a példában egy-egy nászút kapcsán párhuzamos közlésekkel is találkozunk.⁴³⁶ Működése idején az egyik legolvasottabb volt, alcímében on-line esküvői magazinaként definiálta magát.⁴³⁷ Az internetes oldal 2013-ban már nem működött.⁴³⁸ A *menyego.hu* oldal nászúttal kapcsolatos 2004 és

---

⁴³⁴ GELLÉRI 2001; GERENCSÉR 2009; MILLER–SLATER 2000; WILSON-PETERSON 2002, FARKAS-LAJOS SZERK 2015. Az interneten hozzáférhető szövegeket, képeket, párbeszédet elsősorban forrásként értelmezem, nem az etnográfiai vagy antropológiai értelemben vette terepként.

⁴³⁵ Vagyis a fogyasztó-fogyasztó oldalra, az egyenrangúnak az egyenrangúval (*Peer2Peer/C2C*) folytatott kommunikációra koncentrálok.

⁴³⁶ Bár három közlési, információszerzési- és átadási formával találkozunk, ezek közül mégis a fórumozás a leginkább aktív, ezért nagyobb mértékben ezt a felületét elemzem az oldalnak.

⁴³⁷ A látogatottságát számláló adatok szerint 2009. október–november hónapban (amikor az anyaggyűjtés jelenős részét folytattam) 635741 letöltése volt az oldalnak, 101109 látogatóval. Az október–november nem a legsűrűbb időszak az esküvőszervezés tekintetében, a fórumok, blogok egyértelműen jobban pörögnek a tavaszi–nyári hónapokban – az esküvők időpontjának környékén.

⁴³⁸ Arra vonatkozóan nem találtam adatot, hogy miért szűnt meg az oldal. 2015-ben ezen az internetcímen egy esküvői helyszínereső oldal működik, *esküvőhelyszínek.com* néven. Hasonló módon működik az *alompar.hu*, ahol az esküvőszervezéshez kapcsolódó bejegyzések olvashatók, a blogok között kereséssel (nem tematikusan) megtalálható a nászút is, itt 2008-2014 közötti úticél választások, beszámolók hozzáférhetők.

2009 között működött, fóruma egy másik forrásom erre a tartalomtípusra.⁴³⁹ Más típusú online közlési, megmutatási és mintaadó forma a blogírás, egy pár példán keresztül vizsgálom ennek sajátosságait.

Az internetes etnográfiai kutatások állandó kérdése a megfigyelő, a kutató helyzete. Nem vizsgálok zárt, meghíváson alapuló csoportokat. Mivel az online formálódó közösségek tagjai nem állandóak (az esküvő, nászút elteltével többségük már nem aktív), ezért ez a forráscsoport alkalmatlan közösségi szempontú kutatásra.⁴⁴⁰ Az online-offline gyakorlatok közti kapcsolatot sem tekintem kutatásom tárgyának. A forrásként használt internetes tematikus oldalak időközben megszűntek, a közlési formák egy része sem releváns már (tematikus beszámolók, fórumok), leginkább a blog tartotta meg szerepét, részben azért is, mert időközben sajátos, önkifejező műfajjává vált. Ezek tartalma az adott korszak tájékozódási felületeinek és a nászútról való gondolkodásnak időközben történetivé vált forrásai. A kutatás korai fázisában a már megszűnt felületeken regisztrált, jelenlévő tagokat közvetlenül nem kerestem meg. A 2009-ben részletesen feldolgozott és/vagy lementett szöveges és képi anyaghoz hasonló nem termelődött újra az interneten, ezért a korábban archivált anyagokat vizsgálom. A változás jól tükrözi az internetes források életét (és tudományos szintű felhasználásnak veszélyét): a korábban kimagasló látogatószámmal bíró oldalak megszűnnek, archiválás nélkül elérhetetlenné válnak.

A „leskelődés” kapcsán nem pusztán a résztvevők kiszolgáltatottsága tematizálódik problémaként, hanem maguknak az interakcióknak a jellege is. Az internet vizsgálata kapcsán az egyik legalapvetőbb probléma a médium kettős természetében gyökerezik – abban, hogy egyszerre működik személyközi kommunikációs csatornaként és tömegmédiaként. Ebből adódóan az egyes tartalmak (például olyan fórumok vagy chatszobák vizsgálata, melyeknél a diskusziókban való részvétel regisztrációt igényel, ugyanakkor az ezeken megjelenő tartalmak kívülállók számára is láthatók) privát vagy publikus jellege nehezen meghatározható.⁴⁴¹

A kiválasztott interneten (részben korábban) fellelhető, publikus, a működtetés időszakában mindenki által hozzáférhető felületek arra adnak lehetőséget, hogy bemutassam, milyen típusú nászutas helyszínek, leírások és fényképek jelentik az

---

⁴³⁹ Bár a fórumot az üzemeltető lezárta, archívum formájában hozzáférhető még az interneten: <http://sgforum.hu/listazas.php3?id=1075594451&order=reverse&index=10&azonosito=mennyegzo> (utolsó letöltés: 2015. november 25.).

⁴⁴⁰ Magyarországi online közösségek társadalomtudományos feldolgozására példák: CSÁJI 2015, FEKETE 2015, VÁSÁRHELYI 2015.

⁴⁴¹ MÁTYUS 2015:35.

ideális nászút kelléktárát, a felületen keverednek a vágyak (mint például az utazási irodák ajánlataiban látható trendek, a saját lehetőségektől távoli álmok) és a valóság. A beszélgetésekből kirajzolódik, hogy a felhasználók szemszögéből mitől lesz megfelelő, és mitől kritizálható egy nászutas-desztináció? Mitől lesz különleges egy nászút és kell-e különlegesnek lennie?

A weddings.hu és a menyegzo.hu

A vizsgált nászutas fórumok többsége az esküvőszervezéssel kapcsolatos internetes oldalakon működött, ebből kifolyólag a nászutat alapvetően az esküvő tartozékaként kezelték a szerkesztők és a felhasználók is. Ezzel szemben a kínálati oldalon az utazási irodák a nászutat alapvetően egy sajátos utazási típusnak tartják. A *weddings.hu* esküvőszervezéssel foglalkozó oldalra kattintva felkínált tartalmat láthattuk, kiemelve az interaktív, web 2.0 felületeket (album, blog, fórum, írd cikket te is, keresés, esküvőváró naptár,⁴⁴² linkajánló). Regisztrálás után a készülődő menyasszony terveit, elképzeléseit megoszthatta a többiekkel (blog, album), tanácsokat adhatott és kérhetett (fórum-, blog kommentek). A készülődés közösséggé formálta az egymástól távol élő tagokat, alkalmanként személyes találkozásokra is sor került. A tagok az esküvőt követően élménybeszámolók, fotók segítségével zárhatták le jelenlétüket az oldalon, azonban jó páran ezt követően is fórumoztak, blogoltak (lakásfelújítás, babavárás témában). Az esküvővel kapcsolatos tematikus oldalak tagjai esküvő előtt vagy nem sokkal az esküvő után álló, 20–35 év közötti lányok, asszonyok voltak – ebből kifolyólag megszólításként „lányok”, „menyák” és „menyasszonyok” szerepelt. Mivel regisztráltak az oldalon, ezért feltételezhető, hogy jelentős részük az esküvőszervezésbe nagy energiákat fektetett. A fórumon használt becenevek a legtöbb esetben keresztnevek variációja volt, kevésbé tapasztalható, hogy a felhasználók egy „lenyomozhatatlan” becenév mögé bújnak,⁴⁴³ fényképet is mellékelnek magukról, illetve hozzászólásaikból számos személyes dologra lehet következtetni.

A tapasztaltcserére, információk megosztására létrehozott felületek között beszámolókat, fórumokat és az oldalhoz kapcsolható blogokat tartalmazott a felület. Az időrendiséget követve először a *weddings.hu* oldalon 2005-ben és 2006-ban

⁴⁴² Az elemzés idején 71 pár regisztrált a naptár funkcióban.

⁴⁴³ WILSON-PETERSON 2002:457–458.

működő *Nászút, utazás* felületről szöveg röviden. A linkre kattintva néhány szálloda ajánlatával, majd a magyarországi és a külföldi utakkal találkoztunk, ezen belül a helyszín ábécérendbe rendezve szerepeltek, majd keresztnévvel jelzett (feleség és férj) nászutasok beszámolóit olvashattuk, a következő felhívás eredményeképpen:

Egyébként nem kell, hogy feltétlenül nászútról szóljon a beszámolótok – a lényeg az, hogy a tapasztalataitokról szóló írásotok kedvet csináljon másoknak is a világ vagy Magyarország egy-egy szép szegletéhez! Hátha éppen Ti segítetek majd ezzel egy-egy honlapunkat olvasgató párnak a számukra tökéletes nászút kiválasztásában!

Harminchat értékelhető beszámolót lehet elemezni. Az oldalon olvasható, a szerkesztők által készített ajánlók hatására számos olyan beszámoló született, mely az útikönyv stílust követi (leírás, képek, térkép). A felület két évig működött, értékelhetőségét nehezíti, hogy egy-egy utazás mögé időnként rossz linket illesztettek (jóval több bemutatkozás érkezett). Az oldal kifulladásának oka a *weddings.hu*-n megjelenő saját blog lehetett, mivel ezt követően maradtak el az itteni beszámolók. A másik ok pedig, hogy a szerkesztőnek kellett elküldeni az anyagot, melyet ő tett fel az oldalra. A képekkel együtt beküldött beszámolókat rövid tényyszerű adatok előzték meg, melyek kitöltése nem volt kötelező: úticél, utazás időpontja, utazás módja, költsége, programok és kirándulások. A nászutasok kettő kivételével mind külföldiek, többségük tengerparti nyaralás,⁴⁴⁴ rövid vagy útikönyvszerű beszámolókkal.

A *weddings.hu* oldal több mint kétszáz, számos témába (párok, rólunk, baba, szolgáltatás stb.) sorolt fórumának egyike a 2006 áprilisától (legalább 2011 elejéig) működő *Utazás-nászút* fórum, melyhez 2009 decemberéig 164 tag szólott hozzá, összesen 1165 bejegyzéssel. A fórumok közül az *Eljegyzés előtt*⁴⁴⁵ vezette a bejegyzések száma alapján a sort, 56883-mal, azonban kevés fórum közelítette meg a kétezer bejegyzést, a nászút így az élbolyba tartozott. Az *Utazás-nászút* hozzászólóinak többsége ötnél kevesebbszer kapcsolódott be a beszélgetésbe, 13 tagnak volt húsznál több megjegyzése, a legtöbbet hozzászóló látogató 72 esetben

---

⁴⁴⁴ Hat pár esetében Görögország, három Spanyolország, két esetben Tunézia, Egyiptom, Horvátország, Olaszország; egy-egy esetben Dominikai Köztársaság, Franciaország, Írország, Maldív-szigetek, Kanári-szigetek, Törökország, Ukrajna.

⁴⁴⁵ Míg az *Eljegyzés előtt* fórum mindent magában foglalt, ezzel szemben a nászutas alapvetően saját témájára fókuszált.

reagált, kérdezett, később egy új fórumot is indított a *weddings.hu* oldalon, *Utazás-nyaralás* néven. A beszélgetések alapvető témája a hová és mikor (esküvőhöz képest), illetve konkrét helyszínekkel (ország, szálloda) kapcsolatos tapasztalatok cseréje volt.

Egy másik népszerű, esküvőszervezéssel kapcsolatos témákat, fórumokat üzemeltető oldal volt a *mennyegzo.hu*,⁴⁴⁶ melyen működött egy *Nászút* fórum is. Az oldalon folyt párbeszédet 2004 és 2008 között követtem. A fórum a *weddings.hu* oldalhoz hasonló témákat és eszmecseréket tartalmazott, kiegészülve azzal, hogy az egyik fórumozó egy utazási irodánál dolgozott, így tőle személyre szabott tanácsokat is lehetett kérni (három országba történő utaztatásban volt kompetens). Az adott időszakban 137 hozzászóló 726 bejegyzését tartalmazta a fórum. A külföldi utak esetében gyakori téma volt az egyéni tapasztalatok megosztása, begyűjtése, konkrét utazási irodák ajánlatairól való beszélgetés. A belföldi utak esetében is saját tapasztalatok alapján vártak ötleteket, ajánlatokat a hozzászólók. Hét esetben olvashatunk részletes beszámolót is a fórum segítségével szervezett nászútról. A beszélgetésekből kiderül, hogy a tagok az oldal más fórumairól, illetve személyesen is ismerik egymást. A vizsgált években a megvalósulás szintjén a legkedveltebb úticél Egyiptom, Tunézia, görög szigetek voltak. Az extrém, a szokásosnál egzotikusabb helyet a fórumon Kenya jelentette, melyről hosszabb beszélgetés folytattak. A vágyak szintjén a sziget, vízpart volt az elsődleges; kitüntetett helyet kapott a szállodai szoba milyensége, a nyugodt hely iránti vágy. A fórumra az akkoriban szerveződő *naszut.lap.hu* készítője is bejelentkezett tanácsokért, illetve UDVARDY Dorottya⁴⁴⁷ készülő szakdolgozatához gyűjtött adatokat. Mindkét esetben kevés válasz érkezett a felhívásra, három-négy hozzászólás. A hozzászólók többsége ötleteket, tanácsokat várt, sokan csak olvasták a fórumot és akkor szóltak a témához, ha saját tapasztalatuk volt, tehát külső személőként jelen voltak. A két évben 11 olyan tag volt, aki rendszeresen hozzászólott a felmerülő kérdésekhez, ezek közül a legtöbb hozzászólást az utazási irodában dolgozó hölgy tette, hiszen sokszor konkrétan hozzá fordultak. A fórumon megkezdett levelezést magánúton folytatták a konkrét ajánlatokról és lehetőségekről. A fórumos beszámolók általában rövidek, utaltak a *weddings.hu* vagy saját, az oldaltól függetlenül üzemeltetett blogra, képmegosztó felületekre is. A fórum

---

⁴⁴⁶ Az oldalon 2015-ben már egy esküvőszervező oldal működött. Saját archívumomban a 2004 és 2008 közötti fórumos beszélgetések találhatóak.

⁴⁴⁷ UDVARDY 2007.

megfelelt a fórumozás alapvető céljainak, az adott témáról folyt a párbeszéd, viszonylag ritkák voltak a személyes, mások által értelmezhetetlen üzenetek, a reklámszagú és túlzottan személyes jellegű témák privát üzenetek.

A *weddings.hu* oldalon az albumszerű beszámoló (*Utazás, nászút*) szerepét idővel egy blog vette át. Ez a blog átmenetet képezett a személyes és a tematikus blog között, hiszen egy tematikus oldalon belül az adott témához kapcsolódó naplószerű bejegyzéseket tartalmazott. A *weddings.hu* oldalon 2009-re közel négyszáz blogger regisztrált. A blogon az első bejegyzés általában a megismerkedés történetét tartalmazta, majd az eljegyzésen át az esküvő előkészületeit, eseményeit, majd az ezt követő történéseket ismerhettük meg. A címkézett bejegyzések közt párhuzamosan olvashattunk a tervekről, a dilemmákról és a beszámolókról. Az egyes bejegyzések mellé kommenteket is lehetett küldeni. A felhasználónév alapján ábécérendbe sorolt, értékelhető blogírók közül 127-en érintették a nászút témáját: terv és/vagy beszámoló szintjén. 144 blogger egyáltalán nem írt az utazásról, azonban ez nem feltétlenül ennek hiányát jelenti. A tervezésnél általában az úticél megjelölésével, a választás miéртjével (esetenként), illetve az internetről levadászott, kedvcsináló fotókkal találkoztunk. Az interneten publikussá váló beszámolók több típusát alkalmazták a felhasználók: folyó szöveg közé beillesztett illusztrációs fotók, csak fotók, fotók hosszabb képaláírással, csak szöveg, videó. A bejegyzések időrendben követték az utazást, a végén egy-egy summázó megjegyzéssel – mely az utat, mint nászutat értékeli. Például: „Nagyon jó volt, és azóta is álmodom vele. Még tuti visszatérünk... Atinak is nagyon tetszett, visszavágyik, haza se akart jönni. Megérte, egy pillanatra se bántuk meg.”⁴⁴⁸ A teljesen értékelhető bejegyzések (19 darab) a tervezett és a megvalósult nászutat is tartalmazták (képes vagy szöveges formában) – itt az elvárásokat és a tapasztalatokat is megismertük, a bejegyzések száma személyenként egy és hét között mozgott. Napi tudósításokat tartalmazó blog is született. A bejegyzések általában ritkán írtak bővebben a célországról, inkább az adott szállodát és a programokat jellemezték. A kommentek többsége „de jó lesz/volt nektek”, illetve „látszik, hogy tökéletes nászutatok volt” jellegű volt, azonban néhány esetben saját tapasztalatok is megjelentek az üzenőfalon.

---

⁴⁴⁸ ADRIBABA bejegyzése (www.weddings.hu , utolsó letöltés: 2010).

A *weddings.hu* oldal három felületén a vonatkozó korszak nászutas desztinációval kapcsolatos adatok a következőképpen alakultak. Az összességében 276 hozzászólás, megosztás esetében a tervezett, vágyott úti cél 142 esetben derül ki, egy-egy hozzászólás kapcsán akár több desztináció szóba került. Így a vágyott, tervezett nászutas helyszínek a következők: 33 esetben⁴⁴⁹ belföldi (16,5 százalék) és 167 (83,5 százalék) külföldi ország, sziget, település kerül megnevezésre. Az előbbieket esetében kiemelten szerepelnek a fürdőhelyek (12 esetben), az utóbbi esetében pedig a szigetek (74 esetben, 44 százalék),⁴⁵⁰ tengerpart (40 esetben, 12 százalék). A vágyak szintjén az országok közül Görögország (szigeteivel együtt 34 esetben, 20 százalék) és Olaszország (17 esetben, 10 százalék) a legkedveltebbek ekkor. Emellett ötnél több esetben megjelölt helyszínek a következők: Kréta, Málta (6), Madeira (7), Spanyolország (8), Egyiptom (10), Mallorca (10), Törökország (11). A tényleges helyszínről 142 esetben értesült a felületeket olvasó, ezek összesen 47 esetben voltak átfedésben a tervekkel (43 esetben azonos helyszínnel). A megvalósult nászutak a következőképpen oszlanak meg: 29 (21 százalék) esetben belföldi, 108 (76 százalék) esetben külföldi és 4 esetben mindkettő típus. A magyarországi helyszínek esetében a fürdőhelyek és a Balaton a preferált, a külföldiek esetében a tervezett, vágyott arányoknak megfelelően a sziget (38 esetben, 35 százalék)⁴⁵¹ és a tengerpart (35 esetben, 32 százalék) a legnépszerűbb. Az országok közül (a szigeteket is beleértve) Görögország (20 esetben, 18,5 százalék) és Egyiptom (13 esetben, 12 százalék) vezetik a listát.

A három (*weddings.hu*, *mennyegzo.hu*, *weddingsonline.hu*) online felületen olvasható beszámolókból, beszélgetésekből a következő szűrhető le. Az általános, egyéb utazások során is felmerülő praktikus témák (időjárás, betegségek, nyelvhasználat, első repülés) a fórumozók nyaralásain vagy adott esetben nászútján tapasztaltak kapcsán csak burkolva jelentek meg.⁴⁵² A fórumozók nemcsak egymástól kértek tanácsot, hanem alapvetően utazási irodákban tájékoztak a különféle nászutas csomagokról. Ami az úticél kiválasztását legtöbb esetben meghatározta, az az egyéni vágyak és a valóság „ütköztetése”, illetve az ár, mely egy-egy konkrét

⁴⁴⁹ Itt a hozzászólások számát vettem figyelembe, tehát a megadott szám nem az úticélok számát, hanem az összes desztinációt jelöli.

⁴⁵⁰ Százalékos hivatkozás a külföldre tervezett utakon belül.

⁴⁵¹ Százalékos arány a külföldre utazókon belül.

⁴⁵² Például arab országba történő utazás esetén az ott szerzett betegség, hasmenés elrontja a romantikus utat, vagy x helyre ne utazzanak, mert ott esik az eső, stb.

úticél kapcsán sokadik kérdésként jelent meg („megkérdezhetem, mennyibe került?”), azonban a helyszín kiválasztásánál meghatározónak bizonyult. Az utazást többféleképpen finanszírozták. Az egyik legelterjedtebb a nászajándékként befolyt pénz elköltése volt. Többen használták fel üdülési csekkjeiket, többször a drága esküvő helyett inkább a drága nászutat választotta a pár.

A web 2.0-es információk hitelessége több szempontból felvehető. Lehet például kvantifikálható, hitelességmérő szempontokat alkalmazni.⁴⁵³ Az általam feldolgozott anyag azt mutatja, hogy a felület belső használói számára a körön belül mozgó, személyesen nem ismert, de más felületeken is követhető emberektől kapott információk hitelesek. A hitelességet fokozó tényezők közt a hasonló időtöltés, az azonos cél, a barátságos hangvétel, a hasonló életkor és azonos nem szerepel az első helyeken. A hitelességet erősítheti az a tény, hogy a tagok akár hónapokig is kapcsolatban álltak egymással, illetve az oldal használatát megelőzően, vagy éppen annak következtében személyesen ismerték egymást. Életük egyik legfontosabb eseményének (esküvő) részleteit osztották meg egymással (és a világgal). A fórumozók körülbelül húsz főt kitevő magja tekintetében különösen helytálló ez a megállapítás. A csoporton belül vannak kérdező és „megmondó” emberek, akik egyrészt kérdéseikkel állandóan életben tartják a kommunikációt, másrészt mindenhez hozzá tudtak szólni (saját tapasztalat vagy utánajárás alapján). A párbeszédet követően nem minden esetben történt visszacsatolás, azaz nem mindig derült ki, hogy eldőlt-e a végleges úticél, illetve az ígért beszámoló egy része is elmaradt.⁴⁵⁴ A három online közlési forma (fórum, album, tematikus oldalon belüli blog) hangsúlyos és a tagok által várva várt része a beszámoló volt, ahol a fotók döntő szerepet játszanak. Számuk változó, bejegyzésenként egy és ötven darab közötti. Kérdéssé válik a word-of-mouth elmélete, a posztolók a képek mögötti tartalmat nem vagy kevés esetben bontják ki. Azonban a fotók segítenek egy-egy vágyott vagy már eldöntött desztináció elképzelésében, esetleg felidézésében. A tipikus képek (pálmafa, tengerpart, leander, hajóút) a saját álmokat erősíthetik, igazolhatják, vagy nosztalgiát kelthetnek. A turistafotókhoz hasonlóan a nászutas-fotóanyagban is megtalálhatók a képeslapok, prospektusok képeinek ismétlései.

---

⁴⁵³ GRETZEL 2007.

⁴⁵⁴ Erre azonban a weddings.hu esetében a blogokban kereshetjük a választ, a párhuzamos olvasás a műfajok közti különbségek mellett azok kiegészítő mivoltát is jól jelzi.

„És ti punnyadós-parton kozmálós-zabálós vagy szandálos-hátizsákos-múzeumos nászutat terveztek? Mi valahol a középútban gondolkodunk” – írta az egyik fórumozó. A vizsgált internetes forrásokban számos nászúttípus szerepelt. Az esküvő idejéhez viszonyítva többféle elnevezés él: előnászút, nászutacska, mézes napok, első nászút (az esküvőt követő pár nap, ami általában belföldi wellnessnapokat takar), nászút (egyetlen nászút vagy az igazi nászút), második nászút (két esküvőt követő utazás esetében a hosszabb, távolabbi úticélra történő utazás). Ez részben megfelel a kérdőíves adatokban megtalálható elnevezéseknek, részben bővíti azokat. Az albumokból, fórumokból, blogokból a 2000-es évek közepén kirajzolódó úticélok rangsora a következőképpen alakult. A belföldi nászutak esetében alapvetően két típusú helyet különíthetünk el: a vizes helyek (Balaton, wellness szállodák), illetve kirándulóhelyek. A külföldi desztinációk rangsora a következő: sziget (Bali, Zanzibár, Seychelle-, Maldív-szigetek, Málta, görög szigetek), tengerpart (Egyiptom, Tunézia, Törökország, Görögország), európai város (Róma, Amszterdam, Párizs, Velence), „hideg ország” (Írország). A fórumozók olvasatában nem megfelelő helynek minősültek a „bulizós”, sok turista által látogatott, felkapott vagy éppen családok által megszállt szállodák, partszakaszok, városok (például Ibiza, Grand Canaria, Mallorca). Például:

Már az eljegyzésünk előtt beszélgettünk arról, hogy ha egyszer nászútra megyünk, akkor valami nagyon komoly helyre szeretnénk elutazni. Aztán, miután Gábor megkérte a kezem, én egyből elkezdtem nézegetni a neten a nászutas-lehetőségeket. Így akadtam Mauritiusra. Egyből mutattam Gábornak, és neki is nagyon megtetszett. Így elhatároztuk, hogy ide szeretnénk menni... Most az esküvő után viszont újragondoltuk az álmainkat, és végül másik úticélt választottunk. Ok: Az elmúlt években Mauritiusra ment minden magyar celeb, így nagyon 'elbulvárosodott' ez a helyszín. Nem akartunk beállni a sorba.⁴⁵⁵

A megfelelő nászutas helyszín csendes, romantikus, kirándulásra alkalmas – Bozsybabyt idézve a „kisszigetatengerközepén luxusnászút”. A fórumozók, blogolók egy része (ahogy a kérdőívet kitöltők közül is többen) már ismert, szeretett helyszínekre tért vissza (leánykérés, első közös nyaralás) – tehát nem feltétlenül az újdonság, hanem a közös életút együttes megerősítése a fontos. Egy olaszországi példa erre:

---

⁴⁵⁵ Norka&Gábor bejegyzése (www.weddings.hu, saját archívum, utolsó letöltés: 2008).

Két dolog miatt szerettem volna, ha nászútra is ugyanide megyünk vissza. Egyrészt ez volt az első közös nyaralásunk, lévén, hogy alig 1 évnyi ismeretség után házasodtunk össze, másrészt pedig, mert ezen a tavalyi nyaraláson, ott kint Olaszországban vettük meg a jegygyűrűket, ami most is az ujjunkon van. Úgy éreztem, hogy ott szeretném tölteni a nászutat, amihez egy csodálatos emlék, a jegyűrűk megvásárlása kötődik és van még egy dolog: akkor ott tavaly belegravíroztattuk a gyűrűbe egymás nevét. A dátumot még akkor nem tudtuk, mert csak a hazaérkezésünkkel kezdtük el szervezni az esküvőt. Most pedig szeretnénk visszamenni stílszerűen ugyanabba az ékszerboltba Olaszországban, és a gyűrűbe az április 16-i dátumot is belegravíroztatni.⁴⁵⁶

A kommunikációban a nászutas helyek kiválasztásának, illetve értékelésének egyik központi témáját jelentette a szállás, ezen belül is a szoba milyensége. A berendezésről kevés szó esett – maximum arról, hogy franciaágy volt-e benne, azonban meghatározó az erkély, a szép kilátás; ha nem ilyet kapnak, akkor a nászútra hivatkozva cserét kérnek. A kellékek és fontosság miatt még mindig a szoba a nászút intimitásának fő és meghatározó tere. Az utak értékelésének középpontjában (szövegek és fényképek szintjén is) a „mi” és a nagy nap utáni feltöltődés áll. A „mi” megnyilvánulási formáinak első lépcsőfoka a repülőgépen, buszon készült páros szelfik. A nászutas helyen is kinyilvánítják az összetartozást, a „just married” póló viselése, karikagyűrűs kezek fényképezése az adott helyszín látványossága előtt, szív nevekkel a tengerparton.

Míg a korai nászút, akár a vasutas fülkébe zárva, a Foucault által válságheterotópiába sorolható, bizonyos esetekben negatív érzelmi töltetű, titkos, zárt, helyen, „sehol” zajlik, addig az ötven évvel későbbi állapot, az interneten fellelhető anyag alapvetően pozitív, kibeszélhető, nyitott, a „végtelenben” és „bárhol” megvalósítható nászút képét mutatta, mutatja meg.

Önreprezentáció a saját, oldaltól független blogokon

2015 őszén a magyarországi online sajtót körbejárta a hír egy rendhagyó, több éves kerékpáros nászútról hazaérkező párról. Szintén ebben az évben érkezett haza egy

---

⁴⁵⁶ Beatrix beszámolója, 2005 (www.weddingsonline.hu, saját archívum, utolsó letöltés: 2007. november 20.).

tanár házaspár egy évig tartó hátizsákos nászútjáról.⁴⁵⁷ A kerékpáros esküvőt követő közös utazásról Zita és Árpi saját, 2011-ben indított, a kerékpározásról tágabban is író blogjukon⁴⁵⁸ is rendre beszámolt négy évig tartó útjáról (4 év 46 ország, 40 ezer km), melynek mottója *Nászút a Világ körül. Mert csak egyszer élünk*. Hazatérésük óta folyamatosan utazással kapcsolatos előadásokat tartanak, e-könyvként hozzáférhetővé tették a szerzett tapasztalatokat.⁴⁵⁹ Számos riport született az utazás előtt, közben és után, melyben a nászút címkét így magyarázza a feleség:

A kerékpár Árpi ötlete volt. Az álmodozás közben a kapcsolatunk is komolyodott, megtörtént a leánykérés, és mivel az esküvőt a nagy utazás előtt terveztük, adta magát, hogy akkor ez egyben a nászutunk is legyen. Elvégre ideális esetben az embernek egyszer van nászútja az életében, akkor az legyen emlékezetes, nem?⁴⁶⁰

Bár az utat nászútként kezelték, az utazással céljuk a családra, a kerékpározásra és a fenntarthatóságra való figyelemfelhívás volt.⁴⁶¹ Aktívan üzemeltetik facebook oldalukat, *Honeymoon around the word* címmel, melyet közel 13000 fő követ.⁴⁶² Ingyenes e-könyvet tettek közzé utazásik egy részéről (17 országról),⁴⁶³ illetve könyve írta *Hogyan utazzuk be a világot napi 3533 forintból* címmel.⁴⁶⁴

A 2014-es hátizsákos nászutasok, Dóri és Edvárd is beszámolókat írtak az alapvetően úti élményeiket tartalmazó blogjukon: *Országok, élmények, ízek* alcímmel,⁴⁶⁵ majd 2016 júniusától a későbbi utazásokról, átvéve a korábbi blog anyagát, új felületet használnak (ez utóbbin angol nyelven is olvasható).⁴⁶⁶ A 2014-es nászútként elkönyvelt útjuk jóval összetettebb volt, mint egy szokványos nászúté, ahogy ez részben a disszertáció felvezetőjében olvasható.

---

⁴⁵⁷ A híradásokban más, a megszokottól eltérő, Edvárd és Dóri egy évig tartó hátizsákos nászútról (RIMÁNYI 2015) is olvashattunk. Emellett híres emberek esküvőt követő utazásáról is rendre írnak a különféle nyomtatott vagy online sajtóban.

⁴⁵⁸ 360FOKBRINGA.HU 2011.

⁴⁵⁹ ZÁRUG-HARKÁNYI 2015.

⁴⁶⁰ SZAKÉRTŐ 2014.

⁴⁶¹ 360FOKBRINGA.HU 2011: <http://360fokbringa.hu/hu/rolunk/mondanivaloink/> (utolsó letöltés: 2017. szeptember 12.).

⁴⁶² 2018. 04. 30-i adat. https://www.facebook.com/cyclingthe360/?ref=br_rs (utolsó letöltés: 2018. április 30.).

⁴⁶³ 360FOKBRINGA.HU 2018: <http://360fokbringa.hu/e-konyv/> (utolsó letöltés: 2018. február 13.).

⁴⁶⁴ 360FOKBRINGA.HU 2011:HARKÁNYI-ZÁRUG 2017.

⁴⁶⁵ TALPALATNYI TÖRTÉNETEK 2016: <https://eesdutazasa.wordpress.com/> (utolsó letöltés: 2017. szeptember 12.).

⁴⁶⁶ TALPALATNYI TÖRTÉNETEK 2016.

Mikor megismerkedtünk Dórral, elhatároztuk, hogy jó útitársak leszünk egymásnak, akár szellemi, akár jeggyel megváltott utazásról legyen szó. És hát ezen alapállás készítetett minket arra, hogy összeházasodjunk. Mert jó és inspiratív hatással vagyunk egymásra. És emellett éreztünk még valamit: call of the life, the Earth, like duty... Szóval valami hívást, hogy elinduljunk és lássunk, és ne csak könyvekben, vagy a google autóban ülve, hanem az információt a pórusainkon és minden érzékünkön beszívva akartuk magunkévá tenni, hogy ne csak az agy és a szem tanuljon, hanem az egész test érezze az élet ficáncolását, elevenségét. De hát ennek ugye vannak anyagi vonzatai is, ezért elmentünk dolgozni, Skóciába, hogy összegyűjtsük rá a pénzt. És bár kemény munkával, de elértük azt az anyagi bázist, ami kellett az úthoz. Az út másik részét Dóri édesapjának, Péternek tartozunk köszönettel, tisztelettel és hálával, ezért az utat az ő emlékének is szenteljük, aki maga is nagy utazó volt és tudjuk, hogy ha köztünk lenne, akkor semmit nem támogatna jobban, mint egy ilyen utat. Másik része: a tájak, városok, emberek megismerésén túl vonzott minket, az a kegyelemben való bizodalom, hogy ráhagyatkozzunk arra a bizonyos kézre, a kegyelem kezére, hogy vezessen minket és az emberek jóindulatára, hogy megtartsa, hogy fenntartsa bennünket és hát bizony kapunk rendesen ezekből, sokkal többet, mint vártuk. A harmadik vetülete utunknak, hogy szeretnénk megismerni világszerte, hogy az egyes népek hogyan bánnak a szegényekkel és az elesettekkel, illetve hogyan viszonyulnak a természethez, melyből vétetik létünk nap nap után. Ennek a célkitűzésnek az oka pedig az, hogy hazatérve az 5 éves tervünkben szerepel egy olyan központ létrehozása, melyben hátrányos gyerekeket fogadnánk be és tanítanánk egy fajta életvezetésre, mely igyekszik önfenntartó módon megvalósulni, tisztelve és harmóniába kerülve a teremtés minden szereplőjével. Mindezt ökotudatos, és fenntartható fejlődés célkitűzéseit szem előtt tartó módon. A célunk, hogy minél többet legyünk helyiekkel. Ezért elsősorban barátoknál fogunk megszállni és Couch Surfinggel keressük szállást, hogy a helyieknél alhassunk, velük töltsünk pár napot.⁴⁶⁷

Dóri és Edvárd folyamatosan úton vannak és ők is szívesen tartanak előadásokat tapasztalataikról. Facebook oldalt is üzemeltetnek, *Talpalatnyi történetek* címmel,⁴⁶⁸ közel 1700-an⁴⁶⁹ követik bejegyzéseiket. Utolsó útjaik fókuszában a hulladékmentes utazás áll Dél-Amerikában (ennek szimbóluma a képeken textil táskák és húzós kocsik – minden szombaton csomagolásmentesen vásároltak Budapesten is), ennek jegyében készítették a Soros házassági évfordulós képsorozatot is. A felvezetőben bemutatott emlékfotózás témája még maga a bakancsos nászút volt (**1. kép**), a másodiké az itthoni élet, városi lét és munka.

Árpi és Zita, Dóri és Edvárd esete a nászút formáját, fogalmát sok szempontból átalakítja (hosszúság, közlekedési eszköz, szervezettség és célok tekintetében) és

---

⁴⁶⁷ TALPALATNYI TÖRTÉNETEK 2016: <https://talpalatnyitortenetek.hu/2014/06/11/mielott-egyszer-volt-hol-nem-volt/> és <https://talpalatnyitortenetek.hu/about/> (utolsó letöltés: 2018. április 30.).

⁴⁶⁸ <https://www.facebook.com/Talpalatnyitortenetek.hu/> (utolsó letöltés: 2018. február 14.).

⁴⁶⁹ 2018. 04. 30-i adat. <https://www.facebook.com/Talpalatnyitortenetek.hu/> (utolsó letöltés: 2018. április 30.).

nagyon tágan értelmezi. Az esküvő utáni utazás mindkét esetben az út során és a média hatására kapta a nászút elnevezést [!!!], a két pár eredetileg nem nevezte annak – hiszen jellegében és időtartamában is túlmutat a klasszikus nászút formáján. A kerékpáros és a hátizsákos nászút szálláshelyei sem megfeleltethetőek a nászút bevett gyakorlatával, szállodák helyett többnyire ismerősöknél, vagy *couch surfing* segítségével oldották meg a lakhatást, ezáltal ténylegesen mellőzve az utazási irodák, a szolgáltató ipar kínálta lehetőségeket és csomagokat. Tartalmát tekintve azonban nagyrészt megfeleltethető a nászút elsődleges céljának, hiszen egymás megismerése meghatározó feladata volt mindkét útnak. Ugyanakkor a sajátos, környezettudatos és egyéb, társadalmi problémákra reflektáló jellegük miatt ezek jóval túlmutatnak a nászút általános keretein. Mindkét nászút felkeltette a média érdeklődését is, ezért a blog írása nem csupán a rokonok, barátok és tágabb ismertségi körnek szól, ahogy az a magánjellegű blogok esetében megszokott. Ez a beszámoló leginkább az 2000-es évek második felétől jellemző „virtuális kommunikáció, a webes média új sztárműfaj”⁴⁷⁰-ának egyre népszerűbb és több szinten alkalmazott sikerét jelzi. Mindkét bloghoz, párhoz kapcsolódik egy-egy intenzíven üzemeltetett facebook csoport, melyeken folyamatosan olvashatunk a nászutat követő utazásokról, előadásokról, sajtómegjelenésekről.

A nászútból kibomló, utazásra összpontosító, a média figyelmébe kerülő, majd önálló előadások keretében a tapasztalatokat megosztó fenti két történet mellett a tájékozódás során olvashatók a személyes (nem online magazinhoz, újsághoz köthető) blogokon megjelenő nászutas beszámolók is. Ezek markánsan elválnak azoktól a felületektől, ahol a nászút tematikájához kínálnak ajánlatokat, linkeket (pld. a tíz legnépszerűbb nászút, stb.) vagy amelyek egy konkrét utazási irodához kapcsolhatók. A magánblogokon megjelenő írások, útinaplók célja elsődlegesen a saját ismeretségi körnek szánt élménybeszámoló - hogy ne kelljen mindenkinek külön-külön elmesélni vagy leírni a történetek, látottakat. Mivel ezek az oldalak publikusak, ezért az adott helyszín vagy téma iránt érdeklődő is potenciális olvasó. Például az amerikai nászútjáról naponta beszámoló blogoló így ír a motivációkról, az oldal létrehozásáról:

Gyermekkori álmomat szeretném megvalósítani párommal – saját szervezésben – akivel a közel egy hónapos mézeshetünk alatt kalandozunk a nagy Amerikában! A blogot elsősorban hön szeretett

---

⁴⁷⁰ A blog definiálásáról és szerepéről bővebben BÖGEL ET AL 2006:13-25.

családunknak szánjuk, akik óvnak, féltenek minket ettől a nagy kalandtól, másodsorban pedig mindazoknak, akik kíváncsiak arra, hogyan lehet az egykoron megálmodott, elérhetetlennek tűnő álmokat a valóságban megélni.⁴⁷¹

A blogot, nem egyedüli eszként, a nászutas pár kifejezetten a nászúttal kapcsolatos élmények megosztására hozta létre. A blogok (és közösségi oldalak) térhódításával párhuzamosan a fórumozás, mint műfaj és kommunikációs forma fokozatosan elhalt, ez tükröződik a nászutas példákban is. Általánosan elmondható, hogy a fórum topikokat nagyobb cégek üzemeltették, egy felületen több fórummal, ezek átláthatósága és a hozzászólások követése nehezkesebb volt, mint a személyes (vagy tematikus) blogoké.⁴⁷² A magyarországi blogszolgáltatók bekapcsolódásával egyre többen vették használatba ezeket a felületeket.

A blogok térhódításával, a beszélgetésre alkalmas online-eszközök elterjedésével és az egyre csökkenő költségek miatt azonban a felhasználók már nem a nagy – azaz többnyire kezelhetetlen méretű – rendszerekben akarnak részt venni, hanem olyan saját és személyes felületeket óhajtanak, ahová csak miattuk és az általuk létrehozott tartalmakért látogatnak.⁴⁷³

Az esküvői oldalakon található bejegyzésekkel, fórumokkal ellentétben a blogírás már nem egyértelműen női műfaj, a nászutas bejegyzések szerzői között férjeket is találunk. Azonban a beágyazottság hasonló: ezek az oldalak jelentős része az esküvő kapcsán született (előkészületek, a nap eseményei és az ott készült vizuális anyag megosztása) és viszi tovább az olvasót a nászútra, esetleg a gyermekvállalás- és várás történeteire; van olyan formája is, mely kizárólag a nászútról ad rövid szöveges és fényképes tudósítást. A nászúttól idegen, alapvetően Dunaújvároshoz kapcsolódó történeteket bemutató blog-on is található több részből álló nászutas- és az apalétet bemutató bejegyzés.⁴⁷⁴ A blogokon olvasható beszámolók jelentős része útközben íródott (ellentétben a fórumokon és tematikus oldalakon található beszámolókkal), napi szinten megosztva az olvasókkal az eseményeket, így online útinaplót képeznek. Az útról posztolt blogbejegyzések tulajdonképpen ellentmondanak a nászút egyik fontos tartalmának, az együtt töltött idő fontosságának, a „mi” megélésének, a felfokozott intimitásnak.

---

⁴⁷¹ USANASZUT 2011.

⁴⁷² Bővebben: DOBÓ 2006.

⁴⁷³ DOBÓ 2006: 48.

⁴⁷⁴ HTOMI77 2013.

A bejegyzések kisebb hányada hazatérve összefoglalja az eseményeket, ezek esetében jóval több fényképet találunk, mint az útról írott bejegyzéseknél. 1995-ben megtett nászútról is találtam blogbejegyzést, tehát nem feltétlenül csak jelen időben olvashatók nászutas történetek.⁴⁷⁵ A magánszemélyek által írott blogok jellemzően külföldi nászutas élményeket tartalmaznak, ezek közül kiemelkedik a korábban már idézett, kerékpáros és hátizsákos utak beszámolója. A blogok szöveges tartalma vegyes, többségük igyekszik útikönyvszerűen megismertetni az olvasóval a helyszínt, a mindennapok rutinját, az együtt töltött idő fontosságát. Bár a felületekben, címekben a nászút szerepel, nem minden esetben ismerhetjük meg az útcél kiválasztásának okát, a szövegekben ritkán utalnak a nászútra, leginkább a beszámoló végén található értékelésekben. Összességében a beszámolók pozitív kicsengésűek, mindenképpen kedvet csinálnak egy nászúthoz vagy az adott helyszín meglátogatásához. Az ide való visszatérést, akár házassági évforduló kapcsán többen felvetik. A blogok divatja a 2010-es évek első felére esett, az általam vizsgált, nászutat érintő oldalak egy része egy-két év aktivitás után elhalt, bár még hozzáférhető.

A címeken kívül a nászút lényegére, a személyes életben betöltött fontosságára utal egy-egy fél mondat a beszámolók sorában. Például:

Szicíliaan egyébként az élmények mellett sok mindent tanultunk is, saját magunkról, végleg rájöttünk arra, hogy mi hogy szeretünk nyaralni, mit szeretünk csinálni, és hogy mennyire szeretünk ketten lenni.⁴⁷⁶

Elképesztően jó volt, hogy idén talán először volt időnk gondolkozni kicsit magunkról is. Merre szeretnénk majd élni, milyen házat szeretnénk, hány gyereket, meg ilyen szokásos dolgok, amikről a friss házások gondolkodnak. A gyerek készítest egyelőre még csak imitáljuk és nem vesszük komolyan.⁴⁷⁷

Ez a nap (bár otthon ünnep) mindennek a vége és mindennek az eleje ... véget ért valami ami egész évben végigkísért és holnaptól kezdődik egy komolyabb része a közös életünknek ... remélem :))⁴⁷⁸

A nászút sémáját jól tükrözi egy speciális, képzeletbeli Barbie család életét bemutató, 2013 óta folyamatosan üzemeltetett blogon *Lucy és Spencer nászútja*. Itt egy

---

⁴⁷⁵ NÉGY DÉR 2010.

⁴⁷⁶ ÍR PUDING 2013.

⁴⁷⁷ ADRIENN ÉS CSABA 2012.

⁴⁷⁸ SPIMONIQUE 2011.

kívülálló leírását olvashatjuk és a nászúton „készült” fotókat láthatjuk:⁴⁷⁹ megérkezés a wellness szállodába, romantikus percek a szobában, a tóparton és a csillagos ég alatt. A példa lehetne a nászút parodisztikus bemutatása is, azonban az oldal üzemeltetője komolyan kezeli a Barbie családot, így szemlélve is a nászút sematikus, elvárható eseményeit mutatja be.

A fórumok fokozatos elhalásának egyik okaként feltételezhetnénk a közösségi oldalak (a kutatás idején szintén megszűnt iwiw, majd facebook, twitter) és a kommunikációs formák átalakulását. A facebook nagyon kevés számú, magyar nyelvű, nászutas tartalommal bíró oldalai között elsősorban utazási irodák (például a CORAL TOURS) reklámfelületei aktívak, illetve létezik egy nagyon kis létszámú Nászút csoport, mely annak ellenére, hogy nem kapcsolódik egyetlen céghez sem, leginkább utazási ajánlatokat tartalmaz. Nem tér ki magánszemélyek általi tapasztalatokra, leírásokra. Esküvőszervezéssel kapcsolatos, az előkészítés fázisára koncentrálnak tematikus oldalak azonban működnek a felületen, ezek közül az egyik legnagyobb a 2015 óta működő *Menyasszonyi csevegő*,⁴⁸⁰ melyet egy esküvőszervezéssel foglalkozó vállalkozás üzemeltet. Az online és a facebook felület arra is alkalmas, hogy a nászutas fotókat barátok, ismerősök közt megoszthassák a felhasználók, rövidebb kommentárokkal ellátva, esetlegesen a saját fotók között tematikus albumot létrehozva, vagy zárt csoportokban tájékoztatva az esküvőre meghívottakat a „nagy nap” és a nászút eseményeiről. A kérdőív adatai alapján a 2000 és 2015 között nászúton lévők 44,6 százaléka készített digitális fotót, 24 százaléka jelszóval ellátott és 10 százaléka publikus online albumot, 28,5 százalékuk hozott létre nászutas albumot saját facebook oldalán, a digitálisan fotózók 62 százaléka készített online hozzáférhető albumot útvjáról.⁴⁸¹ Arra is van példa, hogy ismerősök segítségével igyekeznek kiválasztani a megfelelő nászút helyét,⁴⁸² vagy a

---

⁴⁷⁹ VIK 2013: http://barbiecsalad.blogspot.hu/2013/08/naszut_4.html; az esküvőről: <http://barbiecsalad.blogspot.hu/2013/07/> (utolsó letöltés: 2018. április 12.).

⁴⁸⁰ MENYASSZONYI CSEVEGŐ 2015-2018. A felület napi több száz bejegyzéssel működik, az utolsó letöltés idején 15557 taggal, melyből 913 egy hónapon belül csatlakozott. Mivel nem csupán a nászút a felület témája, illetve a tagok száma nagymértékben nő, az inaktív tagok száma is nagy mennyiségű, az oldal elemzésére nem vállalkozom. A 2015 óta működő felületet online kérdőívezés fórumaként működött a külföldi esküvőkötés kérdésében (LENGYEL 2016).

⁴⁸¹ A fényképek számáról és megosztásukról lásd 12. táblázat.

⁴⁸² „Kedves Ismerőseink, Barátaink! A segítségeteket szeretnénk kérni. A linkre kattintva MINDEN NAP lehet szavazni ránk, de előtte a jobb felső sarokba like-olni kell az oldalt. A második szavazat csak akkor érvényes, ha email-ben visszaigazolja. 24 óránként enged szavazni, egészen 2014. január 31-ig!” (<https://www.facebook.com/groups/1438742996338301/>, utolsó letöltés: 2015. március 6.).

külföldi, nászúttal egybekötött esküvőről képes beszámolóra invitálják a virtuális lakodalom résztvevőit.⁴⁸³

A megvalósult gyakorlat

Az utazási irodák, a turisztikai reklám és a 2000-es évektől a rendszert befolyásoló internet által előállított képzetek, imagináció érvényességét maga a turisztika rendszere csak hozzávetőlegesen tudja megmutatni. Kérdés, hogy ezek hogyan érvényesülnek adott szociokulturális körülmények között. A továbbiakban megkísérlem szembesíteni az eddigiekben kirajzolódó nászút képet a kérdőíves felmérés eredményeivel. A forrásokat röviden bemutató összegzésből az empirikus anyag, a kérdőíves adatok elsősorban a 2000 utáni nászutazásra vonatkoznak.⁴⁸⁴ Ezt a forráscsoportot célzott interjúkkal egészítettem ki.

Az életútban betöltött szerep és a nászúthoz való viszony felvázolásához néhány adatsort mutatok be. A kérdőíves felmérés alapján az esküvő előtti közös utazás, együttélés és a nászút esküvő közt eltelt idő kérdése a következőképpen alakult.

6. táblázat: Esküvő előtt közös utazáson voltak-e?

Esküvő előtti utazás	igen	nem	összesen
1989-ig	21	10	31
1990-1999	28	3	31
2000-2009	87	3	90
2010-2015	96	4	100
	232	20	252

* A válaszadók alacsony száma miatt ezt az eredményt nem tekintem viszonyítási pontnak.

⁴⁸³ „Mint azt már jól tudjátok; októberben elmenekülünk a világ elöl és a nyaralásunk alatt, a tengerhez közel kötjük össze az életünket. Ennek részben oka az is, hogy nem kívántunk nagy, világgraszoló lagzit tartani (azt néhányan közületek már megtették helyettünk is). Viszont szívesen megmutatnánk Nektek a kint készülő képeinket és tartanánk egy kis élménybeszámolót Nektek 2hétrel a visszatérésünk után. Nem kérünk ajándékot, pénzt –semmit, de TÉNYLEG!! Aminek örülnék: ha velünk tartanátok egy önköltséges vacsira és lerészegedésre (ill. a fotóink megtekintésére). Kértem árajánlatot attól az étteremtől, ahova Peti is és én is többször beültünk gyerekkorunkban a családjainkkal, így ez a hely mindkettőnk számára nosztalgikus.” (<https://www.facebook.com/groups/1185407608137865/>, utolsó letöltés: 2016. március 7.).

⁴⁸⁴ 1990 és 1999 között 40 pár (nem volt nászúton 9), 2000 és 2009 között 107 (nem volt nászúton 14) és 2010 és 2015 között 98 (nem volt nászúton 17). Összességében 233 fő nászútjáról gyűlt össze adat, 205 (88 százalék) a rendszerváltás után. A kérdőíves felmérés adatainak túlnyomó része (a nászutazók 71 százaléka) a 2000 és 2016 közötti időszakot öleli fel. A kitöltők jelentős része Budapesten és környékén él.

Az igennel válaszolók közül 16-an egyszer, 96-an 1-5 alkalommal, 146-an legalább 5 alkalommal voltak közösen minimum egy napos kiránduláson. Ez utóbbi választ adók mindegyike 1989 után kötött házasságot. A házasságkötés előtti utakon 71-en kizárólag kettesben, 36-an kizárólag baráti társasággal vagy rokonokkal, 149-en pedig legalább egyszer kettesben, de más alkalmakkor társasággal együtt utaztak. Azzal kapcsolatban, hogy az esküvő előtti utazáson, a rendszerváltás előtti időszakban inkább egy napos kiránduláson, kizárólag kettesben, kizárólag barátokkal vagy mindkét formában vettek-e részt nem mutatható ki eltérés a korszakok vonatkozásában. Az azonban jól látható, hogy az 1990-es évektől kezdődően a nászút a párok többsége számára nem az első közös utazás volt.

A kérdőíves vizsgálat eredménye a házasság előtti együttéléssel kapcsolatban a következő. A kérdőívre válaszolók közül a korszakban házasodottak közül 148-an (74 százalék) éltek közös háztartásban az esküvő előtt, közülük 28-an nem voltak nászúton; 54-en (26 százalék) nem éltek korábban közös háztartásban és közülük 9-en nem voltak nászúton.

7. táblázat: Az esküvőt követően mikor utaztak el?

	1989-ig	1990-2015	Összesen
<i>esküvő előtt</i>	0	2	2
<i>esküvő napján</i>	1	3	4
<i>esküvő után közvetlenül</i>	14 (46,5%)	33 (17%)	47 (21%)
<i>egy héten belül</i>	8 (26,5)	66 (34%)	74 (33%)
<i>egy hónapon belül</i>	3	42 (22%)	45 (20%)
<i>fél éven belül</i>	3	41(21,5%)	44 (20%)
<i>fél éven túl</i>	1	5	6
	30	192	222

Ahogy a táblázatból láthatjuk, az esküvő idejéhez viszonyítva a nászút ideje kitolódik, ennek oka a megfelelő alkalom, kedvezményes utazási ajánlat kivárása, illetve oka lehet, hogy maga az utazás nem az esküvő része, hanem inkább egy vágyott úticél felkeresése nászút címen. A rendszerváltást megelőzően jóval nagyobb arányban utaztak a párok az esküvőt követő napon, illetve egy héten belül – így ténylegesen az esküvőhöz kapcsolódott az utazás.

Az online kérdőívben rákérdeztem arra is, hogy amennyiben lehetőség adódott a helyszín kiválasztására (vagyis nem beutalóval, ajándékként kapott útként jelent

meg), milyen szempontok és mennyire játszottak szerepet a döntésnél. Vagyis mi határozta meg a nászút helyszínét. A következő eredményt kaptam:

8. táblázat: Mit tartottak fontosnak a nászút helyszínének kiválasztásánál? (1 egyáltalán nem, 5 nagyon)

Pont-szám	Helyszín, környezet	Tenger-part	Kikapcsolódási lehetőségek	Szolgáltatások	Kulturális	Ár	Korábbi helyszín
1	3	51 (28%)	18	29	19	13	124 (67,5%)
2	0	16	14	22	15	15	13
3	7	16	41	44 (24%)	37	62 (34%)	12
4	25	32	54 (29,5%)	46 (25%)	52 (28,5%)	40 (22%)	7
5	148 (81%)	68 (37%)	56 (30,5%)	42 (23%)	60 (38%)	53 (29%)	27 (15%)
	<i>183</i>	<i>183</i>	<i>183</i>	<i>183</i>	<i>183</i>	<i>183</i>	<i>183</i>

A válaszok alapján elmondható, hogy bár a helyszín, környezet a válaszadók nagy számánál kiemelten fontos, a tengerparthoz való kötődés nem annyira egyértelmű feltétele a döntésnek. Ez határozottan ellentétben áll a turisztikai ipar sugallta igényekkel. Meghatározóak a kikapcsolódási lehetőségek, ennél kicsit kevésbé a szolgáltatások (ez inkább a szállás minőségére utal). A kulturális érdekesség, lehetőségek szintén meghatározó szempontot jelentenek, ahogy az út ára is. A válaszadók 32,5 százalékánál a korábbi helyszín meglátogatása nem kizáró ok a választásnál, a válaszadók 15 százalékánál nagyon fontos volt.

A helyszínek tekintetében a rendszerváltást követő időszakra vonatkozóan a kérdőíves felmérés a következő eredményeket hozta. A felosztásban a belföldi és külföldi helyszínek típusának nagyobb kategóriái és Olaszország szerepelnek. A 182 válaszoló közül 56 (31 százalék) pár volt belföldi és 126 (59 százalék) külföldi nászúton. Az évtizedek szerinti megoszlásban a belföldet választók aránya fokozatosan csökken, 1990-1999 közötti és a 2010-2015 közötti időszak esetében majdnem felére esik (41 százalékról 22 százalékra). A hazai úticélok közül a Balaton, fürdőhelyek és a dombvidéke, hegyvidék és Mátra dominálnak.

9. táblázat: A kérdőíves felmérés eredménye: rendszerváltás utáni megoszlás úticélok tekintetében (belföld, külföld)

	típus/kiemelt ország	1990-1999	2000-2009	2010-2015	összesen
belföld		9 (41%)⁴⁸⁵ <i>9 (16%)⁴⁸⁶</i>	29 (36,5%) <i>29 (51,5%)</i>	18 (22%) <i>18 (32,5%)</i>	56 (31%) <i>56 (100%)</i>
	<i>alföld</i>	0	2	1	3
	<i>Balaton</i>	3	3	9	15 (27%)
	<i>Budapest</i>	0	1	0	1
	<i>dombvidék, hegyvidék</i>	5	9	3	17 (30%)
	<i>fürdőhely</i>	0	8	2	10 (18%)
	<i>Magyarország</i>	0	2	0	2
	<i>Mátra</i>	1	4	3	8
külföld		13 (59%) <i>13 (10,5%)</i>	50 (63,5%) <i>50 (39,5%)</i>	63 (78%) <i>63 (50%)</i>	126 (59%) <i>126 (100%)</i>
	<i>Észak-Európa</i>	0	2	5	7
	<i>Nyugat-Európa</i>	1	3	0	4
	<i>extra</i>	2	6	7	15 (12%)
	<i>Oroszország</i>	0	1	0	1
	<i>Olaszország</i>	1	5	12	18 (14%)
	<i>sziget</i>	4	11	19	34 (27%)
	<i>szomszédos ország (nem tengerpart)</i>	2	4	5	11
	<i>tengerpart</i>	3	17	12	32 (25%)
	<i>USA</i>	0	1	3	4
Összesen		22 (11,5%)	79 (44%)	81 (44,5 %)	182 (100%)

A külföldre utazók aránya nő az 1990-1999 közti időszakban 59 százalék, míg a 2010-2015 közti években 78 százalékos. Az utakat ezzel párhuzamosan egyre inkább a tengerpart, szigetek jelentik, összességében 25 és 32 százalékban. Az úticélok közül kiemelkedik Olaszország, kis számban, de végig jelen vannak a tengerparttal nem rendelkező szomszédos és más európai országok is. Szigetek közül többen jártak Cipruson, Máltán, Korfun, Krétán, Tenerifén, a CORAL TOURS által preferáltak közül egy-egy példa akad a Seychelle-szigeteken, a Maldív-szigeteken vagy Bora-Borán töltött nászútra is. A tengerparti desztinációk közül a legnépszerűbb Törökország (7 pár), majd Egyiptom (4 pár), Görögország (4 pár), Horvátország (4 pár), Spanyolország (4 pár) mellet Thaiföld (4 pár) is képviseltette magát.

Attól függetlenül, hogy a pár belföldi vagy külföldi úton vett részt, arra a kérdésre, hogy mennyire érezték relevánsnak a következő fogalmakat, a következő eredmény született.

⁴⁸⁵ Százalékos megoszlás az adott időszakon belül – belföldre és külföldre utazók.

⁴⁸⁶ Százalékos megoszlás a belföldi, külföldi utazás tekintetében időszakonként.

10. táblázat: Mennyire tartotta jellemzőnek nászútjára a következő fogalmakat? (1 egyáltalán nem, 5 nagyon). Kiemelve a három legmagasabb érték.

Pontszám	1	2	3	4	5	Összesen
pihentető	10	15	27 (15%)	48 (26%)	83 (45%)	183
romantikus	6	4	21 (11,5%)	65 (35,5%)	87 (47,5%)	183
nyugodt	3	14	33 (18%)	52 (28,5%)	81 (44%)	183
kalandos	16	29	54 (29,5%)	43 (23,5%)	41 (22,5%)	183
izgalmas	12	28	44 (24%)	51 (28%)	48 (26%)	183
átlagos	90 (49%)	34 (18,5%)	44 (24%)	11	4	183
intim	5	16	37 (20%)	65 (35,5%)	60 (33%)	183
egzotikus	71 (39%)	24	31 (17%)	25	32 (17,5%)	183
luxus	68 (37%)	29 (16%)	41 (22,5%)	26	19	183
tipikus	94 (51,5%)	43 (23,5%)	37 (20%)	7	2	183
extrém	112 (61%)	36 (19,5%)	20 (11%)	12	3	183
egy életre szóló	6	8	33 (18%)	26 (14%)	110 (60%)	183

Az általam kijelölt fogalmak részben a nászút életútban elfoglalt helyére (átlagos, luxus, egy életre szóló), a nászút divatos, tipikus (romantikus, egzotikus, tipikus) helyszínének jellemzésére, kivételességére és a köztudatban fontosnak gondolt jellegére (pihentető, intim, nyugodt) vagy mindezek ellentétére (kalandos, izgalmas, extrém) utalnak. Az adatok alapján elmondható, hogy a válaszadók közül a legnagyobb mértékben, 60 százalékban a maximális pontszámot kapott az életre szóló élmény kategóriája. Szintén magas az útvonalat pihentetőnek, romantikusnak, nyugodtnak, kalandosnak és intimnek értékelők száma. Az egzotikus kategóriája megoszlik, a helyszín függvényében. A nászutakat a válaszadók jelentős része nem értékelte luxusként, tipikusnak vagy extrémnek. A válaszok tehát megerősítik és igazolják azt az elképzelést, mely szerint a nászút egy életre szóló élmény, romantikus és nyugodt, intimtással telt utazás. A kalandos és izgalmas kategóriák jelenléte azt sugallja, hogy az utazás tartalma nem mutat sematikus képet, habitustól és utazási szokásoktól függően változhat.

A nászútra szánt és valós költségek messze állnak attól az árkategóriától, mely a CORAL TOURS által forgalmazott, „álmónászutakat” jellemzi.

11. táblázat: A nászútra fordított összeg

Költségek		
100.000 Ft alatt	41	23%
100.000 – 250.000 Ft	49	27,5%
250.000 – 500.000 Ft	49	27,5%
500.000 – 1.000.000 Ft	29	17%
1.000.000 Ft felett	9	5%
	177	100%

A CORAL TOURS árszintjét jelentő összegek közül az 1.000.000 feletti kötések (a válaszadók 9 százaléka) Maldív-szigetek, Seychelle-szigetek, Hawaii, Alaszka, Mallorca és Bora-Bora nászúttal, jellemzően a 2010-es években történtek (1999, 2005, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015). Az 500.000 és 1.000.000 forint közötti utak (a válaszadók 29 százaléka, az utazás ideje 1998, 2000, 2003, 2006, 2007, 2008, 2010-2015, a 29 párból 20 az utolsó időszakban) földrajzilag vegyes, típust tekintve egységesebb képet mutatnak. A nászút helyszínei: Kanári-szigetek, Thaiföld, Szicília, Ciprus, Egyiptom, Dél-Afrika, Szentpétervár, Portugália, Seychelle-szigetek, Kanada, Olaszország, Malajzia, Sri Lanka, Jordánia, USA, Horvátország, Madeira.

A CORAL TOURS és más irodák által is promotált, esküvővel egybekötött nászút, külföldi esküvővel kapcsolatos kérdésre adott válaszok azt mutatták, hogy maga a fogalom nem egyértelmű, még ha hallottak is róla a kitöltők, nem feltétlenül tudták azt mihez kötni. A kérdést csak az online kérdőívben és az interjúk során tettem fel, mivel a kutatás kezdetén még nem volt a maihoz hasonló arányban jelen a lehetőség az ajánlatokban és a sajtóban sem. A választ adók (222 kitöltőből 183 fő) 36 százaléka hallott már erről az esküvő fajtáról (a válasz nem függött attól, hogy mennyi idős volt az adatközlő). 131-en írták le véleményüket a témával kapcsolatban. A válaszolók közül 30-an (23 százalék) nyilatkoztak pozitívan, indoklás nélkül; 45-en (34 százalék) semleges, kiemelve, hogy nem lehet jelen az esküvői szertartáson a család (ami vagy ellenkezik saját elképzeléseivel vagy sértő lehet a család, barátok számára). 4-en (3 százalék) maguk is elgondolkodtak a lehetőségen, azonban az esküvőt szerették volna a családdal együtt ünnepelni:

Annak idején én is gondolkodtam ilyen lehetőségen, de sajnos a családon belüli elvárás nagyobb volt arra vonatkozóan, hogy itthoni (lakóhelyen megtartott) esküvő legyen, ahová a rokonságot meg lehet hívni. Ma már viszont úgy gondolom, hogy a házasságkötés alapvetően a két érintett személyre tartozó bensőséges aktus, amihez nem kell nagy nyilvánosság, így maximálisan meg tudom érteni, ha valaki az esküvővel egybekötött nászutat választja, ma már én is így tennék.⁴⁸⁷

Először mi is ilyet szerettünk volna, de később mégis úgy döntöttünk, hogy itthon tartjuk. Akkor azt hittük olcsón ki tudjuk hozni az itthoni esküvőt. Végül több lett, de nem is bánjuk, mert meg tudtuk osztani az élményt a családdal/barátokkal.⁴⁸⁸

⁴⁸⁷ Kérdőív: 192/2015, 2003, Szicília.

⁴⁸⁸ Kérdőív: 33/2015, 2015, Thaiföld.

11-en (8,4 százalék) negatívumként a költségeket túlzónak tartották (mivel úgy értelmezték, hogy a teljes násznépnek is utaznia kell); 41-en (32 százalék) negatívan, teljes mértékben elzárkózóan nyilatkoztak (részletes indoklás nélkül). Volt, aki maga már több ilyen baráti esküvőn részt vett. Több válaszadó kitért arra, hogy az esküvő társadalmi, családi esemény, míg a nászút a párról szól.

Szerintem sajátos hangulata van, ha olyan helyen zajlik az esküvő, amelyhez a pár egyik vagy mindkét tagjának személyes emlékei fűződnek. A nászút pedig esetleg olyan helyen, vagy lehetőségek között történik, ami a pár számára valamilyen szempontból - anyagilag, a helyszínen, a programok, stb.-különleges.⁴⁸⁹

Bizonyára sok pár számára emlékezetes esemény lehet, viszont részünkről elképzelhetetlennek tartottam volna. Természetesen a mi közös utunk kezdetéről szólt az esküvő, de ebből több mint önzőség lett volna a családot, szüleinket, testvéreinket és barátainkat kihagyni.⁴⁹⁰

Nem az esetem. Okai: - a házasságkötést társadalmi eseménynek is tartom, nem csak kétszemélyes bulinak. Arról szól, hogy elkötelezzük magunkat egymásnak - mások előtt.⁴⁹¹

Tetszik az ötlet, mert akkor nem a rokonokról szólna az esküvő.⁴⁹²

Nekem hiányozna a család és a barátaim, s inkább tekinteném nászútnak mint esküvőnek.⁴⁹³

Ahogy a források összesítésénél jeleztem, két célzott interjút készítettem olyan párokkal, akik nászútjukat és esküvőjüket egybekötötték. Az egyik esetben az esküvő gondolatához kötődött a nászút, a másik esetben fordítva történt. Dorottya 2010-ben a Seychelle-szigeteken házasodott össze. Párjával akkor már Svájcban dogoztak a vendéglátóiparban, azóta is ott élnek. A menyasszony gyerekkori álma volt a tengerparti esküvő. A helyszínt többek között azért választották, mert itt lehetett olyan hivatalos esküvőt is szervezni, ami lehet honosíttatni. Előzőleg ő és leendő férje sem járt az országban, olyan egzotikus, tengerparti helyszínt kerestek, mely újdonság mindkettőjüknek. A választást az interneten fellelhető képek nagyban segítették. Az utazást és szállásfoglalást maguk intézték, nem vettek igénybe utazási irodát. Az esküvőt a helyszínen működő angol esküvőszervező cégen keresztül intézték, többféle típusú szolgáltatás közül választhattak. A szertartásra nem hívtak rokonokat, barátokat. Mivel egy gyerekkori álom megvalósulásáról van szó, a lány szülei számára nem volt meglepetés a döntés, tudták, hogy lányuk nem szeretne nagy

⁴⁸⁹ Kérdőív: 150/2015, 2013, Szarvas.

⁴⁹⁰ Kérdőív: 73/2015, 2012, Szlovénia.

⁴⁹¹ Kérdőív: 174/2015, 1999, Sopron.

⁴⁹² Kérdőív: 3/2015, 2009, Skócia.

⁴⁹³ Kérdőív: 88/2015, 2012, Írország.

lakodalmat. Elfogadták a döntést, bár csalódottak voltak, mert ők nagy, közös esküvőt szerettek volna. A házasságkötés után pár hónappal hazajöttek külföldről, akkor a szűkebb családot meghívták egy vacsorára, felvették az esküvői ruhájukat és levetítették a tengerparti esküvő képeit (**24-26. kép**) és a szertartáson készült filmet. Döntésüket nem bánták meg, azóta is ez életük egyik legszebb emléke.

Ella és Péter 2016-an Hongkongban házasodott össze. A Hongkongban élő barátok meglátogatása és Kambodzsába tervezett utazás során merült fel, hogy összeházasodhatnának külföldön. Korábban a meglátogatott barátok ajánlották, hogy házasodjanak össze együtt Hawaii-on, de Ella és Péter anyagi okok miatt nem tudtak csatlakozni. Azonban ez az ötlet elindított egy továbbgondolást: Hongkongban összeházasodhatnának. Sok tényező volt, mely kérdéssé tette, hogy sikerül-e az esküvő. Ez abból adódott, hogy a repülőjegyeket előbb lefoglalták, mint ahogy az esküvő ötlete körvonalazódott. Kérdéses volt, hogy lesz-e megfelelő időpont a hivatalban. Emellett közvetlenül az esküvő előtt tájfun miatt törölték a Kambodzsából induló repülőjáratot, így az is kérdéses volt, hogy megérkezik-e a pár a szertartás idejére Hongkongba. Ezek az esetlegességek még emlékezetesebbé tették az esküvőt. Az esküvő kiegészült egy városi, kvázi (megelőlegezett) esküvői fotózással (**27-28. kép**) és hazaúton a repülőgépes szelfi ötletéből adódó spontán nászutas ünnepléssel (ezekről bővebben a fényképek kapcsán még írok). Az utazás és esküvő „mérlege” Ella és Péter esetében a következő: az utazás az eddigi legemlékezetesebb, legkalandosabb közös utazásuk volt, Kambodzsa felfedezés során nem gondoltak arra, hogy visszatérve Hongkongba az esküvő várja őket. Azonban az utazás és barátlátogatás esküvővel való kiegészítés a közös élet megerősítését szolgálta, felvállalva azt, hogy nem szerettek volna nagy családi és baráti esküvőt. Az utazást egyedivé tették az esküvőhöz kapcsolódó mozzanatok (a szervezés izgalmi, a szertartás, az esküvői ruhában történő városi fotózások). Talán az esküvő tette, hogy fontosnak tartották, hogy a kambodzsai út része legyen a tengerpart is, annak ellenére, hogy egy tengerpartot rendszeresen nem látogató, inkább hegymászást és hegyvidéket kedvelő párról beszélünk.

A két példa részben kilép az utazási irodák által promotált esküvővel egybekötött nászút sémájából (hiszen nem voltak be irodai szervezést, illetve nem mindkét esetben a tengerpart a helyszín). Azonban rávilágít a motivációk sokféleségére.

Illetve az utazás során készült fényképek egyértelműen lefedik a nászutas fotó kategóriáit **(24-30. kép)**. Ahogy a korábbi időszakra vonatkozóan a nászúton készült fotók hiányával küzdöttem a kutatás során a rendszerváltás utáni időszakra vonatkozóan sem dúskáltam a fotókban. Azonban az általános tendenciák felvázolására alkalmasak a nem vizuális adataim, illetve egy-két markáns példával a fotóhasználat és a nászutas fotó kapcsolata is felrajzolható. A rendszerváltást követő időszakban a nászutas helyszínek bővülésével párhuzamosan a fényképezőgéppel útra kelők száma is megnőtt. Lényegi változást a digitális technika megjelenése hozott, mely 2000-es évek közepétől válik egyeduralmódóvá.⁴⁹⁴ Annak ellenére, hogy a kutatásban fellelt fotók száma korlátozott, mégis fontos forrásnak tartom. Szinte minden házaspár fiókjában, számítógépén, telefonján található nászúton készült fotók. A katalógusokon, magazinokon majd az interneten keresztül egyre növekvő számban áramló, a turizmust és a helyszíneket népszerűsítő fényképek miatt leginkább ebben korszakban érhető tetten az utazási irodák kínálatának, az útikönyvek, a tematikus internetes oldalak képi világnak újratermelődése vagy ennek hatására egy-egy helyszín határozott elutasítása.

HALDRUP és LARSEN a fényképek és a családi tekintet kapcsán hangsúlyozzák, hogy a fotózás során létrejövő performanszok teszik az élményeket és a helyeket egyedivé.⁴⁹⁵ Ez a fajta performativitás a nászutas képeken is megjelenik: romantikus pózok (ölelkezés, kézfogás, csók), nászutas szimbólumok (szív alak vagy keresztnevek rajzolása a vízpartra, nászutas lakosztály dekorációs elemei, jeggyűrű szerepeltetése a fényképen, tengerparti esküvő képei). Ezen a ponton a nászutas fotók, a performativitás tekintetében is, részben az esküvői fotográfiák folytatásának tekinthetők. Fontos különbség, hogy a nászutas képeket nem hivatásos fényképész készíti, ez alól kivétel az esküvővel egybekötött nászút során készült sorozatok. A fenti tematikák (jeggyűrű, csók, ölelés) az esküvőn vagy esküvőhöz kapcsolt fényképezési alkalmakon is megjelennek.⁴⁹⁶

A digitális kamerával, mobiltelefonnal történő fotózás az analóg képekhez mérten többszörös darabszámú, akár több száz fénykép elkészítését teszi lehetővé egy-egy utazás során. A darabszám és a fotózási alkalmak is nőnek, hiszen a fényképezőgép kezelése egyszerű, a mobiltelefon a zsebben van. R. NAGY József az analóg és

⁴⁹⁴ R. NAGY József kérdőíves felmérése alapján (R. NAGY 2012:253).

⁴⁹⁵ HALDRUP – LARSEN 2012:272-273.

⁴⁹⁶ Bővebben VILLANGÓ-TÖRÖK 2014.

digitális fényképezésről szóló írásában így összegzi a változásokat, melyek a disszertáció *Történeti előzmények* fejezetében bemutatott fényképek készítésének körülményeivel összevetve különösen szembeszökőek:

A fotózás ünnepi színezete azáltal, hogy a digitális technikának köszönhetően gyakorivá válik, el is veszíti különleges jellegét, a magas képszám hétköznapivá, deszakralizálttá teszi a fotózás alkalmait. A két világháború között a *fényképezkedés* [kiemelés az eredetiben] még maga volt az *esemény*, az ünnepi alkalom, mely a Kádár korszakban a nyersanyagok és a technika olcsóbbá válásával már alkalom nélkül is készült. A *vasárnapi fényképész* kategóriából – mely szókapcsolat ez esetben az esemény fontosságát, ritkaságát is jelenti – mindennapi fényképező lett. Vannak, akik a digitális fotózást inkább tartják klasszikus, kielégülésre ösztönző fogyasztói magatartásnak, mint hagyományos értelemben vett fényképkészítésnek. A mindenhová vihető olcsó, kompakt kamara vagy a kamerás mobiltelefon *spontán fényképezésre* ösztönöz.⁴⁹⁷

A technikai változással párhuzamosan a későmodern korra jellemző, saját (egyéni) életutak megteremtésében is fontos szerephez jutnak a fotók. A saját identitás (választások, lehetőségek függvényében), jelen esetben a közös élettörténet, családi narratíva kezdetét meghatározó emlékek, emlékeztetők létrehozását jelenthetik. A tiszta kapcsolat olvasatában a családi kapcsolatok megerősítését, kialakítását szolgálja az utazás és a maga a fényképkészítés is:

Minél képlékenyebbé válik a családi élet, minél inkább érzelmeken és választásokon alapul, annál inkább megnő a turistafényképezés szerepe abban, hogy időtlen és biztos szeretetről számoljon be. Ebből a szemszögből nézve a turistafényképezés a szerepjátszás és a „tökéletes” család konvencionális drámájának fényképes rögzítése lesz a „töredezett családok” [Smart- Neale 1999] korában.⁴⁹⁸

Azáltal, hogy a nászutas fotók ritkán kerülnek ki a családi tekintetből, egyfajta zárványként örökítik meg a múltat. Az alábbiakban a kérdőíves felmérés fotózásra vonatkozó eredményeit összesítem röviden.

---

⁴⁹⁷ R. NAGY 2012:252.

⁴⁹⁸ HALDRUP-LARSEN 2012:274.

12. táblázat: Fényképezésre vonatkozó kérdések a rendszerváltás utáni nászutak esetében

év	fénykép nem	fénykép igen	válasz összesen	digitális fotó	online album jelszóval	online album nyilvános	facebook album	album összesen
1990- 1999	2	29	31	0	0	0	0	
2000- 2009	2	89	91	34	5	5	2	12
2010- 2015	2	88	90	45	14	3	20	37
	6	206 (94%)	212	79 (44,6%)*	19 (24%)**	8 (10%)**	22 (28,5%)**	49 (62%)**

*2000-2015 időszakra vonatkozó válaszok arányában, **digitális fotót készítők arányában

A fotóhasználat újabb formáját jelentik a közösségi oldalakon történő vagy emailes családi megosztások. A digitális fotók a helyszínről küldve vagy megosztva képeslapként is funkcionálnak. Ezekben az esetekben az analóg képekkel ellentétben, melyek arról tanúskodnak, hogy „ott voltunk” a helyszínen, a digitális fotók az „itt vagyok” tényét hangsúlyozzák. Egyfajta „élő fotográfiaiként”⁴⁹⁹ viselkednek. Szemben a korábbi korszakok fizikai törődést igénylő, idővel kontextus nélküli, emlékeitől megfosztott, „elveszett fotográfiával”,⁵⁰⁰ melyek az itt voltam érzetét erősítették. Idővel a digitális fényképek is elvesznek, jellemző, hogy gépeken tárolva láthatatlanná válnak az utódok és a közgyűjtemények számára is. Ezzel kapcsolatban szolgáltat adatokat a kérdőív azon kérdése, mely a képek megtekintésére vonatkozott:

13. táblázat: Fényképek megtekintésének gyakorisága

Megtekintés gyakorisága	
Évente	10 (4%)
Havonta	10 (4%)
Évente egyszer-kétszer	50 (20%)
Évente háromszor-négyszer	23 (9,5%)
Ritkábban	123 (51%)
Soha	25 (10,5%)
Összesen	241

A fényképek megtekintésének gyakoriságát nem befolyásolta az utazás és a kérdőív kitöltése között eltelt idő. A válaszadók ötöde évente egyszer-kétszer, fele évente sem veszi kezébe a fotókat, 10,5 százalékuk a nászút óta nem vette elő a fényképeket. A zárványszerűséget tükrözi az is, hogy a nászúttól való időbeni

⁴⁹⁹ LARSEN 2008:149.

⁵⁰⁰ PICKEN 2014: 254-255.

eltávolodásban a képek egyre ritkábban kerülnek elő, a gyermeket, későbbi utazásokat megörökítő fotók folyamatosan a háttérbe szorítják azokat.

Richard CHALFEN a turistafotókról készült többször megjegyzi, hogy a turista amatőr fotók abban különböznek az otthoni képektől, hogy olyan dolgokat is megörökítenek, amelyek hétköznapiak, a „nem otthon történt” ruházza fel sajátos jelentéssel (például vacsora, bankautomata használata külföldön). Efféle, az otthoni létbe perifériára szorult témák mindkét általam vizsgált korszakban megjelennek a képeken: virágok, kertészlet, vacsora. Az analóg technikával készült fotók többségén a meglátogatott táj (vízpart, erdő, stb.), városképek vagy épületek szerepelnek háttérként vagy nagytotálban, ritkán találunk épületeken belül készült fotókat. A digitális technikával készült fotók megismétlik ezeket a témákat, gyakoribbak a belső terekben készített fotók, hangsúlyosak az egyéniséget, személyiséget kifejező és megmutató részletfotók, különleges, nem a szokványos és prospektusokban megszokott épületek, utcaszínek vagy akár az utcán talált érdekes tárgyak fotózása.

A nászutas fotók esetében hatványozottan igaz, hogy azon az utazókon kívül más ne szerepeljen (más turisták, helyi lakosok), így is hangsúlyozva a kettesben eltöltött időt. Amikor kutatásom során előkerültek nászutas képeket is tartalmazó albumok, akkor többen keresték saját vagy családtagjuk páros képét, hangot adva az esetleges hiánynak, mintha ez testesítené meg a nászút mibenlétét. Ezt erősíti meg a 2015-ös kérdőív 24. kérdésére – *Írja le röviden azt a fényképet, mely leginkább jellemzi nászútjukat* - adott 95 válasz egy része. A leírások alapján nem mindegyikről dönthető el, hogy azon ki szerepel, közel felénél biztosan mindkét fél látható a képen. A leírások szűkszavúak, a helyszínt, a kettesben töltött időt, a kép készítését és előremutató emlékképzést írják le. A válaszok egy jelentős része olyan pillanatot ragad meg, mely a boldogságot – sablonos vagy a saját élettörténetben különleges, akár meghökkentő módon – jelképezi:

Nem tudom, hogy ez jellemzi-e leginkább, de közel 10 év távlatából is ez a kép ugrik be elsőnek. Egy sziklán állunk, átölelve egymást, és visszafogottan mosolyogva nézünk a kamerába. hűvösebb nap volt, de a táj gyönyörű és épp a szigetet kutattuk fel, amikor készült.⁵⁰¹

---

⁵⁰¹ Kérdőív: 128/2015, 2006, Horvátország.

Érdekes, de a helyszín ellenére nem tengerparti képről van szó, hanem egy kis, eldugott vízesésnél készült, kettőnkéről. Csodálatos a környezet, növényzet és a fények. De mégis azért ez a kedvenc, mert ott tükröződik leginkább az arcunkon a boldogság, amit éreztünk.⁵⁰²

A leírások egy része hangsúlyozza, hogy a kép sablonosnak tűnhet, a pár számára mégis sajátos tartalommal bír. „A kép sablonos, de számunkra sok érzelemmel teli, Kairóban, a piramisok sivatag felőli oldalán készült, előtérben az ifjú pár, hátunk mögött a piramisok.”⁵⁰³ Egy másik példa: „Hawaii-n készült, pálmafás naplemente az óceánparton. Magunk között mindig azt mondjuk rá, hogy nagyon giccses, de mégis ez adja azt az érzést, hogy ide mindenképpen vissza akarunk jönni.”⁵⁰⁴ „Kettő van. Az egyik a ma már klasszikusnak számító szelfi rólunk, háttérben a visegrádi Dunakanyar panorámája. A másik a szálloda folyosóján készített életlen, sötét kép, csak máig emlékszünk, hogy a vacsoráról felfelé jövet milyen jókedvűen jöttünk fel, kacagva. Ezt a pillanatot örökíti meg ez a kép:).”⁵⁰⁵

A fényképkészítés körülményeiről is tájékozódhatunk néhány leírásban, melyekből jól tükröződik a 2010-es évek végének nászutas képe, a romantikus szelfi.

Közös képek inkább csak az induláskor készültek, a szülők készítették rólunk, illetve az utazáson is készült közös kép, de több kép egyedüli. Ott megismerkedtünk egy másik párral, velük mentünk programokra, pl. dzsiptúrára, talán ennek a végén készült dzsipes kép a kedvencem (sokan ülünk a dzsipben).⁵⁰⁶

Ülünk a lehorgonyzott hajón, fürdőruhában, páрмаi sonka, sárgadinnye, spritz aperol társaságában, egymást átölelve magunkat fényképeztük - akkoriban még nem szelfinek hívták ezt :-), még selfi stick sem volt, így talán még egy kis torzulás is van a képen.⁵⁰⁷

A képeink sajnos elvesztek egy vírustámadás következtében, néhány olyan felvétel maradt meg, amelyet mobiltelefonnal készítettünk, kevésbé sikerültek. Volt egy pár képünk, ami a tihanyi kompon készült naplementében, gyönyörű fényekkel. Nem szoktunk másokat megkérni, hogy fényképezzenek minket, ezért a közös szelfik meghatározó elemei a galériának. Magam részéről az egymásról készített képeket szeretem inkább, azok kifejezőbbek és szebbek is.⁵⁰⁸

---

⁵⁰² Kérdőív: 136/2015, 2005, Seychelle-szigetek.

⁵⁰³ Kérdőív: 43/2015, 2006, Egyiptom.

⁵⁰⁴ Kérdőív: 26/2015, 2011, Hawaii, San Francisco.

⁵⁰⁵ Kérdőív: 39/2015, 2012, Visegrád.

⁵⁰⁶ Kérdőív: 109/2015, 1998, Kanári-szigetek.

⁵⁰⁷ Kérdőív: 118/2015, 2010, Ischia.

⁵⁰⁸ Kérdőív: 154/2015, 2014, Balaton.

Kép nélkül ugyan, de itt is megjelennek az esküvőhöz, szerelemhez köthető jelképek, kellékek:

Egy hatalmas pálmafa előtt készült, bézs színű ruhában vagyunk – mint az esküvőnkön – előre mutatjuk a karikagyűrűnket egymás kezén és csókot váltunk:⁵⁰⁹

Lefényképeztük magunkat egy szívet ábrázoló grafitivel.⁵¹⁰

Többen megfogalmazták, hogy nem készítették speciális képeket vagy nem tudnak kiválasztani egy emblematikus fotót, a korábbi vagy későbbi utazások gyakorlatának vagy saját érdeklődési körüknek megfelelően fényképeztek:

Ha jobban belegondolok, egyik képből sem jön le az, hogy ez biztosan nászúton készült. Tehát nincs olyan kép, amely kifejezetten jellemzi, hogy ez egy nászút során készült kép, olyan képek készültek, amelyek megörökítenek egy-egy pillanatot, látványosságot, de összességében készülhettek volna bármikor nem csak egy nászúton.⁵¹¹

Mivel elég komplex programot szerveztünk magunknak (városnézés, természetjárás, tengerparti lazítás) nehéz lenne egyetlen fotóval jellemezni a nászútunkat.⁵¹²

Nem csináltunk speciális nászutas képeket. Imádtuk a tájat, így egy tájkép a kedvenc.⁵¹³

Egy kép kiválasztásának nehézsége és egyben a nászút lényegének megfogalmazása található a következő leírásban:

Nagyon nehéz kiválasztani a legjellemzőbbet, talán mert azt egy hét alatt sok kis várost jártunk be, különleges ételeket kóstoltunk, olyan helyet kerestünk, ahol még sosem jártunk, vagy amit egyikőnk feltétlen szeretett volna megmutatni a másíknak. A kiválasztott kép épp az olasz csizma „talpán” futó autópályán készült, azért ezt választottam, mert a nászútunk ilyen út volt. Út a közös, felhők mögül elősejő jövő felé, de út a következő gyönyörű város felé is, amely épp olyan hirtelen tárult elénk, mint a felhő alatt látszó városka.⁵¹⁴

A leírásokból kiolvasható, hogy a kérdésre válaszolók többsége igyekezett megfogalmazni azt is, milyen (lehet) egy nászutas fotó. Ezekből azonban csak egy-

---

⁵⁰⁹ Kérdőív: 31/2015, 2010, Olaszország, Görögország.

⁵¹⁰ Kérdőív: 162/2015, 2006, Róma.

⁵¹¹ Kérdőív: 186/2015, 2012, Malajzia.

⁵¹² Kérdőív: 28/2015, 2009, Kuba.

⁵¹³ Kérdőív: 36/2015, 2015, Toszkána.

⁵¹⁴ A kérdőív 31. kérdésére (*Miért tartotta fontosnak, hogy elutazzanak a nászútra?*) adott válasz: „Szerettünk volna közösen kikapcsolódní, mert bár számos alkalommal utaztunk, kirándultunk együtt, mégis ilyen nagyobb úton még nem voltunk kettesben. Szerettük volna lezárni az esküvői készülődés idejét, és átélni, megnyújtani az esküvő örömét.” (Kérdőív: 86/2015, 2013, Dél-Olaszország.)

egy kiragadott fotográfia elemeit ismerhettem meg. Lehetőségem volt azonban arra, hogy interjúkészítés után egy 2013-as párizsi nászút 280 digitális fotóját végignézzem, beszélgessünk a fotókról is. Ez tökéletes terepet jelentett, ugyanis számos olyan mozzanat került elő, ami jelzi, hogy miért és miben volt ez az út más, a pár milyen módon próbálta romantikus nászúttá tenni azt. A Budapesten élő könyvtáros Csilla és férje számára az úticél kiválasztásánál fontos volt a romantikus, európai helyszín, bár Velence is megfordult a fejükben, de úgy gondolták, hogy túl elcsépelet és zsúfolt, Párizs a megfelelő. „Párizsban sohasem voltam, eleve kevés helyen voltam, de a nászút az Párizs. Van az új Sherlock Holmes film, amikor elrabolja Watson, hova megyünk, oda ahová minden nászutasnak mennie kell, Párizsba.”⁵¹⁵ Az út során minden lehetőséget kihasználtak arra, hogy romantikussá, nászutassá tegyék a városnézést. Sok fénykép készült az egy hét alatt, egy eseményt többször megörökített Csilla. A fotózás során fontos szempont volt, hogy ne azt fotózzák, ami az útikönyvekben is látható, hanem azokat az eseményeket, helyszíneket, melyek kettejüknek fontosak, és amelyek különlegessé teszik az utat. A képeket az utazás után az esküvőn résztvevőkből álló baráti összejövetelel levetítették. Az alábbiakban azokat a fotókat veszem sorra röviden, melyek egyértelműen a nászutas plusz tartalmat jelenítik meg. Ezek egy része az interjú során is említésre került, részletesebb kifejtése azonban a képek nézegetése során történt meg. Például készült egy fénykép (**20. kép**) a bőröndről a párizsi szálláson:

Fel van kötve [rá egy biléta], a reptéren ahogy köröz, ha lesz még piros bőrönd, fel lehessen ismerni, mindenki tesz rá jelzést. Ez olyan csipke szalag, mint ami a csokrom száránál volt körbe. Ez egy arany színű karton, amire fehérrel, fehér lakkfilccel ráírtam a Just Married-et. Ez egy arany lap, félbe van hajtva, hogy ne a hátulja látszódjon, mert az fehér.

A Szajna feletti szerelmesek lakatjai mellett készült fotó kapcsán szintén a nászutasság került elő (**21. kép**):

Ez kapcsolódik a nászúthoz, a többi eddig nem. Nem vittünk magunkkal lakatot, venni kellett. Ott vettünk, horror áron árulják a lakatot ezeken a helyeken. Biztos írtunk rá, de szerintem csak azt, hogy Vera + Laci meg egy szív, vagy nem tudom. Ilyen fantáziátlan dolgot. /Csak a nászút miatt? Vagy amúgy is tettetek volna, ha arra jártok?/ Ez jó kérdés. Ilyen Budapesten is van és nem tettünk. Sok helyen van. Magyarországon biztosan nem [tettünk volna]. De Párizsban? Nem tudom, de amennyire

---

⁵¹⁵ Interjúrészlet: Csilla, 2013, Párizs.

drága volt a lakat, valószínűleg nem. Ha nem nászút, akkor valószínűleg ilyen drága lakatot nem veszünk. Vinni kellett volna, csak valahogy nem jutott el a tudatomig, hogy itt ilyen lehet. Ezt nászúton nem lehet kihagyni, valószínűleg máskor nem tettünk volna. Vagy lehet, hogy akartunk volna, de ha látjuk, mennyibe kerül a lakat, inkább másra használjuk azt a pénzt. De hát ezt nem lehetett kihagyni és a kulcsot beledobtuk a Szajnába természetesen. Jó messzire elhajítottuk, hogy véletlenül se lehessen kinyitni. [...] Ja, ez volt, amit ráírtunk V meg L és talán egy szív a hátulján. Nem tudom. Nem csináltunk ebből a ráírásból nagy ügyet. Sikerült valakit megkérni, van közös kép, a lakatoknál muszáj volt valakit megkérni. Ilyenkor többet csinálunk, nem vagyunk fotogének, hátha lesz egy jobb kép. Nekünk belső használatra teljesen jó.

Az extra költségek több képnél előkerültek, például a szajnai hajózás, pezsgő vásárlás az Eiffel torony tetején, ezek mind olyan luxus költségek, melyek más alkalommal nem erre költöttek volna. Szintén a romantika, nászút jegyében telt egy csónakázás Versaillesben – bár inkább csak a feleség részéről, aki azt játszotta, hogy egy márkinő, aki magázódik a férjével, az intrikus világból próbálja magát kivonni, miközben a férj egyre fáradtabban evez. Az extra tartalmak ellenére a pár kedvenc képe egy kioldóval készült kép a Szajna partján, a Pont Neuf a háttérben.

Egy sajátos nászutas albumot készített Edit és férje. 2004-ben Velencében voltak nászúton, a helyszínt azért választották, mert romantikus város, a férj még nem járt ott. Az egyik közeli kis sziget klasszikus szállodájában foglaltak szobát, ezt leszámítva a napokat ugyanúgy töltötték, mint korábbi utazásaik alkalmával, egész nap a várost járták. Nászajándékba több útikönyvet és albumot kaptak. Hazatérve kiderült, hogy barátaik szintén Velencébe mennek nászútra, ajándékba egy olyan albumot készítettek **(22-23. kép)**, melybe a saját nászutas fotókat ragasztották, minden fotó mellé egy feladványt (hol van ez a hely, mi kötődik hozzá) írt a férj. Az üres lapokba kerülhettek a barátok nászutas fotói. Ebben az esetben a kiválasztott felvételek a nászút és a barátság egy sajátos interpretációját hordozzák, illetve keveredik a privát fotó és az ajándék kategóriája is.⁵¹⁶

Egy más típusú példa Péter és Ella hongkongi és kambodzai útján készült fotók közül azokat emelem ki, melyek az esküvő apropóján készültek. A pár a szertartástól eltérő napon felvette az esküvői ruháját és ebben járták be a Hongkongot, barátjuk több páros képet készített róluk a város különböző pontjain, tömegközlekedési

---

⁵¹⁶ Edit, 2004, Velence.

eszközökön **(27-28. kép)**. Az esküvő után pár órával indultak haza, a reptérre ünnepi ruhában érkeztek, a fotózás kapcsán született egy különleges nászutas történet **(29-30. kép)**:

Hazaút is klassz volt. Reggeli együtt, onnan mentünk a reptérre, esküvői ruhában szálltunk fel a gépre, nem is nagyon volt más választásunk, hogy átöltözzünk gyorsan nem volt nagyon idő. Kitaláltuk, hogy a gépen is csinálunk képeket, szelfizünk. Megkértük az egyik stewardess-t, megkérdezte, hogy ő miért kitüntetett személy, megkérdezi a csapatot? Elment, eltűnt egy pár órára, gondoltuk jól lerázott minket, egyéb dolga van, már kezdtünk elaludni, kezdtünk elfáradni, odajött az egész személyzet, felkapcsolták a villanyt, nagy fény, hoztak pezsgőt, csokit, kis ajándékokat, kis kártyát, mindenki aláírta, jókívánságokat írtak rá. Nagyon megható volt. Akkor hogy csináljuk meg a szelfit, behívtak a helyükre, szuper élmény volt. Felmerül, hogy mindig így kellene utazni, mindig bemondani a repülőt, kapunk csokit pezsgőt, megfelelő ruhában kell lenni és elhiszik. Tök szép kártyára volt nyomtatva a menü, azon is gondolkodtunk, hogy ez az esküvői menükártya. Ez egy puccos légitársaság, csak annak volt a legolcsóbb a jegye, szerencsénk volt, nagyon elegáns az egész. Odaraktuk a gyűrűket, csináltunk fotókat, szokásos kép. Fogjuk egymás kezét gyűrűben. A spontaneitásokkal együtt nagyon sokat adott hozzá. Ez sokat emlegetett élmény volt.⁵¹⁷

Ella és Péter repülőtéren esküvői ruhában készült hátizsákos fotója **(29. kép)** szorosán kötődik a témafelvetésben bemutatott Dóri és Edvárd hátizsákos évfordulós sorozatához **(1. kép)**, mindkettő a nászút és esküvő egyedileg értelmezett formáját mutatja. Ugyanakkor Ella és Péter spontán esküvő fotói bizonyos szempontból párjai a korábban részletezett, Seychelle-szigeteken kötött esküvőn készült fotóknak is. A felvételeket Dorottya közzétette facebook oldalán is, gyakorlatilag ezek a képek sűrítik nászútjukat is. A fotókon a CORAL TOURS katalógusaiból, címlapjairól megismert jegyek köszönnek vissza: esküvői ruhás pár a tengerparton, homokba rajzolt szív és jegygyűrűk a homokban **(24-26. kép)**.

---

⁵¹⁷ Interjúrészlet: Ella és Péter, 2016, Hongkong, Kambodzsa.

Az egzotikus sziget és azon túl

KAPITÁNY Ágnes és KAPITÁNY Gábor *Az utazás, mint szociális státuszbeli változás szemiotikai jelei*⁵¹⁸ című tanulmányában az utazást társadalmi státuszváltásként értelmezi. Ezt a szempontot végiggondolva, a nagy átlagot tekintve a Kádár-korszakban mind a SZOT-üdülőkben történt belföldi és külföldi nászutak egyaránt „lefelé” történő utazást jelentettek, hiszen a körülmények az otthon megszokott színvonalától lentebb helyezkedtek el a középosztály számára is. A rendszerváltást követően a nászutas ajánlatok és a gyakorlatok, ahogy ez a vágyakból, az utazási irodák ajánlataiból, a megvalósulásból és vizuális olvasatokból egyértelmű, hogy a „felfelé” történő utazás jelenti az ideális vagy presztízs nászutat. Vagyis egy olyan közeg, ország felé, mely látnivalói tekintetében különös, de az ottani életszínvonal elmarad a hazaitól, a hotelek, tengerpartok, szigetek turistaparadicsomaiban kínált zárványok azonban luxus körülményeket biztosíthatnak.

Az alábbiakban a desztináció, a képesség, a szöveg és az utazás során megélhető események, élmények felől értelmezem a nászúthoz kapcsolódó egzotikum fogalmát.⁵¹⁹ Elkülönítve az utazási irodák, szállodák ajánlatait és az ezeket igénybe vevők tapasztalatait. A nászút ebből a szempontból turisztikai árucikk, amelynek vizuális megjelenítése s jellemző szövegei „turisztikai fogyasztás 'jelek'- és média által meghatározottak.”⁵²⁰ Az egzotikus és egzotikum tartalma, helyszíne, formája a táguló világ és az utazási lehetőségek bővülésével alakul. A példák azt mutatják, hogy az egzotikum a nászút esetében a paradicsom, a romantika, a trópusok fogalmával társul, illetve helyettesítődik. A nászutas úticélok egzotikus mivolta azonban nem olyan egyértelmű, mint azt gondolhatnánk. BULCROFT-ék a következő jelzőkkel, szinonimákkal definiálja a nászutas desztinációkat: egzotikus, trópusi hely, melynek jelzői a friss, romlatlan, ősi, paradicsomi. A nászutas ajánlatokban és beszámolókból egyaránt megtalálhatók az álom, az autentikus, a mennyei és a romantikus jelzők. A magyarországi példák során ugyanezzel a világgal találkozhatunk. BULCROFT-éknál az úticélok egzotikuma az általuk alkalmazott kontextusban megegyezik a törzsi társadalom jellemzőivel. „A nászút narratívájában

⁵¹⁸ KAPITÁNY-KAPITÁNY 2014.

⁵¹⁹ Az egzotikumról bővebben: FEJŐS-PUSZTAI szerk. 2008, a nászút és egzotikum témája más olvasatban: BATA 2008d.

⁵²⁰ „A turizmust, mint a többi árucikket, a reklámok megvásárolható csomaggá alakítják, a legtöbbet az emberek legmélyebb vágyának és (gyakran szexuális) fantáziájának feltüntetve, ezt jelek/képek dinamizmusával rögzítve konstruálnak/manipulálnak.” (WATSON-KOPACHEVSKY 1994:649).

az egzotikus mítosza különösen releváns. [...] Az egzotikus szó retorikai egységként funkcionál, mely szívesebben varázsolja elénk a trópusi klímát és tájat, ahol az emberek a történelmet, mint primitívet reprezentálják”⁵²¹ Emellett dominánsan hordozza a különböző, a más, a külföldi, az idegen képzetét. Maga az egzotikum, az egzotikus hely jelentése fizikailag és szellemileg is elválk a napi/hétköznapi rutintól. Ezen a ponton az egzotikum/egzotikus fogalmilag szorosan kapcsolódik az utazás egyik alapvető kritériumához is – az otthontól való távolléthez.

A hirdetések, utazási irodák reklámjai, a médiában szereplő vip nászutak „növelik a társadalmilag konstruált hiedelmet a nászútról, mint az élet egyik romantikus epizódjáról.”⁵²² A hazai esetben a 2000-es évektől hasonló társításokkal találkozhatunk a nászutas utaztatás kapcsán: az ajánlatokban rendre megjelenik az álom, a paradicsom és az egzotikus, romantikus jelzője. A fogalmak azonban nem társulnak olyan történeti előzményekhez, mint az amerikai-típusú nászút esetében, általánosságban is csak a 2000-es években jelennek meg az egzotikus helyszínek nagyobb számban a hazai turisztikai piacon. A nászút különösen fontos kategorizációs eszközévé válik. Egy 2005-ös felmérés alapján a magyarországi nászutas célállomások, részben egymáshoz viszonyítva a következőképpen alakultak:

A hazai nászút kínálat középpontjában azok az európai desztinációk állnak, amelyek viszonylag alacsonyabb költségvetés mellett is az átlagosnál különlegesebb, egzotikusabb élményt kínálnak. Ilyen népszerű európai nászutas célpontnak számít Ciprus, Málta és Spanyolország. A nászutak lefoglalásánál ugyanakkor elsőrendű szempont, hogy igazán egzotikus országban töltsék el mézesheteiket a párok, így aztán felkapott célpontnak tekinthetők a trópusi szigetek - Mauritius vagy a Maldív-szigetek - a délkelet-ázsiai országok és szigetek - Thaiföld, Bali - vagy a Karib-térség szigetei és Mexikó.⁵²³

Láthattuk, hogy a magyar utazási irodák ajánlataiban szorosan összekapcsolják a nászutat és az egzotikummal. Az előbbi lehet más típusú is (belföldi, európai, városlátogatás, tengerparti, stb.), míg az egzotikus utak egy része lehet nászút, illetve a belföldi nászút is lehet egzotikus. vagyis eladható így is. Az utazási irodák ajánlatának csoportosításából és leírásaiból az derül ki, hogy egzotikus az, ami víz

---

⁵²¹ BULCROFT ET AL 1999:59.

⁵²² BULCROFT ET AL 1999:66. Illetve: “A turisták világában az idegen helyhez kötődő egzotikus jellegzetességek gyakran izgalmas képzetek vonzáraként, túlhangsúlyozottan jelennek meg a reklámokban és a helyszínek jellemzésében.” (GRABURN 2003.)

⁵²³ INDUL 2005.

mellett van és távol Magyarországtól, ha lehet Európától is. Az egzotikus gyakran megegyezik a luxussal, bár a szó használata az ajánlatokban általában a szálláshoz kötődik, annak minőségéhez és az ehhez kapcsolt árhoz. Több iroda kínálatában az egzotikus helyszín kizárólag Európán kívüli lehet.

A célállomásokat tekintve az interjúalanyok, internetes fórumokra írók egzotikum felfogása részben megegyezik a fentiekkel, vagyis a belföldi, európai ellenpólusaként szerepel.⁵²⁴ Egy részről vágyként jelenik meg, például egy magyarországi nászút nem olyan egzotikus, mint egy egyiptomi vagy tunéziai, ám idővel ezek a helyszínek elhagyják az egzotikus jelzőt. Az egzotikus a legtöbb esetben távoli és költséges úticélt jelent. Az internetes fórumokon az egzotikus (mint idegen, távoli) helyekről való kommunikációban az időjárásról való tájékoztatás vagy információkérés dominánsan jelen van. Az egzotikum, egzotikus kifejezés viszonyul az európai (saját) kultúra fogalmához. Egy fórumozó például Tenerife kapcsán a következőket írta:

Aztán ha béreltek kocsit, ami egyébként tök olcsó, akkor mindent be lehet járni, és körbe van autópályásítva a sziget. Szerintem érdemes elmenni megnézni, mert hiába spanyolo. mégis teljesen más mint az eu kultúra. A táj meg gyönyörű:) lehet romantikázni.. meg ezer hely van ahol romantikusan lehet nászútni is:).⁵²⁵

Míg egyes országok rendelkeznek saját(os) „nászutas” helyekkel, addig a Magyarországra vonatkozó kül- és belföldi utazástörténetben nem találunk olyan helyszínt, mely kifejezetten nászutas hagyománnyal rendelkezne. Nincs az amerikai Niagara-vízeséshez hasonló elsődleges hazai célpont. A magyar utazók számára a nászút „bárhol” lehet, a nemzetközi fórumokon tolmácsolt, fellelhető képekhez/képzetekhez igazodhat, és ennek alapján változik. A hazai ajánlatok a turisztikai szempontból kitüntetett balatoni és hegyvidéki területen találhatóak és igazodnak a mai wellness-divathoz (szauna, uszoda, edzőterem). Az egzotikus, trópusi hangulatú helyek divatjának mintájára a belföldi nászutas kínálatban is megjelenik az egzotikumra, luxusra való törekvés. Megkísérlik verbálisan és

---

⁵²⁴ „Az egzotikus megnevezés általában nem-nyugati városi vagy nem modern vidéki típusú életformákra használatos, trópusi vagy sarkvidéki élővilágra valamint kisebbségben lévő, bennszülött és őslakó emberekre.” (GRABURN 2003.)

⁵²⁵ Kicsi Mano bejegyzése,
<http://forum.sg.hu/listazas.php3?id=1075594451&order=timeline&index=6&azonosito=mennegzo;>
(utolsó letöltés: 2005. január 12.).

vizuálisan létrehozni a „helyi”– vagy „hazai egzotikum” képzetét, kliséit. Ez lehet a tér egy elkülönült, érintetlen mikrovilága, az idő pedig a magyar történelem korábbi évszázadába „repíthet vissza”. Például a siófoki Hotel Azúr nászutas ajánlata 2012-ben távoli, „egzotikus” tájakat idéz: *Forever Love* gyertyafényes vacsora, szerelmi bájjal koktél, "titkok illata" aromaterápia, *Honeymoon* meglepetés ajándék.⁵²⁶ A luxus- és welleness szállodák mellett a belföldi kínálatban egyre kedveltebbé váltak a kastélyszállók, melyek sajátos, romantikus tartalmakkal, a környék szépségének kiemelésével és egyéb kedvezményekkel, esküvőszervezéssel teszik vonzóvá a helyszínt.

A Bükk-hegység keleti részén, három hegy által körülvelt festői völgyben található hazánk egyik legszebb klimatikus üdülőhelye, Lillafüred. Az 1927-30 között, neoreneszánsz stílusban épített kastélyt függőkert és hatalmas park veszi körül. Gyönyörű kilátás nyílik a Szinva-patak völgyére és a Hámori-tóra, s a hangulatot még varázslatosabbá teszi a szálloda közvetlen közelében lévő Szinva-patak vízesésének moraja. (Hunguest Hotel Palota Kastélyszálló. Lillafüred)⁵²⁷

A kastély berendezése 50 év gyűjtőmunkájának köszönhető. A tulajdonos a műtárgyakat európai kastélyokból, jómódú polgári és arisztokrata családok egyedi kollekcióiból vásárolta. Fel sem lehet sorolni a kastély összes értékét, csak néhány ezek közül: Károlyi gróf ágya, mely egyedi darab Magyarországon; Gauguin kép; Vasarely kép; XV. Lajos korabeli székek, ülőgarnitúrák; A. Loraneck tájkép; Harangi Jenő: „Jézus születése” c. festmény; a Károlyi festménykollekció darabjai, melyek felbecsülhetetlen értékűek; Luce de Roi festmények; Sebők festmény; Herendi vázák; burmai Buddha szobrok, perzsaszőnyegek; komplett hálószoba berendezés a Batthyány család hagyatékából; a román Károly király palotájából származó teljes szalon berendezés; Biedermeier szekrények; kb. 50 db nagyméretű kínai váza; kristály csillárok, stb. (Princess Palace Hotel, Dunakiliti)⁵²⁸

A Princess Palace Hotelt 1996-ban kezdte el építtetni Csebi-Pogány Alajos és saját műgyűjteményével rendezte be. Az egzotikus, a különleges, a szállót kastélyá minősítő tárgyak különleges helyszínekről származnak. 2018-ra a szálloda profilja nagymértékben az esküvőszervezésre épül.

---

⁵²⁶ HOTEL AZÚR 2008.

⁵²⁷ A Lillafüredre érkező nászutasok ajándékként az érkezéskor felszolgált pezsgő és gyümölcskosár mellett kisvonatjegyet és barlangbelépőt kapnak ajándékba, ezáltal megismerhetik a környék nevezetességeit, szépségeit (NAGYUTAZÁS 2018).

⁵²⁸ <http://www.princesspalace.hu/hun/> A kastély profilja átalakult, az idézett szöveg sem található már meg az oldalon, előtérbe került az esküvőszervezés, a kastély leírása rövidebb lett (utolsó letöltés: 2018. február 14.). Frissítésre nem került céges szaknévsorban azonban megtalálható az idézett leírás (<http://www.uzletiszaknevsor.hu/crmadmin/kulso2/cegadat-3389.html>, utolsó letöltés: 2018. február 14.).

A külföldi ajánlatok esetében egyszerűbb az irodák dolga, hiszen egy-egy helyszíni leírása már önmagában, képpel kiegészítve elegendő a szükséges szimbolikus nyelvezet alkalmazásához. Az utazási irodák látszólag igyekeznek minél több igénynek, elvárásnak, turista típusnak megfelelni és megfeleltetni a helyszínt, azonban valójában ők képezik azokat. A leírásokban, ajánlatokban kifejezetten hangsúlyosan jelenik meg a klíma, a levegő és a növényzet leírása – az itthoni és a külföldi példák esetében is. Ezek a bemutatások erősítik a képeken látható tájakat, illetve a vágyként élő képeket. A nászút egy vágykép fogyasztásával egyenlő.⁵²⁹

Az egzotikus helyszínekhez kapcsolódó szövegeknek másik oldala a nászutasok által írottak. Az egzotikushoz, mint a nászút háttéréhez való viszonyt példázza a következő írás:

A mi nászútunkhoz az egyiptomi Sharm el-Sheikh szolgáltatta a díszletet. A Sínai félsziget déli csücskén, a Vörös tenger partján, a sivatagtól elhódított keskeny sávon valóságos kis szubtrópusi paradicsomokat teremtettek az ott sorakozó szállodák; szárnyaik szépen gondozott parkokat és csillogó vizű medencéket ölelnek körül, amelyek mögött ott hullámszik az azúrkék tenger a maga káprázatosan színes és változatos élővilágával.⁵³⁰

Az utazási irodák ajánlatai és úti beszámolók alapján a tökéletes nászút helyszíne lehet a „szerelem szigete” is, ehhez kapcsolódó (és talán elérhetőségi, népszerűségi sorrendben is) a potenciális desztinációkat tartalmazó lista élén Ciprus áll.⁵³¹ A kérdőíves adatközlésben résztvevők közül 3 fő utazott ide nászútjára (1993, 2000, 2003). A sziget sohasem vált a tömeges turizmus célpontjává. Több utazásszervező iroda, így a CORAL TOURS is feltünteti Mediterrán nászutas ajánlatai között,⁵³² több év nyomtatott katalógusában is szerepelt (kivételesen 2006).⁵³³ A ciprusi nászútra és esküvőre szakosodott *Esküvő Cipruson* cég a helyszínt a szerelem istennőjének szigeteként promotálja, emiatt tökéletes helye az esküvőnek és az azt követő nászútnak is.⁵³⁴ 2018-ra az ajánló megváltozik, az esküvő és a nászút elválik egymástól, hangsúlyosabb szerephez jut az esküvő, a szabad választás lehetősége, a hagyományoktól való elszakadás:

---

⁵²⁹ URRY 1995a.

⁵³⁰ SZILVIA ÉS ATTILA 2005.

⁵³¹ A témáról bővebben: CHRISTOU 2018.

⁵³² CORAL TOURS: <http://naszut.hu/ajanlatok/mediterran-naszut> (utolsó letöltés: 2018. február 14.).

⁵³³ CORAL TOURS 2007:9, 2008:8-9, 2009:9, 2010: 7, 2013:8, 2015:5, 2017:7.

⁵³⁴ ESKÜVŐ CIPRUSON 2012 (utolsó letöltés: 2012. november 20.).

Miért házasodj Cipruson? Mindenki valami egyedire vágyik, valami különlegesre, olyan útra, ami élete végéig emlékezetes marad. Tulajdonképpen miért ne lehetne az esküvő a nászúttal egybekötve? És valóban, mennyivel romantikusabb ez a sorsdöntő kijelentés egy napfényes mediterrán országban, a tengerpart és pálmafák közelében! A külföldön lebonyolított esküvő jó ötlet azoknak a pároknak, akik kerülni szeretnék a fényűzést és az esküvőre szánt összeget inkább a saját kényeztetésükre költenék el. Válasszátok a számotokra legmeghittőbb helyszínt, ha kell az elvárások, tradíciók és családi hagyományok megtörésével is, hiszen ez a nap Rólatok szól! [...] ⁵³⁵

Álomesküvő Cipruson, a szerelem szigetén. A legenda szerint Ciprus partjainál emelkedett ki a tenger habjaiból Aphrodité, a szerelem istennője, így joggal nevezik Ciprust a szerelem szigetének. Megfelelőbb hely nem is létezik életetek legcsodálatosabb pillanatának megörökítésére és a boldogító IGEN kimondására! Ha Ti pont a vendégsereg és az esküvő bonyodalmától szeretnétek megkímélni magatokat, Ciprus erre tökéletes helyszín. Megszervezek Nektek egy egyszerű, mégis igazán emlékezetes hivatalos polgári esküvőt, hiszen ez a gyönyörű sziget maga is varázslatos helyszíne biztosít egy örök és feledhetetlen élményre. Az esküvőt követően pedig kezdődhet a nászút! ⁵³⁶

Az online felületen 15 darab, az üzemeltető által szervezett esküvő képeit⁵³⁷ láthatjuk, részben a házások által írt beszámolókkal kiegészítve. A bejegyzések többsége az esküvőn készült felvételeket tartalmazza, a nászút egyéb helyszíneit nem örökíti meg. A rövid leírásokból és fotókból képet kapunk a helyi lehetőségekről. sziget kiválasztásában korábbi utazások és a hagyományossal való szakítás, praktikus okok is hangsúlyt kaphatnak.

Eltelt egy év, és mindketten úgy gondoltuk ideje összeházasodnunk. Egyikünk sem szeretett volna klasszikus, magyar, nagy esküvőt. Több lehetőség is felmerült, hogy csak szűk családi körben házasodunk valahol, de aztán a nyaralási képeket nézegetve rájöttünk, hogy nekünk Cipruson kell egybekelnünk. Ciprusról olvasva és ott járva minden a szerelemről, házasságról szól, és arról, hogy ez mennyire egyszerű folyamat egy külföldi (EU-s) polgár számára.⁵³⁸

Ciprus mellett Balit is a szerelem szigeteként tartják számon, a nászutas ajánlatok és úticélok közt is kiemelt helyen szerepel. Balihoz is kötődik egy „legenda”.

⁵³⁵ ESKÜVŐ CIPRUSON 2012: http://www.eskuvocipruson.hu/miert_hazasodj_cipruson_ (utolsó letöltés: 2018. február. 14).

⁵³⁶ ESKÜVŐ CIPRUSON 2012:

http://www.eskuvocipruson.hu/alomeskuvo_cipruson_a_szerlem_szigeten (utolsó letöltés: 2018. február 14.).

⁵³⁷ Az úticél kiválasztásában fontos szerepet játszanak a fényképek, kiváltképpen a promóciós képek világából kilépő, privát fotók. „A honlapján szereplő fényképek nézegetése és az élménybeszámolók olvasgatása után szerelmesek lettünk a ciprusi esküvő és nászút ötletébe” (VERONIKA ÉS ZOLTÁN 2010).

⁵³⁸ KATI ÉS GÁBOR 2010.

A Kis-Szunda-szigetek legszebbikén úgy érezheti magát az utazó, mintha egy erotikus filmben csöppent volna. Balit már a holland gyarmatosítás alatt is a szerelem szigetének tartották, hiszen Cornelius Houtman holland kapitány legénységének nagy része nem volt hajlandó visszatérni hazájába, hanem a szigeten telepedett le, és családot alapított. Érthető, hiszen nem elég, hogy Bali valóságos földi paradicsom, az itteni lányok álomszépek.⁵³⁹

A szigetekhez, tengerpartokhoz készült leírások a kulturális különbségekre hívják fel a figyelmet, de a képi illusztrációk hasonló sémát reprodukálnak, megalkotva ezzel az egzotikus, édeni nászutas helyszín esszenciáját.⁵⁴⁰ A turizmus és autentikusság viszonyát is vizsgáló Dean MACCANNEL szerint: „A paradicsom a turista közösség egyik hagyományos típusa, egyfajta utolsó menedék, amely lokalitását tekintve nem csupán a városi ipari társadalom fizikai határain túl található, hanem kívül esik a földműves és a gyarmati társadalmakon is.”⁵⁴¹ Az édenkert kortárs toposzának elengedhetetlen kelléke a CORAL TOURS kínálatánál már bemutatott, európai szinten mérhető luxus és a nyugati típusú, kvázi steril miliő a turisták által birtokba vett helyszíneken. A szálloda paradicsomi környezete kielégíti az utazó vizuális elvárásait, a nászutas lakosztályokra általában nem jellemző a helyszínhez köthető specifikus berendezés. Ezek alól kivételt jelentenek a medencéknél, tengerpartnál található bungalók, melyek intimitása és archaizáló jellege az édenkerti hangulat megteremtését célozza. A kínálat és az vágyak szintjén is a valóságos, érintetlen természet ígéretének mítosza dominál. Honnan ered az ez iránti vágy? David ZURICK kalandturizmusról írt könyvében ezt olvashatjuk: „mivel a kortárs nyugati társadalom többé nem rendelkezik érvényes mítoszokkal [...] az emberek más kultúrákat keresnek, hogy felfedezzék azt, amit elveszíthettek a sajátjukban.”⁵⁴² Mindennek háttérben az a világkép áll, mely a helyszíneket a központ (Európa, Észak-Amerika) és a periféria viszonyán keresztül szemléli. A nászutasok (ahogy más turisták is) nem csupán fizikailag, hanem szellemileg is igyekeznek leválasztani magukat a hétköznapi rutintevékenységekről, így földrajzilag és kulturálisan is távoli vidékeket keresnek.⁵⁴³ A trópusi, édeni szigettel kapcsolatos kettősség – hurrikán, kannibalizmus, betegségek, alapvető civilizáció hiánya, illetve paradicsomi idill,

---

⁵³⁹ ABBCENTER 2012.

⁵⁴⁰ BULCROFT ET AL 1999: 65.

⁵⁴¹ MACCANNEL 1999: 183.

⁵⁴² ZURICK 1995: 133.

⁵⁴³ A nászutas olvasatról bővebben: BULCROFT ET AL 1999: 59.

időtlenység, civilizációtól való elvonulás⁵⁴⁴ – negatív oldala az oltásokra való figyelmeztetésekben és az utazásról visszatérők beszámolóiban jelenik meg csupán. Az online és egyéb beszámolókból a jó élményeken túl a kevésbé pozitív, az adott terület visszáságait, szegénységét, elmaradottságát bemutató és a szolgáltatásokat kritizáló írásokkal is találkozhatunk.⁵⁴⁵ Például:

A másik kirándulás egy Safari volt. Itt lehetőségünk volt, hogy az igazi dominikai életet is megismerhessük. Hát ez igazi csalódás volt. A szálloda luxus életének pont az ellenkezőjét láttuk. Iszonyatos szegénység van. Az emberek tákolmányokban élnek. A gyerekek teljes erejükből rohantak a teherautó után, hátha egy kis édességet kaphatnak. Az árusok minden oldalról húztak, hogy portékáikat rád tudják sózni. A szemét megdöbentő volt. Nincsen semmilyen környezetvédelmük, és emiatt a szemetet az utcára, folyókba öntik.⁵⁴⁶

Az elvárások be nem teljesülésének ellenére a legtöbben pozitívan értékelik saját nászútjukat. Az indok egyszerű: mégiscsak ez volt a nászútunk. A nászút ténye tehát felülírhatja a helyszínen tapasztalt negatív dolgokat.

A turisztikai attrakciók felkínált tárháza desztinációtól függően bőséges lehet, amit az egyéni ötletek erősíthetnek fel. A magyar ételemben vett „egzotikum mítosza” nem magyar találmány. Tartalma elmosódott, ahogy az utazási irodák ajánlataiban és a nászút gyakorlatában hasonló zavarral találkozhatunk: az egzotikum ráhúzható mindenre, ami eltér a szárazföldi Európától. Megkönnyíti a külföldi utak eladhatóságát és fogyaszthatóságát egyaránt. A magyarországi nászutas lakosztályok, hotelek egzotizálnak, egyik kulcsfontosságú eleme például a megfelelő jelzőkkel ellátott wellness szolgáltatás. A képes és szöveges ajánlatok során a környezet különlegességét emelik ki. Az árnyalatnyi különbségek képileg értelmezhetetlenek. Az egzotikus gyakran magával az autentikussal egyenértékű, az adott kultúra eredetiségét, egyediségét és múltban gyökerezettségét emeli ki. A kínálati oldal szöveges és képi reprezentációja egy álomvilágot mutat be, ahol minden tökéletes és könnyen elsajátítható, megérthető – bizonyos szinten sematikus. Ezáltal az egzotikum nem más, mint többrétű fikció. A fórumok hozzászóló, az interjúk alanyai

---

⁵⁴⁴ OTNES ÉS PLECK 2003: 150.

⁵⁴⁵ „Érdekes volt megismerni Tunézia igazi oldalát. Nagyon megdöbentő a nyomor és szegénység és az életforma amit élnek.”
(<http://www.weddings.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=2722>, utolsó letöltés: 2008).

⁵⁴⁶ Dominikai Köztársaság,
<http://www.weddings.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=2106> (utolsó letöltés: 2008).

főképpen nők, a nászút mint az esküvőt betetőző romantikus esemény, vágya és részben megszervezése is női feladat. Az utazási irodák ajánlatai ez kihasználva erősítik az egzotikusnak mondott jelenségek, gyakorlatok romantikus voltát. Egy fórumozót idézve: „Végül is, nem az egzotikum a lényeg, hanem hogy együtt legyetek, egyedül, pihenni.”⁵⁴⁷ Bizonyos esetekben ez így is van, azonban többen úgy gondolkodnak, hogy talán életükben most az egyszer, a nászút során engedhetik meg maguknak az „egzotikus” luxusát.

Az utazási ajánlatok hasznosságával és képi világával foglalkozó cikkében Arturo MOLINA és Águeda ESTEBAN a következőkre jut: „A potenciális turisták általában limitált tudással rendelkeznek egy olyan úticélról, melyet még nem látogattak meg, ezért gyakran csak a médiából vagy társadalmi közegük véleménye, és a különféle helyekhez kapcsolódó kialakult képzetek alapján döntenek, ezért a vizualitás az úticél kiválasztásának folyamatában kritikus szerepet kap.”⁵⁴⁸ MOLINA és ESTEBAN állítja, hogy a lehetséges desztinációkról kialakult képzetek egyik meghatározó eleme a médiában szereplő információk, vizuális elemek „áramlása” és mintaadó jellege. A nászút esetében a „celebek” által választott, preferált helyek egyesek számára követendő példát, míg mások számára inkább elkerülendő helyszínt jelentenek. Az előbbire példa:

2009 telén kezdtük tervezgetni az egybekelésünket. Azt már a legelején eldöntöttük, hogy kettesben, kizárólag egymásra figyelve, valami romantikus helyen szeretnénk kimondani az igent. Aztán a munkahelyemen üldögélve egyszer csak bevillant – bulvármagazin olvasási élményeimből –, hogy terveinknek leginkább egy külföldi esküvő felelne meg.⁵⁴⁹

Bár több példa van arra, hogy a leánykérés vagy egy előző, jól sikerült utazás helyszínére térnek vissza a párok, mégis az utazási irodák személyes és online ajánlataik (akár korábban utazók tapasztalatán keresztül) adják a legerősebb pólusát annak a hármasnak, mely befolyásolhatja a nászutasokat úticéljuk kiválasztásában

---

⁵⁴⁷ Oszka bejegyzése,
<http://forum.sg.hu/listazas.php3?id=1075594451&order=timeline&index=7&azonosito=mennyegzo;>
(utolsó letöltés: 2008).

⁵⁴⁸ MOLINA-ESTEBAN 2006: 1037.

⁵⁴⁹ VERONIKA ÉS ZOLTÁN 2010.

(utazási irodák, média, internetes fórumok és blogok), hiszen kínálatukkal évtizedek óta részben meghatározzák az igényeket és egyúttal igazodnak is azokhoz.⁵⁵⁰

Egy 2011-es felmérés szerint, míg a magyar egyéni utazók egyre kevésbé keresik az unalmas, semmittevős, pálmafás szigeteket, a párok szinte csak ilyenről álmodoznak.⁵⁵¹ Míg az általános igények a tömegturizmus felől az ún. rugalmas és személyre szabott turizmus felé mozdultak el, addig az utazási irodák ajánlatai közt válogatók inkább az előbbit preferálják. Az örök slágerlistás Seychelle-szigetek, Bali és Mauritius mellett a karibi térség legkisebb szigetei is igen keresettek voltak ebben az időszakban. A tengerparton sétáló, házasságot kötő párok megosztható emlékekkel, fényképekkel térnek haza, melyek az internetre feltöltve viszik tovább a tipikusnak gondolt/mondott egzotikus nászút képét/helyét. A sokféle igénynek megfelelő ajánlatok közt válogató, az esküvő kapcsán útra kelő házaspárok visszakanyarodnak a kiindulópontához: vagyis elsősorban a romantikusnak, meghittnek gondolt helyszínt kedvelik – ahol „csak ketten lehetnek”, sajátos vagy egyedinek tartott környezetben, mégiscsak betagozódva a nemzetközi és hazai nászutas trendekbe. Ez a kettősség jellemzi a külföldi helyszínen eltöltött mézesheteket, az itthoniakat pedig a hazai egzotikum, egyediség megteremtése, elsősorban a wellness szolgáltatások kínálatával.

---

⁵⁵⁰ Az utazási irodák kínálatáról bővebben: BATA 2008b.

⁵⁵¹ ORIGO 2011.

IX.

Egy életre szóló élmény? Összegzés

Disszertációmban a magyarországi nászút társadalmi demokratizálódását és helyszínét jellemző – az államszocializmus idejében megakasztott - földrajzi diffúzióját írtam le az általam feltárt, időben és térben mozaikszerű képet adó források és empirikus kutatási anyagok segítségével. A téma tágabb keretben történő vizsgálatához Anthony GIDDENS későmodernről, illetve Gerhard SCHULZE élménytársadalomról tett megállapításait tekintetem irányadónak. A magyarországi nászút értelmezéséhez felvázoltam a nászút történeti, társadalomtudományos megközelítésének nemzetközi példáit. Ezen belül bővebben kitértem az utazási forma korai történetének bemutatására, illetve az esküvő és turizmus kapcsán megfigyelhető fogyasztási szokások átalakulására.

A disszertációmban vizsgált főbb kérdésekre válaszolok kapcsán az alábbi kutatási eredményekről adhatok számot. Az 1970-es években a nászút szokása nem előzmények nélkül jelent meg Magyarországon. Ezért röviden be kellett mutatni a második világháború előtti nászutazás történetét és főbb jellemzőit, elsősorban szépirodalmi művek, életrajzi adatok és néhány szórványos forrás segítségével. Ezekből az rajzolódik ki, hogy a nászút Magyarországon (is) az európai mintákat követte: a 19. század második felére általános volt a felsőbb társadalmi rétegek (arisztokrácia, illetve a tehetősebb polgárok, iparosok, kereskedők) körében, a 20. század közepére fokozatosan divatossá vált az iparos, kereskedő és polgári, városi rétegeken beleül. A társadalmi érintettség mellett az úticélok is az európai mintához igazodtak (fürdőhelyek, Olaszország). Annak ellenére, hogy a nászút társadalmi és anyagi feltételekhez kötődött, a különféle sajtótermékeknek, filmeknek, színdaraboknak, regényeknek, elbeszéléseknek köszönhetően a nászút társadalmi gyakorlata közismert volt a 20. század első felében.

A második világháborút követő államszocialista berendezkedés az európai mintát, divatot megtörő, sajátosan kelet-európai nászutas példát eredményezett, mely sok szempontból eltért a nászutazás történetének globális kánonjától. Az átalakuló politikai rendszer társadalmi, gazdasági berendezkedése következtében a nászutazás

az 1960-as évek végére a korábbihoz képest új társadalmi rétegek körében jelent meg. A nászút új, politikailag megfogalmazott és támogatott értelmezést, keretet és helyszínt kapott a szociálturizmus bevezetésével, részben újdonságként kezelve az akkorra már évszázados hagyománnyal rendelkező utazást. A kutatás során feltárt empirikus anyagok (levéltári források, néprajzi gyűjtések, interjúk, kérdőíves adatok) alapján sokak számára ez a földrajzilag korlátozott, azonban anyagilag vállalható utazási forma biztosította a nászút lehetőségét elsőként a családban. Az új társadalmi rétegek bevonása a nászutatás gyakorlatába igazolódott. Leginkább vidéken, azokban a társadalmi rétegekben hozott újdonságot, ahol korábban maga az utazás sem volt elérhető, részben anyagi, részben életmódbeli okok miatt. Az állam által biztosított keretek (szabadság, fizetett munka, a szociálturizmus lehetősége, turisztikai fejlesztések) által a nászút nagyon rövid időn belül az esküvő, lakodalom velejárója lett. A nászutat az 1970-es évekre országos szinten hagyományként, szokásként tartották számon. Hátterében a munkaszerkezet, a fogyasztási szokások, a szabadidő felhasználásának részben államilag felügyelt átalakítása, ezek következtében a családformák és esküvői szokások változása állt. Az esküvő utáni utazás elsődleges helyszínét ekkor a belföldi turizmus biztosította, elsősorban a turisztikailag egyébként is frekvenciált Balaton, Mátra, Dunántúl. Az empirikus adatok alapján a párok többsége a szociálturizmus kínálta lehetőségeket használta ki, azonban a kereskedelmi turizmusba történő bekapcsolódás és családi, baráti nyaralók igénybevétele is jellemző gyakorlatot jelentett. Az anyagi lehetőségek bővülésével az 1980-as évek végére egyre többen juthattak el külföldre nászútjukon. Nyugat-Európa, ezen belül frekvenciáltan Olaszország és a szomszédos országok (elsősorban Csehszlovákia, Jugoszlávia) jelentették az elérhető úticélokot.

Az államszocializmus teremtette keretek, a kereskedelmi üdültetés fejlődése egyaránt lehetővé tették, hogy a nászút szokása fennmaradjon, megerősödjön, a korszak végére egyre szélesebb körben elérhetővé váljon. A nászút családtörténetek és életutak része lett, ezáltal a következő generációk számára mintaként, szokásként hagyományozódott tovább. A szórványos adatok alapján az 1990-es éveket sok szempontból még az államszocializmus rendszerének nászútja jellemezte (vállalati lehetőségek, elsősorban belföldi úticélok, környező országok). A rendszerváltást követően a nászút gyakorlata a társadalmi, gazdasági és életmódbeli változásokkal és az utazási irodák, majd az internet adta lehetőségek segítségével fokozatosan

visszatért a nemzetközi, ekkor már elsősorban az amerikai turizmusipari minták által leírható tendenciákhoz (tengerpart, sziget, egzotikum). Az empirikus anyag jellegénél fogva elsősorban a 2000-es évektől megjelenő nászút megismerését tette lehetővé. Ennek egyik oldalát, a nászutas kínálattal, az álomnászúttal kapcsolatos képzeletvilág megjelenését és változásait lehetett követni a CORAL TOURS utazási iroda 2001 és 2017 közötti nászutas ajánlatainak elemzésével. Ebből a nászút nemzetközi szinten leginkább hangsúlyozott, ideális helyszíne, az egzotikus sziget, tengerpart dominanciája rajzolódik ki. A nászút és az esküvő összekapcsolását jelzi az iroda által (is) promotált, nászúttal egybekötött esküvő lehetősége, mely a külföldi mintáknak megfelelően újabban megjelent a magyar piacon is. A kutatásban feltárt viszonyítási pontként értelmezhető empirikus adatok és más típusú feldolgozások alapján a magyar párok körében nem vagy nehezen mérhető formában gyökeresedett meg ez a fajta nászút. A rendszerváltást követő, elsősorban az 2000-es évek közepétől napjainkig terjedő időszakra vonatkozó, a fogyasztói oldalon megjelenő gyakorlati lehetőségek, elképzelések megismeréséhez internetes fórumok, tematikus oldalak és blogok, valamint a kérdőíves felmérés és célzott interjúk anyagát összesítettem. Ezekből a gyakorlatban megvalósítható, megvalósuló utazások mellett részben kirajzolódik, hogy a divatnak megfelelően változik a tipikus- és álomnászút képe, mely a tengerhez, a költekezéshez kötődik, ez nem csak vágyként, hanem a saját út viszonyítási pontjaként is szerepelhet. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy a külső, a nászút háttére, helyszíne korántsem olyan egysíkú, mint ahogy azt az utazási irodák ajánlataiban látható.

Az amerikai nászutat taglaló írások rendre azzal kezdődnek, hogy majdnem mindenki megy nászútra.⁵⁵² A magyarországi nászút társadalmi érintettségét vizsgáló statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre. A többféle forrásból származó adatok tájékozódási alapot adhatnak. A rendszerváltást megelőzően a kérdőívre válaszolók közel negyede, a rendszerváltást követően 16 százaléka nem volt nászúton. A kérdőíves felmérés adataiból és egyéb forrásokból azt látjuk, hogy annak ellenére, hogy az államszocializmus idején a cél a széles körű utaztatás volt, a jövedelem és iskolázottság metszetében elsősorban a középosztály tagjai vették igénybe a szociálturizmust. A rendszerváltást követő másfél évtizedben a kínálat sokszínűbbé válása ellenére is elsősorban a közép- és a felső társadalmi rétegekbe tartozó párok

---

⁵⁵² BULCORFT ET AL 1999:3.

számára voltak elérhetőek az egzotikusabb, különlegesebb úticélok. A nászút tartalmát és keretét tekintve a 2010-es évekre rugalmassá vált: az olcsóbb közlekedés (fapados járatok, buszos túrák), az egyszerűbb szállásfoglalás (online, kedvezmények), a last minute akciók és hazai kényelmi szolgáltatások miatt a korábbihoz képest többen utaznak el az esküvő után, mint az 1990-es években vagy azt megelőzően. Az utazási kedv növekedése, terjedése és a „nászútra menni” motivációja nehézségek nélkül összekapcsolódhat. Ez ugyanakkor azt is kiváltja, hogy a „nászútra menni” egyediségének képzete valami extra különlegességben kell vagy kellene, hogy testet öltjön.

A nászút helyszínének kiválasztását meghatározhatja a családtörténet, az esküvőről való gondolkodás, az anyagi lehetőségek, az utazás szerepe a saját vagy közös életútban. A szépirodalomban, filmekben és a sajtóban, az online felületeken az utazási irodák, más szolgáltatók vagy magánszemélyek által közzétett adatok, beszámolók és képek állandó jelenlétük miatt szintén szerepet játszanak a döntésnél. A nászút divatossá válásának idejére jellemző, hogy inkább külföldre, Európába, azon belül is Olaszországba utaztak. A szocializmus idején a nászút tipikus helyszínét a hazai, „saját” testesítette meg: a kérdőíves adatok alapján a nászutasok háromnegyede belföldön volt. A rendszerváltást követően újra fokozatosan előtérbe kerültek a külföldi helyszínek, azonban a korábbihoz képest jóval szélesebb skálán mozogva – távolság és típus tekintetében egyaránt. A kérdőíves felmérés adatai alapján az elmúlt 25 évben a friss házások közel hatvan százaléka külföldre utazott, ez az arány a 2000-es évek közepétől magasabb. A meglátogatott helyszínek sokfélék, azonban alapvetően a vízközelség, tengerpart jellemzi azokat. A tipikusnak mondott nászutas desztináció az elmúlt másfél évtized alatt a családi nyaralások divatos helyszínéről, a felkapott tengerpartokról (Horvátország, Egyiptom, Ciprus, Görögország, Törökország) a különlegesebb helyszínek felé tolódott el. Azonban nem beszélhetünk az amerikai, japán példákat jellemző luxus, túlzó költségekkel járó nászútról, az egzotikus szigetek túlsúlyáról – részben földrajzi elérhetőség, részben anyagi okokból. Az elmúlt százhatvan évben folyamatosan jelen van Velence és Olaszország nászutas helyszínként, így a változások ellenére egyfajta állandóságot jelent. Ahogy láthattuk, ennek részben történeti oka van. Emellett illeszkedik a nászútról alkotott elképzelés állandó tételéhez, a víz- vagy tengerpart és a romantika toposzához. Az utazási irodák ajánlataiban, a nászútról írott online

cikkekben és a nászútra indulók körében egyaránt folyamatosan jelen van. Annak ténye, hogy Velence régi nászutas helyszín a választást erősítheti, vagy éppen gyengítheti.

A nászút fogalma, tartalma és formája az elmúlt másfél évszázadban nagymértékben átalakult, azonban megőrzött bizonyos jegyeket. A nászutas helyszínek, azok minősége és a mögöttük megjelenő motivációk részben felülírták, átalakították azt a mítoszt, mely szerint a mézeshetekbe ágyazott nászút az ifjú pár összekovacsolódását segítik. Az adatok azt mutatják, hogy az 1980-as évek közepéig, végéig a nászút célja elsősorban az együttélés kezdetének megkönnyítését jelentette. Ezt követően a nászút funkciója már nem ilyen egyértelmű. Az általam megismert esetek jelentős részében maga az utazás fontos, a fogyasztás, az utazás egyik formája. A hagyomány részeként kezelve pedig az utazás a közös életút egyik mérföldkövének, a házasságnak privát megerősítése. Az 1990-es évek végére a párkapcsolatok (házasság előtti együttélés gyakorisága), az utazás helyszíne (inkább külföld), oka (presztízs, elvárás, régi álm), ideje (akár az esküvő előtt, közvetlenül utána, jóval később) és milyensége átalakult. Az utazások sokfélék, egy standard keretbe nem besorolhatók és rétegzettebbek lettek. A nászút az esküvő utáni közös pihenést, a máskor anyagilag meg nem engedhető kivételes alkalmat jelent(het)i. Így születik meg az álomutazás képzete, amely turisztikailag az intenzív élményfogyasztásként kínálható fel a fogyasztóknak. A romantikus tartalom, az együttlét, az intimitás, még akkor is, ha előtte még volt közös utazás, és főleg akkor, ha a pár a nászút alatt már gyermeket vár, a megszokott környezetből való kiszakítottság a nászutas helyszínek és az igények szintjén jelen van. A nászúthoz köthető fogyasztási minták és utazási irodák kínálata az egymásmellettséget és a választhatóságot jelzik. A nászút új formái az esküvő társadalmi, a nászút párkapcsolati fontosságát írják felül – az esküvővel egybekötött nászút az esküvő közösségből való kivonulását, a buddymoon pedig a csoportos, közösségi nászutat testesíti meg. A család kereteiből kilépve, szociális problémákra, környezetvédelmi feladatokra reflektáló nászutak is megjelennek. A nászút társadalmilag, családilag vagy privát értelmezhető kategóriája és funkciója többrétegűvé és részben átjárhatóvá vált.

Az általam felvett interjúk, kérdőívek esetében a nászút és az interjú ideje között akár több évtized is eltelt. Ez lehetőséget adott arra, hogy a nászút életútban elfoglalt

helyéről pontosabb képet alkossunk. A nászutat a párkapcsolat szempontjából a legtöbben fontos eseményként éltek meg. Az államszocializmus idején nászutazók számára a családtól, barátoktól távoli intimitás idejét, összezsírozódás és az első szexuális együttlét lehetőségét biztosította. Azonban a belföldön és a szociálturizmus keretében részt vevők számára a nászút utazási élmény szempontjából nem volt kiemelkedő; annak ellenére sem, hogy sok esetben akár évtizedekig nem utaztak el kettesben. Ennek oka lehetett az akár otthoninál szegényesebb környezet, vagy az, hogy a későbbi utazási élmények elmosásá emlékéket, illetve részben az is, hogy ezt az utat a szociálturizmus kötöttségei miatt „készen” kapták, nem közös választás vagy döntés eredménye. Az interjúalanyok közül a legtöbben a nászutat követően többször elutaztak kettesben vagy társasággal, család nélkül belföldre vagy külföldre, az ezekről való beszámoló kimerítőbb, részletesebb volt, mint a nászúté. A rendszerváltás utáni időszakban, de jellemzően a 2000-es évek közepétől az egyéni döntések, a több forrásból való tájékozódás, az utazási lehetőségek bővülése következtében a nászutas helyszín és a hozzá kapcsolódó „élménycsomag” kiválasztását jóval nagyobb tudatosság jellemzi, mint a korábbi időszakokét. Emiatt a nászút is kitüntetettebb helyhez jut az életútban, a közös utazások történetében. Általánosan elmondható, hogy a házaspárok inkább utazási élményként beszéltek a nászútról, nem az esküvő „folytatásának” és lezáró aktusának tekintették azt. Az államszocializmus idejében az utazás sokkal inkább kötődött az esküvőhöz, hiszen a párok többsége az esküvőt követő egy héten belül elindult nászútjára, napjainkra ez az időszak jellemzően az egy hónapon belüli elutazásra tolódott ki.

A nászút vizuális reprezentációjának kialakításában nagy szerepet játszanak az utazási irodák ajánlatai és az interneten megosztott privát beszámolók, amatőr fényképek. Ebből kifolyólag a feldolgozott utazási iroda katalógusainak képi anyagát is részletesen elemeztem. A privát fotók a hozzájuk kapcsolódó történetekkel a nászút személyes élményvilágát hozzák közel. A nemzetközi gyakorlattal összevetve a nászúthoz kapcsolódó vizuális anyagot, a magyar nászutazók körében csupán a 2000-es évek közepén jelennek meg olyan kellékek, jelzések, melyek a fénykép történetének ismerete hiányában is egyértelművé teszik, hogy az ott látható fiatal pár nászúton van. A különféle forrásokból, korszakokból és helyszínekről származó, nászúton készült fotókról megállapítható, hogy a nászutas fénykép fogalma ugyan létezik, azonban vizuális tartalma nehezen megragadható, a családi fotó és a turista

fotó keverékeként definiálható, bizonyos ponton (kellékek, pózok) rokonságot mutat a markánsan definiálható esküvői fotókkal.

A nászúttal kapcsolatos – több tényezőtől adódó változások – átalakulást markánsan jelzi, hogy a témát különféle szempontból vizsgáló nemzetközi példák, a hazai források és az empirikus anyag alapján jelenleg a nászút nehezen definiálható egyértelműen, röviden egy mondatban. Ez nem véletlen, hiszen nincs Nászút, hanem nászutak vannak. A korábban általánosnak mondható keretek megváltoztak, azaz a nászút már nem feltétlenül az esküvőt követi (lehet jóval később, vagy az esküvő helyszíne maga a nászút), nem egy-két hetes (lehet jóval több, akár évekig tartó utazás vagy éppen egy wellness hétvége) és nem a közös életút első lépcsője. Egyetlen állandó ismérve, az otthonról történő elutazás, a turizmusba való bekapcsolódás ténye: ezen belül pedig a formák, tartalmak egyéni megtalálása a jellemző, igazodva vagy éppen tudatosan elutasítva az aktuális divatnak megfelelő nászutas helyszíneket. A nászút efféle átalakulásában nagyon fontos szerepe van a turizmusipar által generált állandó változásoknak, újdonságoknak, nem csak a helyszínek, hanem új nászút típusok megjelenésében, mások eltűnésében, valamint az ezekhez kapcsolódó imaginációk forgalmazásában. Ehhez szorosan kapcsolódik a megkérdozettek által is hangsúlyozott hagyománykövetés, mely napjainkra nem csak divatozást vagy az adódó lehetőség kihasználást jelenti (mint például az 1970-es években), hanem a családi hagyomány továbbvitelét is, hiszen a kortárs nászutasok szüleinek többsége már lehetett és az empirikus anyag alapján volt nászúton.

Disszertációmban az elmúlt százötven év nászutas gyakorlatának változását követtem végig. A források számos esetben csak egy-egy rövidebb korszak vagy téma részletesebb tárgyalását tették lehetővé. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a példákból, témakörökből a különféle korszakok nászútjának főbb változásai és jellegzetességei kirajzolódtak. Az árnyaltabb kép és a korszakokon belüli változások, különbségek megismeréséhez további, elsősorban privát jellegénél fogva nem nyilvános forrás alapján lehetne eljutni. Ez már mindenképpen új kutatást jelentene, amely túllépne az általam követett szempontokon és a disszertációban vizsgált források, empirikus anyagok körén. Bizonyos szempontból írásom szerepe hasonló, mint a nászuté a közös életút során: a magyarországi nászút historiográfiájának első állomása.

Köszönet

2002-ben polgári szolgálatos kollégámmal arról beszélgettünk, hogy milyen téma érne meg egy szakdolgozatot. Abban maradtunk, hogy a nászút érdekes és sok kérdést felvető utazási forma. Végül szakdolgozatom tárgya más lett. Azonban az ötlet még évekkel később is ott motoszkált a fejemben. Köszönöm ezt a réges-régi beszélgetést Nagy Tamásnak. És bár a disszertációírás egyszemélyes műfaj, sorra véve a kisebb-nagyobb szakmai segítséget és támogatást, hosszú a lista, akik nélkül nem valósult volna meg a kutatás vagy nem készült volna el a dolgozat.

Mindenekelőtt köszönöm témavezetőmnek, Fejős Zoltánnak az építő jellegű és inspiráló kritikákat, a kitartó és alapos szövegolvasást és javaslatokat.

Köszönöm munkahelyem, a Néprajzi Múzeum részéről Kemecsi Lajos és Granasztói Péter évekig tartó támogatását.

Köszönet illet mindenkit, aki névtelenül vagy névvel kitöltötte, terjesztette vagy facebook oldalán megosztotta a kérdőívet.

Külön köszönöm a beszélgetésekre szánt időt és a nászutas emlékek megosztását interjúalanyaimnak: Bata Sándor és neje, Bíró József és neje, Bíró Józsefné, Csík-Kovács Zoltán, Debréné Papp Erzsébet, Domonicsné Jutka, Dósa Andrásné, Fazekas Dénes, Gárdos Judit, Hegedűs Józsefné, Hegedűs Lászlóné, Hirsch Lászlóné, Inczéné Bálint Nikoletta, Kaszás Veronika, Lengyel József és neje, Lengyel Lesti Katalin, Magó-Bial Angelika, Mészáros Klára, Mocos Lászlóné, Offela László és neje, Papp Józsefné, Papp Lászlóné, Sedlmayr Krisztina, Sinkovics Jánosné, Szabó László, Szilasi Zsuzsanna, Szironyné Gazsi Ilona, Tasi Béla és neje, Tóth Károlyné, Tóth Tiborné, Wagner Árpádné.

A kutatásban, szakirodalom átadásában, szövegek fordításába, fényképek keresésében köszönöm Berger Viktor, Berta Péter, Bognár Kata (Nemzeti Múzeum), Czingel Szilvia (Centropa Alapítvány), Darvasi Piroska (Politikatörténeti- és Szakszervezeti Levéltár), Herling Anikó, Kiscsatári Marianna (Nemzeti Múzeum),

A SZOT-üdülőtől az egzotikus szigetekig. Nászút a későmodern turizmus hálójában

Kocsis Dóra (Talpalatnyi történetek), Kovács Evelin (Néprajzi Múzeum), Légman Anna, Magyar Szilvia, Marton Ildikó, Megyeri Anna (Göcsej Múzeum), Nagy Zita (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), Németh Edvárd (Talpalatnyi történetek), Marja-Liisa Räisänen, Szántó Emília, Szántó Lajos és a Coral Tours iroda munkatársainak segítségét.

A kézirat különböző fázisának átolvasását és javaslatokat külön köszönöm kollégáimnak, Szarvas Zsuzsannának, Szelják Györgynek és Tasnádi Zsuzsannának.

X.

Hivatkozott irodalom és internetes források

360FOKBRINGA.HU

2011- Nászút a Föld körül. www.360fokbringa.hu (utolsó letöltés: 2018. április 11.)

ABBCENTER.COM

2012 Bali, a szerelem szigete. Interneten: <http://www.utazas-etelek.abbcenter.com/?cim=1&id=102973#> (utolsó letöltés: 2012. november 12.)

ADRIENN ÉS CSABA

2012 Nászút 2012. <http://naszut2012.blog.hu/> (utolsó letöltés: 2018. április 12.)

AMBRUS ZOLTÁN

1907 Olajfák és narancserdők. *Tolnai Világlapja* 7(10):403-404.

ANTONI JUDIT

2002 A kaland nyomában. *Tolnai Festetics Rudolf gróf óceániai utazásai*. Keszthely: Helikon Kastélymúzeum.

ARNOTHY, CHRISTINE

1997 Nászút. Pécs: Alexandra.

AZESKÜVOSZERVEZOD.HU

2014 Esküvői meghívók – és amit jobb, ha tudtok.

<http://www.azeskuvoszervezod.hu/azeskuvoszervezod-eskuvoi-meghivo/> (utolsó letöltés: 2018. április 12.)

BÁNYÁSZ IRÉN

1978 A SZOT üdültetés mérlege. *Utazási magazin*. 2(4):28.

BATA TÍMEA

2001 Lakodalmi szokások Tápiószecsőn. Kézirat.

2008a „Eltvársi üdvözetemet küldöm.” In. HORVÁTH SÁNDOR szerk. *Mindennapok Rákosi és Kádár korában. Új utak a szocialista korszak kutatásában*. Budapest: Nyitott Könyvműhely. 214-230.

2008b „Meghitt, romantikus helyek, napos strandok, csendes erdők, nyüzsgő városok, álmhelyszínek.” *Az utazási irodák nászút képe*. *Tabula* 11(1-2):97-126.

2008c Mementos of the Honeymoon – the Pattern and the Practice. In. KORKIAKANGAS, PIRJO – LAPPI, TIINA-RITTA – NISKANEN, HELI eds. *Touching Things. Ethnological Aspects of Modern Material Culture*. 50-59. Helsinki: Finnish Literature Society.

2008d Nászút és egzotikum. In. FEJŐS ZOLTÁN – PUSZTAI BERTALAN szerk. *Az egzotikum*. *Tabula* könyvek 9. 142-154. Budapest – Szeged: Néprajzi Múzeum – Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék.

BEREZNAI ZSUZSANNA

2005 A nemesnádudvari sváb lakodalmi szokások változásai (XIX-XX. század). *Cumania (A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének Évkönyve)*. 21: 211-266. Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete.

BEREND MIHÁLY, SZERK.

1983 *Szabadidő* könyv. Budapest: Sport.

BÉRES ISTVÁN

2003 Go West! (or East). A külföldre utazás a hatvanas, hetvenes évek magyar turizmusában. In. FEJŐS ZOLTÁN – SZIJÁRTÓ ZSOLT szerk. *Helye(in)k, tárgya(in)k, képe(in)k. A turizmus társadalomtudományos magyarázata*. 121 – 141. Budapest: Néprajzi Múzeum. /*Tabula* könyvek 5./

BERGER VIKTOR

2004 Az élménytársadalom. Társadalomelméleti program és kordiagnózis. Szakdolgozat. PTE Szociológia Szak. Kézirat.

2013 A tér problémája Anthony Giddens társadalomelméletében. In. Késő modernitás és strukturáció. Replika 82:25-45.

2015 A középosztályosodás értelmezési kísérletei a német szociológiában. Századvég újfolyam49(3):51-93.

BESSENYEI JÓZSEF – CSERNOK SÁNDOR

1978 A szakszervezeti üdülők. A szakszervezeti aktivisták kézikönyve. Budapest: Táncsics Könyvkiadó.

B. HORVÁTH CSILLA

1995 (1994) A Baranya megyei hivatásos fényképészek a helyi sajtóban az 1870-es évektől az I. világháború végéig. Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. 39:143-159.

BIRCHALL, EMILY

1985 Wedding Tour. January-June 1873 and Visit to the Vienna Exhibition. Gloucester: Alan Sutton – New York: St. Martin's Press.

BODEN, SHARON

2003 Consumerism, Romance and the Wedding Experience. New York: Palgrave Macmillan.

BÓDI JENŐ – PUSZTAI BERTALAN szerk.

2012 Túl a turistatekinteten. A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái. Budapest – Pécs - Szeged: Gondolat Kiadó – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék – SZTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék.

BOORSTIN, DANIEL J.

1987 The Image: A Guide to Pseudo-Events in America. New York: Atheneum

BORECKZY ÁGNES – FÖLDES PETRA – GYEBNÁR VIKTÓRIA – SOLYMOSI KATALIN

2007 Családok távolból és félközelből. Családok tegnap és ma. Budapest: Gondolat Kiadó.

BÖGEL GYÖRGY ET AL.

2006 Blogvilág. Egy műfaj születése. Budapest: HVG Kiadó.

BUDAPESTI HÍRLAP

1913 A Beniczky-pár emléke. Budapesti Hírlap. 33(47):13.

BUKODI ERZSÉBET

2004 Ki, mikor, kivel (nem) házasodik? Párválasztás Magyarországon. Budapest: Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvég.

BULCROFT, KRIS – SMEINS, LINDA – BULCROFT, RICHARD

1999 Romancing the Honeymoon. Consummating Marriage in Modern Society. London: Thousand Oaks-New Delhi: Sage Publications.

BULCROFT, RICHARD – BULCROFT, KRIS – BRADLEY, KAREN – SIMPSON, CARL

2000 The Management and Production of Risk in Romantic Relationships: A Postmodern Paradox. Journal of Family History. 25(1): 63-92.

CAMPBELL, COLIN

1987 The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism. Oxford: Basil Blackwell.

CARSON, DEAN

2008 The „blogosphere” as a market research tool for tourism destinations: A case study of Australia's Northern Territory. Journal of Vacation Marketing 14(2):111-119.

CHALFEN, RICHARD

1987 *Snapshot Versions of Life*. Bowling Green: University Popular Press

CHIOU, WEN-BIN – WAN, CHIN-SHENG – LEE, HSIM-YI

2008 Virtual experience vs. brochures in the advertisement of scenic spots: How cognitive preferences and order effects influence advertising effects on consumers. *Tourism Management* 29(2):146-150.

CHRISTOU, PROKOPIS A.

2018 Exploring agape: Tourist on the Island of Love. *Tourism Management*. 68:13-22.

COHEN, ERIK

1979 The Phenomenology of Tourist Experiences. *Sociology* 13(2):179-201.

COLLIER, JOHN – COLLIER, MALCOLM

1986 *Visual Anthropology: Photography as a Research Method*. Albuquerque: University of New Mexico Press.

CORAL TOURS

2006 – 2008 Nászutak. Magyarország első nászutazási irodája. Coral Tours (utazási katalógus)

2008a Pihenés pálmafás partokon. Kiemelt kulturális körutak. Coral Tours (utazási katalógus)

2012 Bali (Indonézia). Interneten: <http://www.naszut.hu/pages.htm?pid=58> (utolsó letöltés: 2012. október 31.)

2015 : Egzotikus esküvők, nászutak. http://www.coraltours.hu/pdf/coral_prosi_2015_web.pdf (utolsó letöltés: 2017. február 7.)

COURTHS-MAHLER, HEDWIG

1937 *Siddy nászútja*. Budapest: Singer-Wolfner.

CRAWSHAW, CAROL – URRY, JOHN

1997 Tourism and the photographic eye. In. ROJEK, CHRIS – URRY, JOHN eds. *Touring Cultures. Transformation of Travel and Theory*. 176-195. London and New York: Routledge.

[magyarul] 2012 A turizmus és a fényképező szem. In. BÓDI JENŐ – PUSZTAI BERTALAN szerk. *Túl a turistatekinteten. A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái*. Budapest – Pécs - Szeged: Gondolat Kiadó – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék – SZTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék. 62-98.

CRICK, MALCOLM

1989: Representations of International Tourism in the Social Sciences: Sun, Sex, Sights, Savings, and Servility. *Annual Review of Anthropology*. 18:307-344.

CROUCH, DAVID – LÜBBREN, NINA

2003 Introduction. In. CROUCH, DAVID – LÜBBREN, NINA eds. *Visual Culture and Tourism*. 1-20. Oxford-New York: Berg.

CZEGLÉDI JÓZSEF

1982 A kedvezményes üdültetés. In. CZEGLÉDI JÓZSEF: *Korunk turizmusa*. Budapest: Panoráma. 88-96.

CZEGLÉDI JÓZSEF – IMRE JÁNOS

1989 *Turizmus itthon és külföldön*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

CSÁJI LÁSZLÓ KOPPÁNY

2015 Csoda, pokoljárás és digitális szakadék. Egy új vallási mozgalom legitimációs technikái a webes és weben kívüli diskurzusaiban. In. *Belépés csak jelszóval! Replika* 90-91:57-78.

CSERI MIKLÓS – NÉMETH SZANDRA – SÁRI ZSOLT

2017 *Hungarian Love*. Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum.

DANN, GRAHAM

1996 The People of Tourist Brochures. In. SELWYN, TOM ed. The Tourist Image: Myths and Myth Making in Tourism. 61-81. Chichester – New York: Wiley Son.

DECOODER

2011 Coral Tours – Utazás az Életünk!
http://dekooder.blog.hu/2011/04/12/coral_tours_utazas_az_életünk (utolsó letöltés: 2018. március 15.)

DE COSTER, CHARLES

1926 A nászút I-III. Budapest: Tolnai Világlapja.

DÉSAKNAI MÁRIA

1994 A könyvtárosnő nászútja. Budapest: Désaknai Mária.

DOBÓ MÁTYÁS

2006 Privát napló és IT találkozása a gépasztalon. Egyéni technikai lehetőségek a blogban. In. BÖGEL GYÖRGY ET AL: Blogvilág. Egy műfaj születése. Budapest: HVG Kiadó. 39-62.

DÖRNYEI KRISZTINA RITA – MITUS ARIEL

2010 Netnográfia avagy on-line karosszék-etnográfia a marketingkutatásban. Vezetéstudomány 41(4):55–68.

ÉBER MÁRK ÁRON

2007 Élmenytársadalom. Gerhard Schulze koncepciójának tudás- és társadalomelméleti összefüggéseiről. Budapest: ELTE Társadalomtudományi Kar

2008 Túl az élmenytársadalmon? – avagy az élmenytársadalom másfél évtizede. Szociológiai Szemle 18(1):78-105.

ESKÜVŐ

2008 Esküvő 2008 kiállítás és vásár. Katalógus.

ESKÜVŐ CIPRUSON

2018 Esküvő Cipruson. <http://www.eskuvocipruson.hu/> (utolsó letöltés: 2018. március 15.)

ESKÜVŐI DIVAT

1998 Hová menjünk nászútra. Esküvői divat. 2:146-149.

EXCELLENT WEDDINGS DESIGN

2013 Nászajándék kérő versek. http://www.excellentweddingdesigns.hu/eskuvoi-dekoracio/eskuvoi-idezetek/naszajandek_kero_versek (utolsó letöltés: 2018. április 12.)

FARKAS JUDIT – LAJOS VERONIKA SZERK.

2015 Belépés jelszóval! Online világok és kutatási módszereik. Replika 90-91.

FEJŐS ZOLTÁN

1979 Az átmeneti rítusok: Arnold van Gennep elméletének vázlata. Ethnographia 90:406-414.

2003 Az utazás emlékezete: a tárgyak, a képek. In. FEJŐS ZOLTÁN – SZIJJÁRTÓ ZSOLT szerk. Helye(in)k, tárgya(in)k, képe(in)k. Tabula könyvek 5. 7-18. Budapest: Néprajzi Múzeum.

FEJŐS ZOLTÁN – PUSZTAI BERTALAN SZERK.

2008 Az egzotikum. Tabula könyvek 9. Budapest-Szeged: Néprajzi Múzeum-Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék.

FEKETE MARIANN

2015 Intenzív kultúrafogyasztók a hálón. Szabadidő-struktúra, internethasználat, kultúrafogyasztás. In. Belépés csak jelszóval! Replika 90-91:99-116.

FESENMAIER, DANIEL R.

2003 Brochure. In. JAFARI, JAFAR ed. Encyclopedia of Tourism. 58-59. London-New York: Routledge

FESTETICS RUDOLF

[é. n.] Emberevők között. Nyolcévei Csendes-óceániai hajózás a „Tolna” Yachton. A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára VI. kötet. Budapest: Lampel R. Könyvkereskedése

FORRAI IBOLYA, SZERK.

2000 Egy pesti polgár Európában. Giergl Henrik üvegműves önéletírása, útijegyzetei és naplói 1845-1865. Negyvennyolcas idők III. Budapest: Néprajzi Múzeum.

FORRÓ PÁL

1931 A szerelem problémái. Tolnai Világlapja. 33(39):11.

FOUCAULT, MICHAEL

1984 (1967) Des Espace Autres. Architecture, Mouvement, Continuite. 5:46-49. angolul: MISKOWIEC, Jay (1986): Of Other Spaces, Heterotopia. Diacritics 16(1):22-27. (<https://foucault.info/doc/documents/heterotopia/foucault-heterotopia-en-html>) (utolsó letöltés: 2018. április 18.); magyarul: ERHARDT MIKLÓS (2004): Más terekről (heterotópiák). <http://exindex.hu/index.php?page=3&id=253> (utolsó letöltés: 2018. április 18.)

FREEMAN, ELIZABETH

2002 The Wedding Complex. Forms of Belonging in Modern American Culture. Durham & London: Duke University Press

FRÖSCHEL, GEORG

1929 Soha ilyen nászutazást. Budapest: Singer-Wolfner.

GÁRDONYI GÉZA

2000 [1924] Ida regénye. Budapest: Fekete Sas Kiadó.

2012 Két menyasszony. In. GÁRDONYI GÉZA: A Pöhöly-család. 49-59. Budapest: Kossuth.

GARROD, BRIAN

2009 Understanding the Relationship between Tourism Destination Imagery and Tourist Photography. Journal of Travel Research 47(3):346-358.

GAYER GYULÁNÉ

1976 Az üdülés szociálpolitikai problémái. Budapest: Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézete.

GAYER ZOLTÁN

1998 Fényképkaktusok. Amatőrképek a rendszerváltás előtt és után. Az interjút készítette Paternák Miklós. In: Én/kép. Replika 33-34:87-102.

GAZSÓ JÓZSEFNÉ – PROBÁLD ÁKOS

1987 A kedvezményes üdültetés fejlesztése, beillesztése a turizmus rendszerébe. Budapest: Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézete.

GELLÉRI ANDOR ENDRE

1936 Hűvösvölgyi nászutasok. In. GELLÉRI ANDOR ENDRE: Kikötő. 5-9. Budapest: Athenaeum.

GELLÉRI GÁBOR

2001 Mit keres az antropológia a cyberben – és a cyber az antropológiában? Tabula 4(2):270–286.

GENNEP, ARNOLD VAN

2007 Átmeneti rítusok. Budapest-Pécs: Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézete – Pécsi Tudományegyetem Néprajz-Kulturális Antropológia Tanészke – L'Harmattan Kiadó

GERENCSÉR DIÁNA

2009 „Lost in Yaoiland”. Antropológiai vizsgálatok egy internetes rajongói közösségről. Tabula 12(1):95–120.

GERLÓCZY MÁRTON

2017 Mikecs Anna: Altató. Budapest: Scolar Kiadó.

GERŐ ANDRÁS

1999 1984:Szokrénysor, Lada, víkendház. Beszélő 4(4):57.

GIDDENS, ANTHONY

1990 The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press

1991 Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press

2013a Élet a poszttradicionális társadalmakban. In. Késő modernitás és strukturáció. Replika 82:55-96

2013b A késő modernitás körvonalai. In. Késő modernitás és strukturáció. Replika 82:113-130.

GRABURN, NELSON H. H.

1978 Tourism: the Sacred Journey. In. SMITH, VALENE L. ed. Hosts and Guests. The Anthropology of Tourism. 17-32. Oxford: Basil Blackwell.

1983 The Anthropology of Tourist. Annals of Tourism Research. 10(1):9-33.

2003 Exoticism. In. JAFARI, JAFAR ed. Encyclopedia of Tourism. 214. London-New York: Routledge.

GRETZEL, ULRIKE

2007 Online Travel Review Study. Role and Impact of Online Travel Reviews. Internetcím: <http://www.tripadvisor.com/pdfs/OnlineTravelReviewReport.pdf> (utolsó letöltés: 2018. április 18.)

GYÖMREI SÁNDOR

1934 Az utazási kedv története. Budapest: Gergely R. Könyvkereskedése.

HALDRUP, MICHAEL – LARSEN, JONAS

2012 [2003] A családi tekintet. In. BÓDI JENŐ – PUSZTAI BERTALAN szerk. Túl a turistatekinteten. A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái. 270-289. Budapest – Pécs - Szeged: Gondolat Kiadó – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék – SZTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék.

HALL, STUART EDS.

1997 Representation. Cultural Representations and Signifying Practices. London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage.

HAMMER FERENC – DESSEWFFY TIBOR

1997 A fogyasztás kísértete. In Fogyasztói szocializmus. Replika 26:31-46.

HAMVAY ÖDÖN

1902 Festetics Rudolf gróf. Budapesti Hírlap. 22(99):1-3.

HARKÁNYI ÁPRÁD – ZÁRUG ZITA

2017 Hogyan utazzuk be a világot napi 3533 forintból? Budapest: Kulcslyuk Kiadó.

HERNÁDI MIKLÓS

1982 Nász és gyász (Az ünnepi viselkedés szociológiájához). In. HOFFMANN MÁRTA – SZILÁGYI ERZSÉBET szerk. Ünnepek a mai magyar társadalomban. Az ünnep szociológiai és szociálpszichológiai szempontból. 31-47. Budapest: Tömegkommunikációs Kutatóközpont.

HEVESI JÓZSEF

1911 [1982] Nászúton. In. HEVESI JÓZSEF: Piros narancsok. Novellák. 4-7. Budapest: Singer és Wolfner Kiadása.

HONEYMOON.HU

2012 Nászút válogatás. Interneten: http://www.honeymoon.hu/naszut_valogatás (letöltve: 2012. december 25.)

HORVÁTH SÁNDOR

2007 A lakás és a fürdő: a munkás- és szociálpolitika prototípusai az ötvenes években. Múltunk 52(2):31-49.

2008 Csudapest és fridsiderszocializmus: a fogyasztás jelentései, a turizmus és fogyasztáskritika az 1960-as években. Múltunk 53(3):60-83.

HORVÁTH ZSOLT

1995 Életszínvonal-politika, üdültetés, 1957-1959. História 1995 17(9-10):55-57.

HOTEL AZÚR

2008 Hotel Azúr. <http://www.hotelazur.hu/index.php?pid=32&sid=36&hid=26> (utolsó letöltés: 2008)

HTOMI77

2013 Nászút. <http://htomi77.blogspot.hu/search/label/n%C3%A1sz%C3%BAt> (utolsó letöltés: 2017. szeptember 12.)

HVGONLINE

2005 Magyar márkák története. IBUSZ. http://hvg.hu/magyarmarka/20050329_IBUSZ.aspx (utolsó letöltés: 2007. november 16.)

IBUSZ

1981 Nászút Pécsre. Utazási magazin 5(2):4.

1984 Nászutásoknak. Utazási magazin. 8(1):18.

2007 Az IBUSZ története. http://www.IBUSZ.hu/bemutat/index.phtml?menu_id=12&lang=hu (utolsó letöltés: 2007. november 13.)

IDEGENFORGALMI, BESZERZÉSI, UTAZÁSI ÉS SZÁLLÍTÁSI RT.

1992 Az IBUSZ históriája 1902-1992. Budapest: IBUSZ Igazgatóság

INDUL A NÁSZÚTSZEZON

2005 Indul a nászútszezon. <http://www.gkrte.hu/public/magazin4.php?id=150> (utolsó letöltés: 2016. február 11.)

ÍR PUDING

2013 Mézes heteink :) – Szicília-Róma-Vatikán. <http://irfirka.blogspot.hu/2013/08/> (utolsó letöltés: 2018. április 12.)

ISAŃSKI, JAKUB

2013 Honeymoon as a Rite of Passage: Sociological Analysis of Changes in the Phenomenon. Folia Turistica. 28(2):109-129.

JANG, HOCHAN – LEE, SEOKHO – LEE, SANG-WOO – HONG, SUNG-KWON

2007 Expanding the individual choice-sets model to couples' honeymoon destination selection process. Tourism Management. 28:1299-1314.

JARRET, LIZ

2010 Nászutás lakosztály. Budapest: Harlequin.

JENKINS, OLIVIA H.

2003 Photography and Travel Brochures: the Circle of Representation. Tourism Geographies 5(3):305-328.

JÓKAI MÓR

2006 [1900] Öreg ember nem vén ember. Szentendre: Mercator Studio.

JUSZTIN MÁRTA

2006 „Utazgassunk hazánk földjén!” A belföldi turizmus problémái a két világháború között. Korall 7:285-208.

KALMIJN, MATTHIS

2004 Marriage Rituals as Reinforces of Role Transitions: An Analysis of Weddings in the Netherlands. *Journal of Marriage and Family*. 66:582-594.

KAPITÁNY ÁGNES – KAPITÁNY GÁBOR

2014 Az utazás, mint szociális státuszbeli változás szemiotikai jelei. In. KAPITÁNY ÁGNES – KAPITÁNY GÁBOR: A mindennapi élet jelrendszereiről. Szocio-szemiotikai tanulmányok. 371-398. Budapest: Loisir Kiadó.

KATI ÉS GÁBOR

2010 Kati és Gábor esküvője.

http://www.eskuvocipruson.hu/eskuvok_kepei/kati_es_gabor_eskuvoje___2010/102 (utolsó letöltés: 2018. március 10.)

A KEDVEZMÉNYES

1981 A kedvezményes üdültetés alakulása 1970-1980. Összeáll a KSH Kereskedelmi és Közlekedési Statisztikai Főosztály, [közread. a] Központi Statisztikai Hivatal. Budapest: ISH.

KELLER, URS

2006 Hochzeitsreisen: Formen und Inhalte. Eine empirische Studie zur Hochzeitsreise-Praxis in der Schweiz. Kézirat.

2007 Wenn die Liebe auf Reisen geht. Zur Praxis der Hochzeitsreisen von Schweizer Brautpaaren. Zürcher Beiträge zur Alltagskultur 18.

KELLER, URS – ELASSER, HANS

2006 Die Heiratsreise – eine moderne Spielart eines traditionellen Brauches. *Wirtschaftsgeographische Studien* (32/33):166-179.

KIM, SAMUEL SEONGSEOP – AGRUSA, JEROME

2005 The Positioning of Overseas Honeymoon Destinations. *Annals of Tourism Research* 32(4):887-904.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

1927 Szeptember végén. Új idők. 34(39):362.

1995 Kosztolányi Dezső összes versei. Budapest: Osiris-Századvég.

KOVÁCS KRISZTINA

2013 Táj- és térképzetek Hunyadi Sándor prózájában. Doktori értekezés. Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Modern Modern Magyar Irodalom Alprogram.

http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1962/19/ertekezes_Kovacs_Krisztina_2013.pdf (utolsó letöltés: 2018. április 17.)

KOZINETS, ROBERT V.

2010 *Netnography. Doing Ethnographical Research Online*. London: Sage.

KRUPA ANDRÁS

1965 Születési és házassági szokások. In: SZABADFALVI JÓZSEF- VIGA GYULA szerk. Répáshuta: egy szlovák falu a Bükkben. A miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai 13. 257-312. Miskolc: Herman Ottó Múzeum

KUNTZ, ANDREAS

2004. Emléktárgyak. A kortárs kultúra néprajzi kutatása. In. FEJŐS ZOLTÁN - FRAZON ZSÓFIA szerk. *Korunk és tárgyaink – elmélet és módszer. Fordításgyűjtemény*. 40-56. Budapest: Néprajzi Múzeum.

LANKAUSKAS, GEDIMINAS

2015 *The Land of Weddings and Rain: Nation and Modernity in Post-Socialist Lithuania*. Toronto: University of Toronto Press.

LÉNÁRT ANDRÁS

2008 Express druzsba. Utazás az Express Ifjúsági és Diák Utazási Irodával az 1970-es években. 19(3):48-72.

LENGYEL HANNA MÓNIKA

2016 Say „I do” abroad. The role of wedding in the Hungarian tourism industry. Budapest Business School. Faculty of Commerce, Catering and Tourism. Szakdolgozat. Kézirat.

LOTTINGE VON KLAUS

2005 Nászút golyózáporban. Budapest: Hermész.

LÖFGREN, ORVAR

1999 On Holiday. A History of Vacationing. Berkeley: University of California Press.

LURY, CELIA

1997 The Object of Travel. In: ROJEK, CHRIS – URRY, JOHN eds. Touring Cultures. Transformations of Travel and Theory. 75-95. London and New York: Routledge.

M. T.

1977 Üdülés beutalóval. Utazási Magazin. 1(1):15.

MACCANNELL, DEAN

1999 [1976] The Tourist. A New Theory of the Leisure Class. Berkeley-Los Angeles-London: University of California Press

MACK, RHONDA W. – BLOSE, JULIA E. – PAN, BING

2008 Believe it or not: Credibility of Blogs in Tourism. Journal of Vacation Marketing 14(2):133–144.

MAGYAR ESKÜVŐ ONLINE

2008 Nászutak.

<http://www.eskuvo.hu/index.php?mitholid=18&megyeid=0&kulcsszo=&mitholkeres=Keres%E9s>
(utolsó letöltés: 2008)

MARKWELL, KEVIN W.

1997 Dimensions of Photography in Nature-Based Tour. Annals of Tourism Research 28(2): 131-155.

MARX MÁRIA – MEGYERI ANNA – KOVÁCS ZSUZSA

2007 Kettő egy pár. Szerelem, udvarlás, esküvő a 20. században. Zalaegerszeg: Göcseji Múzeum.

MÁTYUS IMRE

2015 Terepcsere. A terep fogalmának átértékelődése a virtuális etnográfiaiban. In: Belépés csak jelszóval! Replika 90-91:27-38.

MEETHAN, KEVIN

2001 Tourism in Global Society. Place, Culture, Consumption. New York: Palgrave.

MENYASSZONYI CSEVEGŐ

2015- Menyasszonyi csevegő. https://www.facebook.com/groups/menyasszonyicsevegő/?ref=br_rs
(utolsó letöltés: 2018. február 13).

MICHIE, HELENA

2001 Victorian Honeymoons: Sexual Reorientations and the „Sights” of Europe. Victorian Studies. (4):239-251.

2006 Victorian Honeymoons: Journeys to the Conjugal. Cambridge: Cambridge University Press.

MILLER, DANIEL – SLATER, DON

2000 The Internet. An Ethnographic Approach. Oxford – New York: Berg.

MOIRA, POLYXENI – MYLONOPOULOS, DIMITRIOS – PARTHENIS, SPYRIDON

2011 A Social Approach to Wedding Travel. A Case Study: Honeymooners in Ioannina, Greece. In. HUMMER, FLORIAN ed. The International Sounds and Tastes of Tourism Education. Annual Conference Proceedings of Research and Academic Papers Vol XXIII. 24-33. St Clair Shores, MI: International Society of Travel and Tourism Educators.

MOLINA, ARTURO – ESTEBAN, ÁGUEDA

2006 Tourism brochures. Usefulness and Image. Annals of Tourism Research. 33(4):1036-1056.

MONDIANO, PATRICK

2015 Nászút. Győr: Tarandus.

MONGER, GEORGE

2013 Marriage Customs of the World: An Encyclopedia of Dating Customs and Wedding Traditions. ABC-CLIO

MORVAI ZSUZSANNA

2002 Női lapok indulása a 19. század elején és a nők olvasóvá érése. Könyv, könyvtár, könyvtáros. 11(9):34-39.

MÚLT-KOR.HU

2012 110 éves az IBUSZ. http://mult-kor.hu/20120829_110_eves_az_IBUSZ (utolsó letöltés: 2015. november 03.)

MUNT, IAN

1994 The 'Other' Postmodern Tourism: Culture, Travel and the New Middle Classes. Theory, Culture and Society. 11(3):101-123.

MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET

1961 Nászút. A magyar nyelv értelmező szótára. V. kötet. Budapest: Akadémiai kiadó.

NAGY ENIKŐ NÓRA

2014 Wedding Tourism. Effects of the Weddings on the Tourism Industry. Budapest Business School. Faculty of Tourism and Hotel Management. Szakdolgozat. Kézirat.

NAGYUTAZÁS

2018 Hunguest Hotel Palota. <http://www.nagyutazas.hu/szallas/belfold/hotel.php?id=989> (utolsó letöltés: 2018. február 14).

NÁSZUTAK

2005. 03. 01. Nászutak.

<http://www.weddings.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=39> (utolsó letöltés: 2008. november 16.)

NECKERMANN

2006 Utazások repülővel. Katalógus.

2007 Utazások repülővel. Katalógus.

NÉGY DÉR A NAGYVILÁGBAN

2010 Nászút Asprovaltán 1995. <http://dereva-whitefrost.blogspot.hu/2010/09/naszut-asprovaltán-1995.html> (utolsó letöltés: 2017. szeptember 12.)

NÉMETH SZANDRA

2016 A Balaton mindenkié? A szocialista időszakbeli nyaralóépítések egyéni motivációinak vizsgálata. In. Diktatúra alulnézetből. Korall. 64:137-156.

NÓGRÁDI KOVÁCS GYÖRGY

1992 Végzetes nászút a kastélyba. Szécsény: Nógrádi Kovács György.

ORIGO

2011 Már 80 ezer forintért is mehetünk nászútra. <http://www.origo.hu/utazas/20110421-naszut-eskuvo-egzotikus-utazas-nyaralas.html> (utolsó letöltés: 2018. április 18.)

OTNES, CELE C. – PLECK, ELIZABETH H.

2003 *Cinderella Dreams. The Allure of the Lavish Wedding*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press.

ÖRKÉNY ISTVÁN

1967 *Nászutasok a légyapáron*. Budapest: Magvető.

PALÁSTI ANDREA

1999 *Az esküvő. Menyasszonyok és vőlegények kézikönyve*. Veszprém: Á&F Kiadó.

PATERSON, MARK

2006 *Consumption and Everyday Life*. London-New York: Routledge.

PATTESON, JAMES

2005 *Nászút*. Budapest: Gabo.

PELLANDINI-SIMÁNYI LÉNA

2009 *Changing Ethics of Consumption in Hungary*. Phd Thesis. Department of Sociology of the London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy.

2014b *Consumption Norms and Everyday Ethics*. London: Palgrave Macmillan.

PENNER, BARBARA

2009 *Newlyweds on Tour. Honeymooning in Nineteenth-Century America*. Hanover – London: University Press of New England.

PETŐFI SÁNDOR

1976 *Összes művei II*. Budapest: Szépirodalmi Kiadó.

PICKEN, FELICITY

2014 *So Much for Snapshots': The Material Relations of Tourists as Cultural Dupes*. *Tourist Studies* 14(3):1-15.

POLCZ ALAINE

2013 *Asszony a fronton. Egy fejezet életemből*. Pécs: Jelenkor Kiadó.

PONGRÁCZ TIBORNÉ – SPÉDER ZSOLT

2003 *Élettársi kapcsolat és házasság – hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón*. *Szociológiai Szemle* 13(4):55-75.

PÓR ANTAL

1892 *Nagy Lajos (1326-1382)*. Budapest: Magyar Történelmi Társulat.

PUCZKÓ LÁSZLÓ – RÁTZ TAMARA

2000 *Az attrakciótól az élményig. A látogatómenedzsment módszerei*. Budapest: Geomédia Szakkönyvek.

PURGEL ZSUZSA

2015 *Ebesi esküvői fényképek változása az 1960-as évektől napjainkig*. *A Bocskai István Múzeum Évkönyve II*. 139-180. Hajdúszoboszló: Bocskai István Múzeum.

R. NAGY JÓZSEF

2012 *A digitális fényképezés társadalmi gyakorlata Magyarországon*. In: ILLÉSNÉ KOVÁCS MÁRIA főszerk. *Docēre et movēre. Bölcsész- és társadalomtudományi tanulmányok a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar 20 éves jubileumára*. Miskolc: ME BTK. 247-262.

RÁTZ TAMARA

1999 A turizmus társadalmi-kulturális hatásai. PhD disszertáció. Kézirat. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Külgazdaságtan Tanszék Turizmus Kutatócsoport Gazdálkodástani Ph. D. Program

RÁTKAI TÍMEA

2006-2015 Esküvő lépésről lépésre. Budapest: Perfect Wedding.

RAUTAKALLIO, EMMA

2014 Häämatkailun lähitulevaisuus a trendit (The Near Future and Trends of Honeymoon Tourism). Haaga-Helia University of Applied Sciences. Degree Programme in Tourism. Szakdolgozat. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/81359/HAAMATKAILUN%20LAHITULEVAISUUS%20JA%20TRENDIT.pdf?sequence=1> (utolsó letöltés: 2015. szeptember 7.)

REHÁK GÉZA

2011 Turizmuspolitika Magyarországon különös tekintettel a Kádár-korszak első tíz évére. Doktori disszertáció. Debreceni Egyetem BTK. Kézirat

RIMÁNYI ZITA

2015 Különleges nászút: 347 nap alatt 162 ágyban aludt az ikrényi házaspár. http://www.kisalfold.hu/gyori_hirek/kulonleges_naszut_347_nap_alatt_162_agyban_aludt_az_ikrenyi_hazaspar_-_fotok/2430860/ (utolsó letöltés 2018. április 18.)

RITZER, GEORGE

1998 The McDonaldization Thesis. London:Thousand Oaks-New Delhi:Sage Publications

ROMSICS IGNÁC

2000 Magyarország története a XX. században. Budapest: Osiris.

ROTH, ELZIE

2017 Would you Take your Friends on your Honeymoon? More Bridges and Grooms are Keeping the Party Going after the Reception. <https://www.redbookmag.com/life/friends-family/news/a50306/buddymoon-group-honeymoon/> (utolsó letöltés: 2018. március 15.)

SÁRKÁNY MIHÁLY

1983 A lakodalom funkciójának megváltozása falun. Ethnographia XCIV(2):279-285.

SCARLES, CAROLINE

2009 Becoming Tourist: Renegotiating the Visual in the Tourist Experience. Environment & Planning D: Society & Space. 27(3):465-488.

SCHLESINGER, BENJAMIN

1966 The Honeymoon: Scientific and Nonscientific Evidence. Social Science. 41(3):169-172.

SCHMALLEGGER, DORIS – CARSON, DEAN

2008 Blogs in Tourism: Changing Approaches to Information Exchange. Journal of Vacation Marketing 14(2):99–110.

SCHULZE, GERHARD

1998 Német Szövetségi Köztársaság kulturális átalakulása. In. WESSELY ANNA szerk. A kultúra szociológiája. Budapest: Osiris – Láthatatlan Kollégium. 186-205.

2000 Élménytársadalom. A jelenkor kultúraszociológiája. Szociológiai Figyelő 4(1-2):135-157.

2005 [1992] Die Erlebnisgesellschaft. Kulturosoziologie der Gegenwart. Frankfurt-New York: Campus Verlag.

SCHWABE, GERHARD – PRESTIPINO, MARCO

2006 How Tourism Communities can Change Travel Information Quality. Internetcím: http://www.ifi.uzh.ch/im/fileadmin/user_upload/personen_downloads/TheoriesCommunities2.pdf (utolsó letöltés: 2018. január 11.)

SELWYN, TOM

1994 Peter Pan in South-East Asia: Views from the Brochures. In. HITCHCOCK, MICHAEL - KING, VICTOR T. - PARNWELL, MICHAEL J. G. eds. *Tourism in South-East Asia*. 117-187 London: Routledge.
1996 Introduction. In. SELWYN, TOM ed. *The Tourist Image: Myths and Myth Making in Tourism 1-32*. Chichester – New York: Wiley Son.

SHIELDS, ROB

1991 Niagara Falls. Honeymoon Capital of the World. In. SHIELDS, ROB ed. *Places on the Margin: Alternative Geographies of Modernity*. 117-161. London-New York: Routledge.

SÍK DOMONKOS

2013a Giddens modernizációelmélete. In. *Késő modernitás és strukturáció*. Replika 82:97-112.
2013b Giddens modernitáselmélete: identitás és intimitás. In. *Késő modernitás és strukturáció*. Replika 82:131-144.

SIPOS LAJOS

2008 Babits Mihály. Budapest: Babits Kiadó.

SMITH, BRIAN C.

2017 Why the „Buddymoon” Become the New Honeymoon?
<https://melmagazine.com/why-the-buddymoon-has-become-the-new-honeymoon-58d8879505dd>
(utolsó letöltés: 2018. március 02.)

SNOW, RACHEL

2012 Snapshots by the Way: Individuality and Convention in Touris’s Photographs from the United States 1880-1940. *Annals of Tourism Research* 39(4):2013-2050.

SOMA MAMAGÉSA

2012 Tiszta szex. Budapest: Jaffa Kiadó és Kereskedelmi Kft.

SOMLAI PÉTER

2002 A sokféleség zavara: a családi életformák pluralizációja Magyarországon. In. FARAGÓ TAMÁS szerk. *Szerkezetek, folyamatok, összefüggések. Demográfiai szöveggyűjtemény*. Budapest: Új Mandátum. 398-406.
2011 Család 2.0. Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig. Budapest: Napvilág Kiadó.

SONTAG, SUSAN

2007 [1973] *A fényképezésről*. Budapest: Európa Kiadó.

SPIMONIQUE

2011 Nászút. <http://spimonique.blogspot.hu/2011/10/naszut.html> (utolsó letöltés: 2018. április 12.)

STEWART, SUSAN

1993. *On Longing. Narratives of the Miniature, the Gigantic, the Souvenir, the Collection*. Durham and London: Duke University Press.

SZAKÉRTŐ

2014 Nászút a világ körül. Egy magyar házaspár története.
<http://www.femcafe.hu/cikkek/vilag/naszut-vilag-korul-kerekpar-bicikli-tura-interju-kirandulas-kihivas-cyclingthe360> (utolsó letöltés: 2015. november 25.)

A SZAKSZERVEZETI

1989 A szakszervezeti üdültetés időszerű feladatairól.

SZÉMAN ZSUZSA

1983 Lakodalom Felsőtárkányon. *Ethnographia* XCIV(2):285-295.
1986 A párválasztás, a párkapcsolatok és a családi élet változása. In. PETERCSÁK TIVADAR szerk. *Az életmód változása egy bükki faluban*. Az 1985. május 23-án megrendezett felsőtárkányi néprajzi tájkonferencia anyaga. 20-123. Budapest-Eger: Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Heves Megyei Szervezete.

SZENDREY JÚLIA

2015 „Naponként árvább” Szendrey Júlia naplója. Női tükröben: nők – naplók – vallomások. Sajtó alá rendezte: AJKAY ALINKA – SZENTES ÉVA. Budapest: EditioPrinceps.

SZERB ANTAL

1937 Utas és holdvilág. Budapest: Magvető (változatlan utányomás).

SZILVIA ÉS ATTILA

2005 Nászút. www.weddings.hu

<http://www.weddings.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=2823> (utolsó letöltés: 2008).

SZOMAHÁZY ISTVÁN

1910 A férjhezmenés művészete és egyéb problémák. Budapest: Atheaeum Irodalmi és Nyomdai R. T. Kiadása.

SZOT-ÜDÜLŐK

1986 A szakszervezeti kedvezményes üdültetés. In. A SZOT-üdülők kézikönyve. 7-15. Budapest: Népszava.

SZŐLLŐS PÉTER

2005 A turizmus társadalmi beágyazottsága. PhD disszertáció. Kézirat. Budapesti Corvinus Egyetem. Szociológia tudományok doktori iskola.

TALPALATNYI TÖRTÉNETEK

2016- Talpalatnyi történetek. Edvárd és Dóri utazásai. <https://talpalatnyitortenetek.hu/> (utolsó letöltés: 2018. március 15.)

TEUKOLSKY, RACHEL

2007 Pursuing the Victorian Honeymoon. *Nineteenth-Century Gender Studies*. 3(3): <http://www.ncgsjournal.com/issue33/teukolsky.htm> (utolsó letöltés: 2015. szeptember 8.)

THOMAS COOK

2008 Weddings and Honeymoons. <http://www.holidaywizard.co.uk/weddings-abroad.htm> (utolsó letöltés: 2015. szeptember 8.)

TÓTH ESZTER ZSÓFIA – MURAI ANDRÁS

2014 Szex és szocializmus. Budapest: Libri.

TÓTH G. PÉTER

2004 Behatolás a térbe: egy velencei utazás képei (1937. augusztus 17-27.). In. FEJŐS ZOLTÁN szerk. Fotó és néprajzi muzeológia. Tabula könyvek 6. 197-204. Budapest: Néprajzi Múzeum.

TUTSEK ANNA

1990 [1904-1914] Cilike férjhez megy. Budapest: Garabonciás Könyvkiadó.

UDVARDY DOROTTYA

2007 Analysis of the Matrimonial Tourism Business through Wedding Ceremonies and Honeymoon Journeys. Budapest Business School. Faculty of Commerce, Catering and Tourism. *Tourism and Hotel Management*. Kézirat. Kereskedelmi és Idegenforgalmi Szakkönyvtár (SZA 75.7)

URRY, JOHN

1990a *Tourist Gaze*. London: Sage.

1990b The „Consumption” of Tourism. *Sociology*. 24(1):23-35.

1995a *Consuming Places*. London – New York: Routledge.

1995b Tourism, Travel and the Modern Subject. In. URRY, JOHN: *Consuming Places*. 141-151. London-New York: Routledge.

URRY, JOHN – LARSEN, JONAS

2011 *The Tourist Gaze 3.0*. London: Sage.

A SZOT-üdülőtől az egzotikus szigetekig. Nászút a későmodern turizmus hálójában

USANASZUT

2011 Nászút az USA-ban. <http://usanaszut.blog.hu/> (utolsó letöltés: 2018. 04. 22.)

UTAZÁS A VILÁG KÖRÜL

2007 Utazás a világ körül. Nászút – nászéjszaka. Nők Lapja Esküvő. 274-278.

ÜNAL, Caner – DURSUN, Aslihan – CABER, Meltem

2017 A Study of Domestic Honeymoon Tourism in Turkey. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*. 8(1):65-74.

VALUH TIBOR

2001 Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Budapest: Osiris.

2006 Hétköznapi élet Kádár János korában. *Mindennapi Történelem* sorozat. Budapest: Corvina.

2008 Csepel bicikli, Caesar konyak, Symphonia, Trapper farmer. A fogyasztás és fogyasztói magatartás változásai a szocialista korszakban. *Múltunk*. 53(3):40-59.

2015 A jelenkori magyar társadalom. Budapest: Osiris.

VÁSÁRHELYI ÁGNES

2015 Do I(nterne)T Yourself. A magyar hardcore punk és a virtuális tér. In. *Belépés csak jelszóval! Replika* 90-91:79-98.

VASÁRNAPI UJSÁG

1877 Szerencsétlen nászút. *Vasárnapi Ujság* 24(44):700.

1890 A Károlyi grófok Egyetem utcai palotája. *Vasárnapi Ujság* 37(49):801-802.

1895 Gróf Széchenyi István unokájának menyegzője. *Vasárnapi Ujság* 42(29):480.

1899 Jókai Nápolyról. *Vasárnapi Ujság* 46(46):773.

1903 Gróf Festetics Rudolf dél-tengeri útjából. *Vasárnapi Ujság* 50(4):51-53.

1905 Gróf Festetics Rudolf dél-tengeri útjából. *Vasárnapi Ujság* 52(31):497-498.

VASS GÉZA

2007 Nászút Capriba. Hévíz: Vass Géza.

VERONIKA ÉS ZOLTÁN

2010 Veronika és Zoltán esküvője.

http://www.eskuvocipruson.hu/eskuvok_kepei/veronika_es_zoltan_eskuvoje___2010/101 (utolsó letöltés: 2018. február 12.)

VIK

2013- Barbie család. <http://barbiecsalad.blogspot.hu/> (utolsó letöltés: 2018. április 12.)

VILÁGRA SZÓLÓ

2005 Világra szóló nászutak. <http://www.eskuvo.hu/?menuid=41&cikkid=28&nyomtat> (utolsó letöltés: 2008)

VILLANGÓ-TÖRÖK IVETT

2014 „A fényképnek nem a fészengést kell megörökítenie, hanem a boldogságot”. Régi és új elemek az esküvői fényképezésben egy fényképész család példáján. In. KOMOR JUDIT – SCHILLER KATALIN szerk. *Utak, technikák, hagyományok. ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Európai Program doktoranduszainak műhelykiadványa*. 94-115. Budapest: ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Európai Etnológia Program.

WATSON, LIEWELLYN – KOPACHEVSKY, JOSEPH P.

1994 Interpretations of Tourism as Commodity. *Annals of Tourism Research*. 21(3):643-660.

WEDDINGSONLINE

2003-2006 Weddings on line esküvői magazin. <http://www.weddings.hu> (utolsó letöltés: 2007)

WENGER, ANITA

2008 Analysis of Travel Bloggers' Characteristics and their Communication about Australia as a Tourism Destination. *Journal of Vacation Marketing* 14(2):169-176.

WESSELY ANNA SZERK.

2003 [1998] A kultúra szociológiája. Budapest: Osiris Kiadó – Láthatatlan Kollégium.

WICKS, BRUCE E. – SCHUETT, MICHAEL A.

1991 Examining the Role of Tourism Promotion through the Use of Brochures. In *Tourism Management*. 12(4): 301-312.

WILSON, SAMUEL M. – PETERSON, LEIGHTON C.

2002 The Anthropology of Online Communities. *Annual Review of Anthropology* 31:449–467.

WINCHESTER, M. - WINCHESTER, T. - ALVEY, F.

2011 Seeking Romance and a Once in a Life-time Experience: Considering Attributes that Attract Honeymooners to Destination. In MACCARTHY, M. - SANDERS, D. eds. ANZMAC 2011 conference proceedings: Marketing in the Age of Consumerism: Jekyll or Hyde? ANZMA: Perth, 1-7.

YEOMAN, IAN – MCMAHON-BEATTIE, UNA

2006 Tomorrow's Tourist and the Information Society. *Journal of Vacation Marketing* 12(3):269–291.

ZÁRUG ZITA – HARKÁNYI ÁRPÁD

2015 Nászút a világ körül, mert csak egyszer élünk. E-könyv
(<http://360fokbringa.hu/hu/e-konyv/>, utolsó letöltés: 2018. április 11.)

ZURICK, DANIEL

1995 *Errant Journeys. Adventure Travel in the Modern Age*. Austin: University of Texas Press.

ZSOLT BÉLA

1970 *Kínos ügy*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.

Kéziratos források (Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívum, EA)

Félkövérén szedve az a tétel, mely nászútra vonatkozó adatot tartalmaz

- BAK MÁRIA – HAJDÚ MÁRIA
1978 Lakodalmi szokások Törökszentmiklóson. 1978. EA 20073
- BALLA JÁNOS
1979 Életrajz. 1979 (Hajdúszovát) EA 20326
- BALOGH ERZSÉBET
1973 Lakodalmi szokások Büttösön. 1972-1973. EA 17849
- BAKOS ÁGNES**
1975 Lakodalmi szokások Turán. 1975. EA 18798
- BANOS JÚLIANNA
1978 Ecsegi lakodalom. 1977-1978. EA 19893
- BARIZS DÁNIEL
1993 Lakodalmi szokások változása Bagamérban. 1993. EA 25034
- BOGÁR JÁNOS
1973 Vallási szokások és szertartások a római katolikus egyházban. 1973 (Gyuró) EA 18043
- BUDAI SÁNDOR
1968 Szerelem, házasság falunkban. 1968 (Sándorfalva) EA 15780
- CSETE BALÁZS HONISMERETI SZAKKÖR
1982 Lakodalmi szokások Jászkiséren. 1982. EA 21550
1986 Lakodalmi szokások régen és most. 1986. EA 23190
1995 Lakodalmi szokások Jászkiséren régen és ma. 1995. EA 26366
- CSETÉNYI MIHÁLY – CSETÉNYI MIHÁLYNÉ
1979 Lakodalmi szokások a Tiszazugban. 1979. EA 20515
- CSIZMADIA ÉVA
1973 Lakodalmi szokások Attalában. 1973. EA 17681
- CSOMOR JÓZSEFNÉ**
1979 Lakodalmi szokások a Jászságban. 1979. EA 20442
- DAKA IMRE
1974 Egy falusi lakodalom ma. 1974 (Zákány) EA 18340
- DAKOS ZSUZSANNA
1973 Lakodalmi szokások Karcsán. 1973. EA 17707
- DEMETER ZSÓFIA
1973 Lakodalmi szokások Zámoly községben. 1973. EA 18059
- DEREGNYŐI VARGA LÁSZLÓ
1986 Lakodalmi szokások Sziránfalván. 1986 EA 23142
- DRAVICZKY IMRE
1986 Leánykérés, kézfogó, lakodalom Hajdúnánáson. 1986. EA 22989
- DRÓTOS ZSUZSANNA
1974 Lakodalmi szokások Dédestapolcsányban. 1974. EA 18523
- ENYEDI ANTALNÉ
1979 Lakodalmi szokások Öcsödön. 1979. EA 20437
- FARAGÓ MÁRIA
1975 Lakodalmi szokások Dömsödön. 1975. EA 18941
- FONDERVISZT KATALIN
1981 Úrkúti lakodalom. 1981. EA 21033
- FRECSKÓ MARIANNA
1973 Bótai lakodalmas. 1973. EA 17840
- GABÓDA BÉLA – ORBÁNNÉ NAGY ERIKA
1991 Házasságkötés és lakodalom Beregdédában. 1990-1991. EA 24822
- GLESZER NORBERT
1996 Lakodalmi szokások Óbecsén és környékén vőfélyek és adatközlések alapján. 1996. EA 27185
- GODENA ALBERTNÉ**
1994 Lakodalmi szokások régen és jelenben. 1994. EA 25391
- GRÁNITZ TIBOR
1971 Lakodalmi szokások Kiskunlacházán. 1970-1971. EA 16945

GUBOVICS ILONA

1970 Lakodalmi szokások. 1970. EA 16947

GULYÁS JÁNOS

1998 Lakodalom van a mi utcánkban. 1998. EA 28003

HALAS ERZSÉBET

1972 Abádszalók lakodalmi szokásai. 1972. EA 17498

HIBÁCSKÓ HAJNALKA

1979 Lakodalmi szokások. 1979. EA 20426

HOLECZ MÁRIA

1975 Lakodalom van a mi utcánkban. 1975 (Kisbágyon) EA 18718

HONISMERETI SZAKKÖR TAGJAI

1972 Lakodalmi szokások Jászfákóalmán. 1972. EA 17497

HONISMERETI SZAKKÖR TAGJAI

1979 A szülőki lakodalom. 1979. EA 20166

HORNYÁK MARGIT

1970 Házasságkötés, lakodalmi szokások. 1970 (Inárcs) EA 16864

HUSZTI KATALIN

1981 Lakodalmi szokások Gergelyiugornyán. 1981. EA 21017

JÁMBOR ILDIKÓ - -RÉZSÓ ESZTER

1972 Lakodalmi szokások Kisújszálláson. 1971-1972 EA 17499

JELI JÓZSEF

1995 Családunk három generációs esküvőjének története. 1995 (Pécs) EA 26164

JUHÁSZ ÁGOTA

1981 A jázsági lakodalom. 1981 (Jászfényszaru) EA 21295

KARAY ZSÓFIA

1983 Házasság és lakodalom Ebeden. 1983. EA 21821

KELEMEN RITA – KRAJCSOVICS MÓNIKA

1983 Mikófalvi lakodalom 1982-ben. 1983. EA 21753

KISS JULIANNA

1983 Lakodalmi szokások Kisújszálláson. 1983. EA 21911

KNECZ MAGDOLNA

1975 Göncruszka község lakodalmi szokásai. 1974-1975. EA 18766

KOSIK EDIT

1972 Lakodalmi szokások Bódvaszilason. 1972. EA 17667

KOVÁCS ERZSÉBET

1981 Lakodalom régen és ma Kunszentmártonban és környékén. 1981. EA 21297

KOVÁCS ILONA

1972 Lakodalmi szokások Szendrőn. 1972. EA 17669

KOVÁCS MARGIT

1972 Uraji lakodalom régen és ma. 1972. EA 17648

KÓMÚVES KINGA

1997 Három nemzedék esküvője. 1997 (Zaránk, Ludas) EA 27416

KURTÁN KRISZTINA

1980 Lakodalmi szokások Balaton közsgben. 1980. EA 20910

LAPOSA ERZSÉBET

1996 Anyakönyvezési és helyi lakodalmi szokások. 1996 (Mezőörs) EA 27465

LÉVAI VALÉRIA

1974 Lakodalmi szokások Tizsasülyön. 1974. EA 18619

LIGETI BÁLINT

1971 Leánykérés és lakodalom Ászáron. 1971. EA 17085

MARKÓ ERZSÉBET

1973 Lakodalmi szokások Kiskunlacháza-Peregen. 1973. EA 17893

MARUZS JÁNOS

1985 Házasságkötés és lakodalom Mátraderecskén. 1985. EA 22583

MÁTHÉ TÜNDE

1979 Házasság és lakodalom Kerepesen. 1979. EA 203111

MECSKEI ISTVÁNNÉ

1974 Lakodalmi szokások Domaszéken és Röszkén. 1974. EA 18327

MIHÁLYI ILONA

1979 Lakodalmi szokások Jászapátiban. 1979. EA 20422

NAGYNÉ SIMÁNYI HEDVIG

1997 Lakodalmi szokások Kunhegyes környékén régen és ma. 1997. EA 27525

NEMODA ALAJOSNÉ BOZSIK ANNA

1988 Udvarlástól a lakodalomig. 1988 (Gyöngyös) EA 23902

NÉMETH ERZSÉBET

1973 Szigetbecsei lakodalom. 1973. EA 17901

NÉMETH IMRE

1973 Kapuvári lakodalmi szokások. 1972-1973. EA 17972

NYITRAY DEZSÓ

1971 Régi és új lakodalmi szokások Dunaradványon. 1971. EA 17159

PAPP GABRIELLA

1973 Lakodalmi szokások Vajdácskán. 1973. EA 17851

PARANNAI MAGDOLNA

1972 Lakodalmi szokások Szalonnán. 1972. EA 17668

PATAKI ERZSÉBET

1979 Lakodalmi szokások Jászapátiban. 1979. EA 20184

PRIKLER SZILVIA BEATRIX

2010 „Nem leszek többé nyoszolyóleány” Halászi és felső-szigetközi lakodalmi szokások. 2010. EA 33237

RÁCZ SÁNDOR

1999 Lakodalom Maroslelén. 1999. EA 29879

RÁTKAI ZSUZSANNA – SZABÓ ANNA – TÓTH ILDIKÓ – Cs. TODOROV KRISZTINA

1985 Lakodalmi szokások Csongrádon. 1985. EA 23348

RÉKA PIROSKA

1971 Lakodalmi szokások Nagyszénáson. 1971. EA 17032

RIMER MÁRIA

1973 Lakodalmi szokások Ráckeveén. 1973. EA 17902

ROST ÉVA

1974 Az élet nagy eseménye: a lakodalom. 1974 (Karancslapujtó) EA 18403

RUDINSZKI ISTVÁN

1992 Lakodalmi szokások Kunszentmiklóson és környékén. 1992 (?) EA 25186

SAMU TIBOR

1988 Puszkovácsi lakodalom. 1988. EA 23799

SARKADI-NAGYNÉ SÁNTHA ZSUZSANNA

2008 Kunsziget lakodalmi szokásai. 2008. EA 33182

SAJTOS JÓZSEF

1982 Lakodalmi szokások Soponyán. 1982. EA 21353

SISA HAJNALKA

2006 Három lakodalom. 2005-2006 (Kislőd, Pócspetri, Ajka, Komló, Nyírbátor, Nyíregyháza, Nagykálló) EA 32067

SOPRONKÖVESDI ÁLTALÁNOS ISKOLA HONISMERETI SZAKKÖRE

1997 Ismerkedés, udvarlás, párválasztás, lakodalom. 1997 (Sopronkövesd, Nagylózs) EA 27971

SZABÓ GYULA

1982 Lakodalmi szokások Beregben. 1982 (Tarpa) EA 22410

SZABÓ IMRÉNÉ TÖRÖK MÁRIA

1982 Lakodalmi szokások Kajdácson. 1982. EA 21479

SZABÓ JENŐNÉ BORÓK EDIT

1976 Lakodalmi szokások Padragon. 1976. EA 19150

SZABÓ JÓZSEFNÉ

1970 Nagykónyi község lakodalmi szokásai. 1968-1970. EA 16892

SZABÓ JÚLIA – GOSZTOLA VIVIEN

2010 Lakodalmi népszokások Kapuváron a 20. század elején. 2010. EA 33250

SZABÓ LAJOSNÉ

1994 Négy generáció esküvője. 1994 (Újléta, Monostorpályi, Kokad, Debrecen) EA 26242

SZANYI ÉVA

1971 Csákánydoroszlói lakodalom. 1971. EA 17058

SZENDREI ESZTER

1976 Lakodalmi szokások Balmazújvárosban. 1976. EA 19358

1977 Az ifjúság társasélete, udvarlás, szórakozás, lakodalmi szokások Balmazújvárosban. 1977. EA 19442

SZIGETI GYÖRGY

1972 Lakodalmi szokások Apátfalván. 1972. EA 17525

SZIKSZAI IMRE

1992 Lakodalom Tardon. 1992. EA 25095

SZILÁGYI MÁRIA

1970 Lakodalmi szokások Felsőpakonyon. 1970. EA 16863

TOLNAI KLÁRA

1972 Lakodalmi szokások Szendrőben. 1972. EA 17666

TÓTH RUDOLF

1982 Lakodalom Cserépfalun. 1982. EA 21376

VALLYON ALÍZ

1996 Lakodalmi és temetkezési hagyományok Csataszögön. 1996. EA 27252

VARGA ÉSZTER

1989 A kécskei lakodalom. 1989. EA 24093

VARGA GÁBOR

1990 Lakodalmi szokások Bajóton. 1990. EA 24380

VARGA KATALIN – DOBÁK ANNAMÁRIA

1982 Lakodalom Oroszlányban. 1982. EA 21566

VÁRHOMOKI BÉLA

1973 Sárospataki lakodalmas. 1973. EA 17709

ZAJOS ERNŐ

1996 Holtomiglan, holtáiglan. Egy mátyusföldi község, Hetény lakodalmi szokásai több nemzedéken keresztül. 1996. EA 27144

XI.

Mellékletek

Képmelléklet

1. kép

Dóri és Edvárd első házassági évfordulójára készített fotósorozat egy része (2015)

„Hogy ennek a különleges nászútnak az emlékét megőrizzük és mindig egy-egy darabbal kiegészítsük ezt a mólót, ezért mikor hazajöttünk úgy döntöttünk, hogy házassági évfordulónkat minden évben egy-egy kreatív barátunk segítségével egy különleges fotósorozat elkészítésével fogjuk ünnepelni. Először talán kicsit furcsán hangzik, hogy minden évben újra felvesszük esküvői ruhánkat és még furcsábban a szokatlan kiegészítők (olyan dolog, tárgy, ami reprezentálja a mögöttünk álló évet), de mi így szeretnénk minden évben emlékezni arra az ígéretre, amit 2013-ban tettünk egymásnak.”

Magántulajdon

2. kép

Kirándulás a Visuri folyóhoz, Festetics Rudolf és felesége a Tolna legénységével
Suva, Fidzsi-szigetek, 1893-1896 között, Néprajz Múzeum, F 5750

3-4. kép

Morandini Tamás zalaegerszegi építési vállalkozó és felesége, Weber Mária nászúton
Velence, 1896, Fratelli Vianelli felvétele, Göcsej Múzeum R 95.16.13

A nászútról hozott velencei képes könyvecske
Göcsej Múzeum, TOF 2006.6.1

5. kép

Sándor Vilmosné nászúton
Abbázia, 1913, Betty Fotograf felvétele
<http://www.centropa.org/node/87045>
Centropa Alapítvány tulajdona

6. kép

Az Engelman házaspár nászúton
Velence, 1914

<http://www.centropa.org/hu/photo/az-engelmann-hazaspar-naszuton-0>
Centropa Alapítvány

„Ez itt édesanyám és édesapám nászúton, Velencében. Azt mesélte édesanyám, hogy a Bauer és Grünwald Hotelban laktak. Édesapám nagyon elegáns, szép ember volt, bár nem volt magas, mint az édesapja. Szerette a szabadságot meg a lovakat, és nagyon-nagyon jó ember volt. 1914-ben házasodtak, ez egy szerelmi házasság volt. Az apám édesanyja nagyon ellene volt a házasságnak. Semmiképpen nem akarta, a szüleim viszont nagyon modernek voltak, s így is összeházasodtak. Nagyon szép ez a kép, olyan, mintha egy film kockája lenne a galambokkal. Különleges.”

7. kép

Bokor Ernő és felesége nászúton
Velence, 1937

<http://www.centropa.org/hu/photo/naszuton>

Centorpa Alapítvány

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

8. kép

Beck Géza és Lóránt Ibolya nászútjukon a Szent Márk téren
Velence, a Szent Márk téren, 1928
Magántulajdon

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

9. kép

Beck Géza és Lóránt Ibolya lányának esküvői vendégei és margitszigeti nászúton készült fotók
Budapest, 1957
Magántulajdon

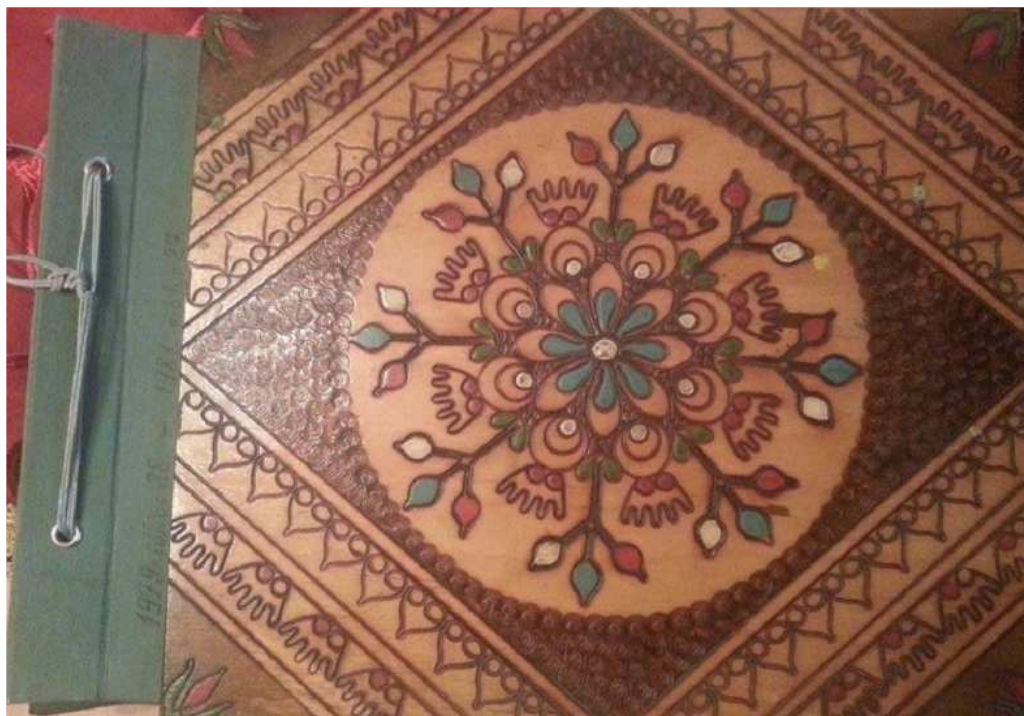
A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

10. kép

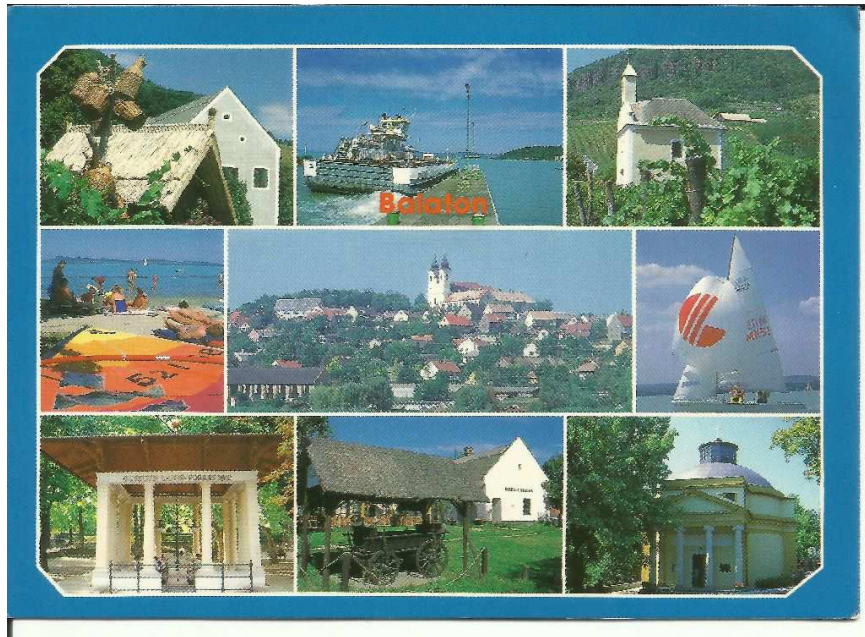
Beck Géza és Lóránt Ibolya unokája nászúton, részlet az esküvői és nászutas fotókat tartalmazó
albumból
Róma, 1985
Magántulajdon

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

11. kép
Esküvői meghívó, szövegében a nászútra valót kér a pár
Magántulajdon

12-13. kép
Nászúton vásárolt fotóalbum, benne Gabriella és István nászúton készült fotói (17 darab)
Miskolctapolca, szakszervezeti üdülő, 1979
Magántulajdon

14. kép

Réka nászútjáról édesapának küldött képeslap: "Szia Apu! Jól érezzük magunkat, az idő is elég jó! Te is jó legyél! Puszi." üzenettel a hátoldalán, 1993

Magántulajdon

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

15. kép

Ivett és Gábor nászúton, az albumból kimaradt képek
Olaszország, 1984

Magántulajdon

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

16-17. kép

Piroska olaszországi autós nászútjának képei, két pár utazott együtt, az egyik kempingezés közben készült, a másik Velencében
Olaszország, 1979
Magántulajdon

A SZOT-üdülőtől az egzotikus szigetekig. Násztút a későmodern turizmus hálójában

18. kép
A Coral Tours 2008-as nászutas katalógusnak borítója
Coral Tours, 2008
Magántulajdon

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

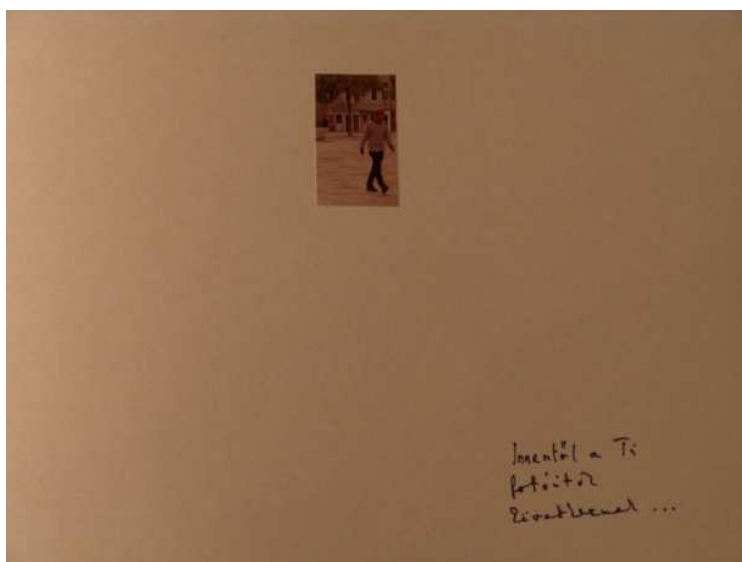
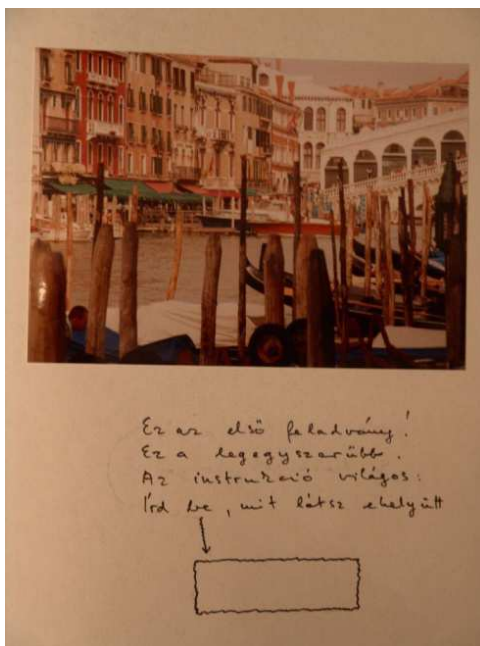
19. kép
Kedvenc nászutas kép
Valletta, 2015
Magántulajdon

20. kép
Csilla nászutas bőröndje
Párizs, 2013
Magántulajdon

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

21. kép
Csilla és férje a szerelmesek hídjánál, a korlátokra akasztott lakatok előtt
Párizs, 2013
Magántulajdon

22-23. kép

Edít velencei nászúton készült fotói feladványokkal kiegészítve. Barátaiknak szintén Velencébe mentek nászútra, nekik készült nászajándékként az album, melynek utolsó oldalaira saját fotóikat ragaszthatták be
Budapest-Velence, 2004
Magántulajdon

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

24. kép
Dorottya nászúttal egybekötött esküvője: szív a tengerparton
Seychelle-szigetek, 2010
Magántulajdon

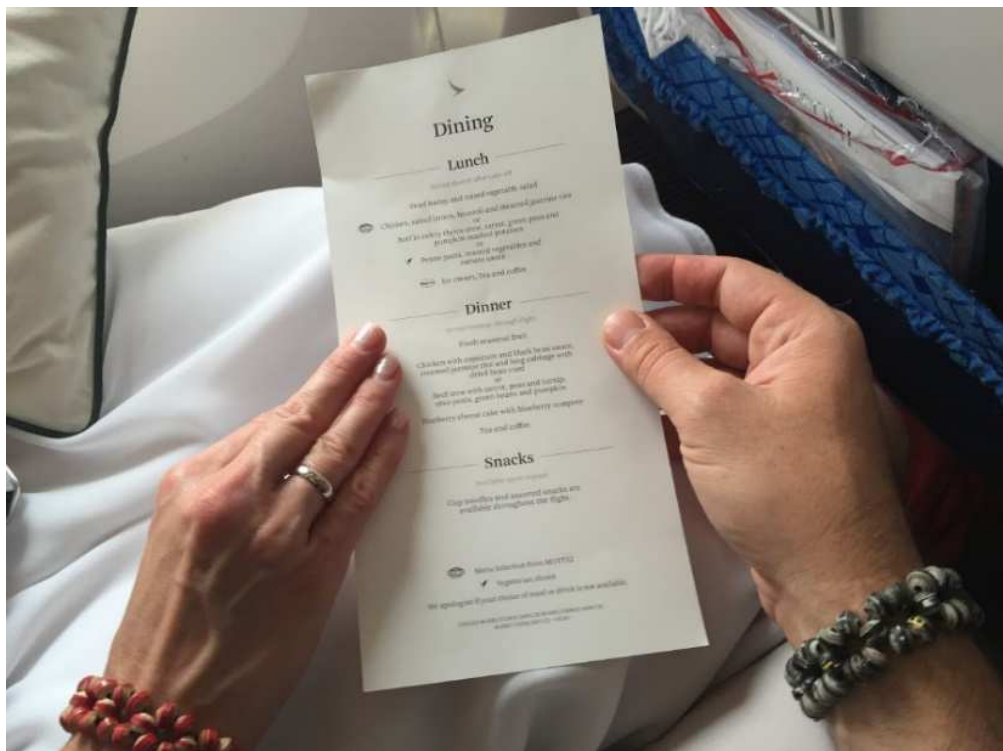

25-26. kép
Dorottya nászúttal egybekötött esküvője: jeggyűrűk a tengerparton, kéz a kézben a tengerparton
Seychelle-szigetek, 2010
Magántulajdon

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

27-28. kép
Ella és Péter városi fotózása esküvői ruhába, az esküvő előtt három héttel
Hongkong, 2016
Magántulajdon

A disszertáció online változata nem tartalmazza a XI. fejezet Képmelléklet teljes anyagát. A privát fotókat személyiségi okok miatt nem teszem közzé online, a vonatkozó adatok megtalálhatóak. A teljes anyag nyomtatott formában elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.

29-30. kép

Ella és Péter. Repülőút közvetlenül az esküvő után: hátizsákos szelfi; „kvázi” esküvői menü karikagyűrűvel, a pár kezén papírból készült kézműves karkötő, melyet az utazás során vásároltak
Hongkong, 2016
Magántulajdon

Kérdőívek

1. számú melléklet

Nászutas kérdőív (2006-2008)

A kérdőívet papíron, emailen és az iwiw segítségével ismerősökhöz juttattam el.

1. Házasságuk előtt volt-e házastársával közösen kiránduláson, utazáson? Ha igen, akkor hány alkalommal és hol? Kettesben vagy társasággal?
2. Az esküvőt követően elutaztak-e kettesben valahová? Ha nem, akkor erre miért nem kerül sor? Ha elutaztak, akkor közvetlenül az esküvő után vagy később, mennyivel később? Mikor voltak nászúton (év, hónap, nap) és hol?
3. Miért tartotta fontosnak, hogy elutazzanak nászútra?
4. Ki választotta ki az úticélt? Férfj, feleség, közösen
5. Ki intézte az utazás szervezését? Feleség, férj, megosztva
6. Mi alapján döntöttek az adott út mellett? Utazási iroda (mely irodában járt?), internetes oldalak (mely oldalakat tekintette meg?), barátok, rokonok, egyéb,
7. Mivel töltötték az időt az utazás, nyaralás során? kirándulás, tengerpart, városnézés, múzeumlátogatás, szórakozóhelyek felkeresése, egyéb
8. Speciális nászutas ajánlatot igénybe vettek-e? Ha igen, ez miben különbözött a többi ajánlattól?
9. Voltak-e speciális, csak nászútra jellemző szolgáltatások az adott helyen? Melyek voltak ezek?
10. Önök igyekeztek-e különlegessé tenni a nászútjukat? Ha igen, hogyan?
11. Mi volt nászútjuk legemlékezetesebb eseménye, élménye?
12. Egy szóval hogyan jellemezné nászútját?
13. Készítettek-e fénykép- vagy filmfelvételt az út során? Ha igen, milyen rendszerességgel éi meg ezeket?
14. Kettejük kapcsolatát tekintve miért volt fontos a nászút?
15. Miből finanszírozták az utat? Saját pénzből, nászajándékként kapták, menyasszonytáncból befolyt összeg, egyéb
16. Családjukban kik voltak először nászúton? Szülő, nagyszülő, testvér, más
17. A nászutat követően milyen gyakran jártak, járnak el házastársával kettesben nyaralni, utazni?
18. Ha ma kellene választania, hová menne nászútra és miért éppen oda?

Személyes adatok

Életkor

Nem

Iskolai végzettség

Foglalkozás

Házasságkötés ideje

2. számú melléklet

A 2015-ben a kerdoivem.hu által készített kérdőíves felmérés kérdései (2015-2016)

A kérdőívet a kerdoivem.hu oldallal saját ismerőseim körében hólabdaszerűen emailen és facebookos megosztással terjesztettem.

Doktori disszertációm témája az esküvőt követő utazási szokások átfogó vizsgálata. Ehhez kérném segítségét az alábbi kérdőív kitöltésével, mely körülbelül 15 percet vesz igénybe.

A kérdésekre adott válaszok csak kutatási célt szolgálnak, nem kerülnek nyilvánosságra.

Köszönettel. Bata Tímea

Személyes adatok

Születési év:

Nem:

Legmagasabb iskolai végzettség:

Foglalkozás:

Házasságkötés éve:

Lakóhely:

1. Házasságuk előtt volt-e házastársával közösen több napos utazáson?
  - a. igen
  - b. nem (ha nemmel válaszolt ugorjon a 4. kérdéshez)

2. Az esküvőt megelőzően hány éve alkottak egy párt leendő feleségével/férjével?

3. Hányszor volt az esküvőt megelőzően házastársával közös utazáson?
  - a. egyszer
  - b. néhányszor (2-5 alkalommal)
  - c. sokszor (5-nél több alkalommal)

4. Kikkel vettek részt ezeken a házasságkötés előtti utazásokon?
  - a. mindig kettesben
  - b. mindig társasággal/családdal
  - c. néha kettesben, néha társaságban

5. Az esküvőt megelőzően éltek-e egy háztartásban?
  - a. igen
  - b. nem

A KÖVETKEZŐ KÉRDÉSEK AZ ESKÜVŐ UTÁNI UTAZÁSRA KÉRDEZNEK RÁ

6. Az esküvőkötés utáni időszakban elutaztak-e kettesben legalább három napra?
  - a. Nem

Miért nem?

- b. nem is terveztük
- c. lakást vásároltunk
- d. gyermekvárás
- e. nem volt rá elegendő pénzünk
- f. egyéb:

(Ugrás a 30. kérdésre)

Igen

Az esküvői szertartást követően mennyi időn belül utaztak el?

- a. rögtön utána
- b. egy héten belül

- c. egy hónapon belül
- d. fél éven belül
- e. más:

7. Miben különbözött ez a korábbi utazásoktól?
8. Mikor voltak nászúton (év, hónap, nap)?
9. Hol voltak nászúton? (város, ország)
10. Az Önök esetében ki választotta ki a nászút úticélját?
  - a. feleség
  - b. férj
  - c. közösen
  - d. más:
11. Ki intézte az utazás szervezését?
  - a. feleség
  - b. férj
  - c. megosztva:
  - d. más:
12. Mi alapján döntöttek az adott út mellett?
  - a. Utazási iroda ajánlata (mely irodákban járt):
  - b. Internetes oldalak
  - c. Barátok, rokonok ajánlotta helyszín
  - d. Egyéb:
13. Mely szempontok voltak a legfontosabbak az úticél kiválasztásánál (1 és 5 között értékelni)?
  - a. helyszín, környezet
  - b. tengerpart
  - c. kikapcsolódási lehetőségek
  - d. kulturális kínálat (múzeumok, városnézés, más látványosságok)
  - e. különleges helyszín legyen
  - f. ár
  - g. egyéb
14. Miből finanszírozták az utat?
  - a. saját pénzből
  - b. nászajándékként kapták az utazást (vagy annak egy részét, pld. a szállást)
  - c. menyasszonytáncon befolyt összegből
  - d. egyéb:
15. Mekkora összeget költöttek az utazásra és az utazás során összességében?
  - a. 100000 forintnál kevesebb
  - b. 100000-250000 forint között
  - c. 250000-500000 forint között
  - d. 500000-1000000 forint között
  - e. 1000000 forintnál több
16. Hallottak-e a nászúthoz kapcsolódó speciális ajánlatokról nem
  - a. igen
    - nászutas lakosztály
    - kedvezményes ár
    - nászutas csomag (vacsora, kocsikázás, stb.)
    - egyéb:

Igénybe vették-e az ajánlatot?

- nem – miért nem vették igénybe ezeket a szolgáltatásokat?
- igen – mit vettek igénybe és miért tartották szükségesnek?

17. Hallott-e az út tervezése során az esküvővel egybekötött nászútról? (külföldi helyszínen a nászút során hivatalos vagy félhivatalos esküvői szertartás megtartásának lehetősége)
igen
nem

18. Mit gondol az esküvővel egybekötött nászútról?

19. Készítettek-e fénykép- vagy filmfelvételeket a saját nászútjuk során?
fénykép
film
nem

20. Ha igen, milyen rendszerességgel nézik meg ezeket?

- a. gyakran
- b. rendszeresen
- c. ritkán
- d. soha

Kedvenc kép csatolására lehetőség (melléklet vagy a program szerint) és hozzá rövid leírás (technikai megoldás)

21. Ha digitális fotókat, azokat valamilyen online formában albumba rendezték és megosztották az ismerőseikkel?

- a. nem készítettünk digitális fotókat
- b. készítettünk digitális fotókat, de online albumot nem
- c. online album, jelszóval védve
- d. online album, nyilvános
- e. facebook album

22. Küldtek-e képeslapot a nászútról?

- a. nem
- b. igen

23. Ha igen, kinek?

- a. szülők
- b. nagyszülők
- c. testvérek
- d. barátok
- e. egyéb:

24. Hoztak-e emléktárgyat a nászútról?

- a. nem
- b. igen

mit

25. Egy szóval hogyan jellemezné nászútját?

26. Miért tartotta fontosnak, hogy elutazzanak az esküvőt követően?

27. Mennyire jellemezték a nászútját a következő kifejezések (1-5-ig skálán)?

- a. pihentető
- b. romantikus
- c. kalandos
- d. intim
- e. átlagos
- f. luxus
- g. egzotikus

28. Ha már legalább öt éve házasok, a nászutat követően milyen gyakran jártak, járnak házastársával kettesben nyaralni, utazni?

- a. évente többször
- b. évente
- c. kétévente
- d. ritkábban
- e. soha

29. Családjában kik voltak először nászúton?

- a. testvér
- b. szülő
- c. nagyszülők
- d. más családtag:

30. Ha ma kellene választania, hová menne nászútra és miért éppen oda?

31. Ön hogyan írna le egy tipikus nászutat?

Amennyiben munkám eredményéről a jövőben szeretne további tájékoztatást kapni kérem, adja meg elérhetőségét!

Név:

Email cím:

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Iskolai végzettség, házasságkötés ideje szerint megosztva (kérdőíves felmérés adatai): 36. oldal
2. táblázat: Foglalkozás típusa, házasságkötés ideje szerint megosztva (kérdőíves felmérés adatai): 37. oldal
3. táblázat: A nászút helyszínével kapcsolatos tájékozódás formái (kérdőíves felmérés adatai): 112. oldal
4. táblázat: A Coral Tours külföldi ajánlatai 2001-2017 között: 125. oldal
5. táblázat: A Coral Tours katalógusaiban szereplő képek megoszlása elhelyez és téma szerint (2006-2017): 135. oldal
6. táblázat: Esküvő előtt közös utazáson voltak-e? (kérdőíves felmérés adatai): 158. oldal
7. táblázat: Az esküvőt követően mikor utaztak el? (kérdőíves felmérés adatai): 158. oldal
8. táblázat: Mit tartottak fontosnak a nászút helyszínének kiválasztásánál? (kérdőíves felmérés adatai): 159. oldal
9. táblázat: A kérdőíves felmérés eredménye: rendszerváltás utáni megoszlás úticélok tekintetében (kérdőíves felmérés adatai): 160. oldal
10. táblázat: Mennyire tartotta jellemzőnek nászútjára a következő fogalmakat? (kérdőíves felmérés adatai): 161. oldal
11. táblázat: A nászútra fordított összeg (kérdőíves felmérés adatai): 161. oldal
12. táblázat: Fényképezésre vonatkozó válaszok a rendszerváltás utáni nászutak esetében (kérdőíves felmérés adatai): 167. oldal
13. táblázat: Fényképek megtekintésének gyakorisága (kérdőíves felmérés adatai): 167. oldal